
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<http://books.google.com>

CT 950
.B 66

-23

1389

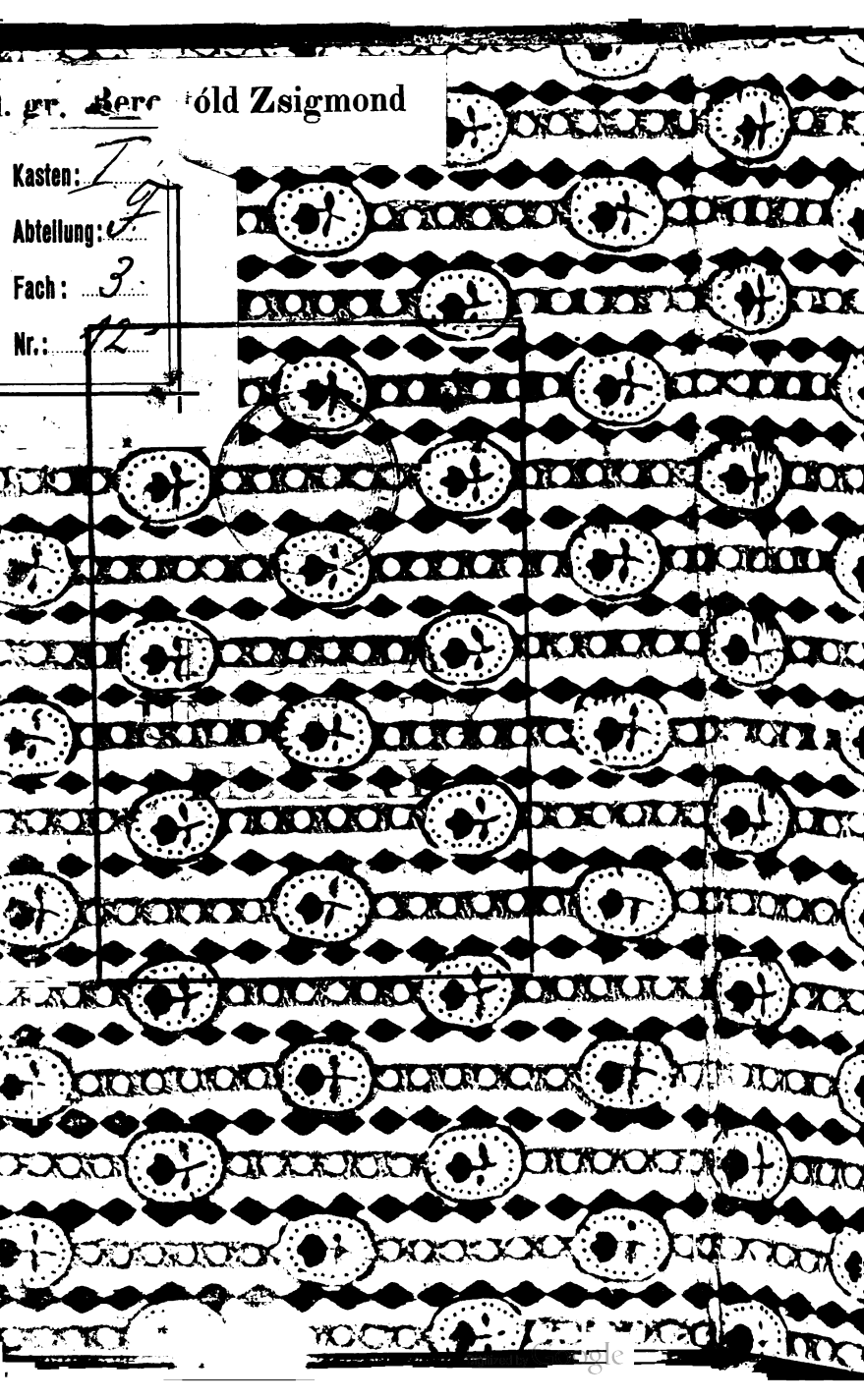
gr. ~~Bere~~ öld Zsigmond

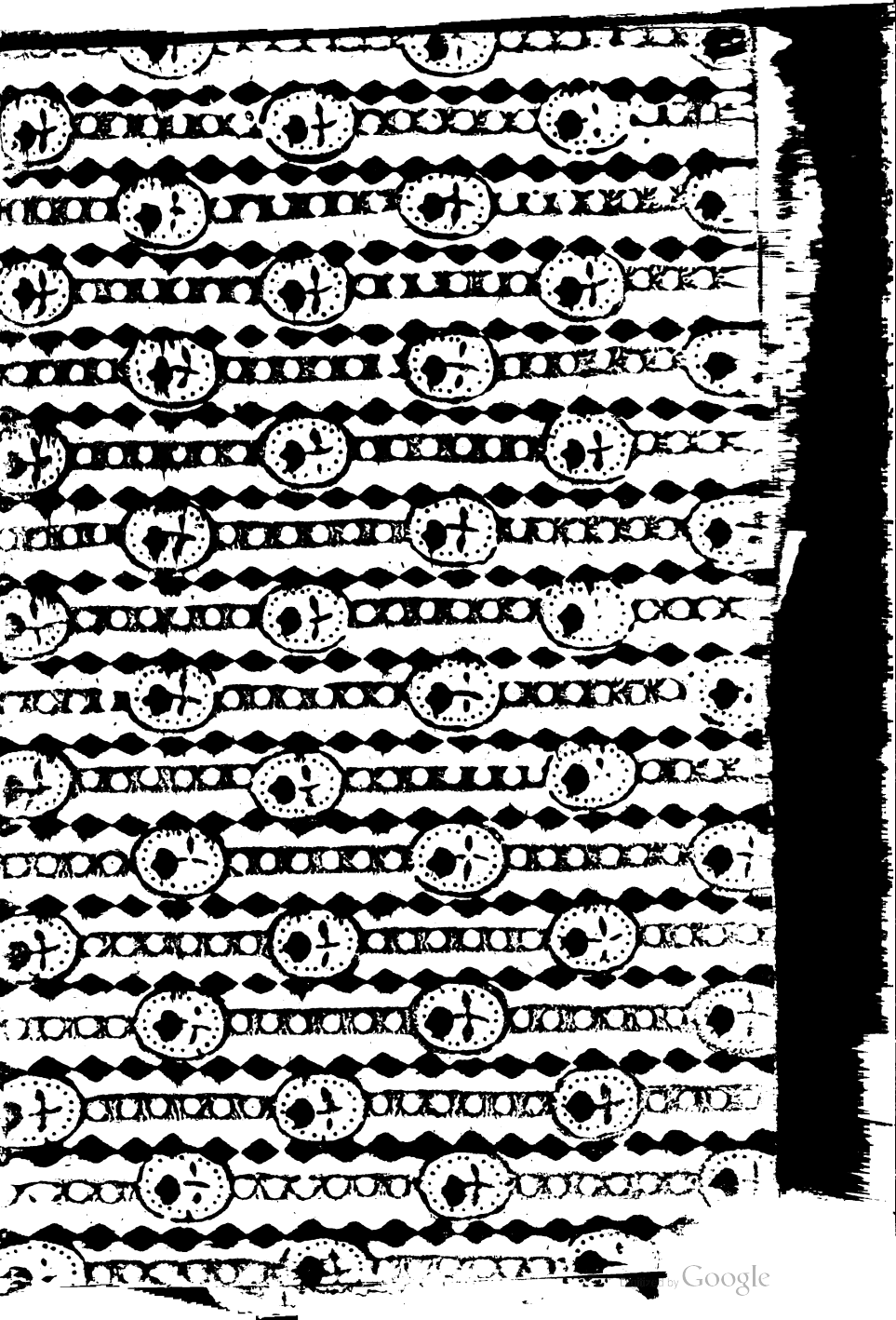
Kasten: *I*

Abteilung: *I*

Fach: *3*

Nr.: *12*

INDIANA
UNIVERSITY
LIBRARY

94

1877

SD 1389

**Knihovni středisko
Filosofické fakulty university
v Brně, Grahova 7**

5-22

M A G Y A R A T H E N A S

A V A G T

AZ ERDÉLYBEN ÉS MAGYAR-ORSZÁG-
BAN ÉLT TUDOS EMBEREKNEK, NEVE-
ZETESEBBEN A' KIK VALAMI, VILÁG ELEI-
BE BOTSÁTOTT IRÁSOK ÁLTAL ESMÉ-
RETESÉKKÉ LETTEK, 'S JO EMLÉ-
KEZETEKET FEN-HAGYTÁK

H I S T O R I Á J O K

M E L L Y E T

SOK ESZTENDŐK-ALATT, NEM KEVÉS
SZORGALMATOSSÁGGAL EGYBE-SZEDEGETETT, ÉS AZ
MOSTAN ÉLŐKNEK, 'S EZ-UTÁN KÖVETKEZEN-
DŐKNEK TANUSÁGOKRA, 'S JORA-VALÓ FEL-
SERKENTÉSEKRE KÖZÖNSÉGESSÉ TETT.

F. TS. B O D, P É T E R.
A' M. Igeni Ekklesiában a' KRISTUS Szolgája.

Nyomtatott 1766-dik Esztendőben.

CT950
B66

INDIANA UNIVERSITY LIBRARY

Plinius Libr. III. Epist. VII.

*Quatenus nobis denegatur diu vivere; relinquamus aliquid.
quo nos vixisse testemur.*

Minthogy nem adatott nekünk hogy sokáig éljünk,
hagyjunk valamit, mellyel meg-bizonyítsuk hogy
éltünk.

Horatius de Arte Poëtica. vers. 61. 70.

VERBORVM vetus interit ætās,
Et juvenum ritu florent modo nata vigentque.
Multa renascentur, quæ jam cecidere; cadentque
Quæ nunc sunt in honore *VOCABULA*: si volet usus
Quem penes arbitrium est, & jus & norma loquendi.

Aeneas Sylvius.

*Avarissima honoris humana Mens, facilius regnum
& opes, quam gloriâ partitur.*

Méltóságos, Római Sz. Birodalombéli Gróf Ur. Széki

TELEKI JOSEF Urnak,

A' Tsászári, Királyi és Apostoli **FELSEGNEK**
Erdélyi Királyi Törvényes Táblájának egyik
Táblai Bírájának

Méltóságos Római Sz. Birodalombéli Gróf Urnak
Ifjabb Széki

TELEKI SAMUEL Urnak,

Méltóságos Római Sz. Birodalombéli Gróf Urnak
Ifjabb Széki

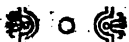
TELEKI ADAM Urnak,

Mind Hárman a' Tsászári, Királyi és Aposto-
li **FELSEG** Arany Koltos Komornyk Hívei-
nek. Mind Hárman Atya-fiui vérséggel, egy
esztendőben való születéssel, a' valóságos Tu-
dományoknak szerzetetekkel, a' Tudományoknak
meg-szerzésekért azon egy időben költséges
bujdosással és szorgalmatos fáradozással egyen-
lő s egybe köttetett igaz Hittel, Tudomán-
nyal, Isteni félelemmel, Atyafiui s Felebaráti
szerzetettel ékeskedő ifju **URAKNAK**. Ez Ha-
za **ÉKESSÉGEINEK**, nevezetesen a' Méltó-
ságos **TELEKI FAMILIA ÓRÓKÓSZ DISZ-
EINEK**, Jó és Kegyes Pátronus Uraimnak,
az Ur Istentől Lelki és Testi áldásokat kívánok.

NEm bátorkodtam volna ezen mind mate-
riájára s mind meg-íratásának módjára
nézve léhas és alá való Munkátskát Nagyság-
toknak

(*)

toknak fényes Neveik sugáraik között köz kéz-
re botsítani, ha nem tudnám mi sorsa indulat-
tal viseltessenek Nagyságtok a' jó és hasznos
Tudományokhoz ; a' kik a' Tudománynak csak
egy lőtni valóságát-is nagyobra betsüllik a' fé-
nyes aranynak fontos nehézségű folyótságánál.
Mellyet eléggé meg-bizonyítottanak akkor, mi-
dön ez Hazában való szorgalmatos tanulások
után, a' Császári Királyi és Apostóli FELSÉG-
TŐL arra 1759. dik éízt. engedelmet nyervén
's az aranyat, ezüstöt ennek meg-nyeréséért nem
kimilvén a' Tudományoknak el-rejtetett kintse-
it Helvétziában a' Basileái, Hollándiában a'
Trájectumi, Leidai, Fratzia országban a' Pári-
si nagy Oskolákban keresték. Mellyekben nem
csak a' szükséges nyelveket, hanem a' mély
és nagy Tudományokat-is meg-tanúlták és ma-
goknak meg-szerzették. Országoknak, Vá-
rosoknak, Udvaroknak, Fő oskoláknak szoká-
saikat, rend tartásaikat ki tanúlták, a' Tudós
Világnak Fő Rendeivel eímeretséget és barát-
ságot szerzettenek.

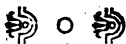
Ez a' jó Tudományoknak szeretetek, Tu-
dós emberekkel való tárfalkodásnak kívánsága
és azokhoz való jó indulat szállott Nagyság-
tokra régi Eleikről-is. A' Nagy TELEKI
MIHÁLY Urról, a' kin abban az időben mint
valami farkon úgy fordultanak-meg az Erdé-
lyi dolgok, hallottam Én azt a' régi emberek-
től

től 's még a' maga édes Fiától-is, hogy nem tartotta kissebb, sőt nagyobb dicsőségének mikor *Dési Mártonnal* az Enyedi, *Pataki István*nal a' Kolosvári Professzorokkal, az akkori időben Apostóli emberekkel, 's más szép tudományú Kristus szolgáltaival társalkodhatott, mint ha Fejedelmi embereknek gyülekezetekben és társalkodásokban lett volna. Betsüllötte még a' külső Országi tudós embereket-is, kikről mint élő kut-fejekből a' Tudomány ki-áradott a' mi Hazánkra-is. Innen vólt az hogy azokban ajándékjaival-is jó indulatot kívánt gerjeszteni a' Magyar Tanulókhöz, mint tselekedett Leusden Jánossal a' Trajectumi fényes Akadémia nagy hírű Professorával, a' kinek tanítására a' két Hazából feles számmal mennek vala az ifjak, kinek-is egy drága arannyas ezüst Pohárt küldött, mellyért az Ur-is egy könyvnek ajánlásával meg-tiszteltetett Leusdentől. Erdélyben-is hogy a' Tudományt el-bővithetné mint Salamon Jéru'sálemben az ezüstöt, tizen-nyóltz esztendőknék el-folyások alatt, tizen-nyóltz tanuló ifjakot küldött-el a' Belgyomi és Angliai Oskolákba, látás hallás tanulás kedvéért, meg anyi ezer forintokból álló úti költséggel kifizitvén-fel őket. Kikből az-után ez Hazában váltanak a' Sion várán álló paisos sisakos erős Férfiak. Mellyhez hasonló sőt töb Példa Erdélyben nintsen a' *Bethlen Gábor* Fejedelmen kívül.

(*)

Nem

Nem régen mulék ki e' Világból a' Római Sz. Birodalombéli Gróf *TELEKI SANDOR* Ur ő *Excellentziája*, a' Tsáfszári és Királyi Felségek Belső Tanács Ur Hívek Nagyságtok közül egyiknek Nagy Atyja, másiknak édes Atyja, a' ki különös kemény természetű ember volt; de affelől az Isten Házához, Tudományokhoz és az Egy-házi rendhez való szeretet és jó indulat igen meg-volt e' Nagy Urban; úgy hogy a' Krisztus Szolgait, és az Egy-házi Rendet senki inkább meg nem betsüllötte. Mikor a' Tudományoknak és a' Kegyetség gyakorlásának ama Nemes és nevezetes fészke az Enyedi Kollégium 1704-dik éfzt. a' Várossal együtt hamuvá tétetett volna, és honnan 's miképen meg-ujtathatnék Erdélyben arra lehetőség nem volna, egész Erdély közönséges romlásban, pusztulásban és gyászban hevervén, azt találá-fel, hogy Angliába Hitünk forssóainál kellene segítséget keresni, hogy pedig arra a' Királytól engedelmet lehessen nyerni, nem csak levele által kereste-meg hanem küldött egy olyan készülettel való Török kardot-is, melly bé-illenék a' Király fegyverei közé. Ez a' jó igyekezet és tselekedet mind e' mái napig az Enyedi Nemes Kollégium számára éftendönként szépen gyümölszözik. Ez Hazának nyomorúságos és terhes állapotjában egyéb módja a' jól tévésre nem lévén Házi Ezüster a' Pénz-verő

verő Házba bé-adta, pénzé formáltatta 's ugy-
is segiltette a' külső Országi Akadémiákra tanú-
lás-kedvéért menni szándékozó tanuló ifjakat,
hogy a' Hazának és Isten Házának szolgálatjára
formáltaffanak jó emberek.

Egyiknek Nagyságtok közül Nagy Atyja
vált a' Méltóságos Római Sz. Birodalombéli
Gróf *TELEKI PAL* Ur, égvén ez-is a' Böl-
tsesség meg-tanulásának szívesze tüzével, nem
elégedett-meg az Udvari Oskolában és az Enye-
di Kollégiumban való tanulásával, hanem
1695-dik eszt. el-ment az idegen Országokra,
tanult a' Fránkfurti Akadémián, az holott Képe
és Tzimere le-festetvén még egyik Auditori-
umban tartatik emlékezetnek okáért, tanult
Hassában, Belgyiomban, Groningában, Fráné-
kerában, meg-látogatta az Angliai híres Akadé-
miákat, idejét hijjában nem töltötte, hanem a'
Nagy Emberekkel esmeretséget vetett 's magá-
nak olly nagy böltsefséget szerezett, hogy a' má-
fok ítéletek szírint akár melly Professori széket
meg-ékesíthetett volna.

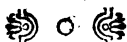
Vagynak mostan-is Isten kegyelmességéből
ezen Méltóságos Uri Familiából olyanok; a'
kik Istenhez való buzgósággal, Tudománnyal,
felebaráti szíretettel, másoknak jó Példa adás-
sal ékeskednek; de hogy név szírint itt meg-
említeffenek, a' szemérmetesség attól el-rekeszt.

Régi Uri Elejekről szállott, ezek szírint
Nagy-

Nagyságtokra a' hasznos Tudományokhoz való fzeretetet; de a' Tudományoknak meg-tanulások éjjeli és nappali tulajdon fáradságok által fereztetett-meg. Meg-vagyon Nagyságtokban az-is, a' mi ezekből foly, hogy azokat a' kik a' Tudományok körül forognak, azoknak tanítatófokban vagy tanulásokban fáradoznak, fzeres-sék, betsüljék, 's vélek társalkodni kissebségeknek ne tartsák, sőt jó igyekezetekben elő segilteni gyönyörködjenek. En hozzám-is, jóllehet méltatlanhoz, a' kiben hanem Tudományt, a' vagy csak a' Tudományokhoz-való fzeretetet, és azoknak kerestetéseiben fzorgalmatofságot látván Nagyságtok eleitől fogva jó indulatot jelentett ki. Mellyet hogy örök emlékezetben hagyjak a' Magyar Nemzetben ezen kis könyvetskének a' Nagyságtok Uri Nevekre-való írással, és ezt a' Nagyságtokhoz-való Háládatosságomnak maradandó ofzlopává emeljem, illendő dolognak, sőt ugyan fzükségesnek tartottam.

Jóll látják Nagyságtok mint a' kik a' dolgokat-is jóll tudják hogy ez inkább *JO IGYEKEZET MINT KÖNYV*. Mivel hogy a' mi Hazánkban efféle írások nem vóltanak sem Deák nyelven, annál inkább a' mi fzületett nyelvünkön. Igaz ugyan hogy ez előtt közell hatvan esztendőkkel *Zwittinger Dávid* írt és adott vólt Világra illy titulus alatt: *Specimen Hungariæ Literatæ*; mellyet nagy kedvésséggel-is fogadott a' tudós.

tudós Világ tölle. Igérte vólt hogy azt a' Ma-
teriát bővön meg-fogja dolgozni arra ideje lé-
vén. Ideje elég vólt; mivel Selymetzen a' ma-
ga Hazájában Hívtal nélkül egyes állapotban
fokáig élt; de az irigy és rágalmozó nyelvek meg-
hátrálták jó igyekezetében 's író-peñáját el-vetet-
te, 's még eddig más-is ezen Matériát meg-
nem dolgozta. Probálta még egy valaki *H. M.*
Rotdrides, kinek tsak igaz nevét sem tudtam
még ki tanulni. A ki fok esztendőök alatt gyűj-
tögetett Magyar országban 's pénzen-is vett ar-
ra a' végre mind könyveket 's mind feles Iráso-
kat nagy szorgalmatossággal; de mikor észre-
vette vólna hogy Hazájában tört vetettek né-
ki 's ki akarják mindenéből fosztani, alattombá
el-ment Német országba a' kézűletével együtt.
Ott-is egybe járta mindenfelé nagy költséggel
és fáradtsággal a' könyves Házakat és fok eszt-
endőök alatt ki írt és íratott valami az ő tzéljá-
ra tartozott. Annak utánna meg-telepedett Vit-
tébergában, hogy rendbe szedje fok költséggel
fáradtsággal egybe szerzett drága kintsét. Bo-
tsátott Világra egy könyvet. *Historia Hunga-
ricæ Literariæ- Lineamenta - Altonaviæ & Serve-
stæ 1745. 4. Ex ungue leonem.* Ugy látfzik e-
zen rajzolásból, hogy a' Tudósoknak egész ki-
vánságokat bé-töltötte vólna, ha szándékját vég-
hez vihette vólna. De száraz betegségbe esvén
ott meg-hólt, 's az ő fok költséggel fáradtsággal
kere-

kerefett kintse, azoknak kezekbe került, a' kik utánna olázkodtanak. Az honnan hogy valaha Világra adattafsék, semmi reménység nintsen.

Szándékoztam ezen Irásom által fő képpen a' mi előttünk, Hazájoknak hasznokra 's ékesítésekre és Isten Ditsősége terjesztésére élt jó Embereknek a' feledékenység által eltemetett Emlékezeteket a' menyire lehetett megújítani. Több hűszefztendejénél hogy ezé végre a' mint a' dolgokra kerefve vagy történetből akadtam Jegyezgetéseket kezdettem tenni: de terhes és lélekben járó Hivatalom miatt, a' hol gondolhattam volna is hogy valamit talállok, nem utazhattam. Azon kívül is igen pufzta és parlagföldre esett az én aratásom; mellyet a' fokszor itt kóborló Pogányoknak, Pokol szomszédoknak és a' szelid Musákkal roszszul egyező haragos Mársnak tüze annyira el-perfellt, hogy még tsak tollózni-is alig lehet rajta. Nem-is egy embernek tehetségéhez való, hogy mindent lásson, megolvasson és rendbe szedjen: mások ezen a' nyomon járván többre mehetnek. Én valamire érkezhettem, ide egybe szedtem hogy a' kinek tetfzik, végye hasznát. Hogy pedig a' JO IGTEKEZETET ótsárló tövisfés nyelvek ellen a' Nagyságtok fényes Nevek óltalmazó Paifom légyen, Nagyságtok kegyefségekre ajánlottam. Az Ur Isten Nagyságtokat a' Tudományoknak és a' Tudományt Szeretőknek

nek oltalmazásokra s' elő segillésekre, ez Házában a' jó Példa adásra, a' Méltóságos *TELEKI FAMILIA* örökös Dicsérete, az *ISTEN* Dicsősége keresésére, több Méltóságos Uri Attyafiaikkal és Házokban való Kedveseikkel hofzszu időkre és jó napokra tartsa-meg: igazgassa és bírja úgy a' Nagyságtok Ifjuságoknak idejét, hogy. Vénségeiben Ifjuságok jó tselekedeteiknek gyümöltseikkel gyönyörködtethessék Lelkeket. Én pedig vagyok és maradok míg Isten életben tart

Nagyságtoknak!

méltatlan alázatos
szolgájok

M. Igenben 1767-dik eszt.
Jósef Napján.

BOD PÉTER.

one side of the
main part

1870-1871

HAZÁDAT és MAGYAR NEM ZETEDET IGAZÁN SZERETŐ KEGTES OLVASO!

ISTENI Találmány az Írásnak Mestersége az emberek kezekben: melly meg-betsülhetetlen drága kegyelmességét Istennek nem lehet eléggé meg-hálálni, mivel ez által nem tsak maga akaratját közölheti ember felebarátjával; hanem a' szükséges dolgokat által adhatja a' fok száz ezrendők után következő maradék Nemzetségnek-is. Görög országnak ugyan amaz fényes Tsillaga, a' kinek fényességénél sokan kezdettének meg-világosodni, a' bölts *Sokrates*, elme mētelyének mondotta az Írás Mesterségét. *Támufis* az Egyiptomiaknak régi Királyok károsnak tartotta épen azon az okan, a' mellyre nézve a' Galliában való Böltsék-is nem engedték, hogy az ő tudományaik és tanításaik meg-íratassanak; ne hogy a' tanuló ifjak az íráshoz bizván az elme gyakorlását elmulatnák. (a) Holott az elme olyan mint a' jól mivelt szántó föld, mellyet mennél inkább mivelnék, annál inkább terem: színtén úgy az

(*) I

elme

(a) *Cæsar de Bell. Gal. Lib. VI. p. 227.*

elme a' fok gyakorlás által élesebbé és bőltsebbé
tétetik: az-is igaz hogy csak annyit tudunk, a'
menyi az elménkben, nem könyveinkben, va-
gyon bé-írva. És a' *Sénéka* mondása fzerint,
certior memoria sit, quæ nullum extra se subsidium habet. (b) Bizonyosabban tudja 's tartja az
elme azokat a' dolgokat, a' mellyek iránt ma-
gán kívül nem segitetik. Ez ha igaz-is, de vagy-
nak egyéb okok; mellyek szükségesnek bizo-
nyitják az Írásnak Mesterségét, mivel ez ál-
tal beszélgethet a' távol valókkal mintha közel
vólnának és gyakorta a' hová maga nem me-
het oda el-érkezik az írás, 's ugyan ez által a-
datnak által a' következendőknek tanitatófok-
ra a' szükséges dolgok. Azért-is parantsolta az
Isten mind a' legelső Sz. Irónak Mó'sesnek,
minda' leg utolsónak Sz. Jánosnak. *IRDMEG.*

Kitsoda vólt az Írás Mesterségének leg el-
ső találója? Ugy látom azt a' leg olvasottabb
tanúlt emberek-is ki nem tanulhatták. *Plinius*
tulajdonítja *Kádmusznak* a' Fénitziusok Királyok-
nak, a' ki élt Világ teremtetése után 1500-
dik eszt. az Izraelbéli Bírák idejek táján. *Ser-
vius Palamédesnek*, a' ki még azután élt. *Plato*
Théuthnak az Egyiptziusok Isteneknek, némel-
lyek *No'sesnek*, máfok *Abrahámnak*, *Sethnek*,
Adámnak a' leg-első embernek. *Flávius Jo-
sef* emlíkezik a' *Seth* két oszlopjairól; melly-
ekre

(b) *Epistol. LXXXVIII. p. 387.*

ekre fel-írta emlékezetnek okáért azokat a' dolgokat, melyeket a' Maradékinak hasznosoknak ítelt lenni. (c) Ezt bizonyoson tudjuk hogy írt az Isten két kö táblákra, (d) az után Mó'ses Isten parantsolatjából meg-írta a' 'Sidó Nemzet Historiáját, és annál régibb írásra senki nem mutathat. Mivel a' Pogányok között fen forgó írások a' Salamon idejénél, az az 2923-dik eszt. Világ teremtetése után, melyben Salamon kezdett országot felgyebl nem vitethetnek. Vagy leg feljebb a' Gédéon idejére, a' kivel egy időben éltek tartatik a' *Sáukonidton*, a' ki a' Fénitziusoknak Historiájokat írta volna-meg. (e) Melly mind-az-által el-vezett, hanem az Eusébius írási között maradott-meg valami belőle. Mó'ses azért ennél-is fokkal régibb, a' ki 2448-dik eszt. írt. Mó'ses előtt pedig hogy voltanak legyen valami írások és jedzések, melyek által holmi szükséges dogokat emlékezetre fel-írtak, azt nem mérem tagadni, látván hogy Jóhis írást emleget a' maga könyvében. De úgy látszik hogy fok vagyon a' mit nem tudunk mint egyebekről, szintén úgy az Istennek Mesterségéről-is. Találtak volt nemelly tudós emberek a' 'Sidóknak Egyiptomtól való ki fza-

(*) 2

badul-

(c) *Anriq. Lib. I. Cap. 2.*

(d) 2 *Mó'ses. XXXII. 15. 16.*

(e) *Hofni. in vce Sanchoniathon.*

dulások előtt, a' Kananéusok között nagy Oskolat és azoknak a' tartományoknak nagy könyves-házát. Mert Jósue azt írja. Jos. XV. 15. *Débirnek neve az előtt Kiridt Séfer.* Ezt a' nevezetet a' régi Deák Bibliának fordítója ki-is fordította a' Bibliát az LXX Görög Fordítónak Fordításokból a' Deák nyelvre így magyarázza: *Cariath Sepher*, idest, *Civitas litterarum*. Itt építik azért mind a' nagy Oskolat's mind a' könyves-házat, De ha valaki azt kezdené állatni, hogy mint *Kiridt Abra*, szintén úgy *Kiridt Sépher* a' Város fundálójának nevét téfzi, mivel tarthatnók-meg az Oskolat és a' Bibliotékát, nem látom azt az erőtséget.

Meg-volt a' régi Magyaroknál-is az Írásnak Mestersége mint szintén más Nemzeteknél. *Bérófus*, a' ki élt a' Kríllus Születése előtt 284-dik éfzt. *Antiokus Soter* idejében, ki nek könyvét-is ajánlotta, azt hagyta írásban hogy ő a' maga Hístóriáját szedegette a' Káldéusok és Stzitták könyveikből: a' Stzittákok közelebből értetnek a' Magyaroknak régi eleik-is kik Nap-keleten's a' szomszéd tartományokban látnak. A' mi írásaik vóltanak a' régi Magyaroknak; azok úgy jártanak min más Nemzeteknek írásaik, az idő és a' fopuszító Hadakozások meg-eméfszették. Ne lehet ma mutogatni a' régi Nemzeteknek könyveiket, mellyeket a' Kríllus Születése előtt írtanak

tanak, ha ki vélfzed a' 'Sidó nyelven írott Bib-
liát, annak Görög Fordítását, egy néhány Gö-
rög és Római nyelven való könyveket; meg-
emészttette azokat a' régiség. Ugy jártanak a'
Magyaroknak írásaik-is el-vefztenek. Az Át-
tilláig majd semmi emlékezetek nintsen, sőt ar-
ról sem volna bizonyos ha az egy *Priskus Rbē-*
tor világosan a' maga fzeméivel látott dolgokat
le nem írta volna 's a' meg nem maradott vol-
na. Kerefsztyén Hítre tértenek a' Magyarok
az első *István* Kiráy idejében főképen, az ak-
kori dolgok-is igen homályban vagynak, nem
lévén nekik olyan *Lionusok*, vagy *Polibiusok*,
a' ki az emlékezetre méltó dolgokat világosá-
gra hozván köz haszonra fenn tartotta volna.

Jödügelnek ugyan a' dolgok naponként vi-
lágoságra egy 's más Klastromi jegyzésekből,
ide 's tova küldött levelekből, függő petsetes ö-
rökségekről való írásokból; de még eddig tsak
olly régi Magyar nyelven-való *IRÁS* sem jöve
világoságra, mellyből láthatnók régi Eleinknek
Magyar nyelven való beszédeiknek folyásokat.
Régibbet nem olvasunk az első Lajos Kiráy
(ki hólt-meg 1382 - dik eszt.) idejebéli Eskü-
vés formájánál; mellyet gyönyörködve szem-
lélünk: mivel abban idegen nyelvből oda
írott font szó éppen nintsen. Írt ugyan IST-
VÁN Kiráy, írtanak más ötöt követő Ma-
gyar Királyok-is mind törvényeket, mind sok

fzemélyeket és örökségeket meg-nemefítő füg-
gő petsétű leveleket; de a' Keresztyén Nem-
zeteknek akkori 's az után-is sokáig tartó szo-
kások szerint Deák nyelven: melly minden
Nemzeteknél közönséges volt; mint szintén
már most kezdett lenni a' Frantzia nyelv, a
melly annyira el-terjedett Európában, 's olly
szükségessé kezdett látszani, hogy Erdély-
ben-is ez után talám az Oláh gyermek-is azon-
kezdi-el böltsőben való írását. Meg-marad
ván a' Deák nyelv az Oskolákban és Klastro-
mokban az által folytatták a' magok szüksége-
dolgaikat a' Magyarok-is mint más Nemzetek

Forognak a' tudós embereknek kezekben
valami régi Magyar Betűk; mellyek a' Nap-
keletieknek szokásokhoz vagynak alkalmaztat-
va. Ezeket némelylek helyben nem hadják
hanem csak elme furtatásból költött dolognak
a' minémüeket akárki könnyen formálhatna
tartják, mások pedig valóságos régi Magya-
Eleink Betűinek állatják lenni. Írt-is azokra
Bél Mátyás egy könyvetskét, mellyet illy t-
tulussal, *de vetera Litteratura Hunno - Scythica*
bocsátott világra Lipsiában 1718 - dik esztén
De lát hogy nem látta vólt azt a' *Rudimentum*
mellyet *Telegdi János* azon matériáról a' XVI
dik százban írt vólt. Mellynek ditséretére
minémű levelet írt akkor, amaz Törvényel-
ben és Históriákban tudós *Dérzi János*, je-
nak íté.

nak itélem hogy ide tévén közönségesen olvas-
hassák a' kik az efféle tsemegék körül eger-
tsélni gyönyörűségnek tartják.

JOANNES DECIUS Barovius
JOANNI TELEGDIO S. P. D.

Cum nuper mihi *LITTERATURAM*
HYNNO SCYTHICAM exhibuisses, & an
dignam publicatione eam judicarem, interrogas-
ses; non solum hac in re conatus tuos laudavi;
sed etiam ut primo quoque tempore promulga-
res & autor & adjutor fui. Etsi enim non du-
bito, quin ludicrum & puerile videatur non pa-
ucis, tempus in hisce Litteris vel propagandis,
vel etiam discendis consumere; tamen ego
prorsus diversum sentio, remque dignam esse
judico, quæ non solum nostræ Genti, sed eti-
am exteris Nationibus innotescat. Primum
enim si aliæ omnes conjecturæ nos deficerent,
ex his tamen solis Litteris certò colligere pos-
sumus Gentem Ungaricam esse longè antiquis-
simam, & ab orientalibus illis Asiaticisque
Scythis Oriundam, à quibus Cyrum, Darium
& alios potentissimos Monarchas devictos legi-
mus. Nam sicut Hebræi, Syri, Chaldæi, A-
rabes & Turcæ ceterique Orientales, à dex-
tra ad sinistram, contra Græcorum Latinorum-
que morem exarant suas Litteras; ita etiam hæc
nostra Elementa simili ratione scribuntur. Id.

quod vel ex eo patet, quod non solum cōmunem pronuntiādi atque scribēdi, inflectendique cum Hebræis vocabulis rationem nostra habeāt; sed etiam sexcēta & amplius reperiātur, quæ tam apud Hebræos, quam apud Nos eandem ferè significationem obtineant.

Deinde ut ut hæc nihil ad hujus *Litteraturæ* commendationem faciant, tamen honestissimum semper habitum est, unam quamque Gentem peculiari Litteraturâ uti ac frui. Videmus enim paucissimas Gentes esse alioqui Civilitate & politiâ excellentes, quæ peculiaribus Litteris linguas suas exprimere possint. Nam certè nec Itali, nec Hispani, nec Galli, nec Germani proprios habent charracteres, sed omnes eorum populorum Litteræ ex Lingva Latina tanquam fonte promanarunt. Græci quidem gloriati sunt, se ex Phœnicia Litteras nescio quo autore adtulisse; alias verò ex gruum volatu excogitasse, in eumque, quem nunc videmus ordinem digessisse. Unde non erubescunt inventionem Philosophiæ, atque omnis scientiæ & antiquitatis sibi arrogare. Sed vel hæ ipsæ Litteræ nostræ fabulas eorū abunde refutāt, ac certis testimoniis demonstrant, Asiaticos *SCYTHAS* & vetustiores & populo Dei longe propinquiore ipsi fuisse, veteremque sapientiam ab Hebræis ad Asiaticos, & ab his ad Græcos demum promanasse. Jam verò si vel numerum Litterarum nostrarum spectes, omnes aliarum Gentium

Gentium charracteres superant, vel elegantiam consideres, nullis certè exterarum elementis cedit. In hoc verò Litteræ nostræ aliarum Gentium Litteras longis etiam parasangis superant, quod & sine punctis scribantur, & pronuntiationes omnes nostras multò quam aliarum Nationum Litteræ perfectius exprimunt, & denique illis facilius addiscuntur. Græcam, Hebræam, Latinam Lingvas toto vitæ curriculo vix mediocriter addiscere possumus, Germanicam, Gallicam, Hispanicam difficillime inbibimus, & ad eas exactè addiscendas & percipiendas, multis libris multis expensis, pappyro, calamo, atramento, & nescio quibus aliis multiplicibus instrumentis opus habemus. Has verò nostras Litteras facillime vel brevissimo tempore quispiam addiscere potest, eas sine ullis libris, calamis, atramento, pappyro vel lignis instar Scythalæ Lacedæmonicæ vel aliis quibusvis materiis nullo negotio inscribere,

Quamobrem equidem dignas hæc Litteras esse judico, quæ non solum in omnibus Scholis pueris proponantur, & instillentur, sed etiam quas omnium ordinum homines nostrates, pueri, juvenes, senes viri, mulieres, nobiles ac rustici, breviter omnes, qui Ungaros se nominari volent, addiscant. Laudo ego propositum tuum, quod hæc Lingvæ Scythicæ Rudimenta collegeris, & discere volentibus com-

municare volueris. Etsi enim breviora sunt, ac rudiora, quam forte quis desideraret, tamen non diffido, quin alii quoque reperiantur, qui hoc exemplo haec Lingvæ nostræ Præcepta amplificare & exactius tradere velint. *Janus* ille *Pannonius* Episcopus Quinque ecclesiensis, nostrorum Poëtarum celeberrimus, cum tanta doctrina & autoritate prædicatus fuisset, tamen non erubuit *Ungaricam Grammaticam* conscribere. Quam si Majorum nostrorum negligentia non amississemus, haberemus certe, quo in hoc quoque studii genere gloriaremur. Nunc cum illa interciderit & tu rectè facis, qui nostræ Gentis *Litteraturam* ab oblivione vindicare studes, & alii, qui maximis forent digni laudibus si *Ungaricam Grammaticam*, nativorumque Vocabulorum, atque Proverbiorum originem ad præscriptum Artis elaborarent. At si jam cum Græcis primariam magna ex parte amissimus potentiam, & mi Deus pro sua clementia averruncet, amissuri totam videmur saltem Lingvam & Res gestas ac *Litteraturam* immortalitati consecremus. Quamquam si id quæ sentio fateri licet meliora omnia de interitu Imperii Turcici spero, augurorque hanc divinitus Genti nostræ gloriam reservatam, ut non multò post armis Ungaricis Dei beneficio Turcica Potentia inclinetur. Quod ut Deus pro sua clementia faxit, vosque nobiscum ac cum

tota

tota Ecclesia orthodoxa conservet ex animo precor. Datum ex foro Sicularum D. 5. Martii A. MDXCVIII.

Énnékem ha a' magam ítéletét-is ez iránt ki kell írnom, úgy tetszik nem lehetetlen dolog azokat a' Betüket meg-mutatni régi Magyar Betűknek. Mellyre ha Isten időt ad talám léfzen még nékem-is alkalmatosságom egy arra intéztetett könyvetskében. *Székely István* a' ki maga-is Székely vólt 's a' maga idejében igen tanult ember, azt írja hogy az Áttila halála után, némelly Hunnufők Erdélyben *Moldovaság felől szállának-meg, belott mind e' mai napiglan lakoznak, és nem Magyaroknak, hanem Székelyeknek hívattatnak: kik még most-is különböznek a' több Magyaroktól, Törvényekkel és IRÁSOKKAL, kik HUNNIABÉLI MODRA SZÉKELYBETŰVEL ÉLNEK MIND E' MAI NAPIGLAN.* (a) Imbol vagyon a' *semmel látott élő tanú-bizonytság.*

Nem lehet azt el-tagadni hogy a' Magyarok között ne lettenek volna minden időben nagy tudományu bölts emberek. Mivel az Isten azokat szintén olyan éles és akármit fel-fogható jó elmével ékesítette-meg mint akárminelly más Nemzeteket, mellyek a' Böltseség, Mesterség és a' Tudományok bővségekkal el-hírefedtenek.

De

(a) In Chronico Craccoviae An. 1558, edita ad annum. 801. p. 142.

De mint hogy helyből helybe bújdosók vóltanak mind addig a' míg Európában, Dátziában és Pannoniában meg-telepedtenek, azoknak ha mi írásaik vóltanak azok-is mind el-vesztenek.. Itt-is mivel életeket szüntelen hadakozásokban töltötték fegyverrel hírefedtenek-el inkább mint tudománnyal. Ugy-is vólt életek, hogy vagy ők támadtanak-meg másokat, vagy magokat kételenitettek mások ellen oltalmazni Nap-keletről és Nap-nyugotról szüntelen ostromoltatván. Az időtől fogva-is, hogy a' Török Európába bé-hatalmazott, sok izben Erdélyt és Magyar országot olyaná tette mint a' ki seprett házat, mellyben semmi nem marad, úgy hogy felejtették az Oskolákat és Musák szállásokat, hanem keresték kő-sziklák hasadékaikat, barlangokat és havasokat mellyekben életeket meg-tarthatnák. Negyedik Béla Király idejében két esztendőig lakának a' Tatárok Erdélyben és Magyar országban: mit nem emészített-meg akkor a' Pogányság tüze mindenütt? Ez fő oka írások nem lételeknek és a' Tudós emberek kevés számoknak. Vóltanak, vóltanak, de csak ez előtt kétféfé esztendővel-is kik vóltanak tudománnyal ékeskedők nem tudjuk, hatsak iminē amonā valami írásokban elő nem fordulnak, magokkal együtt emlékezeteket-is el-temette a' veszedelmes idő.

Arra a' végre intézterett ez az Írás, hogy
a' két

a' két Hazában Erdélyben és Magyar országban az előtt élt tudós embereket, kivált a' kik valami Világra bocsátott Mukájok által emlékezeteket fenn hagyták, régi el-takartatott megavult hamvokból meg-elevenítse, és ujjonnan világra hozza. Keveesen vagynak ugyan a' kik itt meg-jelēhettenek: mivel tsak ötven esztendőnek el-folyások alatt-is többen éltenek, mint ezek minnyájon, a' kik itt elő számláltattak. De ezeket-is sok vigyázással és fáradsággal lehetett vízfőzra hívni az életre: közel el-töltenek húsz esztendők 's többek-is a' míg a' véghez mehetett.

Elő számláltatnak itt azok a' Tudólok bővebben, a' kik a' XVI-dik és a' XVII-dik százban éltenek. Azok-is nem mindenek, hanem többire tsak azok, kik valami íráfokban emlékezeteket fenn-hagyták. De még azoksem mindenek, hanem a' kiknek íráfaik, és íráfaikban emlékezetek elő-fordultanak. Emlitetnek olyanok-is de keveesen, kiknek íráfaik nem fordultanak elő; de jó emlékezetek fen maradott.

Vagynak ezen Magyar Tudólok feregekben némellyek Erdélyi Szász és Magyar országi Tót Nemzetből valók-is: De azok mind olyanok a' kiktől nem lehet sajnállani a' Magyar nevezetet. Ugyan-is azok magok-is Magyaroknak valloták az idegen országokban magokat; íráfaik által-is nagy ékecségére vóltanak a' Ma-

a' Magyar Nemzetnek az idegen országbéli-ektől-is Magyaroknak tartatnak. Meg-mutaták azt szorgalmas fátadtságokkal, hogy ők méltán meg-érdemlik, hogy Haza fiainak nevezteflenek.

Más országokban a' tudós Afzfzonyok nem olly ritkák mint a' Fekete Hattyuk, vagy a' Fejér Tsókák, a' kik a' tudós Férjfiak között elő számláltatnak 's ditsértetnek. Ha azért itt-is egy kettő meg-emplitetik hogy másoknak légyen jó Példa a' követésre, 's a' tudományt azoknak. Példájokkal ne szégyenljék, Nem illó hogy a' miatt fenkinek illetlen vádja vagy ítélete alá eflém.

Meg-emplitetnek némellyek az Élők közül-is; mellyért fenkinek nehézséget venni elméjére nem illó. Mivel az efféle írásokban hogy az élők-is elő számláltaflanak nem szokatlan dolog más Nemzeteknél; sőt a' *História Literáriának* írói a' magok könyveiket-is elő szokták számlálni. Nem-is emplitetik itt fenki szerezetlenül; ha szintén nem ditsértetik-is fok szóval, a' melly illetlenséget hozna magával. Ez az a' mi meg-szokott éflni és a' mitől félt *Plinius* Históriát írni: *Si laudaveris parvus, si culpaveris nimius fuisse dicaris: quamvis illud plenissime, hoc restrictissime feceris.* (a) Vallására nézve-is ezen Tudósok Társaságokból ki nem maradott fenki.

(a) *Lib. V. Epist. VIII.*

fenki, hanem ha el-maradott csak ez az oka, hogy előmbe nem akadott s' nem tudhattam.

Kedvem ellen esett az hogy ezen Magyar könyvetskében sok Deák szók és Deák nyelven írott dolgok elegyedtenek; de azt el-nem távoztathattam; mint hogy eleitől fogva bé-vették, nem tudom mitsoda okból szóllása-ikat akartáké tzipfrázni, vagy a' dolgot hatha-tósfabban elő adni, a' Magyarok, azt a' kellett szókást, hogy a' Magyar beszéd közé sok Deák szókat elegyitenének, mellyek idő-vel meg-magyarosodtanak. Sőt sokan Ma-gyar könyveknek-is Deák titulufokat írtanak. Néniellyeknek pedig könyveik, mellyeket elő kellett számlálni Deák nyelven vóltanak írat-tatva, szükség vólt azon a' nyelven meg-em-líteni, különben nehéz lett vólna helyyesen elő számlálni, 's a' dolgot-is meg-érteni.

Tdtzitusnak mikoron a' már meg-hólt em-bereknek Életeknek le-írására ferkentgetné, így ír amaz magát mind élete ártatlanságával fze-rettető, 's mind írásával hólta után-is kedvelte-tő Pogány a' *Plinius*. *Equidem beatos puto qui-bus Deorum munere datum est aut facere scriben-da, aut scribere legenda, beatissimos vero, quibus utrumque.* (b) Azokat tartom bóldogoknak, a' kiknek Isten ajándékából adatott az, hogy vagy meg-írásra méltó dolgokat tselekedjenek; vagy
meg-

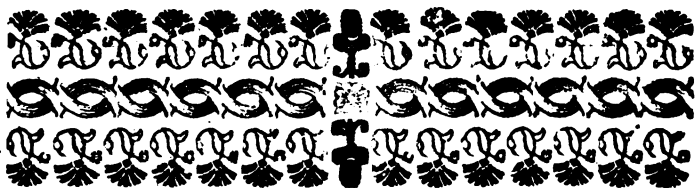
(b) *Lib. VI. Epist. XVI.*

meg-olvasásra méltókat írjanak; a' kik minden-
iket azok leg-bóldogabbak. Tsak egyikkel-js kü-
lönösön hízelkedni magamnak nem lehet, annál
inkább mind a' kettővel. Sőt gyakorta zeng a'
fülébé a' mit ama Keresztyén Pogány a' *Sénéka*
mondott: *Quoties aliquid scripturus es, scito te*
morum tuorum & ingenii, hominibus Chirogra-
phum dare. Tudd-meg hogy valamikor írsz va-
lamit, mindenkor az embereknek a' te erköl-
tsödről és elmédről kéz írást adsz. Ha addig
nem tudtanak, akkor meg-esmérnek, és írá-
sodból erőtelenségedet mint a' tükörből ki né-
zik. Mind-az-által az az Indulat, mellynek
minden emberben meg-kell-lenni, engemet-is
arra ösztönöz, hogy a' mit felebarátimnak hasz-
nokra, és a' Magyar Nemzetnek tisztetségére 's é-
kesítésére ítélek lenni, abbā ne légyek tsak halga-
tással, hanem a' mi töllem ki telhető azt vég-
hez vigyem. Mert valamiképen a' Hazának
ártani nem szabad, azonképen annak nem hasz-
nálni mikor lehetne nagy véték, A' vitézek
boszu álló fegyverekkel, a' Bóltsek okos ta-
nátsokkal óltalmazták Hazájokat, Én ha író
Pennámmal valami keveset használhatok, az-
ért az Én Kegyelmes ISTENEMÉ lé-
gyen a' Dítsóság.

AB.

ABADI BENEDEK. Keveset lehet erről az emberről tudni; eredetét kiktől, és hol vette, hivatalját hol és mitso-
da vizontagságok között folytatta? Mind az által igen illendő hogy Neve maradjon jó emlékezetben, kiváltképen ez okon: mert ez volt a' ki leg elsőben Magyar Országban az ISTENnek Uj Testamentomi Szent Beszédét Magyar nyelven ki-nyomtatta, a' Silvester János fordítása szerint *Uj Szigeten* 1541-dik eszt. az *Nádasdi Tamás*nak akkor Horvát Orzági Bánnak költségével. (a) Annak utánna ment tanulni az Német Orzági Oskolákba, és 1543-dik eszt. Vitebergában a' tanulók közzé bé-írta a' Nevét. (b) Onnan a' Magyar földre visszjá-jóven, hol lakott 's mit tselekedett? azt igen el-te-mette a' teledékeny régiség. Ugy látszik mind az-által, hogy forgott nagyobbára a' Baronnyaságon. Nevét a' régibb Írók emlegetik a' Reformátorok kö-zött; a' kik által az Isten beszédének világa a' Ma-gyar Nemzetben újjabban meg-gyújtatott és széllyel
A hor-

(a) *Heltai in Praef. N. Test. 1561. editi. M. Bel. in Litt. Humo Scith. p. 36. 66.* (b) *Petrus Lascovius in Epist. dedicatoria Libri de Homine Anno. 1585. editi.*

hordoztatott, hogy azt láthatná a' tudatlanság fetéségében ülő Nép.

ABARIS. Neve egy bölts embernek a' Stziták közül; kik Abár-Magyaroknak mődattak. Sok dítiséretes dolgokat 's költeményeket-is fokakat beszélnek erről a' régiek. Követségbe küldetett Hazájából Görög országba, Áténásba; az holott az akkor igen el-híresedett böltsékekkel társalkodott. Mindenütt az hol járt költ a' Népeknek természeteket, szokásaikat le-írta; az Országokra következő veszedelmet, éhséget, döghalált, föld-indulást meg - jövendőlte: mértékletes életü volt; azért reá fogták hogy semmi eledellel nem élt. Vólt az Pittagorás tanítványa, a' ki az Ezeki-el Profétával egy időben élt. Mások fzerint a' Soloné, a' ki a' Görögök között leg böltsőbb vólt. Sokat írt, egyebek között az Apolló Isten útját az Északi Népekhez; mellyért fábulázzák hogy Apolló ötet, egy olly tsudálatos nyíllal ajándékozta meg, hogy azt el-lővén, maga-is.hasonló sebességgel ment a' levegő égben Ezért levegő égben járónak-is neveztetett. Innen maradott az köz mondás: *Abaridis sagittá velocior.* Sebesebb az Abaris nyílánál. v. *Hoffman. in voce Abaris.*

ASZTAI A. MIHÁLY. Választatott N. Enyedi Professorságra 1737 -dik eszt. mídön az áldott emlékezetü nagy Ur Aszfzony Gróf Bethlen Kata, Imperialis Gróf Széki Teleki Jó'sef Ur kegyes Özvegye mellett Udvari Papságot viselne. Bé-állítatott az Hívatalba a' Nyelvek és *Antiquitások* tanításokra Böl-dog Aszfz. Havának IX-dik napján 1738-dik eszt. Az időtől fogva Deák, Görög, és 'Sidó nyelveket azon Kollé

Kollégiumban épületesen tanított, az azon nyelvekre tartozó Régiségekkel egyetemben. Sokféle dolgokban mutatta-meg ugyan a' köz jóra intézett szorgalmatosságát; de egyebek között igen neveztes a' Kollégium Könyves Házának, Bibliotékájának jobb rendbe-való állítása: a' melyet mind feles számu Réz, Ezüst és Arany emlékezetre vert Pénzekkel ékesített; mind pedig sok drága és jó könyvekkel bővölködővé tett. Mellyeket mind ez Hazából, mind Belgiumból és Német országból sok utánnok-való járással, költséggel és szorgalmatossággal megszerzett és jó rendbe fzedett; ugy hogy ahhoz hasonló Könyves Ház még eddig Erdélybe soha nem volt.

Botsátott Világ eleibe egy kis Deák Graffiatikátskát, 1744 -dik éft. a' mellynek hasznos voltáról igen szép ítéletet tettenek a' Lipsiai Tudósok. (a) Hivatala szerint tanította az Római, Görög és 'Sidó Régiségeket, 's mind azokról vagynak-is sok írási; de nevezetesen meg-dolgozta a' Görög Régiségeket: melly írás ha világ eleibe menne; úgy lehet ítélni, hogy lenne egy *plenum & perfectum Antiquitatum Graecarum Systema*, a' mellyhez hasonló nem forgotta' Tudósok kezekben.

ALMASI ANDRÁS. Erdélyben-való tanulása után amaz nagy kegyességű Fejedelmi ember a' Gróf Iktári Bethlen István költségével küldetett 1640-dik éft. a' Belgyiomí Oskolákba, ki-is Fránékérában-való tanulásának gyümölcset meg-mutatta, adván Világ eleibe egy könyvetskét Deák nyelven az *ó Testamentomi Atyáknak Hitekről*. Mást annak utánna, az egy

A 2

Isten-

(a) *In Actis Eruditorum Lipsiensum.*

*Istenségben lévő Három Isteni személyekről. Kinek dítsté-
tére verseket írtanak a' Professzorok, Verhel Arnold.
Fotzilides János és Védélius Miklós. Ennek versei méltók
hogy itt olvastassanak.*

*Hungare quid Christum petis Enyedine furenti
Dente? quid immundo conspuis ore Deum?
Frustra es, cum tellus quæ infausto sidere vidit
Te primum, hæc perimat te pietate sua.
Nam Christi æternum decus hic Almasius arte
Defendit Sancta: sic cadis Haeretice.
I procul impietas, subito te proripe ad orcum,
Quò furtim existi tartareasque domos.
Tu verò Almási Christum defendere verbò
Pergito: sic celsá te teget ipse manu.*

Ezen az *Almási* néven sok tudós emberek vóltanak Erdélyben: de mint-hogy írásaik elő nem fordúltanak én-is bővebben le-írni nem tzelozom. *Páget Villám* Angliai Követ Konstantinápolyból jöven 1700 -dik eszt. Erdélyen ment kereftül; kért egy tanuló Deákot, a' kit magával el-vívén Angliába, ott tanítatná a' maga költségén 's vizfzá küldené. Kapusi Sámuel a' Fejérvári Kollégyiomból adta vólt melléje *Almási Bénéámint*, a' ki Angliában-való tanulása után az Hazába vizfzá jöven egy zúr zavar elméjü, és tudománnyával keveset használható emberre lótt.

ALMASI MIHÁLY. Unitárius Superintendens, (a' kinek idejében 1716-dik eszt. vétettek-el az Unitáriusoktól, Kolosváron Templomjok, Oskolájok, Papok, Professzorok Házaik, Tipográfiájok, Ekklesiái jövedelmek, Könyveik) adott-ki egy kis Könyvetskét Deák nyelven az *Ekklesiái Fenyítékről*; melly meg-mutatja, mi légyen tisztí és köteleisége a' Püspök

Püspöknek, Konsistoriumnak, Esperesteknek, Papságra szentelendőknek, és közönségesen mindeneknek, a' kik Ekklesiái hivatalban szolgálnak. Nyomt. Kolosváratt. 1694-dik éft. 12 R.

ALVINTZI PÉTER. Születése volt N. Enyeden, kit is Szüléi, mihellyen a' tanulásra alkalmatossá lett, taníttatni kezdetek. Folytatta fel-serdülő állapotjában tanulását a' Váradi akkor szépen virágzó Oskolában nagy serénységgel 's mások előtt-való kedveséggel. Isten néki arra utat mutatván kétfzer ment az idegen Országai Akadémiákba a' tanulásért, látásért, hallásért, Ola sz országba, Helvétziába, Német országba. Tanult volt-is fok szép tudományokat, és lett egy nagy bölts emberré: mellyre nézve nagy kedvesége volt mind Urak, Nemessék 's mind Fejedelmek előtt, nem tsak a' Reformátusok között, hanem még az ellenkező vallásuak között-is. Papságra szenteltetett 1603-dik éft. 's volt az Váradi Oskolában Professori Hivatalban: a' holott a' *Mólnár Gergely* Grammatikája Regulájit szép versekbe szedte, 's Világ eleibe adta; mellyel ma-is többire a' Magyar országi és Erdélyi Oskolák élnek. Nem sokára lett Váradi Pappá és Esperesté; de onnan az Urak és Fejedelem tetfzéséből által tétetett a' Kassai Ekklesiába, ugy hozván a' füzkség; az holott sokáig élt és mindenek előtt-való nagy kedveséggel hasznoson szolgált.

A' Reformáta Vallást hatalmason óltalmazta ugyan mindenek ellen; de nevezetesen *Pázmán Péter* ellen, a' ki akkor a' Jésuitai Szerzetből-való *Missionárius* volt, az után pedig Kárdinális és Esztergomi Érsek, nagy tudományu, bőv beszédü és pennájú ember: a' ki

fok méltatlan vádokkal terhelte mind a' Reformáta Apostoli Sz.: Vallást, 's mind annak Tanítóit: hallatlan 's tsak a' maga agyából születt, képzelt hibákareájok fogott, fejer fogakkal nevette, tsufolta, nyötatott könyvetskébe Világ eleibe botsátott, magának-is nem kevés gyalázatjára. Melkyeket *Alvintzi* hasonló buzgósággal úgy vizszá hányt a' nyakába, hogy ő-is talált mit tisztitson a' galléra alól. Talám abból az Pázmánnak Alvintzivel-való veszekedéséből származott az a' kézről kézre adatott beszéd, hogy Pázmán ifju korában Reformáta Vallást követett volna; de Akadémiákra menyén a' Váradi Kollégyiomból Alvintzi Péterrel és Péts Váradi Péterrel együtt; e' kettőnek lett hivatalja, egyiknek a' Váradi Professorságra, a' másiknak a' Papságra; Pázmánnak pedig (a' ki magát mind a' kettőnél jobbnak tartotta) hivatalja nem esvén azon meg-boszonkodott, és vizszá jöven Vallását változtatta volna Betsben, hogy mindeniknél nagyobb méltóságra mehetne. Ennek az értelemnek még eddig más fundamentomát nem láthattam, hanem ezt (1) hogy Pázmán ifju korában a' Váradi Oskolában tanult a' Reformátusoknál, lévén ugyan Váradi köz állapotu Nemes ember gyermeke. (2) Hogy Péts Váradi Péter a' Pázmán ellen írt könyvében azt veti szemére, hogy a' *Kristus Hitit el-árulta és meg-tagadta*, a' mellyel egy átaljában néz az ő elébbeni Vallása változtatására. (3) Hogy igen nagy térítő és vallást üldöző ember vólt, azt pedig szokták tselekedni nem annyira a' születt Katolikusok, mint a' más vallásból arra tértek, hogy inkább buzgóknak és igazán meg-térteknek tartassanak másoktól.

Világ eleibe botsátott Könyvei és Írásai Alvintzinek, a' mellyek előttem meg-fordúltak ezek: (1) *Pos-*

stilla

stilla. az az, az Ur napjára rendeltetett Évangéliomokra írott Prédikátszói. Ez két szakaszban vagy on ki-adva negyed részben. Az első nyomt Kátsán 1633-dik éft. a' másík ugyan ott 1634-dik éft. mind a' két-töt ajánlotta a' Nagyságos Gróf *Telegdi Anna Afz-fzonynak* a' Nagyságos Gróf *Bedegi Nyári István*, Szentelt Vitéz, Szabolts Vár-megye örökös Ispán-nya, Romai Tsáfzár és M. Király Tanátsa, Komor-nyikja, Házas Társának, mint nagy Patrónájának. Az elők járó beszédiben mütogatja a' Reform. Papok-nak Istentől-való igaz Hívataljokat, és Istentől-való igaz küldetéseket. A' mi az egész Könyvet illeti, az az akkori időhöz alkalmaztatott móddal vagy on írva; külömben tudománnyal és a' kegyességre serkentő szép intésekkkel tellyes.

(2) *Rövid úti Prédikátszó*; mellyet mondott-el Tep-litzén Szepes Vármegyében 1632-dik éft. E' mellett vagy on Gróf *Bethlen Péter* Urnak Gróf *Illyésbázi Ka-tarina Afzfzonnyal* hittel Házasfágra egybe-köttetések előtt tett Intés. Nyomt Kátsán 1632-dik éft. 4. R. Ajánlotta a' Nagyságos *Kapi Andrásnak* Erdélyi Feje-delem Belső Tanátsának, Kolosvár Fő Ispánnyának, Erdély országa Fő Arendátorának.

(3) *Egy tetetes, neve vesztett Pápiста embertől, S. T. D: P. P. töl küldetett fines. öt Levelekre rend serirt va-ló FELELET. Alvintzi Péter töl a' Kátsai M. Ekklesiá Lelki Páfstorától.* 8. Részben. Ebben fel-darabolja és apróra aprittja a' Pázmán Péter Reformátusokat tsú-foló és mérgefen hahotáló s molskoló Leveleit.

(4) *Itinerarium Catholicum.*, az az, nevezetes vetélke-des a' felföll, ha az Évangyelikusok tudományok é új, vagy az mostani Római Valláson-való Pápiстáké, és a' Pá-pisták Ekklesiája é, vagy az Évangyelikusoké igaz, és Vi-lág

lág végéig állandó. Nyomt. 1616. 8j R. Vagyon ajánlva a' Római, Helvétziai, és Augustai Konfesszió-
 n lévő Magyar országi és Erdélyi minden renden lévő
 Statufoknak. *Leſtori Candido,*

Ne quaſo offendare, priuſ damneſque Libellum

Cauſa probè fuerit, quàm tibi nota, meum.

Nintſen fel-téve az Irónak neve; de *Alvintzit* hité-
 lem annak lenni, mind a' ſzóllások formájiból, mind
 az időben-való meg-egyezésből, 's Pázmánnal-való
 veſzekedésből. Szépen mütogatja ebben a' könyv-
 ben a' Reformáta vallást ſekulumonként, és a' Pá-
 piſta vallásba, hogy és mikor tsúſztanak egy és más
 rend tartások és újittások.

Abban az idő tájban az Augustai Vallást követő
Ubiquitariuſok, kik a' Kriſtus teſtének mindenütt-va-
 lóságát állatták, 's ennek elötte Magyar orſzá-
 gban nem hallattak, erőſſen vítatták a' magok Sententzi-
 ájokat, és ſok nyughatatlanságot ſzerzettenek *Al-
 vintzinek*; de azokat-is alkalmaſint ki-fizette, és az
 igaz értelmet hathatóſon meg-óltalmazta.

Mikoron a' Bátori Gábor Fejedelem porrá vált
 teſte 1628-dik eſzt. a' Bethlen Gábor Fejedelem pa-
 rantsolatjából Bátorban el-temettetett, *Alvintzi Pé-
 ter* prédikállott, abból a' Sz: Irásbéli helyből; melly
 vagyon Péld. XXVII. 1, *Ne ditſekedjél a' hólnapi nap-
 ról, mert nem tudod mit hoz a' nap.* Ezt B. G. Feje-
 delemnek ajánlotta, de ment é Világ eleibe avagy
 nem? előttem nem bizonyos.

El-végeztetett vála az-is a' Konſiſtoriumban 1639-
 dik eſzt. hogy az *Alvintzi* Grammatikája a' Deák és
 Magyar Oſkolák ſzámokra ki-nyomtattatſék; a' melly-
 ből úgy látfzik hogy nem tsak Deák, hanem Ma-
 gyar Grammatikát-is botsátott volna Világra.

AMB.

AMBRUS JÁNOS. Hazájára nézve volt Köfzegről való, a' ki az Német országi Akadémiákon való tanulásának alkalmatosságával botsátott Világ eleibe valami könyvetskét a' *Magyar Nemzetnek Eredetéről*; mellyet ki-nyomtatott Jénában. 1659-dik eszt. 4- R.

AMBROSIOUSZKI MIHÁLY. Egrefi Apátur és Egri Kánonok, adott Világ eleibe Deák nyelven egy néhány rendbéli Könyveket, a' mellyek között emlékezetre méltó az Magyar ország Kronológiája, és az, a' mellyet így nevez: *Ilias in nuce. s. Chronologia Sacra & profana ab origine Mundi ad nostra plane tempora, continua serie illigata. Agriae. 1759.* 8. Ebben a' Könyvben rövid summában adta-elő a' dolgokat; és fok újságokat másfunnan egybe-fzedvén itt meg-említette; újság az-is, hogy Galliénus Imperator idejében a' Sarmaták *Zenobia tartományát* el-foglalták.

APAFI MIHÁLY Fejedelem. Az Apa-nagy-falvi Apafi Familiából vette eredetét 1632-dik eszt. melly Familiának régi törsoke egy a' Bethlen Familiájéval, 's hozatik-le István Királyról a' Magyarok első Keresztyén Királyokról. Édes Atyja volt Apafi György, édes Anyja Petki Borbára. Lengyel Királyságot keresvén magának a' második Rákótzai György Fejedelem, az Erdélyi Hadakkal element volt Lengyel országba, az holott vakot hozván a' kotzka, az Erdélyi Urak és Nemessek, a' kiket az éhség és fegyver meg nem emésztett 1658-dik eszt. Tatár rabságába estenek; azokkal együtt Apafi Mihály-is: de onnan fok ezer tallér váltsá-

gon ki-fzabadulván, Isten kegyelméből Erdélyi Fejedelemségre emeltetett 1661-dik esztend.

A' Tudományt ez a' Fejedelen és a' Tudós embereket igen szerette; maga-is a' tudományokban gyakorlotta magát, és Magyarra fordította a' *Vendelinus Friderik Márk, Kereštyén Isteni Tudományról írott két Könyveit*, 's ki-is nyomtattatta igen szépen. Kolosv. 1674-dik eszt. 4. Réfzb. A' Könyv, a' mint tudva vagyon, igen szép: magában foglalja Hitünk Ágazatit, 's az ellenkezőknek értelmektől meg-óltalmazza, a' Fordítás pedig mint hogy majd szóról szóra vagyon a' Deákból, néhol tetfzik homályosnak 's nehéz értelműnek.

Két dolgot nem lehet hogy Apafi Fejedelemtől itt ne említsek. *Elsőben* hogy még életében a' jó Kereštyén jámbor emberről rosz akarói azt költötték 's írásban is maradott, (a) Hogy a' Tatár rabságában nyomorogván, egy Török aszfzony meg-fzánta, és az váltotta szabadította ki olly véggel, hogy ötet vegye el feleségül: a' kit el is vett volna, holot Erdélyben élő Felesége vólt: de az nem sokára 's még Erdély felé jövő útjába meg-hólt. Ez hogy tsak költött dolog légyen, még abban az időben meg-mútatta Pápai P. Ferentz, (b) onnan, hogy bizonyoson egy nehány ezer Tallér váltságón szabadúlt meg; 's a' melly Török abban néki szolgált, hogy felettébb meg-ne satzoltassék, az annak utánna hóltig a' Fejedelem Udvarába lakott Fejérváron.

Másodszor, hogy vóltanak ollyan fene ette lelki-esméretű rosdás írók, a' kik azt hagyták nem igen régen

---

(a) *Hoffmann. in voce Transilvania.* (b) *In Epistola ad Hoffmannum.*

régen-is emlékezetben, hogy Apafi Mihály Fejedelelem 1672-dik eszt. el-hagyván a' Reformáta vallást, a' Római Hitre állott. (a) Ez ördög epéjébe mártott pennának a' gyümöltse, és szemtelen hazugság; a' melly tsak innen-is meg-tetfzik, hogy az *Vendelinus Theologidját* 1674-dik eszt. fordította 's adta Világ eleibe, a' mellyet nem tselekedett volna, ha immár 1672-dik eszt. a' Római Vallásra állott volna, mint-hogy annak tetemes hibái azon könyvben hatható-fon mütogattnak. De ez elég világos dolög Erdélyben minden rendbéli egyenes indúlatu emberek előtt, hogy életében mindenkör a' Reformáta Vallást követte 's abban-is holt-meg 1690-dik eszt. Életének 58-dik esztendejében. Erre ha szükség volna, fok bizonyságokat lehetne elő állítani.

APÁTI MIKLOS. Debretzenből-való vólt származására nézve, ugyan ott is kezdette 's folytatta tanulását ifju korában. Annak utánna a' Lejcai és Ultrájektumi Akadémiákban; az holott a' nagy bölts emberek tanítások által minden-féle tudományokban nagy épületet vett. Botsátott ki Deák nyelven két Könyvetstkét; egyiket az *Aronnak mellyén lévő drága Kövekről*; a' másikat az *ember Világi életének folyásáról*. Amst. 1688-dik eszt. 8. R.

APÁTZAI Tseré JÁNOS. Kolosvári Professor, a' Filozofiában és Sz. Irás magyarázásban Doktor. Származott a' Bartzaságon Apátza nevezetű faluból: a' ki a' Kolosvári Oskolában elsőben, az után a' Gyula Fejérvári, abban az időben szépen virágzó Kol-

---

(a) *Czuvittinger in Specimane Litter. Hung. Pag. 19.*

Kollégiumban nagy ferénységgel és épülettel tanult. Mellyért meg-kedvellvén az Erdélyi Református Püspök *Geleji Katona István*, elegendő úti költséget adott a' kezére, és el-küldötte a' Belgyiomi Akadémiákra: az holott nem sokára az Ultrájektumi Akadémián annyira vitte mind a' Nap-keleti nyelvekben, mind egyéb szükséges tudományokban el-kezdet tanulását, hogy mindenek előtt nem csak szép híre neve volna és kedvesége, hanem Professorságra-is azon Akadémiában hívatalt adnának neki. Mellyet fel nem vállalhatott, kényszerítvén az Erdélyi Ekklesiákba a' maga kötelelsége szerint vizszá jóni.

Trájektumban laktában adott Világ eleibe egy *Disputátsiót: de Introductione ad Philosophiam Sacram.* 1650-dik eszt. Ugy szintén *Leusdenhez, Glandorpiushoz, Gelder Abrahamhoz* nehéz materiákban írott Leveleit. Ugyan ott 1653-dik eszt. egy *Magyar Entziklopédiát, az az, minden igaz és hasznos Böltseségnek egybe-foglalását.* 12. R. Mellyben traktál minden-féle Tudományokról rövideden; de nagy részin a' Deákul nem tudó olvasó, vagy ha Deákul tud-is, de a' felsőbb tudományokban épülete nintsen, nem érti a' mit olvas Magyarul. Mert sok Magyar szókat ujjonnan tsinált, és mint-egy elsőben jeget akart törni a' Tudományok' meg-értetésekre. De az után máfok nem követték szüntelen-való nyomoruságban lévén ez az Ország. Az a' része értelmesebb, a' melly Historiát és Geográfiát foglal magában. Adott Világ eleibe egy *Magyar Logikát-is* 1656-dik eszt. Gyula Fejérváron. Ezt ajánlotta volt Rákótzai Ferentznek, a' Fejedelem fiának.

Erdélybe vizszá hívatatván Belgyiomból, a' Fejérvári híres Kollégiumban, az akkori szokás szerint

rint tétetett *Collaboratornak*. 1653-dik eszt. Novemberben. Orált az Böltseségről, a' Tudományoknak hasznos vóltokról, a' Nyelveknek szükségéről, és a' módról, a' melly fzerint a' Magyarok mind ezekben hasznoson részesülhetnek. Kezére bízattatott a' *Poëtica Classis* az nagy hírű *Theologiae Doctornak*. Mit tselekefzik? *Virgiliust* úgy kezdi magyarázni a' tanulóknak, hogy abból *Geographiát*, *Physicát*, *Astronomia-t* tanítana, mellyet látván a' tanuló Deákok, ötet nagy sereggel kezdik gyakorlani, és az ő tanításától függeni. Mások ezeket látván, meg-kezdik irigyleni az ő jó hírét betsületét, és azzal vádolni a' Fejedelem előtt, hogy ő *Presbyterianus Theologus*, és *Cartesianus Philosophus*, a' kik fzerzik az Ekklesiában mind a' mi Hazánkban, 's mind más Országokban az egyenetlenséget. Mellyel annyira haragjába ejtik a' Fejedelemnek, hogy egykor olly fzőra fokadna-ki: meg-érdemlené az az ember hogy a' Fejérvári Torony tetejéről vetnék alá. Végre Kereftúri Pál fél Apostoli ember, a' Fejedelemnek ez előtt Tanítója és igen kedves embere, ki Apátzait igen fzerette szép tudománnyáért, azt jóvallotta, tegyék a' Kolosvári Oskolába Mesternek 's úgy lett. Mikor oda bé-vitetett perorált az Oskoláknak igen nagy sükségekről és annak okairól, miért pusztúlnak-el a' Magyarok között? Itt mindjárt tanítani kezdette a' *Theologiát*, *Philosophiát*, *Mathesis-t*, *Jurisprudentia-t*; mellyből a' következett, hogy sokan a' Fejérvári Kollégyiomból Kolosvárra mentenek a' Deákok a' tanulás kedvéért. Adott-ki ott egy *Disputatiot de Politia Ecclesiastica*. 1658-dik eszt. Fizetése igen kevés lévén, amaz Erdélyi Musáknak édes Atyjok az Bethlen János Kantzellárius Ur rendelt és adott a' magáéból valami

valami fizetést, hogy azon terhes Ház-népével együtt jobban élhetne.

Nem sokára az Lengyel országi veszedelem miatt Erdély meg-háborodván, fok nyomoruság következett ez Hazára, 's ő-is egészségének semmit nem kedvezvén, és a' szorgalmatosságot nem tágitván, megholt száraz betegségben Kolosváron 1659-dik eszt. Nem sokára gyámoltalanságra maradt Belga böl-dogtalan Felesége-is gyermekeivel együtt el holtanak. Ha ez az ember tovább élhetett volna, úgy lehet ítélni, hogy a' tudományok-is jobb lábra állottak volna; mivel néki a' tanításban nagy földön mása nem volt, kivált ha az Ország tsendességben maradhatott volna. Adott volt-is *Bartsai Ákos* Fejedelem eleibe egy kis Iráskát, a' mellyben meg-mútogatta, hogy kellene egy Akadémiát állítani Erdélyben; melyben minden-féle Tudományok tanítatnának, és hogy az a' Fundus és jövedelem, a' mellyekből a' Fejérvári drága Professzorok tartatnak, elegendő volna arra, hogy minden *Facultas*-okban tartatnának Professzorok. De ez az Ország akkor a' Törökök Tatárok által el-pusztítatott; ő is megholt, *Bartsai Ákos*-is meg-öletett, 's a' jó igyekezet füstbe ment.

ARANYAS Mediesi SÁMUEL. Hetényi Notárius írt egy szép Könyörgéses Könyvet; mellyben Reggeli és Estvéli Templomban mondandó Könyörgések vagynak. Titulusa ez: *Igazság áldozatja, mellyel az örökké-való Istennek Felségét benteli, természetli tökéletességeit tiszteli, idvezítő munkáit bálá-adással dítseri az Hívek serege.* Nyomt. Győrben. 1737-dik eszt. Másodszor ki-nyomtatott Kolosváron a' Méltóságos Gróf Lofontzi *Bánfi Mária Afzszony*, a' néhai Generális

nerális Gróf Gyulai Ferentz Ur kegyes Özvegye
Költségével Kolofv. 1745-dik eszt. 8. R.

ARKOSI BENEDEK. Született Három-fzéken
a' Szekelyek között Árkoson: tanulását folytatta
mind az Hídvégi híres Oskolában, mind a' Kolosvá-
ri Unitárium Kollégiumban ifjúságában Onnan
ment Olasz országba, tanulta a' *Philosophiat* és *Me-*
dicinat nagy serénységgel Patáviumban. Kétszer per-
orált ott közönséges helyen, egyszer a' Filozofiá-
nak és az Orvosi tudománynak dítséretiről. 1639-
dik eszt. máskor a' Teológiának dítséretiről, min-
denik ki-vagyon nyomtatva. 4. R. Erdélybe vízf-
zá jöven lett az Kolosvári Unitárium Kollégium-
ban Lektor. Azon Hivatalban töltvén életét (1) Irt
egy Könyvet azokról a' Sz. Írásbéli helyekről,
a' mellyek a' Sz. Háromságot vallók és tagadók kö-
zött kérdésben forganak. 2. Egy Imádságos Köny-
vet, a' mellyben az Hétnek minden napjaira alkal-
maztatott könyörgések vagynak az embereknek fok-
féle szükségük szerint. Irt egyébeket-is, a' mellyek
kéz írásban maradtanak.

ARMBRUSTER SÁMUEL. Sz. György Vá-
rosában született, és lakott Magyar országban. Sok
nyelveket és Hazája törvényeit jól tudó ember volt.
Ki a' maga gyakorlására írt, de köz haszonra Világ
eleibe bocsátott az *Halálról és Örökké-valóságról tizenkét*
Elmélkedéseket. Pofonb 1671 -dik eszt. 12. R. Melly
az után Norimbergában-is ki-nyomtatott. 1703-
dik eszt. 8. R.

ASZALAI ISTVÁN. Nevezetes Tifztségeken
forgott

forgott ember volt Magyar országban. Az A. B. C. rendi szerint szedte és adta Világ eleibe az M. országi Törvényeket 1687 -dik éft.

ASZALAI MÁTYÁS. Vétsi Pap volt 1602-dik éft. az előtt-való éftendőkben pedig egyben járta a' Görög országi Városokat, 's Ásiának-is fok részéit: lakott Konstantinápolyban hihető valami Uri emberekkel, Bethlen Gáborral, vagy mással azokban a' nyomoruságos időkben, midőn az Mihály Vajda és Básta kegyetlenkedések miatt az Nemesi rend nem maradhatott a' maga Házában és Hazájában. Írt a' maga utazásáról egy Könyvet; melyet nevezett *Bizantium*-nak; de hogy ezt Világ eleibe bocsátotta volna, előttem nem bizonyos.

ATS MIHÁLY. Győrben az Augusztai Vallason-valóknak volt Papjok, a' ki is írt egy szép Könyvetskét arról, miképen készülgeksen a' Keresztyén ember az Halálra, és hogy vigasztalja magát betegségében 's mitsoda jelekre vigyázzon. 'sa' t. Szép példákkal, hathatós mondásokkal tellyes. Neve a' Könyvnek *Bóldog Halál Szekere*. Ki-nyomtatattatta volt elsőben *Ats Mihálynak* Mihály nevű Fija a' *Török István* Ur költségén Argentoratumban: de Leptinge nevű vámon árestálták mikor Hazájába akarná hozni, 's az Imperiumban-lévő Magyar Hadak elpredálták. Mikoron Hokstádnál 1704-dik éft. az Ánglus és Tsászfár Hadai a' Frantiákat fel-verték, mind a' Tiszteknek, 's mind a' Frantzia Köz-katonáknak egyetmássaí között ezen Magyar Könyvetskének fok eksemplárjai találtattak. (a) Mellyen elsőben

---

(a) Czwitting. in Spec. Hung. Litt. p. 14.

söben tsudálkoztak, de annak utánna ki-tanúlták, hogy azokat a' Frantziák Argentoratumba nyomtat-ták és arra tzeloztak véle, hogy ha Magyar országba fándékjok fzerint bé-jöhetnek, ott a' Magyarokkal barátságot fzeressenek ezen Könyvetske által, mely-ről értették vólt, hogy kedves vólna a' Magyar-ok előtt. Ki nyomt. ez az után ismét Lötsén 1708-dik eszt. 12. R.

Más Munkája *ATS MIHÁLY*nak *Arany Lántz* nevezettel vagyon; mellyben bé foglaltatnak (1) Reggeli és Estvéli Könyörgések. (2) Az Ur Afzta-lához-való kézfületnek idejére valók. (3) Kereszt-vi-feléléknek terhek alatt nyögőknek imádságaik. Ny. Lötsén. 1706. 8. R.

BÁDO JÁNOS. Szent Mártonról íratta ma-gát; híres Magyar Vers fzerző. 1623-dik eszt. írt bizonyos fzemélyek között-való Beszélgetést; melly a' mí Urunk Jépus Krisztusnak Haláláról 's győzedel-mes Fel-támadásáról vagyon, rendes és szép Ma-gyar Versekkel. Nyomt. Keresden. 1685. 12. R.

BAKSAI ÁBRAHÁM. Selymetz Bányáról va-ló vólt eredetére nézve, az Láski Albert nagy Len-gyel Urnak, a' ki vólt Szirádi Palatinus és Késmárk-nak-is Ura, Sekrétáriusfa. A' Magyar Királyokról és Hertzegekről írt egy Kronológiát, mellyet ki-is nyomtattatott Lengyel országban Krakkóban 1567-dik eszt. 4. R. Annak utánna a' Bonfinius Historia-jához fzohták ragasztani, 's azzal együtt ki nyótatni.

BAKSAI BERNÁRD. János Királynak belső Ta-nátsofsa, nagy törvény tudó ember Magyar ország-

B

ban

ban. A' ki a' Ferdinánd és János Királyok között való békeség szerzésben a' János részéről Követ volt 1530-dik. éft. Írt tudós Magyarázatot az Magyar Törvényekre, a' Verbötzi Tripartitumára.

BALÁSH TAMÁS. Boznai Püspök egy Könyvet bocsátott Világ eleibe ilyen titulussal: *Tsepregi iskola, melyben a' Lutheránus és Kálvinista Prédikátoroknak tanuságokra és tévelygésekből-való ki-térítetésekre a' Tsepregi Ítók Ísaporító Prédikátort iskolázza.* Nyomt. Pofonban. 1616. 8. R.

BALASSA BALINT. Vólt ez a' régi nagy Balassa Familiából, melyből sok nagy hírü vitéz Uri emberek vettének eredetet, kiknek emlékezetekkel tellyesek a' Magyar Historiák. Követték-ezek a' Reformációtól fogva a' Reformáta Vallást a' múlt sékulum közepe tájáig; midőn némellyek a' Római Hitre kezdetek el-térni. Gróf Balassa Bálint, nem tsak híres nevezetes vitéz Ur vólt, hanem nagy tudományu-is, és a' vers szerzésben igen hatalmas. Kinek Énekjei sokszor ki-nyomtattatván, mindeneknek kezekben forognak. Tólnai Balog János Ungvári Pap és Esperest az ő dítséretére a' múlt sékulumnak kezdetében ilyen Deák verseket írt vólt:

*Dique Deaque simul Cælo nova prelia miscent,
Certatim petitur cuique Balassa Valens.
Nosse velis qui sunt & quæ sunt? accipe paucis,
Mercurius, Mavors, Pallas, Apollo, Venus.
Mercurius linguam, Mars ensẽm, Cypris amorem,
Ingenium Pallas, carmen Apollo rogat.
Ille sciens vates, orator, fortis, amatus,
Sit licet. Hæc mihi sunt cuncta, Minerva refert.*

Sum

*Sum Dea bellipotens, sapiens sum, sum quoque pulchra,
Nostra Valentinus castra Balassa colat.*

Magyarúl ugyan azok:

Isten Afzszonyokkal Égben az Istenek,
Uj hartzot 's viadalt magok közt kevernek,
Balassa Bálint kell tsak mindenikének:
Kedvellvén szép vóltát tudós elméjének.
Tudni akarod é ezek kik légyenek?
Merkurius és *Márs* neve kettejének;
Pallás 's *Apolló* is közössi ezeknek,
Vénus az ötödik kivel ellenkeznek.
Merkurius keres *Bálintban* magáét
Nem egyebet hanem tudós szólló nyelvét,
Márs pediglen éles vagdalkozó törét,
E' *Vénus* beléje öntött nagy szerelmét.
Pallás kéri tölle efzes böltseségét:
Apolló pediglen verses sok énekét:
Minerva kezdé-el az után beszédét;
Mindnyájon *Bálintnak* hagyjatok, mond, békét.
Böltsebb, vitézb, szebb-is ki lehet nálamnál?
Én kedvem 's szerelmem *Bálinttól* el nem ál;
Méltan azért ő-is én táboromba szál:
Egyedül nálam az, melly mindnyájotoknál.
Nem engedem töllem őt el-vonni másnak,
Sem néked *Apolló*, sem hartzoló *Mártnak*:
Örvendvén maga-is a' velem lakásnak,
Tartom őt magamnak válhatatlan társnak.

BALSARATI Vitus JÁNOS. Dombegyház, a'
Maros és Körös között vólt az ő születésének helye
1529-dik eszt. Édes Atyja vólt *Vitus Lukás*,
vitézi bátorságáért és jeles okos maga viseléséért,

kaknál nagy betsületben lévő ember; kinek Nagylak nevezetű Kastélyát hűségére és gondviselésére bízta vala a' *Jaksit* Familia. Hazájába fordulván egykor Háza népe látására, igen fzerentsétlen időben esék az: mivel a' Törökök véletlen reá ütven Dombegyházára, a' Vároft fel-gyujtották, a' lakosokat vagy meg-ölték, vagy el-rablották. *Vitus Lukátsot* is feleségével együtt rabságra el-vitték; mellyből soha vízfzáz nem jöttenek. Három Hónapi kis gyermek lévén, a' fajok *János* a' Házban maradott, melly már tűzben borulván égett, a' feje felett; ennek sírását hallván valami Török meg-fzánta, és a' tűzön által bé-ment a' Házba, bõltsõftõl együtt fel-ragadta, és az utzfára ki-vetette, a' kis gyermeknek bõltsõje nyakába borulván harmad napig úgy hevert az utfán. Mikorõn a' Törökök el-takarodások után, harmad napon a' lakosok, kik imitt amott meg-maradtanak vólt, haza kezdettek gyülekezni: Fodor Ferentz az édes ányjának testvér bátyja, meg-esmérte, fel-vette, és *Balsarát* nevü faluban dajkát keresvén néki, nevelte; mellynek emlekezetére a' *Balsarát* nevezetet meg-tartotta egész életében, hogy lenne az Istenhez-való háládatofiságnak emlekeztetõ oszlopa; a' ki olly kegyelmesen bánt vele.

Keze alá vette az után õtet atyjához-való háládatofiságának meg-mutatására az nagy Ur Afzfzony, a' Nagyságos *Jakfi Péter* Anna nevü özvegye, a' ki kezdette tanítatni *Gyulában*, az holott kezdett vólt valami Oskolátska indulni a' Reformátzio kezdetével. Nem fokára hallván hogy *Erdõdön* a' *Drágfi Bertalan* nagy Uri ember Jófságában és óltalmazása alatt igen szépen virágzó reformált Ekklésia és Oskola vagyon, oda küldötte, és a' *Kopátsi István* tanítas

tanitása alá ajánlotta. Ki-is híven tanította ott mind addig, míg a' N. Bányai Janáts az ott-való Ekklesiába és Oskolába vitte Tanítónak 1547-dik eszt. El-vitte oda is magával, és mint hogy igen fzerette, a' Deák 's Görög nyelvekre, 's egyéb szükséges tudományokra fzorgalmazáson tanította.

Patakra hívattatván az ott-való Profefsorságra *Kopátsi István* 1549-dik eszt. el-kísérte oda-is jó Tanítóját *Balsaratus*, és nem fokára annyira ment, hogy ö-is másokat a' Deák és Görög nyelvekben taníthatna. *Jaksit Anna*, meg-holt Pátronájának édes leánya elegendő költséget adván néki, el-küldötte *Melánkton Filep* mellé a' tanúságért, kinek levele által-is ajánlotta 1552-dik eszt. Vitebergában azért serényen tanúlt, és a' *Melánkton Filep* jóvallásából *Pbilosophiae Magister* titulust vett magának XXV. esztendő's korában. Ugyan az *Melánkton Filep* jóvallásából az orvosi Tudományokat, melyekre a' természet is vonta, kezdette tanulni. Nevezetesen a' Fűveknek természetek ki-tanulásokban annyira ment, hogy mások is öröme'st tanulnának tőlle. Meg-halván Pátronája *Jaksit Anna* a' ki Papságra tanította, *Melánkton Filep Pereni Gábornak*, Fejedelmi nagy gazdag Uri embernek ajánlotta, hogy küldje Olasz országba az orvosi tudomány ki-tanulásának tökéletességre vivéséért; mivel az ő ítéleti fzerint ez igen hasznos ember lészén. Mellyet meg-is tselekedett, és 1556-dik eszt. el-ment Olasz országba, az holott Bononiában és Patáviumban négy esztendő'ig tanúlt az *Pereni Gábor* költségén. Szerzett magának szép hírt, nevet, 's Doktori Titulust-is. Mellyel el-ment Rómába, holott a' negyedik Pál Pápa Udvarában hat hónapok alatt gyakorlotta nagy ked-

vefséggel orvosi Mesterségét; de mikoron venné éfre hogy vallására nézve baja következik, Bononiába vizfzá ment, és ott gyakorlotta Tudományát; az honnan néha néha Illiriába-is vitetett.

Pereni Gábor Ur 1560-dik eszt. vizfzá hívta M. országba: kinek Udvarában mindenek előtt-való ked-vefségben szolgált mind addig, a' míg 1567-dik eszt. ez az Ur meg-hólt. Az alatt el-hír sedvén, Makfimián Király a' Nemessi rend közzé írta, adván arról a' szokás szerint kegyelmes ígéreteivel tellyes *Armálist*.

Minthogy ifju-korában elébbeni Pátronái Papságra készítették vólt, néha a' lelki esmérer fúrdalta, miért nem tett eleget azoknak kívánságoknak. A' *Pereni Gábor* Ur halálával azért, alkalmatosság szolgáltattott arra, hogy a' mint kívánta a' Papi hívatalt is fel-végye, és a' lelki 's testi orvoslást együtt folytassa. Mellyet 1570-dik eszt. kezdett folytatni a' Lifzkai Ekklesiában, esztendő múlva hóltig a' Patakiban; az hólott szer'smind vólt a' Kollégiumnak is Kurátora: mellynek az előtt állandó Fundust is közben járása által a' Pátronussától *Pereni Gábortól* szerzett vala.

Nevezetes Munkákat dolgozott; mellyeket rész szerint Világ eleibe botsátott, rész szerint kéz írásban maradtanak. (1) A' Kereíztyén valásnak minden Ágazatit rövid summában foglalván, hogy lásák mindenek az ő Tudományát Sz. Írás értelmével egyezőnek, ki-adta 1571-dik eszt. (2) Nagy dög halál uralkodván M. országban, miképen kellettség az embereknek kerülni azt a' veszettséget, magokat óltalmazni, belé esvén gyógyítani, Deák nyelven igen szép Könyvet botsátott-ki 1564-dik eszt.

(3) Ma-

(3) Magyar nyelven írt négy Könyvet a' *Chirurgiá*-ról, a' feb gyógyítás Mesterségéről; a' mellyek kéz írásban maradtanak. Mellyekkel felette fokat hafz-nílt volna Hazájának 's édes Nemzetének, ha ki-adattak volna; de hogy közönségessé lettek volna semmi nyomát nem találtam.

Felesége volt a' nemes *Mór*é Familiából *Mór*é *Orsolya*, a' kivel élt szép egyességben tizenöt esztendőket. Vólt életében a' vese fájással és árénával küszködő; de nem abban hólt meg, hanem vér hasban, a' melly nyavalya XII. órák alatt életét el-fogyatta. Ugyan is: Sz. György Havának VII. dik napján reggeli kilentz órákor a' Templomba ment prédikállani, estvéli kilentz órákor azon napon a' Világból kimúlt, semmi orvossággal segíteni nem lehetvén 1575. dik eszt. Életének XLVI. dik esztendejében.

Sokan írtnak az ő emlékezetére Verseket az idegen országi Tudósok közzül is; de mint-hogy azok Deákul vagynak, e' Magyar Könyvbe belé nem írat-hatnak. Ugyan tsak a' Beregszászi Péterét, a' Pataki egyik Professorét, mellyet mind Görögül 's mind Deákul írt, ide férkeztetem:

Pulchra velut nondum maturis fetibus arbor

In praesepe Boreá dejiciente cadit.

Quae diffracta premens effusis brachia pomis,

Pulveream mæsto vertice plangit humum.

Sic moriens nimirum properato tempore Vitus.

Vitus Apollineae maximus Artis bonos.

Ingenti Patriam cumulavit strage ruentem,

Et miserae Genti tristia damna tulit.

Pieridum lugete Chori, lugete Camænae,

Et scissis lacrima Pannonis ora genis.

*Ille tuus nunquam reparando funera Phœnix
 Heu lacrimae! Phœnix occidit ille tuus.
 Quem modo florentem generosae munere laudis
 Eripuit gremio fors inimica tuo.
 Ne foret unde tui peterent solatia casus
 Barbarico premens dum premerere jugo.
 Ne varias clades atque horrificas aerumnas
 Effet, Pæoniâ qui revelaret ope.
 Nil opis humanæ superat: nunc inclite Pannon
 Quod reliquum est, uni fidere disce Deo.*

*Oratio Funebris de Vita & Morte Joannis V. Bal-
 saratii recitata à Basilio Fabricio Szikssai. edita est
 Viteb. 1576. 4.*

BALOG GYÖRGY. Soproni Oskola Mester. Magyarra fordította a' Kornélius Népos Historiáját, melly a' Görög dolgokról vagy on nagyobbára. Ugy fíntén Tzitzerónak némelly apróbb leveleit-is, melyeket ki nyomtattatott Pofonban. 8. R.

BÁNDI MIHÁLY. Enyedi Deáksága után ment a' Leidai Akadémiába tanulni; és ott azon az Álumnián, a' mellyet az Hatalmas Hollándiai Oldók két Enyedi Deákok' tartatásokra állítottak fel, leg első álmunus vólt. Leidában laktában adott Világra egy szép imádságos Könyvetskét illy titulus alatt: *Bújdofók vezére.* Leid. 1718-dik eszt. 12. R. Erdélynek fel-háborodott idejében, mellyet bóldogtalan Kurutz Világnak neveznek e' fékulumnak kezdetében. Nyóltz esztendőök alatt vólt az Váradi Intzédi Pál árva gyermekeinek Pálnak és Gergelynek Tanittójok; kikkel Brásóban és Szebenben lakván többet, a' Német

nyelvet

nyelvet meg-tanulta, és azon nyelvből fordított egy elmélkedésekkel és könyörgésekkel telyes Könyvetskét ilyen titulussal: *Sz. Írásból le-rajzoltatott igaz Kereszténység Tzímere. Mellyben minden lelki testi báboruinknak le-tsendesíttetésekre, és az Örök boldogságnak el-nyerésére alkalmaztatott dolgok adatnak előnkben.* 1708. éft. Ajánlotta vólt ezt Váradi Intzédi Jó'sef Urnak, a' ki arra ígérte magát, hogy ha mindenét el-adja-is, de e' Könyv nyomtatásától költségét nem sajnálhatja. Hollándiából vízfzáz jöven Erdélybe, lett vólt Hátzegi Pappá; az holott Oláh nyelven vitte véghez az Isténi szolgálatot az Magyarúl nem tudóknak kedvekért; de rövid életü lévén, ez múlandóságot az örökkévalósággal nem fokára fel-váltotta.

BÁNDI SÁMUEL. Tanulását végezvén az Erdélyi Oskolákban, küldetett Hollándiába, és ott vitte tökéletességre tanulása rendét. Az LXVIII-dik 'Sóltárt ki-magyarázta és ki-is nyomtattatta Franékerában. 1690-dik éft. 8. R. Ajánlotta *Vér Jüdit*nek az Nagy Teleki Mihály Ur Házastársának, és *Béldi Susármának*, a' Vefelényi Pál Ur Feleségének, Méltóságos Uri Afzfzonyoknak. Valami versekben dítstértetik ott az Afzfzonyok' Isten Ekklesiája körül-való dajkálkodások.

BÁNYAI ISTVÁN. Patakon tanulása után, Franékerában, Leidában tanult 's tanitatott az Históriakra és a' törvényes dolgokra olly véggel, hogy ugyan azokat tanitaná a' Hazában, a' Pataki Kollégiumban, a' mint-hogy lett-is ott Professorrá 1743-dik éft. Magyarra fordította még Pataki Deák korában a' *Lámpe Friderik Adolf Gileádi Balsamom*

nevi Könyvét, mely vagyon a' Pestisről, 1739. éfzk midőn a' Dög-halál uralkodnék M. országban: anna. utánna fordítását meg-pallérozván Fránékerában lak. tában, a' fényes Rendek segítségek által ugyan ott Fránékerában ki-nyomtatott 1741-dik éfzt. 8. R lgen szép tífztán vagyon nyomtatva ez a' gyönyörűséges hafznos Könyvetske. Mikoron Haza-felé hozatnának az eksemplárok, melyeket Boroszlóban magam mérettem vala-meg 1743-dik éfzt. az ő Falusi Harmintzadon M. ország szélén árestáltattak 's oda-is vesztenek ládástól, melyben vólt négy.máfa. Maga pedig az Históriát és a' Törvényre tartozó dolgokat 1743-dik éfztendőtől fogva nagy hafzonnal taníttja a' Pataki Kollégiomban tanuló nemes szép ifjuságnak. Bár fokáig!

BARANY GYÓRGY. Augustána Konfessiön lévő szorgalmatos kegyes Tanító, Német nyelvből fordított 's adott Világ eleibe holmi Könyvetskéket. Ugy-mint: Rámbák Jakab Gyermekek tanításokra intéztetett kis könyvetskét illy titulussal: *Gyermekeknek kézi könyvetskéjek*; mely magában foglalja (1) az Idveségnek Rendit. (2) Az Idveségnek Kintseit. (3) Keresztényi életnek száz Régulájit. (4) Külső erköltsöknek száz Régulájit. (5) Imádságos könyvetskét. Nyomt. Jénában. 1740-dik éfzt. 12. R. Fordította 's ki adta Rogallen Fridériknek és Volf Ábrahámnak atyafiságos ferkentéseket. Jénáb. 1736-dik éfzt. 8. R.

BARSONY GYÓRGY. Vólt ez Váradi tituláris Fűspök, Szepesi Præpost, M. országban a' Protestans Religiót minden tehetsége szerint háborgató vak

vak buzgó ember. Adott ki egy könyvetskét Deák nyelven ilyen titulussal: *Veritas soli Mundo declarata*. Az egész Világnak meg-mutatott igazság. A' mellyben azt akarja el-hitetni a' Világgal, hogy a' Magyar Király nem tartozik fogadását bé-telleyesíteni 's azokat szenvedni M. országban, a' kik Protestánsoknak neveztetnek. Mert a' mit nékik ígért és fogadott, azt úgy ígérte, hogy a' Katolika Vallásnak sérelme 's kissebbsége nélkül légyen; úgy pedig akár mit tselekedjék a' Protestánsokkal nem lehet. E' mellett a' mit ígért és fogadott a' Békesség szerzés pontjaiban, ígérte az Helvétika és Augustána Konfessiot követőknek; de a' máii Magyar országi Protestánsok el-állottak a' Helvetika es Augustána Konfessio mellől? Meg-felelt ezen Könyvre rövideden de fontoson Pósfabázi János Pataki Professor abban a' könyvében, mellyet nevezett: *Falsitas veritatis soli Mundo declaratae in negotio tolerantiae exercitii publici Religionis Protestantium in Hungaria breviter & dilucidè ostensa*. A' Világnak meg-mutatott igazságnak hamisága. Meg-mutatja ezen Könyvben világosan, hogy a' mellyeket Bárfony állat, azok közzel sem úgy vagynak. A' Királyt pedig (ha valakit) illeti hogy fogadását bé-telleyesítse; 's köteles arra-is, hogy engedelmes Protestáns híveit, nem tsak szenvedje, hanem óltalmazza-is. Bárfony pedig mídön a' Protestánsok meg háborittatásokban foglalatoskodnék, hírtelen 's maga reménysége kívül meg-hólt, 's temetettet-el Kálsán. 1678. dik éft.

BASILIVS ISTVÁN, vagy Magyarosabban *Ba-lás István*. Kolosvárt született 's ugyan ott is tanúlt ifju-korában; az után ment a' Német országi Oskolákba

lakba; és tanult Vitebergában 1549-dik esztendő től fogva 1555-dik esztendeig. Tanult-is ott sok nyelveket és tudományokat; mellyekkel annak után-na vízfűz ált az igazságnak fel-fordítására az Hazában. Ugyan-is egy ideig tanított a' Reformátusok között a Kolosvari Oskolában helyyesen; de annak utánna *Blandrata* és *Dávid Ferentz* a' Sz. Háromság ellen kezdvén tanítani 1566-dik eszt. melléjek adta magát, s ő volt az harmadik a' ki azt az igazsággal ellenkező Tudományt tanította és nagy hatalommal élő nyelvvel szájjal s írással terjesztette s őltalmazta: mindenütt mellette volt *Dávid Ferentznek* a' vetélkedésekben. Az Hazában missionáruskodatt: ízéj jel járt hintette mindenütt; úgy hogy a' Sz. Háromság ellen való tudománynak el-terjesztésében leg nagyobb eszköz volt, s leg többet *Balás Istvánnak* lehet tulajdonítani. Vólt Kolosvári Pap, vólt Tordai-is, az holott hamar el-terjesztette tévelygő tudományát s be-töltötte véle az egész Vároft. Elment vólt *Békésre-is* M. országba; de onnan *Mélius Péter* el-igazította, és ott meg gyökerezni nem engedte: vetélkedtenek-is együtt írás által, melly kezembe akadt.

Adott Világra nyomtatásban holmi Könyveket; előmbe akadtanak ezek: (1) *Az Apostoli Credonak rövid magyarázatja a' Sz. Írás folyása szerint, íratott a' Kolosvári Predikátor Basilius Istvántól.* Fejérv. 1568. 4. R. Ajánlotta *Bekes Gáspárnak* a' Király Kints-tartójának. (2) *Egy néhány Kérdések a' Keresztényen igoz Hitről, és a'val ellenkező tudományról az Istennek Egy-házába.* Egybe fedettek a' Kolosvári Predikátortól *Basilius Istvántól.* Albæ-Julia. 1568. 4. R. Ajánlotta *Pekai Jakabnak* a' Király Udvari Kapitányának.

(3) Irt

(3) Irt Feleletet azokra az O és Ujj Testamentomi Sz. Írásbéli helyekre, a' melyekből a' Sz. Háromság tudományát fzohták erősíteni. Mellyeket maga ugyan ki nem adott, hanem az után Enyedi György meg bővítvén, ugyan az ő maga neve alatt halála után Deákul ki-adattak, 's azzal lett ő olyan emlékezetes a' Tudósok előtt. Magyarúl pedig fordította 's ki-botsátotta Torotzkai Máté.

BASILIVS LÉNART. Tanított a' Szebeni Oskolában, az holott a' Sz. Írás magyarázatjára tartozó Disputátziokat írt 's Világra-is botsátott 1594-dik efzt. mellyet más még ő előtte Szebenben nem próbált vólt.

BATAI GYÖRGY. Tanúlt Fránékerában 1652-dik efzt. az holott *Kloppenburgius János* alatt a' Kristus Iltenségéről disputált Smáltzius ellen. Erdélybe jővén a' Kolosvári Oskolába tétetett (a' mint akkor hívták) *Rektornak*. Melly hívatalát fel-váltotta a' Kolosvári Papsággal; idővel lett Zilahi Pappá. Adott Világ eleibe ilyen titulufok alatt lévő Magyar Könyveket: (1) *Az Isten kegyelmében lévő embernek idves-séges életének bizonyos és meg-tsalhatatlan jegyekből-való meg-esméréséről.* Nyomt Szebenb. 1665. 8. R.

(2) *Az Isten-felő ember könyörgésére-való-válasz tétel, és a' régi meg-írott bűnököt el-hagyók hathatós vigasztalások.* Szeben. 1665. 8. R.

(3) *Lelki Próba-kő.* Mellybē Prédikátziókban traktálnak nevezetes matériák: a' Választattak' kevés számu vóltok: a' Választattaknak hogy rövidíti-meg Isten nyomoruságaikat: a' lelki-Jóknak Kút-fejekről: az Isten ígénének hathatós erejéről: a' bűnnek meg-válaszáról: az Isteni fzeretnek lángjáról: a' buzgóság meg-

meg-jútalmaztatásáról 's a' t. Szebenb. 1666. 8. R Vagyon ajánlva Apafi Mihály Fejedelemnek.

(4) *Választattnak Tárda. Mellyre minden buzgó lelki és idvefséget kívánó embernek, tellyes életének folyásában szükségesképen kell tzelozni.* Szebenben. 1666. 8. R Válogatott matériákról írott szép könyv. Vagyor ajánlva Bornemissza Annának, az Erdélyi Fejedelen Afzfonynak.

Volt *Bátai* György rövid életü ember; de hagyott maga után egy fiat *Bátai* Györgyöt, kit-is atyjához való jó indulatból a' Kolosvári Ekklésia el-küldött maga költségén Hollándiába a' tanulás kedvéért; onnan való visszfa jövele után Kolosvári Pappá lett, ki is midön ott Hívatalát nagy kedvefségben folytatná 1698 dik eszt. Életének XXXVI- dikban száraz betegségben meg-holt.

BÁTHORI LÁSZLO meg-únván e' világi Uraságot szerzetes életre adta magát, bé-állván a' Remete Pál szerzetébe; lakott Budához nem messze a' Sz. Lörintz Klastromában; ott-is két kézi munkájával kívánta táplálni magát. Fő dolga a' volt szerzetes életében, hogy a' Bibliát fordította a' Magyar nyelvre Deák nyelvből. Holt-meg 1456-dik eszt.

BÁTHORI MIHÁLY. Debretzenben tanult ifju-korában, Gróf Rédei Ferentz Ur pedig egy Deákot kérvén azon Kollegyiomból, a' kit maga költségén a' Felső országi Oskolákba taníthatna, adták ezt a' Báthori Mihályt, a' kit maga költségén el-küldvén Hollándiába, tanult a' Lejdai Akadémián nagy serénységgel, az holott 1653-dik eszt. disputált *Koktzejus János* alatt a' Sz. *Írás Hatalmáról.* Sté-vánt

vánt *Ádám* alatt a' Kegyességről. *Héerébord Adorján* alatt a' dolgok' külömbiségekről: *Fránékerában* az Istennek Böltseségéről 1654-dik eszt. Az Hazába jöven lett *Udvari Pap Rédei Ferentz* Ur mellett, a' ki tette a' Sz. Jóbi Ekklesiába, az után a' Hufztiba, végre lett *Debretzeni Pappá*. Adott-ki Könyvet ilyen titulus alatt: *Hangos Trombita*, mellyben vagynak bizonyos alkalmatosságokkal el-mondott Prédikációk, mikor *Rédei Ferentz* Fejedelemségre választatott; *Rákótzí György* viszfá kívánt ülni székibe; egy Oláh el-ragadtatottnak hazudta magát, kívánta el-tsábitani *Rákótzí Fejedelmet*: *Seidi Amhet Passa* a' Hajdu Városokat égette: a' *Debretzeniek Templom* és az *Oskola* építéséhez fogtak 's a' t. Nyomt. Debr. 1664-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva *Gróf Rédei Ferentz* Urnak. (2) *Hallotti Prédikáció*, mellyet mondott-el a' *Gróf Rédei László* Ur teste felett, a' ki vólt az *Erdélyi Fejedelemnek Tanátsa*, *Máramarosnak Fő Ispánnya*, *Kézdi*, *Sepsi*, *Orbai Székely Székeknek Fő Kapitányok*. Nyomt. Debr. 1664-dik eszt. Vagyon ajánlva *Gróf Bethlen Drusiánnának*, a' néhai *Rédei László* Ur édes Annyának.

BATIZI ANDRÁS Vólt ez egy nevezetes ember a' Reformátorok között Magyar országban, nevezetesen a' Szilágyság' reformáltatása néki tulajdonítják. (a) *Vitébergában* tanúlt 1541-dik eszt. viszfá jöven lett *Ujhelyi Pappá*, az után vólt *Erdődön* a' *Drághi Gáspár* keze alatt. Az Ur Vatsorájában való matériában az *Argentiniiai*knak és a' *Helvétusok*nak követte értelmeket. Formált feles számu Énekeket-is, a' mellyekkel éltenek és élnek a' Reformáta Ekklesiák, a' minéműek ezek:

(a) *A' Tólnai Kalauzzában-is.*

Hallot-

*Hallottuk Ur Isten Atyáinktól.
 Kristus fel-támada, ki értünk meg-hólt vala-
 Kristus fel támada, Nékiünk örömet áda.
 Fövel Sz. Lélek Ur Isten Lelkiünk vígafsága.
 Ember emlékezzél a' somoru halálról.
 Jámbor Házasok meg halgafsátok 's a' t.*

BATIZI MIHÁLY. Vólt ez-is a' Reformátzio tájban-való Pap Magyar országban, a' ki írt vólt egy Kátékismufotskát, mellyel fokáig éltének Magyar országban mind addig, míg a' Sideriufsét kezdték nagyobbára tanulni. *Lásd Hist. Ref. p. 127. 296.*

BATORKESZI JÁNOS. Kit a' Komáromi Eklézia maga költségén küldött vólt Belgiomba az Akadémiákra tanulásnak okáért. Ki-is vízfzáz jóvén 1674-dik eszt. mikor a' Protestánsok M. országban 's nevezetesen a' Tanítók igen kemény üldözéseket szenvednének: Látvá nő a' fok háborgatásokat, kínos nyomoruságokat, el-hagyá a' Reform. Vallást, 's a' Katolikufokhoz álla. Adott Világ eleibe egy vallás motskával tellyes káromkodó könyvet, Szö-
tő Gerezd titulussal: de nem fokára bolond hagymáz-ba esvén, kezét nyelvét el-harapdosta, fok kínok között meg-hólt. *Vide Praef. Dominicae Catechet. Michaelis Németi ad ann. 1677.*

BAUZNER SEBESTYÉN. Vólt ez *Art. Lib. Magister & Medicinæ Doctör*, lakott Brásóban, adott ki valami Könyvet a' *Dög-halálról* és mint kelljen azt el-távoztatni. Szebenb. 1550-dik eszt. 8. R. Ajánlotta Sirmér Jánosnak a' Brassai Bírónak és a' Tanátsnak.

BEI.

BEITE ISTVAN. Püspök volt ez Sopron, Vas, és a' Szala-vármegyében-való Reformáta Eklésiákon 1580-dik esztendő tájban, tudós, munkás ember, az Battyáni Grófoknak Német-újvárbán Papjok. Dítséri ezt *Klufius Károly*, Belga, a' ki midőn holmi ritka fűveknek gyökereknek meg fzerzések végett Ausztriába és Magyar országba ment volna, írja hogy a' Gróf *Battyáni Bóldisár* Papja Német-újvárbán néki nagy segítségére volt, hogy tzeljät el-érje. Magyarra-is fordította a' fűveknek neveket, melyet Ántverpiában ki-nyomtatnak 1583-dik eszt. 8. R. Botsátott Világ eleibe holmi könyveket. (1) Egy *Postillát* Magyarúl, az az, a' Varsánapokra rendeltetett Évangyéliomokra írott Prédikátziókat. (2) *A' Keresztényi Tudománynak rövid sumája*, az az *Tíz Parantsolatról, Évangyéliomról, Imádságról's a' t.* Nyomt. *Világos-váratt.* 1582. 8. R. Vagyon ajánlva az ifju Battyáni Ferentz Urfinak ezen versekkel:

Haec documenta legas, animo fervente Puella!

Haec tibi proponent iassa verenda Dei.

Vita bruto est similis, si non bis mens decoretur,

Notitiam summi Numinis ista dabunt.

(3) *Miképen a' Keresztényi Gyülekezetben a' Keresztiséget, Vr-uatsoráját, Házasok esketését, öldozatot, gyónást szolgáltassanak az Egy-házi Tanítók, arról íratott Könyvetske.* Nyomt. Gizing városában 1582. eszt. 8. R.

Neheztelt erőssen a' *Breniánusokra*, a' kik tanították a' Krisztus testének mindenütt jelen létét; írt is ellenek illy'titulussal: *Encomium ubiquitisticum*; a' melyben ki-jelenti, hogy az a' tudomány nem igaz, ha nem káros és veszedelmes. Ennek fija volt *Beitse Imre*, a' kit az Atyja Battyáni Ferentz mellé, a' Gróf

C

Battyáni

Battyáni Bóldisár fija mellé adott volt, hogy azza együtt neveltesék a' szép tudományokban. Lett annak utánna Német-újhelyben a' Battyáni Uraknak Papjok, és a' körül-való Ekklesiáknak Püspökjök, nevezetes jó ember.

BÉL MATYÁS. Pofoni első Pap, nagy ékes-ségére 's dítsőségére született volt Magyar országnak. Kinek világi élete Hivatalának rendi és folytatása, úgy szintén fok háznos és drága munkái, mellyekkel Hazáját ékesítette, el-hízem listába 's rendbe vagynak írva: én mind-az-által semmit a' félét nem láttam. Kézről kézre adatott közönséges beszéd az az ő eredetéről, hogy volt egy alávaló forsu árva gyermek, kit mikoron Pápán az iskolában a' Deákok mellett szolgált, feje hajáról neveztenek volna *Bélnek*; melly nevezetet az után örömeft meg-tartott. Eredete akár mint volt, de maga nagy szorgalmatos-ságu ember lévén, a' tudós Világban igen fokra ment volt, úgy hogy még ellenségei előtt-is nagy emlékezetét hagyta. Felette fokot dolgozott a' Magyar História körül, segítettvén abban fok-képen hathatón az VI-dik Károly Császár által. Ki-adott munkái fokak lehetnek; de én csak ez következendöket láttam:

(1) *Rövid summája a' Kereszténységnek.* Magyarra fordította az Anastásius Freylinghusius Theológiáját és ki-adta Hálában. 1713 -dik eszt. 8. R.

(2) *Exercitatio de vetere Litteratura Hunno Scythica.* Lipsiæ: Anno 1718. 4.

(3) *Hungariæ Antiquæ & Novæ Prodromus.* Norib. Anno 1723. In Folio.

(4) *Arnd*

(4) *Arnd János Paraditsom kertetskéje, újjolag adta Világra. Norimb. 1724-dik eszt.*

(5) *Preces Latino sermone.*

(6) *Grammatica Germanica.*

(7) *Biblia Latina cum versione Castellionis.*

(8) *Adparatus ad Historiam Hungariæ, seu collectio Monumentorum ineditorum Miscell. Posonii. 1735. In Fol.*

(9) *Notitia Hungariæ Novæ Historico Geographica. Viennæ. Anno 1735. Fol.*

BELLENYI SIGMOND. Vitzé Ispány, Magyarra fordította az *Savonarola Jeronimos* Mártir, némmely 'Sóltárookra, és a' Mi Atyánkra-való drága elmélkedéseit, 's ki-nyomttattatta 1616-dik eszt.

BENGER MIKLOS. A' Remete Pál szerzetéből-való Sz. I. M. Doktor, írta azon Szerzetnek Históriaját bővön, az esztendőnként való jegyzéseikből a' Klastromoknak, melyet Deák nyelven Világra botsátott Posonb. 1743-dik eszt. Fol.

BENITZKI PÉTER. Szentelt Vitéz Ur, jó Magyar-vers-szerző: kinek Versei szépen és erőltetés nélkül folynak. Illyen titulussal adott Világra: *Magyar Ritmusok vagy Versek.* Az első része Isteni Dítséreteket és penitentzia tartó Énceket; a' második Magyar köz Példa-beszédeket, 's szép oktatásokat foglal-bé. Sokszor nyomttatták ki.

BEREGSZÁSI PÉTER. Magyar országon-való tanulása után ment a' Német országi Oskolákba; melyekben gyakorlotta magát a' tudományok körül; lakott Vitebergában-is az akkori szokás szerint.

Hazájába vizfűz jöven, a' Pataki Kollégiumba tétetett *Lektorrá*, az után pedig lett Váradi Fő Pap. Közönségeisé tétet Munkái, mellyek el akadtak ezek:

(1) *Vdverfaria de controversiis, hoc seculo de Religion Motis.* Basil. 1587. 8.

(2) *Opuscula varia de Kalendario Gregoriano.* edit. Basil. 1590. 8.

(3) Versekkel órált Deákúl Balsarátzius János felett, melly ki nyomtattatott Vitebergában 1575 eszt

BERGER ILLYÉS. Pofoni iskola Mester az az Auguftána Oskolában. Ez órált az Illyésházi István Palatinus temetésén, a' mellyet ki-nyomtattott. Irt a' Magyar Királyokról-is holmi Verseket, és más Könyvet ilyen titulussal: *Connubium Hungariae & Bohemiae in Rege Mathia secundo coronato Anno 1611. sancitum.* A' köz értelem iránta az vólt, a' mit Rémus György-is, meg látván munkáit talált írni Mólnár Albertnek, hogy maga *Berger* tudósabbnak esmérí magát, mint mások tartják.

BERTALANFI PÁL. Adott Világra holmi munkákat ilyen nevezet alatt:

(1) *Keresztjén Böltseség, avagy az okos, Istenes Keresztjén böltseségre minden-féle oktatások.* N. Szombat. 1754-dik eszt. 8. R.

(2) *E' Világnak két rendbéli esmérte.* N. Szombat. 1757-dik esztend. 8. R.

Ez a' Földnek leírása, sok újságokkal tellyes Könyv; nem ártott volna mind-az-által ha jobb rendet tartott volna benne. Az-is igaz, hogy azt kerülven az Író; ne hogy a' Magyar szóllások közzé Deákot elegyítsen, olly homá-

homályos az írása fok helyen, hogy alig lehesse
meg-érteni mit akarjon:

BETHLEN JÁNOS. Eredetét vette a' régi fé-
nyes Bethlen Familiából. Édes Atyja volt *Bethlen*
Farkas az Erdélyi Hadaknak abban az időben Fő-
Generálisok, nagy vitéz Ur, a' ki tizenhét sebe-
ket vitt a' koporsóba. Édes Anyja *Kemény Anna*,
Kemény Bóldisár leánya, kinek-is édes Anyja *Lá-
zár Anna*, testvér volt *Lázár Drusiánnával*, a' *Beth-
len Gábor Fejed* édes Anyjával. Született 1613-
dik eszt. de árván maradván, nevelte az édes anyja
és mostoha atya *Matskáfi Ferentz* a' Reform. Vallás-
ban, tanította *Kereftúri Pál*, az a' gyermekeket ta-
nító híres nagy Mester.

Fel-nevekedvén, mikor 1657-dik eszt. *Rákótz*
Fejed. Lengyel országba ment volna, tette volt *Krak-
kói Kommendánsá*, a' ki éppen vízfűz-is hozta onnan
Erdélybe a' kezére bízott három ezer embereket.
Tizenöt esztendőök alatt volt *Kantzellárus Bartsai*
Ákos, *Kemény János*, és *Apafi Mihály Fejedelmek*
alatt. Sok-féle terhes bajjait hordozta az Országnek.
Volt a' *Bethleniánum Kollégionnak* nem tsak *Gond-
viselője*; hanem ugyan *Enyedre-való* tétetésének in-
dító oka, 's fel állításának hamvából tsak nem e-
gyedül nagy eszköze. Mint-hogy a' *Tatárok* el-pufz-
tították vala *Fejér-várat*, s el-fűléstették vala az
Oskolát; meg-kereste vala a' *Száz Nemzetet*; hogy
lenne valami segítséggel ezen *Oskolának* helyre ál-
lításában; de nem akára tselekedni, ezt forgatván,
hogy most szépen kérnek az *Oskola* számára; de an-
nak utánna erővel vésznek. Maga a' *Deákok'* tar-
tásokra *Enyedre* adott ezer forintot, a' *M. Vásár-*
helyi

helyi Oskola számára három ezeret; az Udvarhelyt egészben maga fundálta, a' Fejedelem engedelméből, négy ezer forintokat tévén-le fundusúl, 1674-dik esztendőben.

Sok fáradságos munkáji után Víz-kórságba esett, de abból reménység kívül meg-gyógyulván, száraz betegségbe fogyott-el 1678-dik eszt. Februáriusnak 28-dik Napján. A' mit életébe véle nem tselekedhetek rosz akarói, holtában véghez vitték. Reá fogák hogy Béldi Pállal a' Fejedelem ellen egyet értett volna, holott abban semmi nem volt, és addig holt testét el-temetni nem engedték az Özvegyének, míg négy ezer forintokat a' Fiskusnak le nem tett, a' Fija Miklós ezeret, Pál pedig két ezeret.

Az Erdélyi dolgokat Históriába foglalta és ki-adta, a' Bethlen Gábor Fejed. halálán kezdvén 1629-dik esztendőtol fogva 1663-dik esztendeig Deák nyelven; mellyet ki-nyomtatattott Szebenben 1663-dik esztend. az után-való esztendőben újjolag Ámsterdamban. Német nyelvre fordítván Tröstérus ki-nyomtatatta Norimbergában 1666-dik eszt. Ezen Históriát bővön meg-írta 1663-dik esztendőtol fogva mind az 1674-dik esztendeig; de az mind ez ideig-is kézírásban maradt. Sor dolgok vagynak abban ollatok, mellyeket másutt hijában keresnél.

BETHLEN MIKLOS. Erdélyi Són, a' kinek köszönheti Erdély a' Leopoldinum Diplomát, és fok egyéb meg-maradására tartozó jó dolgokat. Született Kis Búnon 1642-dik eszt. a' fellyebb le-írt Bethlen János Uról, és Váradi Borbárától, a' Váradi Miklós igen gazdag Kolosvári Polgár ember leányától; a' kívül is az Atyja LX. ezer Forintot adott
Jegybe

Jegybe Bethlen Jánosnak. Még gyermek korában a' tanúlásra igen nagy hajlandósága volt, kivált keze esvén annak a' könnyen, majd csak játékkal tanító Kerefturi Pálnak, a' ki az atyját-is tanította volt, az mindjárt meg-fzerettette véle a' Tudományokat; a' mellyekben jó fundamentomat is tett mindjárt. Fejér-várt, az akkor igen szépen tudományokkal virágzó Kollégiumban, és Kolosvárt az után az Apáztai János keze alatt, a' ki ugyan reá születtett volt a' tanításra. Nagy kívánsággal kívánczozott mindenkoron a' felsőbb országi Oskolákba-való tanulásra; mellyre édes atyjától szabadságot 's költséget nyervén, Kemény János Fejedelemtől úti Levelet, 1661-dik eszt. el indult Béts felé. Bétsben Szeleptseni Györgynek, a' Kalotsai Érseknek esmeretségebe esvén, igen nagy indulattal látta, néki fok jó akarattal volt, magával a' Tsászárhoz el-vitte, a' Ministereknek esmeretségebe juttatta, 's mint ifjat az idős tanult ember, hogy viselje magát, oktatta. El-ment azért Heidelbergába, az holott serényen a' tanúlásra adta magát. 1662-dik eszt. Belgyiumban Trájektumban és Leidában minden-féle tudományokat tanult 1663-dik esztendőnek végéig; akkor ment Angliába, az holott köszöntötte a' Királyt. Ott esmeretséget és barátságot szerezvén fok jó emberekkel, el-ment Frantzia országba, holott mindjárt a' *Turenne* esmeretségebe jutott, a' ki volt Frantzia országnak Marsalja, az által vitetett a' Király köszöntésére: Frantzia országban-is magának a' tudósokkal 's nagy emberekkel esmeretséget szerezvén, 1664-dik eszt. Erdélybe vifszá jött. De nem fokára ismét 1665-dik eszt. el-ment Magyar országra, a' Török ellen való Hadakozásokban jelen akarván lenni.

De azzal meg-lévén a' Békeség, fordult a' Zrinyi Miklós Udvarába, jelen volt véle a' vadászatban, mikor le-vágta a' Vad-kan. Ment Venetziába, ott meg-tanulta az Olasz Nyelvet-is a' Frantzia és Német mellé, 's úgy tért-meg Hazájába.

Meg-házafodott 1667 -dik eszt. az után fok vizontagságokon forgott, fogságot-is szenvedett 1676 eszt. kevés napok híján esztendeig: lett Tanács Ur 1689 -dik eszt. A' Zernyesti vezedelem után Bétsbe ment, látván az Erdélyre-következő fok változások, egy Diplomát kért, nyert-is a' Tsáfszártól az Erdélyiek számokra, a' mellyben minden Törvényeiket, szabadságaikat nem csak helyben hagyja, hanem meg-is erősíti a' Tsáfszár: neveztetik ez *Diploma Leopoldinumnak*. Ennek meg-írásában 's formálásában a' Brándeburgiai válásztó Fejedelem Követje *Dánkelmdn Miklós*, ki-nyerésében *Karafa Antal* sokat szolgáltak. Lett az után Kantzellárus-is, Leopold Király-is meg-ajjándékozta Grófi Titulussal, 's e' mellett 40. ezer Rénens-Forint Grátziával

Támadván a' Rákótzai Ferentz által indítatott háborúság, rosz akarói által vádoltatott, meg-is fogatott; de maga a' Tsáfszár Székire kívánt vitetni: el-is vitetett Bétsbe; onnan idővel el-botsáttatott volna; de maga nem kívánt ósztán vízfzáz jöni Erdélybe, mint régen Stzipió Linternumból Rómába, azt mondván: *Az háládatlan Hazám még tsontommal se dítsekedhesék*. Bétsben holt-meg 1716 -dik eszt. ott-is temettetett-el.

Munkás és dologban fáradhatatlan ember volt. Irt sok dolgokat; de azok többire írásba maradtak. Illyenek: (1) *Gemebunda Transilvania ad pedes Augusti Caesaris projecta*. Ezt írta volt 1685 -dik eszt. mikor az Er-

az Erdélyiek a' Diplomát el nem vették, mellyel kínálá őket a' Tsásfár.

(2) *Columba Noe cum Ramo Olivæ. feu Amphora aquæ ad extinguendum ignem &c.* Ebben a' *Projectumban* műtogatja, hogy lehetne Erdélyt az Auszriai Háznak maga mellett meg-tartani. Ugyan ebből vettek alkalmatosságot rosz akarói, hogy ötet meg-ejtsék 's meg-fogják.

(3) *Sudorés & Cruces Nicolai Bethlen.* Ebben műtogatja fok fáradságait a' közönséges jó körül, fok rosz akaróit, 's azoktól szerzett bajait.

(4) *A' maga Életének folyását Magyar nyelven, Maradékira nézve.* Sok Hazára tartozó jó dolgokat lehet ebből tanulni. Irta születésétől-fogva az 1710-dik esztendőig.

Ki-is botsátattak Világra, a' minémü (1) az *Apologia* Deák nyelven, azoknak a' Papoknak ártatlanságokának meg-műtatásárá, kik a' Gályákra sententziáztatnak volt. 1675. 4. R.

(2) *Meg-irta volt a' maga életét Frantzia nyelven; a' melly ki-nyömtattatott Ámsterdamban 1736. eszt.*

BETHLEN FARKAS. Sokan vóltanak nevezetes Uri emberek ezen régi virágzó Familiában a' Farkasi nevezettel. Nem régen mulék egy ki e' Világból *Generál Feld-Marsali nagy Tifstségben és tífstségben; a' ki áldott emlékezetét hagyta maga után az Erdélyi Reformata Ekklesiában; mivel a' maga keresményét hagyta az Oskolák' számokra.* Vette volt ez eredetét Bethlen Sámuelettől és Nagy Borbárattól; de itt fő-képen arra a' Bethlen Farkasra tze-lozok, a' ki származott Bethlen Ferentztől és Kemény Katától, kinek test-vérjei vóltanak Gergely

C 5

Erdé.

Erdélyi Hadak Fő Generálissok, és Elek. Vólt ez igen szép tudományu jeles Uri ember, külső tekintettel-is egy második Absolòn; ifju-korában Tanács Uraságra, Kantzelláriuságra emeltetett, követségekbe küldetett; de rövid életü vólt, e' világból hirtelen ki-múlván 1679-dik eszt.

Meg-írta a' Magyar dolgokat a' Mohátsi vészedelemtől fogva bőven; de mikoron nyomtatattá az test-vérje Bethlen Elek Keresden 1690-dik eszt. akkor bódúlt-meg az Haza, Tököli Tatárokkal, Törökökkel bé-jöven, félben maradt a' nyomtatás, melly igen nagy kár. Igen jó Históriának tartatik, és hitelesnek; mivelhogy az honnan vette, többire le-is írta. A' híre úgy vagyon, hogy Konstantinápolyban találta volna egy rakásban azokat a' jó Monumentumokat a' Magyar dolgokról, mikor ott tölténé Követségben az időt. Rossz akarói azt akarják el-hitetni másokkal, hogy nem maga írta volna; hanem az Udvarába tartván két szám-ki-vetett Lengyeleket, *Vengerski és Grondski Sámuel*, maga materiát adott, amazok stilusba foglalták. Ha úgy volna-is elég jó dolgot tselekedett volna; de nintsen erre semmi okunk miért állassuk; maga-is mint nagy tudós és munkát szerető ember véghez vihette, 's ideje-is az írásra, 's módja a' le íratásra jó vólt. *Bethlen Ferencz* vólt az édes Atyja, igen nagy törvény tudó ember, kinek Leveleiről vagyon emlékezet az *Antitrinitáriusok'*, (maga-is azon Vallást követvén,) Bibliotékájokban.

BETHLEN KATA. Vólt a' fellyebb le-írt Bethlen Jánosnak Sámuel fija által unokája, Tudományokat igen szerető nagy kegyességü tudós Uri Afzozony.

szony. Ez igen szép Magyar Bibliotékát állított volt fel magának, minden-felől egybe-fzedetvén oda Erdélyből és Magyar országból a' jó Magyar könyveket; mellyet még életében által-adott a' N. Enyedi Kollégium könyves - Házába. Vonatott kivált az orvosi Tudományokra, tudta-is azt az Tudományt alkalmazint, meg-tanulván Köleséri Sámuel, Simoni Márton és Borosnyai Márton *Medicinæ Doktoroktól*, nevezetesen a' Füveknek természeteket, erejeket, hasznokat; mellyekkel a' szegényeknek felette fokot használt.

Férjhez ment volt nem annyira maga, mint édes anyja tetfzéséből Római Valláson-való Urfíhoz Gróf Haller *Lászlóhoz*. Ez nem sokára el-halván Pestisben, negyed fél esztendei özvegysége után a' Római Sz. Birodalom-béli Gróf Széki *Teleki József* Urhoz, ezzel-is csak tíz esztendőket töltvén, özvegységre maradt 1732-dik eszt. a' mellyben töltött-el szép hírré nével 's mindenek előtt-való kedvesseggel XXVII esztendőket. Udvara olyan volt mint egy jól rendelt Klastrom. Élete mások előtt Példa és világos Tükör. Töltöttem-el mellette Papi terhes hivatalban lelkemnek felette nagy, 's ki nem írható gyönyörűségével hat esztendőket; a' mellyekben csak hat szóból-való meg-bántódásom sem volt, úgy hogy fokban mondanák azt, a' kik életemet mibenn álljon látták, hogy csak az Angyalok élnek jobban az Égben. Töltvén özvegyi idejét Sz. elmélkedésekben, írt-is le a' féléket. Le-írta a' maga bajoskodásait 's kísérteteit, formált maga állapotjához alkalmaztatott Könyörgéseket, mellyeket ki-is nyomtatott illy titulussal: *Védelmeső erős Pais, mellyel a' kísérteteknek tüzes nyilai ellen óltalmazhatja magát a' Keresztén*

rejtőn ember. 8. R. Múlt-ki e' Világból terhes nyavalyái után nagy Istenben való bizodalommal és a' Krisztus érdeméhez való ragaszkodással 1759-dik esz. Eletének-is ötven kilentzedik esztendejében.

BIRO MARTON. Veszprémi Püspök írt egy könyvet Deák nyelven az Eretnekekről; melyet nevezett *Enchiridionnak*, és ajánlott a' ditsőségesen uralkodó Királyi Felségnek, *Mária Thérésiának*. Nyő. Győrben 1750-dik eszt. 4. R. Méltónak ítélte ezt a' Királyi Felség, hogy az exemplárok bé-fzedetvén el-töröltesék; mint botrányozást és háboruságot okozható könyv. Szóll ebben (1) Az Hitnek szükséges voltáról. (2) Az Hittől szakadtakról. (3) A' Királyok, Tsászárok Hitről-való rendeleteikről, Dekrétumaikról. Hord-elő egy néhány Királyi Parantsolatokat a' M. országi Protestánsok ellen, és azt akarja el-hitetni, hogy a' Király azokat nem tartozik el szenvedni a' maga országában. Ennek a' könyvnek alkalmatosságával írt volt L. B. Révai József Ur yalmai Verseket; melyek közül említtek egyet kett.

Biro tace: Regina vetat te bella parare,

Hoc vult tollantur scandala. Biro tace.

Biro tace. Tua sufficiunt tibi brachia nunquam

Fortior est hostis robore. Biro tace.

Biro tace non vis? Fuffit Regina tacere,

Maxima sunt cuius brachia. Biro tace!

BODFALVI PÉTER. külső rendben és állapotban helyheztesett tudós ember, írt volt egy könyvet: melyet nevezett *Nucleus Chronologico-Historicus*, ebben írja hogy IV-dik Pius Pápa meg-engedte a' M. országiaknak és Erdélyieknek 1564-dik esztend. hogy két fűn alatt vegyék az Ur-Vatsorája Sákramen-

ramentomát. Mellyről ugyan Istvánfi-is írja, hogy Oláh Miklós az Esztergomi Érsek ki-hírdette ezt a' R. Pápa engedelmét N. Szombatban 's másutt-is. (a) De annak utána V-dik Pius Pápa ellenkező rendelést tett. (b)

BOGÁTI Fazakas MIKLOS. Sz. Demeteri Pap az Unitária Ekklesiában, adott-ki illy nevezet alatt: *Szép História a' tökéletes Afsszonyi-dállatokról, mellyet a' Phutárkusból fordított Magyar nyelvre.* Kolosv. 1577-dik eszt. 4. R. Nevét a' Vers-főkben írta-ki Deákúl. Irt volt Magyarázatot a' *Menmyei Jelenésekről* írott Könyvre-is; de a' kéz-írásban maradt.

BOGÁTI MIKLOS. Az első rendü Familiák közzül való volt régen Erdélyben a' Bogáti Familia; mellyből vette eredetét Bogáti Miklós, a' ki 1592-dik eszt. más Erdélyi Urfiakkal egyetemben tanult Patáviumban. Az Hazában a' szokás fzerint táborba kellett menni: 1599-dik eszt. Bátori András Fejedelem a' Római Pápához követségbe akarta küldeni; de a' Fejedelem halálával az meg-változott. Az után nem fokkal, midőn Székely Mó'sest Ráduló Oláh országi Vajda az Bartsaságon 1603-dik eszt. éjtszaka fel-verte volna; azon az ütközetben Bogáti Miklós fok sebeket kapott, rabságba esett, 's nem fokára a' sebek miatt meg-hólt. Vagynak fok Versei, mellyek oda mutatnak, hogy a' Görög és Deák vers fzerzésben nem volt utolsó. Egyet itt le írok

---

(a) *Vide. Libr. XXII. pag. 278* (b) *Péterfi S. Concilia Hung. Tom. II. pag. 183.*

le-írok, midőn 1592-dik eszt. Patáviumból más tanuló ifjakkal együtt az Aponi meleg feredőre meñének.

*Ibimus ad tepidas, Cœlestia munera, thermas,
Sulphureis Aponus buc ubi fumat aquis.
Phœbe fave, ne iter lutulentis imbribus urge:
Sit via de radiis pulverulenta tuis.
Nicoleos Bogati Kornisque Georgius una
Carpit Alexander Somboriusque viam.
Hos tibi cognatos juvenes & ab æthere cretos
Phœbe salutifera fac tuearis ope.
Mollia Sulphureæ veniant ad balnea Nymphæ;
Nec lædat tepidæ corpora fervor aquæ.
Cumque revertetur Patavinas sospes in ædes
Docta Patrocinio dedita turba tuo.
Imbue laurigeris illorum pectora Musis.
Cognatosque petat tota Thalia sinus.*

BOŢTI GÁSPAR. Heidelbergában tartatott és tanítatott a' Bethlen Gábor Fejed. költségén 1617-dik eszt. Erdélybe jövéen, tétetett a' M. Vásárhellyi Oskolába Tanítónak; de annak utánna a' Fejed. adta az ő kezére a' Fejér-vári Káptalant, és tette a' a' maga Historikufsává, 's néha tükös követségekbe küldötte Német országba. Mikor még a' M. Vásárhellyi oskolára viselne gondot, írt két Orátziókat Deák nyelven, és mondott-el a' Károlyi Susánna Fejed. Afzfzony el temettetése alkalmatosságával, és a' Deák nyelven véghez ment minden *Aktziók*at is ő fzedte rendbe 's botsátotta Világra, a' mellyek el-mondattak a' Fejedelem Afzfzony felett. 1624-eik eszt. 4. R. Meg-írta a' Bethlen Gábor dolgait, kezdvén-el a' Batori Gábor halálán jó Deáksággal bőven

ven; a' melly írásban sok emlékezetre méltó dolgok foglaltatnak-bé; de ez közönségesse nyomtatás által nem tétetett, hanem kéz-írásban maradt, és nagyobb része el-veszett; a' melly meg-betsülhetlen kár.

BOLDI SEBESTYÉN. Lakott Vitebergában 1536-dik eszt. az Hazában volt Pap Bélteken a' Præpostvári Urak Józszágokban, és Superintendens a' Szilágyban. Mikor 1557-dik eszt. Kolosváratt Gyűlést tartanának a' Papok az Ur-Vatsorája arántvaló matériában, ez leg elől írta nevét alája a' végzésnek illy formán: *M. Sebastianus Boldi Superintendens Ecclesiarum Christi in inferiori Pannonia.* Rend szerint az akkori időben hívták *Sebestyén Papnak.*

BOKÁTZIUS JÁNOS. Születésére nézve volt Lusatziából való; de Magyar országra jövéen még ifjú-korában, Magyarra változott. Vólt eleinte Eperjesi Oskola-Mester, szép híre el-terjedvén fáradtságos munkájának az Urak, és Nemessék gyermekeik körül, Rodolf Tsáfzár tette Borostyán-közfórus Vers-fzerzővé, és Ármálifos Magyar Nemes emberré; mellyet illyen Deák versel köfzönt-meg:

Aurea cum Ducibus des, Laurea ferta Poetis

Quas benè divitias Maxime Cæsar habes.

Aurea das Ducibus; mihi Laurea ferta Rodolphe!

Sic Aurum & Laurum det tibi Sancta Trias.

Aurea sic redeant te Cæsare sæcula: sic te

Aurea sed serò ponat in Astra Deus.

Kafsára hívattatott Oskola-Mesternek; de annak
utánna

utánna a' Tanátsba bé-véttetett, 's lett ott Polgár-Mester, nevezetes ember; a' kit Botskai Fejedelem követségben küldött volta' Német országi Fejedelmekhez; de meg-fogattatván a' Brunsvigai Hertzeg által, 's Botskai is el-halván, őt esztendő múlva szabadúlt-meg. Mellynek emlékezetére Deák, Német, Magyar versekkel adott-ki egy Könyvet illy titulussal: *Olympias Carceraria*. Magyar országra haza jöve tele után változván a' dolgok, Illyésházi István Palatinus tette volt Magyar ország Historikusává. Annak utánna Bethlen Gábor Fejedelem-is a' maga viselt dolgainak meg-írását 's ki botsáttatását bizta volt-reá, a' mint a' meg-tetszik *Mélótai Istvánnak* Bethlen Gábor Fejedelemhez intézett ím ez szavai-ból: *Felséged Hazájához-való nagy szeretetről, viselt nagy dolgairól, és fok-képen vett győzedelmiről én nem szóllok; mint hogy a' Felséged ordinarius Historikussa Joannes Bókátzius rövid napon azokat e' Világ sème eleibe terjeszti.* (a) ezt írta volt 1623-dik eszt. de hogy azok ki-adattak volna, semmi nyomát nem láttam. Adott pedig Világ eleibe egy könyvet illy titulussal: *M. Joannis Bocatii, Poetae Laureati Casarei Hungaridos Libri Poematum quinque. Barthæ 1599. 8.* Sok-féle alkalmatosságokra írott Versek vagynak benne. Botsáttott-ki még egy könyvet; de másét: *Salomon Hungaricus, vel de Matthiæ Corvini Hungariæ Regis, sapienter, egregiè, fortiter & jocosè dictis & factis Libellus Galeati Martis. Cassoviæ. 1611. 8.* A' fíja-is Menyhárt adott-ki egy kis könyvetskét: *Oratio Dominica Polyglottos, vel Pater noster in XXV. Lingvis per Melchiorrem Bocatum Cassoviensem Filium Joannis. edita Cassoviæ. 1624. 8.*

BOMBÁR-

(a) *In Dedicat. Libri cui titulus: Speculum Trinitatis.*

BOMBÁRDI MIHÁLY Jésuita. Magyar ország nevezetesebb Hellységeit bővön le-írta, és nevezte: *Topographia magni Regni Hungariae*. Vien. 1718. 4.

BOMEL TAMÁS. Brafsóból való volt; de nem rosz gyümöltse Erdélynek. Mikor az Erdélyiek 1555-dik eszt. Ferdinánd Királyhoz Követeket küldenének: *Kemény Lászlót, Sombori Jánost, Bomel Tamás* volt az harmadik, kik által értésére adták, hogy Jánost kénytelenítetnek ismét Fejedelemnek választani és uralni. Adott Világ eleibe ez egy *Kronológiát* Deák nyelven, az Hunnufoknak Pannoniába jövételeken kezdvén, az 1554-dik esztendőig; melyét ki-is nyomtattak Brafsóban 1556-dik eszt. 4. R. Ugy tartják hogy innen vett volna az eredetet, hogy a' Magyarok' Históriájakat rövideden, az ő Pannoniába jövésektől fogva, a' Kalendáriumhoz ragaszfák. Mások ugyan ezt Honterusnak tulajdonítják; de akár melyik tselekedte, mindenik Brafsai volt, és így Brafsó Várofsáé ez a' Ditsőség.

BORNEMISZA PÉTER. Régi jó nemes Familiából vette eredetét; de kised-korában mind a' ket Szüléitől meg-fosztatván, fok nyomoruságok között nevedett, az Udvarokban hányódott, vetődött. Természete szerint hajlott a' Tanulásra, Kafsán, Bétsben, 's más Oskolákban-is a' tanulást gyakorlotta; fő-képē az Isten beszédének olvasásában gyönyörködött, azt még XVIII. esztendőskorában a' szállásán Bétsben, az oda gyülekezett népnek olvasta, tanította; melyért az Egri Püspök Oláh Miklós el-is vádolta, 's fok-képen ijesztgette, fenyegette.

D

Neve-

Nevezetes dolog az a' mit ír magáról, hogy ő nyóltz Forintokkal indúlt-el Magyar országról idegen országokra tanulni; nyóltz esztendőig oda lakott Olasz, Frantzia és Német országokba, látásért, hallásért, nyelvek és egyéb szükséges Tudományoknak tanulásokért, 's mikor a' Hazába visszafá jött akkor is nyóltz forintja vólt, nem több vagy kevesebb. Magyar országnak azokban a' részeiben Paposkodott, a' mellyek közelebb vóltak Ausztriához, vólt Superintendens is 1576-dik eszt. tájban. Tudós ember vótt mindenféle tudományokban; de abban hibázott, hogy akár mitsoda bünt ördögi kísértetnek magyarázott. *Ungnád Kristóf* Horvát országi Bán, és *Lofontzi Anna* annak Házas tárfa parantsolatjokból kezdett írni egy *Pestillát*, mellyet ki-is nyomtattott azoknak költségekkel öt vastag darabokban 1579-dik eszt. 4. R. Annak utánna újjolag nyomtatta *Detrekő várában*, a' melly vólt akkor Balassa István vára, 1584-dik eszt. folio formában. Segítséggel vóltanak néki a' Nagyságos Battyáni Familia, a' Balassa Familiából András, János, István; a' Forgáts Familiából Simon és Imre. Igyekezett arra, (1) Hogy az egész Sz. Írást Magyarra fordítván ki-nyomtassa, magának lévén Tipográfiaja. (2) Hogy egy kis Prédikátziós könyvet nyomtattasson, a' nagyobbát rövidítvén. (3) Hogy a' Káron Kronikáját Magyarul ki-adja. (4) Hogy a' Sz. János Mennyei Jelenésekről írott könyvét ki-magyarázza: mint teljesíthette jó szándékát? előttem nem bizonyos.

BOROSNYAI N. SIGMOND. Sz. I. M. Dr. és az Enyedi Kollégiumban Professor. A' Belgyiomi Akadémiai iskolákban közel hét esztendőt töltött

töltött-el 'a' nagy Gamalieleknek lábaiknál, Leidában hármat, a' többit pedig Trájektumban és Fránekérában Ott-való tanulásának sok szép jeleit adta, ugyá-is botsátott Világra (1.) Egy szép Magyar könyvetskét, a' *Kereštyén embernek Papi Tisztiról*, annak-is leg nemesebb részéről a' *Könyörgéstől*. Amsterd. 1736-dik eszt. 12. R. (2.) Hét *Dissertációkat* Deák nyelven, negyet az *Apostoli Hit' formájáról*; a' negyedikkel a' Theológiában graduust és Dóktori titulust vett magának, mikor a' Trájektumi Akadémia fundáltatásának emlékezetét tisztelné. 1736-dik eszt. A' többit írta, *Némelly régt' írónak a' Krisztusról-való tanúbizonyságokról*; a' Sz. végre tett *Testamentumokról*; a' *Jefte süz leánya meg áldoztatásáról*. Az Hazába jövéen, 1738 dik eszt. beállítatott az Enyedi Kollégyiomban a' Sz. Írás szerint-való Tudományoknak tanítatófokra.

BORSOS TAMÁS Bethlen Gábor Fejedelem Követje volt a' fényes Török Portán, tanult bátor ember. Meg-írta a' maga ideje béli dolgokat; de az írása kevés embereknek forog kezekben.

BRENNER MARTON. Befizterte Várofsában volt ennek születése Erdélyben; Bétsben, Basiléában tanulása, az holott 1543-dik eszt. Világ eleibe adta ez leg elsőben. kéz-írásból a' Bonfinius Antal Deák Históriáját, Ritziust, Kallimakust, Kortésziust, a' melyek Bonfinius mellett vagynak még mostan is. Botsátott Világra egyebeket-is, a' mellyekkel magának maradandó emlékezetet szerzett.

BRODERIT ISTVÁN. Vátzi Püspök és Kantzel-lárus

lárius Lajos Király idejében, járt Rómába is követ-ségbe a' Király nevével, le-írta az Mohátsi veszedelemet, az holott a' Magyar Hadak főnével Lajos Király-is el-vezett 1526. éft.

BURI JÁNOS Korponai Pap az Augusztána Val-láson valoknál, írt egy Magyar Eklésiai Historiát, a' Magyaroknak Keresztényénekké lételeken kezdvén, a' maga idejéig, de azt Világra nem bocsáthatta meg-halván 1682-dik éft. Maradott az Buri Jánosra a' fiára, a' ki elsőben volt Bestertze Bányán az Osko-lában *Rektor*, annak utánna a' Német Ekllesiában egész életében Pap, dologtalan, gondotlan ember; a' ki az édes Atyjától egybe-gyűjtetett Magyar His-tóriára tartozó hasznos Monumentumokat, 's az é-des Atyja írásit-is nem tudta meg-tartani, annál in-kább hasznos bővítéssel ki-adni, hanem mint élhe-tetlen gondotlan ember el-szélefsztette; noha őtet mind az édes Atyja, 's mind a' Boroszlai Tanács szorgalmatoson tanította 's nevelte vala a' Tudomá-nyokban.

Vide Rotaridis Historiæ Hung. Litterariæ Lineamen-ta pag. 196. 197.

BUZINKAI MIHÁLY Nagy Bányán volt ele-inte Akadémikus Oskola-Mester, az akkor ott igen szépen virágzó Oskolában, az holott nem tsak nyel-veket és Philosophiát, hanem meg Theologiát-is tanítnak vala a' Deákoknak. Szép híre el-terjedvén vitetett a' Pataki Kollégiumba Professornak, ho-lott nagy haszonnal tanított mind addig, míg 1672-dik éft. a' Kollégium az üldözők által el-szélefszte-tett. Erdélybe egy részét Fejér-várra a' Fejedelem bé-fogad-

bé-fogadván, a' már Enyedre költözött Fejér-vári Kollégiumnak helyére, ott 1873-dik élt. tanítani kezdett Buzinkai Pósfaházi Jánossal együtt: kik mind ketten Patakról jöttenek vala Erdélybe, 's holtig azon állapotban-is maradtanak. A' tanuló ifjuság számára adott-ki egy néhány könyveket *Logikát, Rhetorikát, Oratoriát, 's egyéb a' féléket.*

BUZINKAI GYÖRGY Unokája vólt Mihálynak, a' ki ifju-korában tanúlt a' M. Vásárhelyi Kollégiumban, annak utánna ment a' Generális Gyulai Ferentz Ur Jegitsége által, kinek Ferentz nevű fiját tanította, a' Brémai Oskolába, és a' Hollandiai Akadémiákba, 's tanúlt orvosi tudományt, a' mellyben szerzett-is magának szép hírt nevet, gyakorolván azt Ámsterdámban is. Magyar országban pedig lett Debretzen Városhának rendes Doktorává.

Mikoron a' Pestis uralkodnék M. országban, adott-ki egy kis könyvetskét ilyen titulussal: *Rövid oktatás miképen kellefsék magunkat Pestis ellen védelmezni, és a' Pestishen lévő betegségeket gyógyítani.* Debr. 1739-dik élt. 12. (2) Ámsterdámban laktában fordított Belga nyelvből két Prédikátziókat hagyarra illy nevezettel: *El-vesztett bűnös meg-kerestetett és meg-tartatott. Krisztus barátságos hívogatása.* Ámst. 1735. 12.

BOLKÉNYI FÉLÉP JÁNOS Belgyiomban Trájektumban laktában fordított Angliai nyelvből egy könyvet, és botosátott Vág eleibe ugyan ott ilyen titulus alatt: *Mennyei Lämpás, melly az örökké-való félelenség mélységétől meg-rezent akármelley lelket meg-újít, es az örökké-való Mennyei Vágosságnak méltóságára igyekezőknek lelki világot szolgáltat.* Nyomt. 1652. 8. R.

DÁLNOKI BENKŐ MARTON. A' Hazában Enyeden és külső országi iskolákban való tanulását végezvén, tétetett M. Vásárhelyi iskola - Mesterre. Magyarra fordította az *L. A. Florusnak a' Római viselt dolgokról írott négy könyveit.* Nyomt. Kolosv. 1702. 12. R. Vagyon ajánlva Nalátzi István Tanács Urnak, Húnyad és Zaránd Vármegye Főispánnak, 's másoknak is. Az ajánló levélben rendesen megíratnak a' négy Monárkiát, és elő számláltatnak a' Királyok és Tsászárok mind a' Leopoldus Tsászárig.

DÁLNOKI MIHÁLY. Volt az Unitária iskolában Kolosvárott *Lektor* 1646. dik eszt. fogva pedig Pap is, és a' két Hivatalt, az Oskolait és az Ekleziáit együtt viselte fogyatkozás nélkül. Igen jó és nagy *memoria* emlékező elme volt nála, a' melly meg tetézt innen: hogy fzeve világától meg fosztatván a' Naphan való fogyatkozásnak alkalmatossá-gával, *Boëtiusk* a' Filozofiai vizsgálatairól írott könyveit; csak a' naga eméjéből el-mondotta és megmagyarázta Halgatóinak, mindeneknek nagy tsudá-jokra. Helt-meg 1648. dik eszt.

DÁNIEL ISTVÁN. Vargyasról íratott a' régi nagy Dániel Familia seítől fogva; a' mellyből vette eredetét Lib. Bárá Dániel István Ur 1685. dik eszt. Ki is házassága után, maga Unitárius lévén, az Házas tárfa pedig Luderána, a' Reformáta valáláfra állott az Afzszonnyal gyütt. A' Felseges Mária Théréfiától meg ékesített Lib. Bárái titulussal, 's Udvarhely-fzéki Fő Király Birói Hivatallal. Viselt Kirátorságot az Enyedi Kollégiumban. Írt gyönyörűséges szép könyveket, (1) Adott ki Szeben-

benben 1752 - dik eszt. egy nagy könyvet, mellynek titulussa: *Monita Paterna*, Atyai intések; mellyet intézett édes fiához L. B. *Dániel István Urhoz*, akkor, midőn történetből a' magánál lévő puskából jobb karja által lövettet vólna, és igen meg-sebesített vólna. Ez igen szép *Practica Theologia*, a' lelki életnek meg-fizetésére, nevelésére és meg-tartására; böven-is vagyon írva a' Hitnek majd minden ágazataira ki terjed.

(2) *Az örök életre vezető egyenes Ut; melly áll az egy igaz és örökké való Istennek meg-esméréseben és keresésében, ki az Atya és a' Fiu, és a' Sz. Lélek egy örökké-való igaz Isten.* Nyomt. Enyeden 1765 - dik eszt. 4. R. Vagyon ez egyenesebben intézve az Unitáriusokhoz, hogy vezéreltetnének az Ur Istennek, ki Atya, Fiu és Sz. Lélek egy bizony örök Isten valóságos esméréte.

(3) Harmadik munkája ismét nevezetes, mellyel a' Mennyei Jelenésekről írott könyvet magyarázza, a' Vitringa bövön írott Magyarázataját rövid summában foglalván.

(4) *Isten eleibe bocsátott alázatos Könyörgéseknek Gyakorlása*, mellyek által meg-jelent minden nap a' kegyelem széki előtt. 1766. 8. R.

DÁNIEL POLIKSÉNA. Lib. Báronissa, a' fellyebb le-írt Vargyasi Dániel István Urnak édes Leánya, az Hadadi Lib. Báro Vesselenyi István Urnak pedig törvény szerint-való Házas-Társa, egy Tudományokat fzetető és követő Erdélyi Féniks. A' ki ifju idejében sok nyelveket, azok között a' Deák és Görög nyelveket magáévá tette; annak utanna Istenhez-való háládatosságnak meg-mutatására, és

az Afzszonyi nemhez-való fzeretetének meg-bizonyítá-
sára, Nagy Annyát Petrötzi Katát kívánván eb-
ben követni, Deák nyelvből Magyarra fordította a'
*Piktét Benedek Génévai Pap és Professor szép köny-
vét*, és Világra botsátotta ilyen titulus alatt: *A' Ka-
refstýén Éthikának summas veteje*. Nyomt. Kolosvárt
1752-dik eszt. 8. R. Jelesen vagyon mind fordít-
va, 's mind ki-adva. Magyarra fordította a' Deák
nyelvből amaz nagy könyvét édes Atyjának *Paterna
Mortua* nevezet alatt Világgal közlött gyönyörűsé-
ges szép *Practica Theologiaját*.

DAVID FERENIZ. Kolosvárt született Er-
délyben, Tsizmadia Szász nemzetből való mester
ember atyától. Még gyermek korában az tanulásra
nagy hajlandósága lévén azt serényen gyakorlotta
elsőben az Hazában: annak utánna 1548-dik eszt.
a' Vitébergai hires Akadémian, ugyhogy még ifju
korában szép hirt nevet fzerzett magának mások e-
lőtt. Hazájába visszafz jöven követte az Ur Vatsorá-
ja matériájában a Luther fététziáját; nagy buzgoság-
gal és kézfzséggel vetelkedett az Réformátusok ellen,
kik akkor Sakramentáriusoknak neveztetnek vala,
ugyhogy még ifju korában nem tsak Kolosvári Pap-
ságot érne; hanem tétetett Superintendensnek-is a'
Magyar Ekklesiákon. A' mint hogy a' melly írást
1556-dik eszt. ki-adtanak az Ur Vatsorájáról, ab-
ban úgy írta alája a' nevét, mint az Magyar Ek-
klésiák Püspökjök De nem sokára Mélius Péter által
azon matériában a' tévelygéfről meg-gyözetvén, és
az dolgokra jobban neg-tanítatván, az Réformátu-
sok sentertziájokat kezdette hasonló buzgosággal és
hatalommal állatni és terjesztetni; által álván azok-
nak értelmekre titulussalival együtt. Blan-

Blandrata György 1563-dik eszt. Erdélybe jöven, János Király Udvarába mint orvos Doktor, vette ezébe Dávid Ferentznek könnyen változó elméjét, le-tsinálá alattomban a' lábáról és a' maga értelmére voná, azt állatván, *hogy az Isteniségben a' mánt egy Isteni Allat, úgy tsak egy Isteni Személy is legyen.* Kolosvári Alésius Dienes volt akkor a' Király' Papja, Isten-felő' kegyes ember; ezt szép színnel alattomban ki-tsinálák a' Király mellől, hogy Dávid közelebb eshetnék. Annakutánna bé-tsepegteték lassan lassan álnok mesterséggel a' Király' elméjébe az Istenről való tévelygő értelmet. Midőn abban fáradoznának, hogy így vesztegetnék meg az igaz Tudományt, *Károlyi Péter* a' Kolosvári Oskola *Leőtor*a kezdé vádolni elsőben Dávid Ferentzet, hogy tévelygést hintegetne 1566-dik eszt. Melly tévelygéseit attól fogva nyilván kezdé tanítani, és mivelhogy az emberi okoskodással igen meg-egyezne, mindjárt fok követőket talált magának; a' kik mindenfelé szaporán el-terjeszték a' Sz. Háromság ellen-való Tudományt. A' Király-is meg-egyezvén vélek, ada a' Kolosvári Sz. Háromságot tagadó Ekklesiának szép Privilegyiomokat, és Donátziókat.

Meg-hala János Király 1571-dik eszt hanyatlani kezdé a' Dávid Ferentz állapotja-is sokképen. Lévéen házi baja-is Feleségétől *Barát Katától* a' Fejedel. Bátori István parantsólatjából el-választatott a' Réformátus és Lutheránus Papok-által 1576-dik eszt. Nem sokára azután 1577-dik eszt. az Ország Gyűlésén Ártikulusha írák és ki-adák, hogy Dávid Ferentz sohult az Országban ne visitáljon, fe'sinatot ne tsináljon, hanem tsak Kolosvárt és Tordán. *Tordai Sándor András* pedig a' Réformátus Püspök mindenütt az egész Országban.

Kezdette-vala már azt-is prédikállani Dávid Ferentz, hogy a' Krisztust imádni nem kell, ha nem természet szerint-való igaz Isten, és az csak annyit használna mintha a' Szűz Máriát, vagy akárkit más embert imádna. Blandrata eléggé intette Dávidot, hogy azt ne tanítaná olly nyilván; de szavát nem fogadá. Erdélybe hívá azért Sotzinust, a' ki akkor Basileában lapang vala, e' végre, hogy tsendesíthetnék ezt a' vételkedést, de nem leheté. Járulván egyéb okok-is hozzá, meg-ijedenek tőlle 's magok el-áruják a' Fejedelemnek *Bátori Krisztófnak*. Kit a' Fejed elsőben árestáltatott a' maga Házánál, az-után Tordán és Fejerváron meg vizsgáltatván a' dolgokat, orokös fogásra sententziáztatá 's küldék a' Dévai Várba; az holott-léven már el-romlott erőtelen vén ember, hagymázba esék és meg hala 1579-dik eszt.

Mind Magyar 's mind Deák nyelven sok könyveket adott ki David Ferentz, a' mellyek előttem megfordúltanak, azokat itt meg-említem. 1. *Dialysis Scripti Stanburi contra primum Articulum Synodi Székienfis, qui de Doctrina controversitur, scripta per Franciscum Davidis Claud. 1555.* 8.

(2) *Rövid út mutatás az Istennek Igéjének igaz értelmére mostani Sz. Háromságról támadott vélekedésnek meg-sejtésére 's meg-ítélésére hasznos és szükséges. Albae Juliae 1567. 4. R.* Vagyon ajálva Mikola Ferentznek.

(3) *Rövid Magyarázat miképen az Antikristus az igaz Istentől-való Tudományt meg-homályosította, és a' Krisztus az ő Híveinek általa tanítván minket, miképen építette meg az ő Menyei Sz. Atyjáról és ő magáról és a' Sz. Lélekről bizonyos értelmet adván előttükbe. Albae Juliae 1567. 4. R.*

(4) *A' Sz. Iósfnak fundamentomából vett Magyarázat, a' Jéhus Krisztusról, és az ő igaz Istenségről. Albae Juliae 1568.*

1568. 4. R. Vagyon Pokai Jakabnak Király Tanácsának és Udvari Kapitányának ajánlva.

(5) Tíz napi Vetélkedés Deákul: *Brevis Enarratio Disputationis Albanæ de Deo Trino & Christo duplici.* 1568. coram Ecclesia Albæ Juliae. 4. R.

(6) *Litteræ convocatoriæ ad Seniores Ecclesiarum Superioris & Inferioris Pannoniæ ad indictam Synodum Tordanam ad 3. Martii diem, additis Thesibus ibidem disputandis Albæ Juliae* 1568, 4. R.

(7) *Refutatio scripti Petri Melii, quo nomine Synodi Debretzinæ docet Jehovalitatem & Tritarium Deum Patriarchis & Apostolis incognitum.* Albæ Juliae 1567. 4. Typogr. Regius Raphael Hofhalter.

(8) *Demonstratio falsitatis Doctrinæ Petri Melii & reliquorum Sophistarum per Antitheses.* 4.

(9) *Az Atya Istenről, Jéhus Kristusról, és a' Sz. Lélekről heiven egy Prédikáziók* Albæ Juliae 1569 Fol.

(10) *Váradi Disputatziónak, vagy Vetélkedésnek az egy Atya Istenről és annak Fiáról a' Jéhus Kristusról és a' Sz. Lélekről igazán-való elő-ismárlálása* Kolosv. 1569. 4.

(11) *Az egy magdtól-való Felséges Istenről és az ő igaz Fiáról, az Nazareti Jéhusról, az igaz Messiásról, melyben a' Pápának és a' Pápázóknak minden okoskodások és hamis Magyarázások meg-fejtetnek* Dávid Ferentztől Kolosv. 1571. 4. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Hagymási Kristófnak Tanács Urnak, és Közép Szólnok Főispánjának.

(12) *Az egy Atya Istennek és az ő áldott Sz. Fiának a' Jéhus Kristusnak Istenségéről igaz vallás-tétel a' Profétáknak és az Apostoloknak irásnak igaz folyása* Jerint. Irattott Dávid Ferentztől a' meg-festtetett Jéhus Kristusnak Szolgájától Károli Péternek és Mélius Péternek okoskodásinak eliene vettetett. Kolosv. 1571. 4. R. Vagyon ajánlva a'

va a' Környáti Békés Gáspárnak Tanács Urnak és Kints-tartónak.

(13) *Confessio edita XIII. Aprilis Ann. 1579. in Conventu Tordenfi sermone Latino.* Ez utolsó minden munkái-között.

DEBRETZENI Ember PÁL. Született Debretzenben, tanult ugyan ott a' Debretzeni Kollegyiumban; idegen Országokban-való tanulása után lett Szathmári, Losontzi, 's más Ekklesiáknak-is Papjok, végre Debretzenben a' Hazájában meg-örökösödött. Világ-eleibe bocsátotta e' következő Titulusok-alatt írott munkáit (1) *Innepi ajándékut az Isten Szentorába fel vitt Sz. Siklust.* Hét szakaszokra rendeltetett Innepi tanításokat. Nyomt. Kolosv. 1700-dik eszt. 4. R. Ez jó rendeltetett tudós Munka, az Ekklesiától rendeltetett Innepeken traktáltatni szokott materiákról. E' mellé vagyon adva az *Martonfálvi György* Debr. Professor Keresztyéni Innepréről írott *Prédikációja*-is.

(2) *Gárizim és Ebal*: mellyeknek egyikén Áldást a' másikán Átkot parantsólt az Isten. A' Bárány Életének Könyve. Vagy az Isteni örök el-választásnak és el-hagyásnak Dekretomának nagy titkáról-való elmélkedések, Kolosvár. 1702-dik eszt. 8. R. E' könyvben húsz részekben szép rendelt elő-adatik az el-választásról való mélységes Tudomány, a' mellyet józon elmével 's Isteni félelemmel vizsgálhat a' hívó ember, 's a' menyire szükség ké-is tanulhat. Ezen Könyvetskét Magyarból Deákra fordította egy Vitebergában tunuló *Király Márton* nevű Liptó-Vármegyei Tót Deák, adta Vernsdorfiusnak a' végre, hogy ezt meg-vizsgálván, nem helyesnek lenni meg-mutat-

mutatná; mellyet igyekezett-is meg-tselekedni holmi apróság Disputátziókban 1707-dik eszt. Viteberg.

(3) *Historia Ecclesiae Reformatae in Hungaria & Transilvania.* Edídit Frid. Adolph. Lampe Trajecti An. 1728. 4. Ez sok bajjal 's utánna-való járással egybe fzedegtetett Könyv; mellyben tett fáradságát nem lehet soha eléggé meg-hálálni: mivel ha ez a' felette szükséges Könyv nem volna, sok jó dolgokat kéte-leníttetnénk nem tudni. Alkalmatosságot is szolgáltatott arra, hogy mások jobbat igyekezzenek írni az Magyar Ekklesiákról.

DEBRETZENI Tankó MIKLOS. Hazájára nézve-is a' neve fzerint vólt Debretzeni, és ott-is tanúlt elsőben az Göntzi György keze-alatt. Az-után Szabó István a' ki vólt Tartzali Pap 1588. esztendő tájban a' maga költségén taníttatta Vitebergában, mint Mentzius Boldisár a' Vitebergai Professor írja:

Jam dudum Stephanus, cui debes cuncta faventi,

Incolumem Szabo te rediisse cupit.

Cujus Leucorea dum vivis in Urbe benignam

Sensisti in studiis indubitanter opem.

Gyönyörűséges Deák versei vagynak; mellyek szép tudományáról-is tanú bizonyyságot téfznek.

DEBRETZENI JÁNOS. Botsátott Világ eleibe egy Könyvetskét illyen Titulus-alatt: *Mind ez életben 's mind a' halálban fohászkodásokkal meg-rakodott névvel és valósággal-való igaz Keresztén.* Debr. 1615-dik eszt. 8.R. Ez Otto Casparnuşnak *Christianus Suspirans* nevű Könyvének Magyarra fordítása.

DE BRE

DEBRETZENI JÁNOS. Fránékérában tanulván adott ki valami Könyvetskét némelly Uj Testamentomi Sz. Írásbeli helyekről Deák nyelven. 1658-dik eszt. 12. R. Ugyan ott laktában amaz szép Könyvetskét, a' melyet írt-volt *Taddéus János* ilyen Titulussal: *Conciliatorium Biblicum*. Bibliát egyeztető. Mellyben meg mütogatja azt, hogy a' Sz. Írás magával nem ellenkezik, Magyarra fordította, 's meg-bővítvén ki nyomtattatta Trajekt. 1658-dik eszt. 8. R. Debretzeni Pap korában prédikált az Meg-keményedéfről; melyet ki is nyomtattatott illy Titulus-alatt: *Szólnek meg-keményedése* Debr. 1662-dik eszt. 4. R.

DEBRETZENI Kolotsa JÁNOS. A' ki Fránékérában lakván az Professora tanásából 's tanításából az Olasz nyelvet meg-tanulta. Annak-utánna a' *Deodátus János* Génévai Ref. Olasz Pap B. bliára Olasz nyelven írott tudós Magyarázatjából azt, a' mit az *Énekek Énekére* írt volt, Magyarra fordította, és Prédikátziókba formálván alkalmaztatást tett 's ki-adta illyen Titulus alatt: *Isten ajjándékával való kereskedés, avagy az Énekek Énekének Magyarázatja az Urtól adatott ajjándéknak mértéke szerint* Debr. 1693-dik eszt. 8. R. Adott-volt ki ez előtt-is egy Könyvetskét, mellynek Titulussa ez: *Örök élet 'sengéjének érzése*. Ezek az írárok jók és tudósok. Volt N. Bajoni Pap.

DEBRETZENI T. ISTVÁN. Fordított 's adott Világra a' Perkinus írásból egy Könyvetskét, illy nevezettel: *Kettős kereszt és kísértet-alatt nyögő Kereszttyén embernek orvoslása, a' Sátán kísérteti-ellen való Lelkifegyver*. Debr. 1685. 12.

DEBRE.

DEBRETZENI PÉTER. Magyarra fordította Kéglíus Filep Elmélkedéseit; melly Imádságokkal meg-vagyon elegyítve. Nyomt. Bartfán 1639-dik éfzt. 12. Rész. Az-után Kolosv. 1738-dik éfzt. 8. R.

DEIDRIK GYORGY. Vólt a' Tekei Papnak fia; a' ki tanúlt Bestertzén, Kolosváratt, de kívált Patakon; meg-tetszik mind az édes Atyja szavaiból, a' ki mikor Argentinába maga elől el botsátotta, 's mint Atya intette, beszéli azt is, hogy igyekezte taníttatni, 's így szól:

Scis bene; nec Patriis solummodò castra secutus

Oris; Pieridum quæ sacer ordo colit.

Verùm Pannonicas etiam transinissus ad Urbes

Pingvia, quâ Bodrogus piscifer arva secat.

Mind a' maga írásiból, a' ki igen szép versekkel leírta az ő egész Argentinába-való útazását, Tekén elkezdvén valamerre ment, Sáros-Patakot így közfönti:

Urbs salve Patakina viris bene cognita doctis,

Pectore perpetuum non abitura meo.

Te sacros hausî velut ex Helicone liquores,

Artibus ingenium perpoliente meum.

Te Thoræonymus, te Cæsar quando colebat,

Clarum Pimplæi lumen uterque chori.

Pannoniæ ante alias, meminî, feliciter una.

Tollebas Urbes sidera ad alta caput.

Kiadta az útazását, és az *Beutherus* Argentiniai híres Professornak-is halálát 1589-dik éfzt. Argentinában. A' versek igen szépek, 's meg-mutatják, hogy akkor-is tudtak az Erdélyi ifjak és oskolák Deákul. Vólt a' Szebeni oskolában 1591-dik éfzt. *Leilor*, adott-is köz kézre holmi Versetskéket.

DEME

DEMETER MÁRTON. Károly Fejérvári N. Præpost, adott ki egy könyvet ilyen titulussal: *A' Sz. Háromságnak, az az: az Atyának és Fiúnak és Sz. Léleknek három valóságos Isteni Személyeknek egy igaz örök és egyenlő Istenségekről való Római közönséges és Apostoli Szent-egy-háznak idvefséges Hiti, Vallása és Tudománya.* Kolosv. 1732-dik éfzt. 4. R.

DENGELEGI PÉTER. Kolosvárt született tífzesfégbéli Nemes személyek által. Hazájában való tanulása után ment a' Német országi és az Hollándiai Oskolákba tanulni; a' mellyekben időt haszontalan nem töltött, hanem a' szükséges tudományokat serényen megtanulta. Vízfá jövéen Erdélybe, múltott egy ideig Kolosváratt a' Szüléi Házoknál. Annak utánna lett Enyedi Pappá, és azon Traktusban Senior, egy nevezetes ember. Míg még az Atyja házánál töltötte az időt, írt egy könyvetskét ilyen titulus alatt, 's közönséges-sé is tette: *Rövid Anatomia, mellyel a' N. Szombati Káldi György Papnak a' Sz. Biblia felől való oktató Intése; mellyet az ő tölle Magyar nyelvre fordított Bibliájának sarkához bigyeztett, minden részében meg-vísgáltatik, és egyser'smind Károlyi Gáspár és Szentzi Mólnár Albert az ő hasznos Munkájokkal együtt patvaros nyelvének ostromozása alól fel-sabadítatnak a' nagy Istennek segedelméből, Dengelegi Péter által.* Fejérv. 1630-dik éfzt. 12. R. Kereftúri Pál Fejérvári Professor ezzel a' versel közöntötte:

*Dis quid agat Káldi dum menda mirata Móndri
Purgat? Menda facit. Dengelegine probas.*

DERETSKEI AMBRUS. Tanult ez Helvétziában és Német országban: igen jól is megtanulta volt a' szük-

a' szükséges tudományokat és a' nyelveket. A' 'Sidók nyelveket olly tökéletesen tudta, hogy a' 'Sidók füzetett 'Sidónak állítanak lenni. Lett volt Váradi Pappá, és ugyan abban a' hivatalban holt meg 1603-dik esztendő vége felé. Jelen volt a' Medjesi Országgyűlésén 1588-dik eszt. Sok nyomorúságot látott a' Bátori Sigmund bődögtalan országlása alatt, és a' Básta idejében. Igen szép és tudós Magyarázatot írt füzetett nyelvünkön a' Rómaiakhoz írott Levélre; mellynek ez a' titulusa: *A' Sz. Pál Apostol Levéle, mellyet írt a' Rómabeli Keresztényeknek, Magyar Prédikáziókra rendeltetett, és a' Sz. Írás szerint megmagyaráztatott Deretskei Ambrus Váradi lelki Pástor által.* Deb. 1603-dik eszt. 4, R. Ez igen tudós szép Munka, 's mint-hogy a' levél is igen fontos és a' Hitnek nevezetes Ágazatait foglalja magában, úgy annak Magyarázata is szép rend és móddal van elő adva.

DÉSI MÁRTON. Származott egy Défen lakó Segesvári Kádár legénytől, a' ki Sárpatakról egy gazdag közönséges embernek vette vala-el a' leányát, és Désre vitte lakni, a' kitől füzetett *Dési Márton*. Ugyan annak az embernek voltak fiai *Sárpataki Mihály és Márton*, kik közül Mihály lett volt Kolosvári Pap, Márton Itélő Mester, szép tudományok által szépen meg nemesítvén magokat, 's szép világi tisztetiségre emelvén Maradékjokat. *Dési Márton* neveztetett a' Városról, mellyben füzetett, 's neveltetett. Ott kezdette tanulását-is, és folytatta egy ideig, jó reménységet nyújtott csak hamar arról, hogy jövendőben nem lenne utolsó eszköze az Isten ditsőségének. A' Pápai Páriz Imre Dési Pap és Esperest tanátsából ment a' Sáros-Pataki Kollégiumba

E

tanul-

tanulni; az holott szorgalmatos tanulása és jó maga viselése által; nagy kedvességet szerzett mindennek előtt magának. Adatott tanítóul a' nagy Uri ember Botskai István Udvarába; a' Klobusitzki Urfiak mellé, kik Botskainak Mostoha fiai valának. Ugy vélte itt-is magát, hogy e' nagy kegyes Uri ember méltónak ítelné, a' kit maga költségén elküldene Hollandiába a' tanulás kedvéért. Lette ebben is nagy boldogsága, hogy Leidába menvén Koktzejus János keze alá, a' kinél akkor híresebb és jobb tanító Belgyiomban nem volt. Ez igen meg-kedvelte, és úgy igazgatta dolgát, hogy négy esztendő alatt lehetne mellette. Szorgalmatosan a' szükséges tudományokat, de kivált az eredeti nyelveket és a' Sz- Irásokat jól meg-tanulta.

Vízfzárjövén Erdélybe elsőben ugyan Kézdi Vársábellyi Papnak tétetett; de jó híre mindenfelé elterjedvén 1671-dik eszt. a' Theológiát tanító Enyed-i Professorságra állítatott. Tanította itt az ifjuságnak a' Helvétika Konfessiót, Palatina Kátékésist, és a' Koktzejus *Summa Doctrinae de Federe & Testamento Dei*. Sokan völtának irigyei kik őtet vádolták méltatlanul sok-féle tévelygésekkel, a' kik vagy nem értették a' tudományt, vagy érteni nem akarták. Még közönséges Sinatban Radnóton 1673-dik eszt. még vizgáltatott, 's rosz akaróin erőt vévén, holtig nagy házzonnal tanított, 's maga után-is jó emlékezetet hagyott.

Pósfazai János, a' Patakról nem régen Erdélybe jött büdösó Kohégyiommak egyik Professora, nevezetesen kikölt volt ottane, és írt egy könyvet, melyet nevezett *Syllabiának*; mellyben akarja műtogatni a' Koktzejus írásiban 's tudományában-való hibákat.

hibákat; mellyel magát jegyzette meg, mivel nyilván látfzik, hogy nem helyesen találta azokat a vétkeket; a' mellyek nem a' Koktzejus írásiban, hanem inkább a' Pósfaházi elméjében találtattak. Ezt mind Deák, mind Magyar nyelven va'ó írásával Défi Márton meg-mutatta helytelennek lenni. Erről a' *Syllabusról* az a' befezd maradt fenn, hogy mikor Pósfaházi Fejér-várról Kolosvárra küldötte a' Tipográfiába, a' Deákok Enyeden be-tértek a' Kollegiumba esmerőjükhöz, ott vendégeskedtek; azonban az Enyedi Deákok észre vévén mi vagyón a' Tarsnyájokban, titkon ki-vették, egy más között árakufonként fel-olstván, szaporán le-írták; addig mások a' Fejér-vári Deákokat, hogy észre ne vegyék, vendégelték, vizfűz révén titkon el-mentek véle. Ezek pedig Défi Mártonnak által-adták, 's a' míg a' könyv a' Tipográfiából ki-jött, addig Défi Márton is az ellene való írást Deákul és Magyarul el-készítette, és helytelen vádoló írásnak a' Pósfaházi *Syllabusát* meg-mutatta. Múlt-ki Défi Márton e' világból 1691-dik éfzt. Juliusnak XXIV-dik napján.

DÉSI LAZAR GYÖRGY. Défen vók születése, és gyermeki állapotjában való tanulása, annak utánna az Enyedi Kollegiumban és Frámfurtumi Akadémián. Lett vók elsőben Rákosi Pappá; de nem sokára vitetett a' Ny Enyedi népes Gyülekezetbe, az holott folytatván Hivatalát, tétet a' Traktus Séniorává; 1765-dik éfzt. az Erdélyi Ekklesiák Generális Notáriusokká. Magyarra fordította 's Világra-is bocsátotta Osterváldnak Frantzia nyelven a' kegyes beszélgetésről írott szép könyvetskéjét illy titulussal: *A' kegyes Beszélgetésről írtatv Oktatás.* Nyom-tatta.

tattatott a Melta Lib. Báronissa Hadvégi Nemes Julianna, néhai Melta L. B. Boros Jenői Korda Sigmond Ur kegyes Özvegye költségével, N. Szeben. 1761-dik éft. 8. R.

DETZI TZIMOR JANGS. Magyar országnak abból a részéből származott, a mely Boronnyaságnak neveztetett. *Tóbiás* tanult az akkor ott igen féltett Nifágzó Réformata Oskolában a *Tóbiás Bálint* Pap és Oskolara jó gondot viselő jeles emberek keze alatt, a ki úgy beszélt a 'Sídók' nyelveken, mint a maga született nyelvein. Tanult Debretzenben is, az után Kolosvárat, az halott akkor híres nagy Oskola volt. Esmerettségébe jutott a Bontzhidai Koffontás Báni Farkas Tanács Urnak, a ki a fiával együtt elküldött Német Országba látás, hallás, tanuláshoz. Bontzhidáról elindulván a gondviselésére bizott Báni Ferencz Urival, mentenek Brassó felé, Kézdi Várasághelyre, az Ojtozi Passuson be Moldovába, Ruszába, Várhozába, Lengyel országba, Prusziába, Pomerániába, Márkiába, megállapodtak Vitébergában 1587-dik éft. Az holott egy ideig a kezébe bizott Báni Perencz, más Urakkal együtt, úgy mint *Sombori Sándorral*, a *Sombori László* Tanács Ur fiával, *Budai Mártonnal*, a Kovásózi Farkas Kántzellárius örsével tanította az Imperium és Magyar Irovenyekre, és egyéb Uraknak Ezükséges Tudományokra.

Leírta a *Imperium* és *Magyar Irovenyekre*, és kiadta az után az *Házban* ilyen titulus alatt: *Synagoga Institutionum Juris Imperialis ac Ungarici, quatuor perspicuis Questionum ac Responsionum Libris comprehensam opera & studio Johannis David Barotti Anno Sal. 1593. Claud. Trans. 4.*

Leírta

Le-írta az utazásokat is Bontzhidáról- való el- indulá-
soktól fogva Vitebergába- való érkezésekig illy titu-
luffal: *Hodoeporicon itineris Transilvanici, Moldavici, Rus-
sici, &c.* Viteb. 1587. 4. Le-írta Magyar orszá-
nak- is Históriáját, a' fok költeményektől meg- tisz-
títva igen jól: melly História 1603- dik eszt. meg-
vált az Istváni Miklós Vitzé- Palatinus Bibliotéká-
jában; de hová lett az után, bizonytalan. Igen nagy
kár ha ugyan el- veszett, mivel igen jelesen volt meg-
írva, a' ki olvasta olyan tanu- bizonytságot tett róla,
hogy annál jobb Históriát a' Magyar dolgokra
nem olvasott. Argentínában laktában adott Világ-
ra Deák és Magyar nyelven egy könyvetskét, mely-
nek titulussa: *Libellus Adagiorum Latino Ungaricorum.*
Szükséges és hasznos könyvetske.

DÉVAI BIRO MÁTTYÁS. Déva Várossa Er-
délyben volt úgy látzik születésének helye: a' melly
abban az időben, mikor Lúgoft, Lippát, Káranse-
best Magyarok lakták, népés Magyar Város volt.
Hol tanult a' XVI- dik száznak az elein (mint hogy
mikor Vitebergában 1529- dik eszt. meg- fordult, mint
tudós embert Luter és Melánkton úgy betsütek)
nehéz meg- mondani. Nekem úgy tetszik, hogy a'
Budai Oskolában folytatta tanulását; mellyben 1522-
dik esztendő tájban tanított Grineus Simon, a' ki a'
Mátyás Király Bibliotékájában Bibliotékárius, köny-
ves házának godviselője volt, és az Oskolában taní-
tó *Lector, Professor*, tanította az igaz Tudományt,
a' kit a' Barátok vádolásokra, azért fogságba- is ve-
zettek vala. (a)

E 3

Leg

(a) *Kisle- Epitomen Rerum Hungaricarum. Sgm. Ti-
mon ad annum 1523*

Leg első volt ez a Dévai Mátyás, a ki a Reformátziónak hajnalán az Isten-Befzédének Lám-pását egész Magyar országban el-hordozta, és a tudatlanság homályában ülő embereknek a vilá-gosságot meg-mutatta: az Isten-Befzéde életet adó kenyerének édességét meg-kóstoltatta, 's fzelitette. Tanított ez Budán, Pápán, Sárváron, a Balaton mellett, Rába mellett, Kátsán, a Tisza körül, a Szilágyban fokakot a tudatlanságnak, 's baboná-nak homályából ki vett, és utat mutatott a tu-dományokra. Mind Ferdinándnak, 's mind János Királynak fogságába ejtették gonosz akarói; de tu-dománnya meg-vísgáltatván, és jónak találtatván, el-botsá tatott. Az Urak előtt nagy kedvesége volt: *Drágfi Gáspár* nagy Ur, se Király, se Püspökök ha-ragjokkal nem gondolván, egy ideig Erdődön ma-ga mellett tartotta. Hol és mikor holt-meg? bi-zonytalan.

Botsátott-ki Deák nyelven holmi könyveket illy titulussal: (1) *Disputatio de statu, in quo sunt Beatorum anima, post hanc vitam, ante ultimi judicii diem, Item, de præcipuis Articulis Christianæ doctrinæ per Matthiam Dévai Ungarum. Basil. Anno 1530.*

(2) *Apologia quarundam Propositionum summam Doctrinæ Christianæ continentium, contra indoctas censuras indo-cti Franciscani Gregorii Szegediensis, per Matthiam Dévai Ungarum. Anno 1535.*

(3) *Articuli, in quibus Matthias Dévai Ungarus Vien-næ à Rev. Patre Joanne Fabro Constantiensi examinatus est, conscripti.*

(4) A Vallás summáját, magában foglaló egy jeles Enek; mellyel most is az Isteni tiszteletben élünk, melly úgy kezdődik: Minden embernek illik ezt meg-tudni.

6-21 DIOSZE-

DIOSZEGI JÁNOS. A' ki Akadémiai tanúla-
sa után lett Hévízi Pappá Erdélyben; az után Sáros
Pataki M. országban. Magyarra fordította *Hugo Gré-
tziusnak* a' Keresztyén Vallás' igazságáról írott köny-
veit. Márpurgb. 1732-dik éfzt. Nyomtatattott a'
Svétziai Király költségevel, kinek is vagyon a' könyv
ajánlva.

DIOSZEGI KIS ISTVÁN. Sz. I. M. Doktor
Belgyiomban létében fordított Belga nyelvből egy
kis szép könyörgékes könyvet ilyen titulus alatt:
*Lelki fegyver, avagy a' Hétnek minden napjaira rendeltet-
t reggeli és estvéli Könyörgések.* Igen sokszor nyom-
tatták ki ez ideig hetven éfztendők alatt.

DOBAI ISTVÁN: A' ki bírt és lakott Debrén
a' Szilágyban, és Al-Gyógyon Húnyad vármegyé-
ben; jó sorfu nemesfi rendből való, híres munkás
Nemes ember. Vénségében ki akarván bútsúzni Hú-
nyad vármegyei Jó akarói között, le írta a' Húnyad
vármegyei Falukat rendel, és a' kik azokban lekta-
nak emlegetik. Könyvet nevezte: *Tisztetség Oslopá-
nak*, ajánlotta a' Méltóságos L. B. *Naldrzi József* Ta-
náts Urnak, a' ki ki is nyomtatattatta Szebenb. 1739-
dik éfzt. 4. R.

DOBAI TSULAK SÁMUEL. a' Salanki Ek-
klésziának lelki Páfztora, írt egy szép elmélkedések-
kel tellyes könyvetskét 1675-dik éfzt. tájban, mely
abban az időben ki nem nyomtatódott; noha Apafi
Mihály Fejedelemnek volna ajánlva, hanem Rédei
Kristina, Bethlen Ferentz Ur Özvegye költségével
nyomtatódott ki. Titulussa a' könyvnek: *Lelki Olaj*,

mellyel az egészséges Lélek a' beteges Lelket, nagy büségge kenegeti, 's önmön magát-is vidámítja. Nyomt. Kolosv 1730-dik eszt. 12. R.

DOBRAVITZAI MIKLOS. Botsátott-ki egy könyvet, mellyet nevezett *Redivivus Jáfetkének*, Ny 1669-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva *Kapi Györgynek* Húnyad, Zaránd és középső Szólnok Vármegyék Fő Ispánnoknak, Fejedelem Belső Tanácsának, és *Tsege Káttai Káttai Ferentznek*, Torna Vára örökös Urának. A' Könyvnek materiája Sámhárral való tüzvódás, a' ki ellen óltalmazza Tzeplédi Istvánt a' Kaszai Papot, magát úgy írja-le, mint ennek fijának Tzeplédi Pálnak Tanítóját.

DOREL JOSEF Jészuita, Istenes jódságra és szerentsés bódlog életre oktatótt *Nemes ember*, és *Nemes Aßßony* nevezetekkel Angliai nyelven írt valami komédiákat, mellyeket Olaszból Magyarra fordított *Faludi Ferentz* Jészuita, 's ki-nyomtattatott N. Szombatban 1748-dik eszt. 4. R. Talám mind *Dorel*, 's mind *Faludi* költött nevek. Jeles elmés Satirista, a' mostani időhöz alkalmaztatott, hathatós szókkal, és elmés szóllások formájival teljes.

DREGELY Palánki JÁNOS. Tállyai Pap, adott ki Deák titulusok alatt holmi Magyar Prédikátziókat. (1) *A' Palatina Kátékéfsre*. Kaszán 1667-dik eszt. 8. R. (2) *Speculum Mysticum*: a' Sz. Háromságról való Tanításokat. Kaszán 1668. 8. R. (3) *Sacra Medicina*, ennek elől-járó-beszédiben ír a' Magyar országgi Reformátzióról és a' Reformátorokról.

DUDIT

DUDIT ANDRÁS. Született Budán Magyar országban 1533-dik éftendőben. Tanúlt Patáviumban, nagy tudós emberek lévén Tanítói; a' Deák nyelvet annyira szerette, hogy Tzitzerónak minden Munkáit háromszor maga kezeivel le-írta. Regináldus Polus Kárdinállal ment Angliába; onnan Párisba, az holott ismét tanulásra adta magát. Magyar országba haza jöven, elsőben Tzimini Püspökséggel, az után Pétsi Püspökséggel meg-tiszteltetett. Három Tsáfszároknak Ferdinándnak, Maksimiliánnak és Rodolfnak Tanátsofsa volt. Sok Követséget hafznonson viselt Orátor volt a' Tridenti Kontziliumban-is a' Magyar országi Papság részéről, az holott el mődött Orátziójiban, a' Ferdinánd Király és Tsáfszár parantsolatjából, erőssen vitatta a' másodík Pius Pápa sententziáját, hogy a' Papoknak meg-kell engedni a' Törvényes Házasságot, és az Ur Vatsoráját két szín alatt kell ki-fzolgálatni a' Kristus szerzése fzerint. (a) Még-jegyzésre méltó dolog az, hogy Maksimilián Tsáfszártól küldetvén Lengyel országba, midőn mint Követ, a' Püspöki ruhában a' Király Kis Afzszony közföntésére bé-vitetett volna, az hol sok Nemes Leányok vóltanak együtt, egy azok közül annyira el-tüzefedett a' Püspök látásán, hogy azt mindnyájon éfzre vennék mások-is. A' Püspök ki-menetele után mikor kérdeznék: miért tüze-fedett-el olyan fzembe ötlő-képen annak jelen létében? Felelt a' mit lehetett, de végre meg-vallotta a' Király Leánynak; hogy az előtt-való éjtfzakán ál-mában, az Atyja és az Anyja épen ilyen ábrázatu

E 5

és

V. (a). *Lorandi Samueli de Vita & Scriptis Andr. Dudit. Halæ Magdeb. 1743. 4.*

és teste állásu embernek akarták adni férjhez, a' Püspöki ruhát ki véve. Mellyet akkor mint álom-béli hijában valóságot tsak el-nevettek, semmibe hajtották; Püspöknek meg-házafodni lehetetlennek tétzvé. Idővel pedig el-hagyván Hivatalát és külső emberre lévén, azon Leányt, már pedig akkor Özvegy Afzszonyt, el-vette Feleségül. (a)

Vallása dolgában volt álhatalatlan; el-hagyván a' Római Vallást, követte a' Reformátusokét; de az-al-is, látván a' sok tzivódásokat, nem elégedett-meg, hanem kezdett idegenkedni, és a' Sotzinus követőjéhez közelíteni. Meg-halván 1589-dik esztend. Boroszlóban hirtelen, mellyet az előtt két napokkal előre meg-mondott volt; temettetett a' nagy Templomba; a' hová ha Szent Háromság tagadó lett volna, a' mint kezdték állatni, épen nem engedték volna temettetni; ott vagyon az emlékeztére íratott Tábla most-is fel-függesztve. Vagynak sok műkái, a' mellyek által magát emlékezetessé tette a' Tudósok előtt. Deák nyelven ki-adva: (1) *Az üstökös. Tsillagokról 's azoknak természetéről, jelentésikről 1579-dik eszt.* (2) *Hol kell meg-találni a' Krisztus igaz Ekklesiáját?* (3) *Sok Levelei vagynak minden felé a' Tudósokhoz.*

ENYEDI GYÖRGY. Unitárius Superintendens, Erdélyből el-menvén, tanult Olasz országban, a' Görög és Deák nyelveket jól meg-tanulta volt. Járt Helvétziában 's Német országban-is, Bétsbe esvén mulatozása, Magyarra fordította Deák nyelvből a' *Gásmunda Históriaját* 1574-dik eszt. A' vers főiben
nevet

(a) Czwittinger pag. 126.

nevét és az alkalmatosságot így fejezte-ki: *Georgius Eniedi Transilvanus in gratiam Nobilis Francisci Komáromi Thirnaviensis fratris unice dilecti, cocinit Vienna, miseram mortem duorum amantium ob impatentiam amoris.* Ki-nyomtatott az után Debretzenben 1577-dik eszt. 4. R. Mikor fordította, volt XXIII. esztendő.

Erdélybe vízfűzä jövele után, a' Kolosvári Uni-tária Oskolába az ifjuság tanítására állítatott; melly Hivatalban töltött hat esztendöket; az után tétetett Pappá az Ekklesiában, 's nem sokára Püspökké: a' melly Hivatalokat serényen és ditséretesen folytatott, de kevés ideig, mivel meg ifju-korában Életének XLII-dik esztendejében meg holt, a' Krisztus szüle-tése után 1597-dik eszt. Irt volt egy könyvet, a' melyet halála után adtanak-ki jó akarói, sem helyét, sem idejét nyomtatásának fel nem tévén, titulussa ez: *Explicationes Locorum Scripturae Veteris & Novi Testa-menti, ex quibus Trinitatis dogma stabiliri solet, Autore Georgio Eniedi Superintendente.* Basilius István írásból fzedegette 's bővítette volt ezt a' könyvet. Melő-tai István az után Magyarúl, Sz. Királyi Benedek Deakúl meg-tzáfolták; mások-is sakan írtanak ellene.

ENYEDI JÁNOS. Fránckérában laktában írt Deakúl az *Idveség útjáról* XXII. *Disputatziókat* 1648-dik eszt. 8. R. Kézdi Vásárhellyi Pap-korában adott-ki egy könyvetskét illy titulussal: *Mennyei fő,* vagy a' lelki dlombúl-való fel-serkentés. Nyomt. Váradon 1657-dik eszt. 8. R. Ugyan Enyedi János Vajda Húnya-di Papságában írt egy könyvetskét, melyet neve-zett: *Isten ígéretinek fel-nyitott arany Bányájának.* Nyő. 1665-dik eszt. 12. R. Tíz részekre vagyon el-fa-kasztva az egész könyvetske; a' mellyekben sok ké-
pen

pen fzelemlétteti az Istent félő embernek nyomorúságait, baját, gyalázatját, 's szép rendesen az Isten vígasztalásainak fundamentomát elő adja, a' melly vagydon meg-erősödve az Isten ígéretein. Ajánlotta Albeí Zólyomi Miklósnak Tanács Urnak, Húnyad és Zaránd Vármegyék Fő Ispánnnyoknak, és Briberi Mélit Klárának, azon Ur jó Házas Társának.

ENYEDI SÁMUEL. Orvos Doktor. Gyakorlotta magát az Hollándiai Akadémiákban a' szükséges Tudományoknak tanulásokban. Trájektumban *Gisbertus Voëtzius* alatt disputált *De visione Dei per essentiam* 1651-dik eszt. Fránékérában *Kloppenburgius* alatt a' Sz. Lélek igaz Istenségéről 1652-dik eszt. Az után az orvosi Tudományban való szabadságért gradusért, Doktori Titulusért Trájektumban 1653-dik eszten. Annak utánna az Hazába jöven, lett Váradí Prófessorra; melly Hivatalát folytatta mind addig, míg Várad Török kezébe esett; az után mulatott Hufzton a' Rédei Ferentz Ur Udvarában. Onnan a' Fejedelem parantsolatjából ment Enyedre a' Kollégyi-omba a' Filozófiának tanítására, és Pédagogiárkaságra 1664-dik eszt. Azt az Hivatalt fel-váltotta ofztán 1669-dik eszt. az Alvintzi Papsággal; mellyben életének és Világi foglalatofságinak vége lett 1671-dik eszt. Ugy látfzik holmi verseiből, hogy alávaló Poéta nem volt. A' *Koménius Morum Præceptaját* ő foglalta volt versekbe a' tanuló gyermekek számokra.

ERDÉLYI MIKSA. *Maximilianus Transilvanus.* Élt a' XVI-dik száznak az elején, lakott Spanyor országban az V-dik Károly Tsáfzár szolgálatjában, odasz házasodott 's maradott. Százf volt é vagy Magyar

gyar? nem elég világos. Írt egy hosszú Levelet 1522-dik eszt. a' Kastellánusoknak a' Molukкаи Szigetek felé-való hajókázásokról, a' mellyben sok újságok foglaltatnak-bé. Az Új világról írott más könyvekkel ki szokott nyomtattatni.

ESZÉKI ISTVÁN. Hazájára nézve vólt Szathmári, az holott született, nevedett, és elsőben tanult; annak utánna ment Patakra a' Kollégyiomba tanulás kedvéért, onnan pedig a' Belgyiomi Akadémiákba. Akkor fenn forgott a' Kártésius Filozófiája iránt-való veszekedés a' Belgyiomi Oskolákban; ő azokkal tartott, a' kik az Arisztotéles Tudományát szorosabban követték, tanulván azt még Patakon Pósfaházi Jánostól. Ki költ azok ellen, a' kik Kártésius tetfzése szerint értettek, s adott ki egy könyvetskét Trájektumban illy titulussal: *Prima Veritas defensa*. 1666. 12. Ezért némellyektől dicséretet, másoktól pedig ítéletet vett.

Erdélybe jövéen, lett Udvarhelyi Pappá, és nem sokára az Udvarhely széki Ekklesiának Seniorjokká. Mikor 1673-dik eszt. a' Fejed. engedelmeből Bethlen János az Udvarhelyi Oskolát fundálná, tétetett ott *Ecclesiasticus Curatornak*, írt a' *Gymnasium* számára egy kis *Theologiatskét* illy titulussal: *Diarium Theologicum*, ki-is nyomt. Kolosv. 1675-dik eszt. 12. Refz. A' könyv kicsiny; de a' titulussába nagyot ígér, midőn azt adja elő, hogy a' jó igyekezetű ifju hatvan napok alatt az egész Theológiát nem csak megtanúlhatja-e' szerint; hanem vallását-is az ellenkezők ellen őltalmazhatja, azoknak ellen vetésekre meg felelhet, a' Sz. Írást értheti, magyarázhatja. Meg dicsérték Deák versekkel: Bethlen Miklós Úr, Némethi Mihály

Mihály, Letenyei Pál, Páfabázi János is ezekkel:

Quicquid habet Magni doctum Systema Marest,

Continet hoc totum perbrevis iste Liber.

Artis erat magnam Sophiæ componere Librum,

Sed mage tam parvo claudere cuncta sinu.

Perge tuæ Mentis fœtus doctissime Eszeki

Edere; Tu verò Zoile perge prœcul.

Igérte volt hogy nem fókára ad ki *Compendium Sociinianismi consutati*: meg-magyarázván 's igaz értelmekre hozván azokat a' Sz. Írásbéli helyeket, a' melyeket ellenünk el-tekernek a' Sötziniánusok; de hogy ígérétét bé-teljesítette volna, annak nem láttam semmi jelét. Minek előtte ez árnyék világból ki-főltotta volna Isten, rendelt és hagyott ezer forinto-kat a' végre; hogy azoknak interestek minden efz-tendőnként fel ofztassék Traktusok szerint az el-fze-gényedett Papok Özvegyeiknek és gyermekeiknek számokra, a' melly mind eddig meg-vagyon, és el-ofztatik a' száz Forinttal együtt; melly a' Püspök ke-ze alatt-való jószágnak taksájából szokott jöni. Ne-vezik amazt az ő nevéről *Eszekianumnak*, ez hatvan forint. A' szegények, kik ezzel tápláltatnak, áldott-nak mondják az ő Emlékezetét.

ESZTERHÁS TAMÁS. A' Galantai Eszterhá-zi nagy Familiából vette eredetét; mellyet igen meg-ékesített a' szép tudományokkal, mellyeket se-rényen meg-tanult volt mind a' Hazában, 's mind a' tudományokkal bővölködő külső országi Oskolák-ban. Adott Világ eleibe egy nagy könyvet, melly-nek titulusa ez: *A' Kristus e' földön vitézködő Anya-szent-egy-házáról Kérdések és Feleletek. Íratott Galántán 1601*

ezt.

eszt. 4. R. Ez a' könyv nagy, és bő beszéddel íratott, vagyon intézve egyenesen a' Római Katolika valláson-valóknak értelmek ellen; a' mellyet mütogat tévelygőnek és veszedelmesnek lenni. Ajánlotta egy Nagyságos Uri Aszfzonymnak; az ajánló levél hathatósan vagyon egybe szedve az Históriakból, mellyekkel mütogatja a' Reformátio előtt-való veszettségeket az Ekklesiában, és hogy a' Reformátzióra már akkor, mikor kezdődött, felette nagy szükség volt.

EZLARI DEMETER. Rákótzí Sigmond Egri Kapitány 1589.-dik eszt. maga költségén tartotta Akadémiákon, a' mint a' Liszkai Demeter verseiből játszik:

Excessitne Pater Patriæ Mágotsius Heros,

Atque alii post se Sceptra regenda dedit?

Vivit adhuc nobis Es? habet successor habenas

Rakkotzius, qui nunc rite tuetur avos.

Qui te, quique suos Demetri huc misit ad Albim,

Gratior officio prosperiorque suo.

FABRITZ BALÁS. Lásd Szikszai Fábritzius Balás.

FABRITZ JÁNOS. M. Joannes Fabricius. Az Írásáiból esmeretes ez az ember. Vólt elsőben a' Breznó-Bányai Oskolában *Rektor*: az után a' Kassaiában. Pennája által vetétkedett, abban a' vallás-felett veszekedő, vagy inkább motskolódó Sékulumban az Jészuitákkal, nevezetesen Holovitzsiussal és Sámbarral. De mikor osztán az üldözés Magyar országban el-áradott a' vallás dolgában és *in Ferio* kezdették formál-

formálni az Argumentumokat 1672 - dik esztendő tájban, Erdélyben keresett Fábritzius-is menedék Miv-hellyet magának; talált-is a' Segesvári Oskolában, az után pedig a' Szebeniben a' Professori Hivatalban; a' mellyre igen alkalmas volt. Az Iráfi azt mutatják, hogy igen szép elme volt nála, és ahoz hasonló penna: a' dolgokat fel tudta gondolni, 's azokat hathatóson le-is tudta írni. Deák nyelven való Iráfi ezek Fordúltanak előmbe:

(1) *Dissertatio Theologica de veritate sensus litteralis cuiusque Dicti Scripturae Sacrae. Leusch. 1667. 4.*

(2) *Examen Discursus P. Holovitii quondam Academiae Tyrnaviensis Rectoris. Leusch. 1667. 4.*

(3) *Dissertatio Apologetica, in qua Theses Praemiales controversiarum Fidei Matthiae Sámbar, in Collegio Cassoviensi Professoris examinantur, discutiuntur & refutantur. conscripta à M. Joh. Fabricio, Gymnasii Cassoviensis Catholico Lutherani Rectore & Professore Primario. Anno 1669. 4.*

(5) *Solidissimus veritatis Caelestis Malleus, quo Zephyrium Sambario Debredianum ovum, M. Joh. Fabricius Gymnasii Cassoviensis Catholico Lutherani Rector & PP. concussit, contrivit & disjecit. Cassovia. 4.*

(5) *Exercitatio Theologica de Distinctionibus voluntatis Divinae: 1. In absolutam & conditionatam. 2. In antecedentem & consequentem. 3. In efficacem & inefficacem. opposita Joh. Maccovio &c. Leusch. 1669. 4.*

FAGARASI FERENTZ. Víz-aknai, annak előtt Káránsebesi Pap, Magyarra fordított Angliai nyelvből egy Kátékismufotskát, és a' Bogárfalvi Sebesi György kedvéért ki-adta illy titulussal: *Kis Keresztén.* Nyomt. Fejérv. 1654 - dik eszt. 8. R.

FAR.

FARKAS ANDRÁS. Ez az ember arról emlékeztet, hogy mikor Gál-fzétsi István egy kis könyvetskét nyomtattatott volna Krakkóban 1538-dik éftendőben a' *Kereftyéni Tudományról*, akkor tífztogatván a' Tudományt holmi babonáktól és tévelygésektől; Ez egy versekkel írott Krónikátskát ragasztott hozzá, Magyar nyelven ugyan; de illy Deák titulussal: *Chronica de introductione Scithbarum in Ungariam & Judaeorum de Aegypto.* Íratott 1538-dik éft. Nyomt. Krakkóban. 8. R.

FARKAS ISTVÁN. Erdélyben igen híres, Kolosvári Mathematikus és Astronomus, a' ki midőn 1576-dik éft. igen nagy üstökös Tsillag fénylenék az Égen Erdély felett, abból az akkor országló's igen disősegesen fénylő Bátori Familiának előfzetását és hányattatását jövendőlte: a' melly béis tölt, meghalván Bátori István a' Lengyel Király, András, Sigmond, Böldisar, minden fiu maradék nélkül.

FASSING FERENTZ Jészuita, Kolosváron lakában Erdélynek mind régibb's mind közelebb-való állapotjáról írt. Az elsőt, mellyben azt forgatja inkább, mikor a' Rómaiak alatt vólt, nevezte: *Vetus Dacianak.* Kolosv. 1725. 8. R. Ez szép, és dítséretet érdemlő Könyvetske. A' másíkbán le-írja a' Kereftyénségnek idején-való állapotját, a' nevezetesebb Hellyeket, Vajdákat, Fejedelmeket, Gubernátorokat. Ezt nevezte *Nova Dacianak.* Dobra Péter akkori Regius Direktor meg-olvassván, mondta *Nova* men *Dacianak*, mint-hogy sokat rakott belé kivált az Oláhokról, a' mellyben semmi nem vólt,

F

tsak ő

csak ő kívánta volna hogy úgy legyen. Két darabban adatott ki Kolosv. 1743- 1744- éft. 8. R.

FEGYVERNEKI ISÁK. Tanult a' Pataki Kolosv. légyiomban a' Torakonimus Mátyás és Tsáfi György Professorok gond-viselésék alatt. Onnan Batori István, Szathmár és Szabolts Vármegyék Fő Ispánnyok, Ország Bírája, maga költségén *Kötszki Lukátsal* együtt, küldötte a' Német országi iskolákba tanulni: múltott 1581-dik éft. Vitébergában, az után Heidelbergában, Basileában 's más helyeken. Tanulásának gyümöltse vólt, a' Sz. Írás értelmére egy igen hasznos szép könyv; melyet ír az ABC. rendi szerint, 's úgy magyarázza a' dolgokat. Ennek titulussa: *Enchiridion Locorum communium Theologicorum, rerum, exemplorum, atque phrasum Sacrarum. Cura Jacobi Grinai. Basil. 1586.* Sokszor nyomtatták ki attól fogva is.

FEKETE ISTVÁN. Hazájára nézve vólt Szentz. ről való; de Papságot viselt Kö-szegen, Magyarra fordította a' Müller Henrik Rostoki Pap és Professor könyvét Német nyelvből ilyen titulussal: *Lelki nyitogató órák, avagy három száz Elmélkedések.* Mellyel ki-nyomtattattak Lőtsén. 12. R.

FELEGYHÁZI TAMÁS. Egy nevezetes munkás Pap vólt ez XIII. éftendők alatt Debretzenben adott Világ eleibe Magyar nyelven ilyen titulussal: (1) *A' Kereštyéni igaz Hitnek részeiről-váló tanítás Kérdésekkel és Feleletekkel, és azoknak meg-fejtésivel, a' Híveknek épületekre íratott Felegyházi Tamás Debretzen Prédikátor által. Debr. 1583. 4. R.* Ez fundamento moson

moson írott szép Theologia; melyet Debretzen Várossa fok ízben nyomtattatott-ki. E' mellé vagyon téve egy Kátékéfis: *Rövid Kérdések és Feleletek, a' Keresztények Hitnek ágairól a' gyermekeknek és az együgyűeknek tanításáokra.* 1583. (2) Magyarra-fordította a' Szent Irásnak Uj-Testamentomi Könyveit, szép hasznos és értelmes magyarázattal meg-világosította. Maga a' nyomtatás közben meg-halván, Göntzi György viselt gondot a' nyomtatásra, mellynek vége lett 1586-dik esztendőnek vége felé. 4. R.

Egész Papságának idején többire nehéz nyavalyákkal küszködött, végre mikor a' szörnyű dög-halál pufftitaná kegyetlenül a' Vároft, öt-et-is el-ragadta Januáriusnak XVI-dik napján 1586-dik eszt. Sokan irtanak az ő emlékezetére verseket, főt egész könyvet-is. Halotti Orációval meg-dítsérte Gyulai János a' Professor. Tisza István pedig ezekkel a' versekkel síratta:

Thomas ille Dei Vates, Fideique Sacerdos

Inclitus ecce jacet.

Et quam cura vigil, labor, inviditque quietem

Mors dedit ipsa Viro.

O qualem Heroa, & quantis virtutibus auctum

Hac brevis urna tegit!

O quanta hic fuerat doctrina & acutissime quanto!

Quam pietate gravi!

Quam bonus in Sanctos fuerat, quam durus in hostes

Maxime Christe tuos!

Sparge rosas tumulo huic, & lilia sparge viator,

Hic Philomela cane.

Ut sic nemo queat sanctum turbare Sepulcrum:

Huic grave sitque nihil.

FELVINTZI SÁNDOR. Fel-vintzről való volt eredetűre nézve, úgy látjuk. A' mint maga le-írta Tanítóit, tanult Enyeden, Váradon, mikor még a' Vár' meg-vétele előtt ott virágzó Ref. Kollégium voltna, Debretzenben, Patakon, Hollandiában, Leidában, Groningában tudós és híres Tanítók' kezek alatt. Magyar országra visszá jöven, a' Kassai szóp Oskolában tanított az ifjuságnak nem csak Filozófiát, Theológiát, hanem Görög és Sldó nyelveket is sok esztendőnk alatt 1666-dik eszt. tájban. Az után lett Debretzeni Pappá, és a' szomszéd Ekklesiákon Espereste; Debretzeni Pap-korában írt egy könyvet a' Tévelygőkről és Eretnekekről Deák nyelven A. B. C. rendi szerint, melyet nevezett *Herefologidnak*: mutogatja abban a' tévelygéseknek eredeteket, folyásokát, s mitsoda végek lett. Debr. 1683-dik eszt. 8. R.

FERRARIUS SIGMOND. Dominikánusok szerzetéből való Barát, írt a' Magyar dolgokról, melyek ki nyomtattattak Bétsben, 1687-dik eszt. 4. R.

FILERSZALLÁSI GERGELY. Tornyos Németi Prédikátor, botsátott Világra egy Magyar imádságos könyvetskét: mellyben majd minden rendbeli embereknek állapotjokhoz való imádságok vannak, ilyen titulus alatt *Praesidium Christianorum*, vagy a' Keresztények között *Magyarok Fegyverek*; mellyel leg jobban általmazhatják magukat. Kassán. 1694. 8. R. Vagy on ajánlva Bártzi János Aba-új-varmegyei Ad-fessornak.

FILITZKI JÁNOS. A' Szepeségen Farkas-falváról

váról származott Nemes ember Szüléktől; de sokkal
 abban meg- nemesítette magát a' szép tudományok
 által, melyeket tanult mind Magyar országban,
 mind Prágában; a' holott Rodolf Császár idejében
 igé virágzottak mindé féletudományok; mind pedig
 a' Német országi nagy Oskolákban: Márpurgban,
 Heidelbergában, Altorfban 's más helyeken. A'
 vers írára nagy hajlandósága 's tehetsége vólt, Bo-
 rostyán kofzorus Poétává is tétetett vólt. A' tudós
 emberek abban az időben 1606- dik esztendő tájban
 jó akarói vóltanak, és ékes elméjéért igen szerették.
 Goklénius Rodolf Professzor így ír róla:

Queris Johannis carmen sit quale Filizski?

Et nitidum verbis & grave rebus habes.

Lotikius Német országi Ovidius vízföntag így ír
 írta:

Commendas Patriam non vana laude; tuosque

Impariter scriptis o Filefalva, modis.

Legimus ingenuæ Vates monumenta Juventa

Quanta senex olim carmina, quæso dabis?

Sok verseit Paréus Dániel abban a' Könyvében, a'
 melyet nevezett *Magyar Poéták* gyönyörűségeknek, ki-
 nyomtattatta.

Lett vólt a' Hazában Bethlen Gábor Fejedelem
 idejében Pataki Professzor, a' mellyben menyi ideig
 élt? előttem nem világos. *Károlyi Susánna* Fejede-
 lem Afzszony emlékezetére írta ezeket a' verseket:

Si Regina cado, si Principis inclita conjunx

Unde tuus? Fumus, pulvis & umbra sumus.

Sola manet Pietas animi post funera; solam

Dum sapis & vivis vir mulierque cole.

*Quicquid habet vitam, manet & mors, ibitis omnes,
Ibitis; ad cælum qui pius ibit, adit.*

FILSTIK JÁNOS. A' Brassai Oskolának Tanítója, írt az *Ólábokról* egy kis könyvetskét, a' mellyel az Erdélyi és Magyar Országai Históriát kívánta segilteni. Titulussa ez: *Schediasma Historicum de Valachorum Historia Annalium Transilv. multis in punctis magistra & ministra, differit Job. Filstick, Gymnastii Coron. Transilv. Rector. Jenæ. 1742. 4.*

FORGÁTS FERENTZ. A' régi nagy hírrel névvel ékeskedő Forgáts Familiából vette vólt eredetét. Ferdinánd és Maksimilián M. Királyok mellett szolgált nagy hűséggel, 's Követségekre is forgott. De mikor látná, hogy *Óláb Miklós* eleibe tétetnék, és nagy Tisztségekre emeltetnék, a' kiről úgy tartotta, hogy *nullo suo merito nisi obscuritate generis clarus*, meg boszszonkodott, és az Erdélyi Fejedelem mellé allott; lett Váradí Püspök, és a' Bátorí István Fejed. idejében Kantzellárius. Megírta Históriában az Erdélyi és Magyar országai dolgokat, kezdvén a' János Király halálán, 1540-dik esztendőn. Minthogy maga a' dolgokban benne forgott, méltán helyesnek és hitelesnek tartatik az írása; úgy is látszik, nem kedvez senkinek, kit-kit a' maga fiúnevel fest-le, és a' magától készített köntösbe öltöztet.

FORRO GYÓRGY. Eredetére nézve vólt Erdélyből való, a' N. Szombati híres Akadémiának leg első *Rektora* ő vólt. Hólt meg 1641. eszt. életének LXXII dikéb, hagyott maga után vagy három nagy darab *Prédikátziókat*. **FORRO**

FORRO PÁL. Háportonból való volt származására nézve, jó Nemes ember gyermeke. Bátori Andrásnak, a' ki Vármi Püspök, Kárdinális, az után Erdélyi Fejedelem-is lett volt, szolgálatjában töltötte ifjuságának idejét. Annak halála után Bethlen Gábor Fejedelem alatt Követségeken forgott, hogy idejét hijában ne töltené-el, egykor Bétsben mulatásában, a' *Kurtzius Históriáját* Magyarra fordította, 's fok helyyeiken világosságnak okáért Magyarázatot is irt reá: melyet a' Fejedelem ki-nyomtatott Debretzenb. 1619-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva ugyan Bethlen Gábor Fejedelemnek. Istennek egyéb ajándékai között a' vers íráfra nagy hajlandósága volt: tudta-is jól a' Görög, de kivált a' Deák nyelvet, melly meg-látfzik a' verseiből. Károlyi Susánna Fejedelem Afzszony emlékezetére ilyen verseket hagyott:

*Hic nive candidior Regina Susanna quiescit
 Stella, Decus, Specimen, Gloria Karolidum.
 Quod si Paestanis hæc incesisset in hortis,
 Cessissent Dominae Lilia, Caltha, Rosa.
 Præstantem virtus animum decoraverat ardens,
 Femineo exemplum quò foret ipsa gregi.
 Jam sex lustra ævi atque duos compleverat annos
 Hebdomasque octo, cum fera mors rapuit.
 Digna fuit Pylæi vita Regina vetusti;
 Quisquis ades tumulto Tibura, Rosasque dato.*

FRANK BÁLINT. Szebeni Király-Bíró és Százok Ispánnyok. Ifjuságában tanult Áltorfiumban 1666-dik eszt. Erdélyben szép hivatalokon forogván lett Tanács Ur. Deák nyelven irt egy könyvetskét az Erdélyben-való Nemzeteknek, nevezetesen a'

fen a' Szászoknak eredetéről, mellyel szép dítséret érdemlett magának. Titulussa: *Breviculus originis Nationum in Transilvania, præcipue Saxonice, Claudiopo.* 1697. 12. Az időtől fogva sok formában nyomtaták ki 's sok helyen.

FRANTZISTZI JÁNOS. Orvos Doktor lett Áltorfiumban, disputálván a' fűél-kólikából való Guttáutéről 1678-dik eszt. Német országban nagy tisztetségben élt, a' Hazájában Brassóban magános állapotban holt-meg. Egy könyvetskét írt volt az *Erdélyi emlékezetes dolgokról*, melly ki-nyomtatattatott Vitébergában 1690-dik eszt. 12.

FRONIUS MÁTYÁS. Még Hontérus idejében Brassai Oskola Mester volt, egybe szedte a' Szászok' rend-tartásaikat, a' mellyekkel éltek eleitől fogva, egy könyvbe írta; mellyet helyben hagyott 's meg-erősített Bátori István Fejedelem. Attól az időtől fogva lett az az Erdélyi Szászoknak Törvény Könyvök, a' melly fzerint élnek és dolgaikat igazgatják; hívják ezt: *Statuta Saxonum.*

FRÓLIK DÁVID. Késmárki tudós Máthémátikus, egyéb tudományokban-is nagy értelmű ember. Adott Világ eleiben egy néhány darab Könyvetskét; a' mellyek tartoznak a' Mathesisra és az időnek folyására; de nevezetesen írta nagy készülettel Deák nyelven a' *Magyar ország Kronologiáját*, mellyet még mostan-is keresnek a' tudós emberek, és igen fájnalják, hogy valami fősvény kézre akadt. Botsátott Világra egy minden féle tudományokkal meg-rakott könyvet; mellyet nevezett: *Bibliotheca* feu

feu, *Cynofura Peregrinantium* i. e. *Viatorum omnium ha-*
xiemus editorum absolutissimum - - 2. Tomis. in 12. Ul-
 ma. 1644.

FÖLDVÁRI AMBRUS. Tólnai Pap a' múlt fé-
 kolumnak kezdetében, ez az Ursinus Zakariás Káté-
 kizátióját, Bukánus Theologiáját, Arétzius *Theolo-*
gicum examenjét Magyarra fordította; de hogy Világ
 eleibe botsátotta volna, annak semmi jelét nem láttá.

FÜSÖS JÁNOS. Pataki Prédikátor írt egy köny-
 vetskét ilyen titulussal: *Királyok Tüköre*; mellyben
 traktálja és elő adja az igazgatásban meg-kívántató
 szép virtusokat. Nyomt. 1625. 8. R. Vagyon aj-
 jánlva Bethlen Gábor Fejedelemnek.

GÁLSZÉTSI ISTVÁN. Egy volt ez a' Magyar
 országi Reformátorok között, a' kik az Isten beszé-
 dének világát kezdték meg-gyújtani, és az embe-
 reknek elméjekben meg-feneklett's rögzött babo-
 náktól őket meg-tisztítani. Tanulásnak okáért ment
 ez Lengyel országba; az holott Krakkóban a' Tudo-
 mányok alkalmasint tanítatnak vala. Ment Német
 országba-is, a' mint *Skaritza Máté* írja a' Szegedi Ist-
 ván életében, leg első ez a' *Gálszétsi István* volt, a'
 ki Vitébergába ment Magyar országról tanulni, an-
 nak utánna úgy kezdték mások az ő Páldáját kö-
 vetni.

Adott-ki Magyarul mindjárt a' Magyarok haf-
 nokra ilyen titulussal: *A' Keresztényi Tudományról-*
való rövid Könyvetske, Gálszétsi István Mestertől se-
reztetett. Nyomt. Krakkóban Lengyel országban.
 1538-dik esztend. 8. R. Traktál ebben rövideden

(1) A' Parantsolatokról. (2) Az Apostoli Credo-ról. (3) Az Imádságról. (4) A' Gyónásról. (5) A' Sákramentomokról. (6) A' Kerefztyéni szabadságról. Nem tisztult volt meg még jól a' régi tzerémoniás Tudománytól; de mind az által a' meg-igazuláfról jól értett, 's a' fundamentomról; ha néhol láttatik is más képen szállani, azt az időhöz képest meg-lehet engedni.

GARAI JÁNOS. Rákótzai Sigmond Egri Kapitány maga költségén küldötte volt a' Német orszá-gi Akadémiákra és tanította 1588 dik eszt. Igen dí-tsértetik szép tudományjáról az akkori tudósoktól, 's jó maga alkalmaztatásáról. Vagynak ki-nyomtat-va holmi Deák versei.

GELEZY KATONA ISTVÁN. Született Ge-lej nevű Falutskában Egerhez nem meszfe, a' melly már régen el-pusztult. Fél esztendő-korában az aty-jától árván maradott, hét esztendő-korában a' Ta-tároktól el-raboltatott és Szólnakon az kótya vetyén el-adatott; de édes Anyja reá találván, visszafá vál-totta. Tanult a' Szántói, Ujhellyi, Göntzi Osko-lákban, végre a' Pataki Kollégiumban, a' Bereg-fázi Oskola Mesterségből Bethlen Gábor Fejedelem küldötte 1615-dik eszt. Heidelbergába tanulni; on-nan visszafá hívta a' Fejérvári Oskolába *Rektornak*; de ismét el-küldötte 1619 dik eszt. Bethlen István-nal az Ötsével Heidelbergába. Tette maga Papiává 1621-dik eszt. Püspökké az Erdélyi Ekklesiakon 1633-dik eszt. Holt meg 1649-dik eszt. Karátson Havának XII-dik napján.

Botsátott Világra ilyen Munkákat: (1) *Preconi-*

um

um Evangelicum, ezt Deák nyelven írta az Ur-napi Évangéliomokra. szép Prédikátziók. Fejérv. 1638. dik eszt. két foliánt.

(2) *Tízok Titka*. a' Sz. Háromság egy bizony örök Istenről való szép könyv. Nyomt. 1645-dik eszt. 4. R. Ezen könyvnek ajánló levelében bővön és tudóson traktál az eretnekségről: miért engedi-meg az Isten, 's kik vóltanak eleitől fogva olyanok? Nevezetesen szól a' Sz. Háromság tagadókról, azoknak Erdélyben való el-terjedésekről.

(3) *Váltság Titka*, mellyben elő adja a' Krisztus által véghez ment. Válságnak rendét bővön. Várad: 1645-dik eszt. 4. R. Ezek három vastag darabokban taláztatnak. Az elsőnek ajánló levelében szól az Innepekről és az idveséséges jó Inneplésnek módjáról; a' másodikban azt mutatja, hogy a' Keresztyén Tudománynak fundámentoma a' Krisztus halála és halálból-való fel-támadása.

(4) *Magyar Grammatika*. Nyomt. Fejérv. 1645. 4.

(5) *Gradual*, az Énekek költsokkal együtt a' mint abban az időben énekeltek. Fejérv. 1636. igen nagy könyv foliántban. Ennek elől-járó-befszédében a' Musikáról és Éneklésről 's annak hasznos vóltáról szép trakta vagyon.

(6) *Ekklesiái Kánonok*, a' mellyeket a' Szathmári Nationalis Synodus végezése szerint nagy munkával gyűjtögetett és formált.

Vólt ez igen hasznos ember, vígyázó és jó rendet tartani kívánó Püspök: az Ekklesiákét, Oskolákét szaporgatta 's híven meg-tartotta.

GIDOFALVI JÁNOS. Az Uj-Tordai Ekklesia Lelki Páfztora, írt a' Palatina Kátékésis szerint
fz é d

szép vallást tévő elmélkedéseket, meg-tartván a' Kérdésekben és Feleletekben való szókat-is, illy titulussal: *A' Felséges Istenmel a' kegyes léleknek édes beszélgetései.* Nyomt. Kolosfv. 1744. 8. R.

GYARMATI MIKLOS. Helmetzi Ekklesiának Lelki Páfztora, a' XVI-dik százban, nagy tudományu Prédikátor, írt egy könyvet arról, hogy a' megbólt Szentek nem lehetnek közben-járóink Isten előtt: azért őket nem-is kell, nem-is szabad imádní. A' könyvnek titulussa ez: *Felelet Monofzlói András Veszprémi Püspök és Pósoni Prapost könyve ellen, a' melyet írt de invocatione & veneratione Sanctorum &c.* Ny. Dcbr. 1598-dik éft. 4. R. Ez a' könyv bővön vagyon írva és nagy, hathatóson meg-is hánnya veti a' Római Vallásnak sententzáját. Szilvás Uj-falvi Imre Debretzeni Lektor Monofzlói Andráshoz illyen verseket írt:

Posse refutari Scriptum quod sapo negabas

Quam fuit indoctum Præposite! ecce vides!

Tale tuum reliquum. Putres protrudere merces

Thufca taberna piis, desine, nota sat est.

Errorem agnoscas, plebem seducere cesses,

Ut profit Patriæ Præpositura tue.

Unus ubique Deus cum sit, Mediator & unus;

Quid Mediatores tot fabricare juvat?

Ez ellen a' könyv ellen ki költ Pázmán Péter Missionárius Jésvita, és ezt egész nagy könyvel, a' melly tellyes fok szóval és fel-ékesített szóllások formájival, kívánta meg-hamisítani.

GYIRVA VENTZEL. Mitsoda rendbéli ember volt, előttem nem világos. Magyarra fordította Nyúl

Nyúl Konrádnak Német nyelvből egy munkátskáját, mellynek titulussa ez: *Kristus Urunk' Sz. Péterrel való beszélgetése, e' mostani Világnak gonosz és el-fordított Allapotjáról.* Lőtsén. 1649-dik éfzt. 4. R. Szép elmés könyvetske minden rend-béli embereknek vezett tselekedetekről (2) Ugyan Német nyelvből Magyarra fordította a' *Sibillának jövőndölését*, és az *Salamon Böltseségéről* 's fok tsuda tételekről való könyvét. Lőtsén. 1649-dik éfzt. 4. Ez nagy könyv.

GYULAI JÁNOS. Debretzeni Oskolában tanító, a' mostani nevezet szerint professor, a' ki nevezte 's írta magát *Johannes Julianus*, Gyulából való volt eredetére nézve. Mikor a' Felegyházi Új-Testamentoma ki-nyomtattatnék Debretzenb. 1586-dik éfzt. annak dítséretére fok szép Deák veseket írta.

GYULAI ISTVÁN. Kolosvári Magyar Pap volt ez a' Reformátzió tájban, és ott együtt munkálkodott a' Bibliának Magyarra való fordításában Hebtai Gáspárral. Adta-is ki a' Bibliának valami darabjait Magyarúl: *A' Prédikátori könyvet*, *Énekek Énekét*, *Jéhus Sirák könyvét*; mellyről azt írja, hogy Tólnáról küldötték ugyan kezére; de meg-vísgálta és jobbitotta a' fordítást. *Böltsesség könyvét.* Nyomt. Kolosváron. 1551-dik éfzt. 8. R.

GYULAI PÁL. Tanította Békés Gáspár szorgalmatoson az Olasz országi Akadémiákon Patáviumban, Bononiában 's másutt a' maga költségén a' hasznos jó tudományokra; mellyek által osztán Hazájának szolgálhatna. Mellette-is volt annak utánna a' Jól-tévőjének 's hűségesen szolgált, mikor 1573
dik

dik eszt. Békési Gáspár az Erdélyi Fejedelemséget keresné; meg-fzorítatván Fagaras Várában, maga onnan ki ment; de mind a' várat, mind pedig minden féltő kintsét, erre a' Gyulai Pálra bízta volt. Hűségesen-is viselte magát valameddig lehetett; de az Békés állapotja fel fordulván, Gyulai Pál-is a' Bátori István kezébe esett. A' kit Bátori István szép elmejéért 's jeles virtussaiért nem tsak életben megtartott, hanem maga Sékrétáriussá-vá-is tett, a' ki mellett hűségesen és hűznoson szolgált. Kantzellarius volt Bátori Sigmond alatt, a' kit-is el-vádolván rosz akarói a' Fejed. előtt, a' böldogtalan vérengző gyermek Fejedele Katonái által Abafáján, a' hol a' maga Józágában mint ártatlan jó ember a'félétől nem félvén, tsendesen mulatot, kontzról kontzra vagdaltatott.

Lengyel országban Bátori István Lengyel Király mellet szolgálván, le-írta az Muszkák ellen való Hadakozását Deák nyelven, mellynek titulussa ez: *Commentarius Rerum a Stephano Rege adversus Magnum Moscoviæ Ducem gestarum Anno 1580. Claudiopoli 1581. 4.* Sibrik Györgynek-is írt volt egy bölts tanátsal tellyes Levelet 1585-dik eszt. Lengyel országból, meg-értvén hogy Várad Kapitányságra emeltetett; melly Levelet öly drága oktatásokkal tellyesnek tartottak annak utánna, hogy mikor az Erdélyi Fejedelmek új Kapitányokat tettek Váradra, Hivataljokba béállásoknak idején fel-olvasták közönségesen előttök mind 1660-dik esztendőig, a' míg Várad Török kezébe esett. Ezt a' Levelet Tsepregi Turkovits Mihály 1663-dik eszt. Magyarra fordította, és *Tanútsi Tükör* titulus alatt Világra botsátotta. Szebenben. 4. R.

GYULAFI LESTÁR EUSTACHIUS. Bátori Sigmond Fejedel. alatt Tanács Ur, nagy tudományu jó Haza-Fija, a' ki mind a' Keresztyén Királyokhoz, 's mind a' Török Portára sokszor volt Követségben. Még írta a' maga ideje-béli Erdélyi dolgokat; a' melly Hístóriával élt, 's sokszor is hozza elő Bethlen Farkas a' maga írásában. Ez azt írja, hogy 1566 -dik éft. olly nagy bővsége volt a' Gabonának és Bornak Erdélyben, hogy az egész nyáron által Kolosvárt és Maros Vásárhellyen öt köből búzát adnának egy forinton, és egy ejtel bort egy kis pénzen. A' melly hallatlan óltsóság; egy véka búza öt pénzen.

GYÓNGYÓSI ISTVÁN. Ifju idejében tanult a-Debretzeni Nemes Kollégiumban: onnan idegen országokra menvén tanulni, sok időt töltött el az Angliai és Belgyiomi Akadémiákban, abban a' nyomoruságos állapotjokban a' Magyar országai Ekklesiáknak, a' mellyben ott a' Tanítók üldöztetnek és a' Gályákra küldetnek vala, el-vétetvén Ekklesiájok mellől. Ment az után Helvétziába, és ott a' száz ötven. 'Sóltárokat Deák nyelven ki magyarázta rövid Kérdésekben és Feleletekben, 's miből mit kell tanulni elő adta. Tigurumban 1677-dik éft. ki-nyötattatta. Valami könyörgéseket-is Angliai nyelvből Deákra fordítván ragasztott melléjek. Emlékezik az ajánló levélben a' Magyar országai Ekklesiáknak üldöztetésekről, és a' Belgyiomi Felséges Rendeknek szorgalmatoságokról, melly szerint parantsoltak mind a' Bétsi Residensnek *Bruninks Gerhárdnak*, mind a' Tengeri Fő - Generálisnak, Arkitalassusnak *Buiter Adorjának*, hogy a' Magyar Papoknak a' Né-
ápolísi

ápolísi Gályákról való ki szabadításásokban igyekezenek. Hathatós versekkel írja le a' Magyar országi el-nyomatott Ekklesiák' síralmokat Deákúl:

*Luce gemens jaceo, resonant suspiria nocte
Totaque continuus tempora languor habet.*

*Arida convellit servens praeordia febris,
Et Phlegetonte me coquit igne focus.*

*Renibus Aethna sub est, Boreas incendia flatu
Suscitatur, immensus devorat ossa calor.*

*Aret & exusto tabescit lingua palato,
Siccaque compressis faucibus ora tenent.*

*Fessus biat pulmo, tenuem vix attrahit auram
Raucaque languenti guttura voce sonant.*

Ugyan azon időben élt Gyöngyösi István Gömör vármegyei Vitzé-Ispány; a' ki nevezetesen született volt a' Magyar vers írásra, 's lehet méltán mondani Magyar Ovidiusnak vagy Márónak. Igen kedvesek a' versei, annyira el-is híresedtek, hogy sem előtte, sem utánna mássa nem tartatik Gyöngyösinek a' vers írásban. Irta a' Murányi Vénusz, a' Murány Várának Szétsi Mária által Vesselényinek fel-adattatását. Kemény János Historiáját. Karikliát. Magyar Nymphá Palinodiáját 's egyéb apróságokat.

GYÖNGYÖSI LÁSZLO. Trájektumban lakása alkalmatosságával Magyarra fordított egy könyvet Angliai nyelvből illy titulussal: *A' Kereszttyén vallásnak fiendámentomi, együtt való beszélgetés formában adatnak elő* Nyomt. Trájekt. 1657-dik ész. 8. R.

GYÖNGYÖSI PAL. Született 1668-dik ész. Magyar országon való tanulása után ment tanulni az Angliai

Angliai Akadémiákra; a' mellyekben tanulását annyira vitte, hogy *Theologiae Doctor & Ecclesia Anglicanae Presbyteri* tituluszt érdemlett 1698.-dik eszt. Magyar országban viselt Papságot Kassán nagy buzgóssággal, a' holott ilyen baja, és csak nem életének veszedelme esik. Egy kő képre valaki valami verset ragaszt, mellyekben *Horatiusnak* ama Deák verseit akarta követni:

Olim truncus eram ficulnus inutile lignum,

Cum faber incertus scannum faceret ne Priapum.

Maluit esse Deum. (a) A' versek így kezdődtek:

Régen nagy kő valék, kő-síkla semmire kellő,

Rám talála Tamás, néze ha mire vólnék leendő. 's a' t.

Reá fogták ezeket mint ha Gyöngyösi Pál tselekedte vólna: meg-kerefvén a' Ládájába, ott meg-találták; mellyeket mind az által a' kik a' Ládájába keresték, azok vetették vólt oda, 's úgy találták ott; a' mint halála óráján a' ki tselekedte, lelke keferüségével meg-vallotta, 's Gyöngyösinek is izente, botosáhatot kérvén. E' miatt 1724.-dik eszt. Szám-kivetésre küldetett a' Királyi Parantsolat által; mellyet Spángár így írt-bé a' Krónikájába: Gyöngyösi Pál Kálvinista Prédikátor Bóldog Afzszony Havának huszon kilentzedik napján a' Kassai, ugyan Bólgog Afzszony új ofzlopára rút firkálást ragaszt; de fejével jádzik, melly miá azonba-is tömletzbe vettetik. (b) Hogy Gyöngyösi tselekedte vólna a' nem világos ilyen okokra nézve: (1) Mivel ha az nyilván-valóvá lett vólna a' Felséges Udvar előtt; nem szám-kivetéssel, hanem keze feje el-vágatásával büntetett vólna; de vólt csak a' *Prasuntio*, az erős gyanu, G kivált

(a) *Libr. I. Sat. VIII.* (b) *ad ann. 1724.*

vált hogy azt úgy hirdették, hogy a' ládájában találták-meg azon írást. (2) Mert oda más vallásu embernek járulni nem-is lehetett, hogy éfzre ne veték volna, mind azért hogy tetfzetes helyen volt, mind azért-hogy Katonák által őriztetett. (3) A' ki a' ládájába tette volt titkon, halálakor ki-vallotta, melly szörnyü vétkeket tselekedett, mikor Gyöngyösi vezedelmére azzal okot szolgáltatott. (4) Maga-is Gyöngyösi holtá napjáig Frámkfurtumban lakóban is mikor már senkitől nem félhetett volna, tagadta és magát átkozta ha tselekedte volna; holott már miért tagadja? oka nem volna.

Valóságos oka azért az ő nyomoruságának az volt: Mivel az Egri Püspök Erdödi Gábor parancsolatjából és költségével Timon Jészuita által íratott volt és adatott volt Világ eleibe egy könyv, a' melly akkor a' Vallás dolgában munkálkodó Pesti Artikuláris Kommisszióhoz volt intézve. A' mellyben azt mütogatta az Író, hogy a' Katolikus Fejedelem, nem tartozik a' maga bírodalmában el fzenvedni a' más féle Vallásu, Római Vallással ellenkező embereket. Ezt a' könyvet Gyöngyösi hofzfazon megmütogatta Ország haborítására tartozónak; mint-hogy az Ország tsendefségére rendeltetett Törvények fel forgatására való; a' mellyeket ez előtt-való Királyok adtak a' Protestánsoknak. A' könyvnek titul uszá ez: *Altare Pacis, pro Votis ironicis erectum. Arae Pilati Galilaeorum substituendam, super tumultum Opusculi Theologici, in quo quaeritur: An possit Princeps, Magistratus, Dominus Catholicus in ditione sua retinere Haereticos, vel contra pænis eos, aut exilio ad Fidem Catholicam amplectendam cogere? Gabrielis Ant. Erdödi de Monyoró-kerék Episcopi Agriensis -- sumptibus. Tyrnavia. 1721. editi. Excelsæ Regiæ ac inclitæ Regni Hungariæ*

negotio Religionis Articulari Commissioni ab eodem obla-
ti. Basilea. Anno 1722. 4.

Erre a' Gyöngyösi írására úgy felelt meg az Egri
 püspök, hogy magát ha el nem vehette is; de
 szám-ki-vetésre üzetvén, ki-füstölte az Országból.
 A' Timon-írása iránt pedig, melly *Opusculum Theolo-*
gium-nak nevezetett, instálván a' Protestánsok a'
 felséges Udvarnak, az meg tiltatott és töröltetett:
 mivel valamitsoda veszedelmes ez a' Sententzia Ma-
 gyar országban a' Protestánsoknak: szintén olyan
 veszedelmes Angliában, Belgyiomban, Svétziában,
 Daniában 's más Protestáns Fejedelmek' Birodalmok-
 ban a' Római Katolikusoknak.

Szám-ki-vetésre menvén Gyöngyösi, Vilhelmus a'
 Prussiai Király mindjárt be-fogadta, és a' Fránkfurtti
 Akadémiában Theológiát tanító Professornak tette;
 aholott szép betségben élt, tseledjeit is maga u-
 tán vitetvén, 1743-dik esztendőig: mellyben meg-
 holt életének LXXV-dik esztendejében. Feles ap-
 rótság *Munkácskákot* írt és hagyott maga után: (1)
Tuba Sanctuarii Arcana Sanctitatis Dei propalans. Francf.
 1736. 8. (2) *Mysterium Pietatis & Iniquitatis.* (3)
Urias Hittens. Ez arról nevezetes, hogy még Kas-
 sai Papkorában Nagy Sandornak egy Arany Pénze
 akadott volt kezére; mellyet egy tserép edényben
 hammába téve bizonyos iskatulyátskában a' Római
 temetkezés módjára a' földben találván egy szegény
 ember, attól váltotta volt be. Ezen Pénzt mind ad-
 dig sok nyomorúságai között magánal meg-tartotta,
 akkor pedig 1742-dik eszt. Frideriknek a' Prussiai
 Királynak, mint igen jeles szép ritkaságot ajánlott,
 's annak alkalmatosságával írásában az ifju Királyt
 hasonlította Nagy Sándorhoz.

GÖNTZI FÁBRITZIUS GYÖRGY. Talált abban módot, hogy az idegen országokra: Olasz, Német és Frantzia országokra menne a' tanulásért; mellyekben két rendben nyolcz esztendő alatt folytatta tanulását, Vitebergában lakott elsőben 1557-dik eszt. az után 1563-dik eszt. lett Debretzeni Pap a' Mélius Péter halála után, az holott botsátott holmit Világ eleibe: (1.) *De Disciplina Ecclesiastica, s. Gubernationis Ecclesiasticae legitima forma in Ungarica Natione cis Tibiscum* - - studio Georgii Göntzi, Pastoris Ecclesiae Debretzinensis. Anno 1591. 8. (2.) Egybe fűzte volt az Énekeket és Ditséreteket is, a' mellyek egyszer 's mászor adattak volt-kí az Ekklesia hátsárára; és kí-botsátotta ilyen titulussal: *Keresztény Énekek, mellyek a' Gradual mellett 's a' málkák is, a' hol azokkal nem élhetnek a' Magyar Nemzetben Reformáltatott Ekklesiákban szoktanak mondatni. Kenelbe fűdettek Göntzi György Debretzeni Pap által. 1592-dik eszt. Ny. Debr. 4. R.*

GÖNTZI ISTVÁN. Volt a' maga Hazájában Göntzön nevezetes Pap 1596-dik esztendő tájban; tanult az előtt a' Német országi Oskolákban: Vitebergában lakott 1582-dik eszt. Mikorön Graverus Albert zavarna a' Lötsei és Kassai Oskolákban, motkolódván a' Reformata Vallas némely tudományai-val; ez akkor volt Göntzi Pap és adott-kí 1599-dik esztend. Deák nyelven egy könyvet ellene, a' melly ma igen ritka. Titulussa ez: *Panharmonia. sive Universalis Consensus Jesu Christi veri Dei & Hominis, & Joh. Calvini; oppositus rancidis calumniis M. Alberti Graveri Rectoris Scholae Cassoviensis, quibus ille Doctrinam non Calvinianorum, sed ipsius Dei, de Persona Christi, Cena Domini, Baptismo & Praedestinatione exagitare, & insam*

sum reddere conatur. &c. Auctore Stephano Gontzino. V. D. Ministro in Patria.

Ez ellen dolgozott ofztán Gräverus sok esztendőök alatt egy kezdetétől fogva végezetéig sok féle motskokkal és hazugságokkal tellyes nagy könyvet; melly maga minémü legyen, a' titulusából meg-lehet itél-ni: *Absurda Absurdorum Absurdissima, Calvinistica absur-da. Jenæ. 1618. 4* Ez az egész Könyv-is *Absurdum Absurdorum Absurdissimum, Gravericum Absurdum.*

HALLÉR JÁNOS. Az Hallérkői Hallér Fami-liából való volt, melly ennek előtte egy néhány száz esztendőökkel Norimbergából jött volt Erdélybe 's itt Magyarra vált; sok jeles Fő emberek voltanak benne. Apafi Mihály Fejedelem idejében Hallér János volt Tanács Ur, a' ki fogságban tartatván Fagaras Várában, hogy idejét hijába ne töltené, hanem ma-gát valamiben foglalná; Magyarra fordított a' Nagy Sándor dolgairól valami Históriát, úgy a' Trója ve-fzedelme Históriáját, és valami Példa beszédeket; mellyeket együtt nevezett *Hármas Históriának*, 's az-on nevezettel esméretes ma az a' könyv és kedves, kivált a' Példa beszédekre nézve. Nyomt. Kolosv. 1695 - dik eszt. 4. R. Annak utánna ismét ki-nyom-tattatott.

HÄNER GYÖRGY. Segesvárról vette vót ere-detét, ifju korában Vitébergában folytatta tanulását; még akkor adott-ki egy kis Históriátskát, mellyet nevezett: *Historia Ecclesiarum Transilvanicarum inde à primis Populorum originibus ad hæc usque tempora. Franc-furti & Lipsiæ. 1694. 12.* Ez ugyan nagában csak olyan, mint jó igyekezetű ifju ember munkája; de

annak utánna a' Hazában szép Hivatalokban foreg-
ván, és a' Superattendenfi grádura-is emeltetvén,
a' Kap tündökben tartatni szokott irások-is a' kezé-
re érülvén bővebben ki-dolgozta, a' mellyek hi-
báson voltak, meg igazította. Az irás maradtott é-
des Atyja nyomdokár követő 's azt már régen el-
ért Háner György Jeremiáfra, a' ki a' Superinten-
denfi Hivatalt ma bölcsen viseli. Vagynak ott sok
egyéb kéz-irások-is, mellyek mind Politiai, 's mind
Ekklesiái dolgokra tartoznak, sőt olyak-is, mellyek
nyomtatás alá készítették.

HATVANI ISTVÁN. Orvos Doktor és a' De-
bretzeni Kollégiomban Professor, adott Világra
holmi könyveket: (1) *Introductionem ad Principia Phi-
losophiæ solidioris.* Debr. 1757. 8. (2) *De Jure Sum-
morum Imperantium in Religionem & Conscientiam Civium,*
Commemoratio. 1757. in 4. (3) *Schediasmata quædam in*
Museo Helvetico.

HÁZI JÁNOS. Bethlen Gábor Fejedelemnek
Török Deákja és Tolmácsa. Magyarra fordította
a' Muhammed Proféta vallásán lévő egy fő Irást-tu-
dó Doktornak Török Irásából azt a' könyvét, meli-
lyet *Envadrul Afikinnak* neveznek. Nyomt. Káts. 1626
4. R. Traktál ebben a' könyvben nem annyira a'
Hiteknek Ágazatiról, mint Parantsolatjaikról és Er-
költseiről Vagyon ajánlvá Bethlen Gábor Fejedel.

HEBLER MATTYÁS. Hazájára nézve volt
Korponai, Lőtsérőt jött volt Erdélybe, 's midőn a'
dög halát pusztitaná Szébet, el-halván a' Fő Pap-is
1554-dik éf. annak helyére állítatott Papnak. Az
Ur-Va-

Ur-Vatsorája dolgában fokot vetélkedett a' Refor. matusokkal, a' kiket akkor Sakramentariusoknak nevezgetnek vala. Püspöknek tétetett a' Száz Ekklesiákon 1557-dik eszt. Ugy tartják, hogy ő írta volna azt az XIV. Pontokból álló Konfessiót az Ur-Vatsorájáról; melyet 1561-dik eszt. a' külső országi Akadémiákra küldötte nek Unglerus és mások által. Holt-meg Szebenben 1571-dik eszt. 's temettetett a' nagy Templomba, a' hol fenn vagyon az ő emlékeztét fenn tartó írás mostan-is.

HEGYESI ISTVÁN. Apafi Fejedelem idejében volt némelly Fiskushoz tartozó Jóságokon Gondviselő, jeles és tudós külső ember, a' ki írt és adott ki egy könyvet ilyen titulussal: *Kegyesség nagy Titka*, a' Menyőpéli ama három Tanu-bizonyságoknak, Atyának, Fiúnak és Sz. Léleknek egy örök Isteniségéről. Nyomt. 1686-dik eszt. 8. A' maga nevét pedig tette-fel tsak ezen betűkkel: *B. J. H. L.* Boros-Jenői Hegyesi István. Ez igen szép rendes és jó módon vagyon írva. Írt volt Deák nyelven is azok ellen a' Magyar Tudósok ellen, a' kik Koktzejus János írást, 's az őtet követőket motskolták, Tanítványit háborgatták; de e' kéz-írásban maradt.

HEGYFALUSI GYÖRGY Vásonyi Prédikátor írt egy Imádságos szép könyvet; melyben sokféle szükség szerint Reggeli és Estvéli Imádságok vagynak; neve: *Száz Levelű Rósa*. Nyomt. 1729-dik eszt. 8. R.

HELMETZI ISTVÁN. Kőrösi Pap. és a' Duna mel-

na mellyéki Ekklesiáknak 1740-dik esztendőtol fogva Püspökjök, nagy tudományu kegyes ember. Ilyen titulus alatt írt és adott ki egy könyvet: *Igazság Pájsa, mellyel a' Kristustól Szerzettetett Sákramentumi Sz. Vatsora felől, az Helvétziai Konfesszióban ki-adott igaz tudományt erősíti; És valamelly tudós Római Katolikus Egyházi Személynek Bernád Pálnak 1735-dik est. Kassán ki nyomtatott és Világ eleibe bőségettel nyitai el.* *talmazza Méliánus Gnateret, Kristus Szerzetéből-való. Efés. IV. 11. alázatos Egyházi Szolga. Nyomt. Mijburghan (Trájektumban) Uranius Natmael által. 1743-dik est. 8. R.* Három részekre vagyon szakasztva: I. Az elsőben le-rajzolja, miben álljon a' Kristussal való egyesülés. II. A' másodikban melly erőtelen és álhatalatlan tudomány légyen az, a' melly szerint az Ur Vatsorájában a' Kristussal testi-képen-való egyesség tanítatik, azt mütogatja. III. A' harmadikban a' Bernád Pál Ur-Vatsorájáról ki-adott Prédikációját, főnként és Sententziáinként rendel meg-rázogatja, 's melly helytelenül okoskodék, Világ eleibe terjeszti. Ez kitiny könyv ugyan; de igen fontoson vagyon írva, a' mellyet senki könnyű munkával meg nem hamisít. Próbálta ugyan egy valaki foliántban írott nagy könyvben, mellyet egyenesen ez ellen fizegetett, meg-törkálni; de azzal egyébre nem ment, hanem csak a' maga sententziájának gyengeségét fedezte-fel újjonnan. És a' nagy foliántos könyvnek fel fordítására semmi egyéb nem kell, (a' mint meg-olvasván mind a' kettőt, egy bőségesen Uri ember ítél:) hanem hogy ezt nyomtatnák ki melléje, minden erősegeire elegendő-képen meg-vólna a' felelet.

Deák nyelven írt. *Helmetzi István egy bőséges Ma-gyará-*

gyarázatot a' Sz. Pál Kolosé-béliekhez írott Leve-
lére-is, a' melly bé-töltene száz árkusokat nyomta-
tásban, a' mint hozzám írott levelében jelentette,
maradott ez kéz írásban az ő halála után.

HELTAI GÁSPÁR. Neve arra mutat, mint-
ha Heltáról vette volna eredetét, melly egy Szász
falu Szeben mellett, a' hol híres tseresnye terem-
de tselekedetei és egész életének folyása azt tanít-
ják, hogy Magyar lett volna. Tanúlt Vitébergá-
ban 1543 -dik eszt. Erdélybe vizsza jöven lett Ko-
losvári Pap, követte úgy látszik mindenkor azt az
szententziát az Úr Vatsorája matériájában; a' mel-
lyet a' Reformátusok követnek. Felette munkás
ember volt, és sokat fáradozott az Ekklesiának sok-
féle tzeremoniáktól való meg-tisztításában. (1) Ma-
gyarra fordította az egész Bibliát, munkálodván ab-
ban Gyulai Istvánnal, Ozorai Istvánnal, Viz-aknai Get-
ellyel, 's más Istent-felő Papokkal. Az első darab-
ját adta ki 1551 -dik eszt. és a' több részeit a' követ-
kezendőkben 1561 -dik esztendeig 4. R. öt darabok-
ban. (2) Botsátott a' *Részség ellen* egy kis könyvet
ket. Kolosv. 1552 -dik eszt. 8. R.

(3) *Vigasztaló könyvetske*, Keresztyéni intéssel és ta-
nitással, miképen kelljen az embernek készülni ke-
resztyéni és boldog Világból való ki múláshoz. Ko-
losv. 1553 -dik eszt. 8. R. Vagyon ez ajánlva a'
Nagyságos *Bátori Annának* a' Bátori György törvé-
nyes Hazas Társának; ki volt elsőben a' Nagyságos
Drágfi Gáspár Felesége, a' kitől maradott volt egy
Fija D. György.

(4) Stankarus ellen írt volt egy Deák könyvets-
ke illy nevezettel: *Confessio de Mediatore generis hu-*
mani

mani Jesu Christo, vero Deo & Homine, contracta nomine & voluntate Ministrorum in Urbe Claudiopoli in Pannonia à Caspare Helto ejus loci Pastore, ex veterum & recentium Theologorum Scriptis. Viteb. Ann. 1555. 84

(5) Agenda, az az: Szent-egy-házi Tselekedetek, melyeket követnek közönséges-képen a' Keresztyén Ministerek és Lelki-Pásztorok. Ujjonan nyomtattatott cum gratia & Privilegio Serenissimarum Majestatum Hungariae. Kolosváron. 1559. 4. Traktál benne a' Keresztelésről, Gyermekek ágybéli Afzszornynak a' gyülekezetbe bevételéről, Házasúlándók egybe-adatásokról, Meny-Afzszornynak gyülekezetbe ajánlásáról, Gyónásról, Ódozatról, Betegnek látogatásokról, Halálra-való Foglyok vigasztaltatásokról.

(6) Brevis Enarratio Disputationis Albanæ de Deo, coram Serenissimo Principe Joanne secundo & tota Ecclesia, decem diebus habita. Ann. Dn. 1568. 8. Martii. Quam à parte Catholicam veritatem profitentium edidit Caspar Heltsi. Claudiopoli. Ann. 1568. 4.

(7) A' Fejér-vári tiz napi Disputáció az Istenről a' Király előtt. 1568. 4. R. Ezt kétszer adta-ki; mikor elsőben ki nyomtatta, akkor a' Reformátusok értelmeket követte; de mikor másodszor ki adta, jelentí az Előljáró-beszédében, hogy értelmében ingadoz és sententziáját változtatja.

(8) Magyarok Dékrétumok; mellyet Magyarra fordított és kiadott 1571-dik eszt. 4. R.

(9) Décretum Tripartitum Juris consuetudinarii Regni Hungariae. Kolosv. 1572. 4.

(10) Chronika a' Magyaroknak dolgaíró, mint jöttek-ki a' nagy Sztytiából Pannoniába, és mint foglalták magoknak az Országot. És mint bírták azt Hertzegei Hertzegre, Királyai Királyra, nagy sok tusakodásokkal és számtalan sok viasko-

viaskodásokkal. Mellyet Heltai Gáspár meg-írt Magyar nyelven, és ez rendre hozta a' Bonfinius Antalnak nagy könyvéből nem kicsiny munkával. Kolosv. 1575. Foliób. Ezen História nagyobbára vagyon fordítva Bonfiniusból; fokat elegyítet mind az által belé helyyesen másunnan Heltai, a' mellyek ide tartoznak; de a' Bonfinius Déák munkájában nem találtnak.

(11) Mátyás Király Viselet dolgairól; Deák és Magyar nyelven.

A' Sz. Háromság tagadók ellen eleinte keményen viselte magát, mellyre nézve Pápai Páriz Ferentz nevezi így: *Magnus suae aetatis Socino-Martyr*; de hanyatlani kezdett idejében ő is hozzájuk hanyotlott. Mellynek oka e' volt: hogy a' Kolosvári Dézma néki mint Plébánusnak, inkább meg-maradna a' kezében; mivel az Antitrinitáriusok el szaporodván, kiknek a' Király-is kedvezett, a' Dézmát-is azoknak Papjaiknak kezdték adni. Veti ezt szemére neki Károlyi Péter a' Várad Pap, 's nevezi: *Midas alter Claudiopolitanus*, a' ki hogy arannyat gyűjthesse, az aragnál drágább Hitét változtatta. Ugy látszik mind az által, hogy őtet ki-faragták mind a' Dézmából 's mind a' Plébánuságból; Tipográfiát állított azért-fel, a' mellyben foglalatoskodott; a' melly által-ment az ő gyermekeire-is. Így a' maga Példájával eléggé meg-bizonyította, melly nehéz a' földiekről le-mondani; még azoknak-is, a' kik azt másoknak jóvallják; és hogy a' Papok-is csak emberek.

HERMAN DAVID. Hazájára nézve vólt Medjesi, Hivatalját pedig a' Papságban folytatta Szász-Sebesben 1655. dik eszt. tájban. Forog az emberek' kezeken egy urala, mellyet-nevezett: *Annales Politici*

litici & Ecclesiastici Rerum Transilvanicarum, az írás-is nem fők, de nem-is fokát érő; mivel nagy részint a' féle köz vagy szüle hírből vagy on egybe szedve, könnyen hitelt adván akár-mi költeménynek. Vágyon más írása-is jó nagy, mellyet nevezett: *Jurisprudencia Ecclesiastica*nak, mellyet *Johannes Simonius Obiniensis Transilv. Notarius Provincialis Saxonum*, a' ki Apafi Fejedelem idejében egy nevezetes ember volt a' Szászok között, fok helyeken meg-változtatott, meg-igazított és jó rendbe hozott. Ez meg-érdemlette volna régen, hogy közönségeslé tétellett volna, hogy háznokra fordíthatták volna a' tanuló ifjak. *Vide Smeizel de statu Eccl. Luth. in Transilvania. pag. 104. in notis m. s.*

HERMAN LENÁRT. Eredetét vette Erdélyben Régenből, tanult a' Fránkfurtti Akadémián sokáig, az holott a' Filozófiai Tudományokban Magister titulust érdemlett. Tíz Disputáziókat írt és adott Világra ugyan ott 1596-dik eszt. 4. R. Mellyeket pélárgus Kristóf nagy hírü öreg Professor versekkel meg-dítsért; ő pedig ajánlotta *Botskai István* Urnak, a' ki akkor volt a' Bátori Sigmond Fejed. Udvarában *Aulae Magister*, Udvari Kapitány; az után lett Fejedelem.

HODASZI LUKÁTS. Tanult mind Vitébergában 1580-dik eszt. tájban, mind Heidelbergában, Páréussal volt nagy esmeretségben és holtig barátságban. Az Hazában lett volt Etsedi Pappá a' Bátori István Udvarában: annak utanna 1604. dik eszten. Debretzeni Pappá, Tisza mellyéki Püspöknek-is tétellett a' Tsengeri Sinatban. Püspökségében fok bajosko-

bajoskodása volt, amaz Tudományával fel-fuvalkodott Uj-falvi Imrével; a' ki eleinte volt Debretzeni Professor, akkor pedig Váradí Pap és Esperest; de a' Püspöki igazgatásnak magát alája adni nem akarta. Melly zenebonának igazítására az Erdélyi Püspök-is Tasnádi Mihály, a' Fejedelem Parantsolatjából 1610-dik éfzt. Váradra a' Papi Gyűlésre kiment: a' dolog pedig vég-képen Bethlen Gábor Fejedelem alatt igazodott el, a' ki Uj-falvit Szám-kivetésre küldötte, mellyben meg-holt. Hodaszi Lukás pedig 1613-dik éfzt. Pünköszt Havának XV-dik napján, mikor a' Templomban a' Prédikáló-székekben Könyörgést tenne, hirtelen le-esvén, meg-holt. Felette nagy kedvességben volt a' Nép előtt, sokáig síratták a' Debretzeniek. Egy Éneknek ilyen darabja fordult elő:

Debretzennek utzásai sírjaitok sorsátokon,

Már egy jóvevény sem kérde hogy ha Lukás Pap itt hon,

Es ha egészségben vagyon.

Közönségessé tett volt holmi írást, az Ujfalvival való háborgásának alkalmatosságával: *Affertiones Orthodoxæ de Potestate Ecclesiastica XV. Thesisibus comprehensæ. An. 1610.* Etseden 1605-dik éfzt. a' melly tanitást tett volt a' Nagyságos Bátori István: Zathmár, Zabóltz és Somogy Vármegyék Fő-Ispánnyok el temettetése alkalmatosságával, az ki-nyomtatott Debretzenben. 1615-dik éfzt. 8. R.

HONTERUS JÁNOS. Született Brassóban Erdélyben, Atyja volt Grás György, magát a' tudományokkal ékesítvén és nemesítvén, sokat használt egész Erdélynek. Tanulását kezdette 's folytatta ugyan elsőben Erdélyben; de annak utánna ment tanulás

nulás kedvéért Lengyel országba Krakkóba, az holt tudós Tanitókra akadván tanult szorgalmatoson. Onnan ment a' nagy hírű Basiléai Akadémiába, a' holott ifmét a' szükséges dolgoknak tanulásokra adta magát; úgy hogy ő lenne: jó *Poëta*, *Orator*, *Mathematicus*, *Astronomus*, *Geographus*, *Historicus*, *Theologus*. Mind ezekben tudományának adta szép jeleit, 's tartatott méltán maga idejébéli *Varronak*. A' Hazájába visszá jöven Basiléából, hozott magával Betüket és Könyv nyomtatáshoz értő Mester embereket. Műhelyet állítván Brassóban, a' szükséges könyveket elszaporította; elsőben tanított az Oskolában, annak utánna a' Templomban reformálta Brassót, a' Bartzaságot-is 1542-dik éft. melyekre nézve mind Lutherus, mind Mélánkton és Pomeranus hozzája küldött leveleikben szokták volt nevezni: *Erdélyi Évangyélistának*. Adott-ki egy könyvet, a' mely szerint kellene élniek tselekedniek, 's igazgatni az Ekklesiát. 1545-dik, 's bővebben 1547-dik éft. nevezték ezt: *Libellus Reformationisnak*.

Sok könyveket adott Világ eleibe, mind a' melyeket Görögből fordított, mind pedig a' melyeket maga írt, a' melyek Német országban-is nagy betsben vóltanak és ki-is nyomtattattak. A' maga írásiban számláltatnak ezek:

- (1) *De Cosmographiæ Rudimentis Libr. 2. Basil. 1534. 4.*
- (2) *Rudimentorum Cosmographicorum Libr. IV. Hexametris versibus elegantissime descripti. Basil. 1535. 4.*
- (3) *Enchiridion Cosmographicum cum elegantissimis Tabulis. Tiguri. 1537. 8.*

(4) *Compendium Juris Civilis in usum Civitatum & Sedum Saxonicarum in Transilvania collectum. An. 1544. 8.*

Erről Vagner Bálint Brassai Pap azt írta:

Quæ

*Quae bene disponens haec in compendia strinxit,
Homerus Patriae provida cura sua.*

Más ismét illy versel ditsérte meg:

*Hic brevibus, magnis quod non complectitur alter,
Parvo cum magno sufficit esse viro.*

Rövid életü volt ez a jó ember, meg-holt Brassóban 1549-dik eszt. és ugyan ott temettetett el a nagy Templomban.

HORVÁT JÁNOS. Vólt a Palotzi Horvát nagy Uri-Familiából-való, Patáviumban tanulván, adott Világra két könyvetsket, úgy látszik verseikkel: *Mnemosyne de quatuor summis Imperiis. De Excellentia Monarchiae Hungaricae. Patavii. 1629. 4.*

HORVÁT MIHÁLY. Halgatta Mélánkton Filepet a Vitébergai Akadémián 1548-dik eszt. Vólt az Hazában Hadadi Pap és Szilágyi Arkidiakonus, Esperest 1557-dik eszt. mikor másokkal együtt ő is az Ur-Vátsorája matériájában a Kolosvári Sinodus Sententziájának alája írta a nevét.

HORVÁT FERENTZ. Erdélyben a Petrevitsi Horvát Familiából-való nagy törvény tudó. Unitárius ember vólt; a ki is írt és adott ki egy könyvet illy nével: *Apologia Fratrum Unitariorum*, az az: az Unitárius Atyafiaknak mentségére, és egyser'smind Keresztényi értelmeknek meg-világosítására rendeltetett Írás. Melyben meg-mútogattatik, hogy azok a dolgok, mellyekkel az Unitaria Religio, értelem és vallás terbeltetik, és Világ előtt gyűlölségesse tétetik, méltatlanul bírdettetnek. Nyomt. Kolosó. 1700-dik eszt. 4. R. Mútogatja I. Az első

Rézf.

Részben, hogy az Isteni tisztet és Hit dolgában helyesen élnek a' jőzon okossággal 's nem csak ahhoz ragaszkodnak. II. A' második Részében, hogy az Unitariuskok az Atya, Fiju és Sz. Lélek felől Sz. Írás kívül nem tanitnak. III. A' harmadikban, hogy nem Krisztus tagadók. IV. A' negyedikben, hogy jóllehet mind az Atya 's mind a' Fiju Istenségét hiszik, még is nem két Istenűek; sem pedig hogy a' Máriától született Krisztusban bíznak, né bálvány imádók.

HUNYADI DEMETER. Született Bánfi Hányadon Erdélyben; tanult a' *Mólnár Gergely* Refor. Oskola Mester vagy Professor keze alatt Kolosváron nagy serénységgel, és mások előtt-való kedvesség szerzéssel. Onnan vitetett az Enyedi Oskola-Mesterségre; Innen némelly jó emberek' költségek által el-küldetett Olasz országba, a' melly akkor bővölködött mind jó bölts Tanítókkal, 's mind fok Isten nélkül való Atheus emberekkel. Patáviumban hét éftendőig tanulta nagyobbára a' Filozofiára tartozó dolgokat. Viszszá jővén Erdélybe, a' Dávid Ferentz mestersége által tétetett *Kolosvári Restorra*, melly Hívatalban szolgált hét éftendőket: a' melly idő alatt a' Sz. Háromságot valló, Istenről-való tudományt el-vetette, és Dávid Ferentz 's Blandrata mellé hajlott. A' Dávid Ferentz meg-sententziáztatáskor, ő igen kemény ítéletet tett Dávid Ferentz ellen; vádoltatik-is temérdek háládatlansággal, hogy gyermek-korába, árva lévén; fő-képen a' Dávid Ferentz gond-viselése alatt és költségén tanult, 's még is Blandratával egyet értett az el-vádolásban, és veszedelm szerzésben.

A' Dávid Ferentz kárhoztatása után fok féle nagy mester-

meitersége által Blandratának 1579-dik eszt. Kolosvári Pappá, és az Unitáriusoknak Püspökké tétetett. Adott-ki akkor valami könyvet a' kis Gyermekeknek Kereftségekről, hogy meg-kezel tartani az Ekklesiában; mivel ez előtt két esztendővel egész-zen fel-hagyták és ki írtották volt Ekklesiájokból a' Kereftséget. Írt az Ekklesiái Fenyitékről is, miképen kelljen annak ki-szolgáltatattania. Hílt-meg 1592. dik eszt.

HUNYADI FERENTZ. Egy nevezetes tudós ember volt, mind jó Deák 's mind szép tudományu Orvos Doktor. Szolgált eleinte az híres Bátori István, Lengyel Király mellett: annak halála után Bátori Sigmond, Erdélyi Fejedelem mellett nagy hűséggel; mellette volt minden nyomoruságában, számkivetésében, szintén haláláig. Vídám és jádзи elméjű ember volt, jegyzették-meg tréfáit; én egyet említek: Mikor 1595-dik eszt. Sigmond Szinán Bafa ellen az Oláh országba nagy készülettel ment volna, Ferentz Doktor olyan hírt költött alattomban az Udvari ifjak között, hogy ő tudna olyan fegyver ellen-való orvosságot, mellyel valaki élne, azt a' golyóbis nem találná; a' fülébe menvén a' Fejedelemnek mint ifju embernek, és Ferentzet reá kérdvén, nem tagadta-meg, főt állatta hogy úgy vagyjon; de az a' féle szerekkel-való ládáját Brásóban hagyta. Utánna küldvén ötet a' Fejedelem, azt írta vízfűz Brásóból: ő a' ládájában olyan fegyver ellen-való orvosságot talált, hogy valaki azt akarja, hogy az Oláh országi hadakozásban a' golyóbis ne találja, az üljön Brásóban, a' mint ő-is fog tselekedni, 's jóvállja, hogy a' Fejedelem is úgy tselekedjék.

H

Bátori

Bátori Mtván Lengyel Király emlékezetére írt feles verseket, melyeket ki-is nyomtattatott Krakóban Lengyel országban.

HUSZÁR GÁL. Magyar országban nevezetes Erklésiákban viselt Papi Hivatalt a' Reformátzió idején: Debretzenben, Ovárbán, Pápán, az holott Püspökséget is viselt életének vége felé. Áltott volt fel Könyv nyomtató Mű-hellyet, melly fokáig fennmaradott Pápán az ő halála után-is az *Eningi Török Urak* iltalmazások alatt. O vári Pap-korában írt volt 1557-dik eszt. Bullingernek egy levelet; mellyben le-írta Magyar országnak keserves állapotját; egy felől a' Törökök miatt, a' kik rabolják pusztítják; más felől azok miatt, a' kik az Évangéliomnak szabad folyást nem engednek.

Világ eleibe botsátotta az Hertzeg-fzölősi Sinodusnak végezéséit-is Deák és Magyar nyelven, negyven Artikulusokba foglalva 1577-dik eszt. Ama szép Éneket-is a' Sz. Lélekhez: *Könyörögjünk az Istennek Sz. Lelkének*, Huszár Gál írta volt többekkel együtt.

HUSZÁR DÁVID. Ugy ítélék Gálnak fíja volt, a' ki a' Palatina Kátékésít leg elsőben Magyarra fordította volt; de panaszoltak az ellen, hogy Szalvármegyei Magyarsággal volna fordítva; azért osztán újjonon fordítatott 1604-dik eszt. Szárászi Ferentz által.

HUSZTI ANDRÁS. Az Enyedi és Kolosvári Nemes Kollégyiomokban-való tanulása után, ment a' Fránkfurtumi Akadémiákra; az holott nevezete.
fen

sen a Heinektzius keze alatt tanulta a' Törvényeket, s sok szép tudományokat is szerzett volt magának. Tétetett a' Hazában Kolosvári *Jurisprudentiæ & Politicæ Professornak*; a' melly állapotjában lett rendetlen Házassága miatt, a' Papok tzensurájok alá esett. Honnan a' következett, hogy hagyván a' Papokkal való tziwódaft, a' Reform. Vallást kezdete motskolni, az ellen írogatni, illetlenül szólni. Mellyekért a' Sinodusra hívattatott; de azt is semmibe hajtotta, oda nem ment. Azért Generális Sinodus Sententziája által a' Reformátusok Társaságokból ki vettetett 1742-dik éft.

Annak utánna részegségre adta magát, felesége is elhalván, az Urak körül Udvarokban töltötte idejét holmi Genelogika Táblákat dolgoztatván a' régi Levelekből. Változtatta vallását is, a' Római Hitre állván szerzetek néki a' Károly-vári Káptalanban *Digestor Capituli* titulussal szép fizetést; de illetlen alávaló maga viselése, részegeskedése miatt ott sem maradhatván, ismét az Udvarokban kezdett időt tölteni; majd minden rendbéli emberektől meg-útáltatott. Holt-meg 1755-dik éftend.

Adott-ki (1) egy szép könyvet Deák nyelven illy titulussal: *Jurisprudentia Hungarico Transilvanica. Cihinii. 1742- 4.* Ennek eleibe függesztett volt egy Oratziót, mellyet szegezett a' Reformátusok' Tudományok ellen igen mérgesen, mint-ha ő soha nem tudta volna a' Reformátusok' Tudományokat, úgy terhelte minden-féle reá fogott vádokkal és motskokkal. Azért az Orátzio benn tiltatott a' Tipográfiában.

(2) Mikor Fránkfurtumban tanúlt disputált *De Christo Primogenito. Francfurti. 1728. 4.*

(3) *Origo, incrementum & facies bodierna Trium Illustrium Gymnasiorum Reformat. in Transilvania. Francfurt. ad Viadr. 1731. 4.*

Kéz írásban forognak az ifjaknak kezeken némely dítséretre méltó Munkái, a' melyeket nagyobb részint akkor írt, mikor még életét józanon és tisztességesen töltötte; rész szerint a' Káptalanban néha dolgoztatván gyűjtögetett, kivált a' melyek az Erdélyi Vajdáknak állapotjokra tartoztanak. Illyen *O és Ujj Dátzia.* az az: *Erdélynek régi és mostani állapotjáról-való rövid História.* Nem alá-való munka, noha vagynak olyanok-is benne, a' melyeket megmutatni régi dolgokból nem lehetne.

HUSZTI ISTVÁN. Orvos Doktor, Magyarra fordította és Világ eleibe botosította az *Árnd János* imádságos könyvét illy titulus alatt: *Keresztény Jóságos tselekedetekkel tellyes Paraditsom Kertetske.* Nyótt. 1698-dik eszt. Magyarra fordította a' Kárdinális *Bona János* kis könyvetskéjét-is, melynek titussa: *Manuductio ad Cælum.* Ő pedig így nevezte: *Égre kelen fogva vezető Kalauz.* Melly a' Sz. Atyáknak és a' böltseségnek régi Szeretőinek Rágulájának velejét foglalja magában. Debr. 1705. 12. R. Ezen könyvetskét méltán lehet mondan Magyar Éthikának, az erkötsökről tanító jó Mesterségnek; olly hathatósan adja elő a' Virtusokat, melyekre kell vágyódní az embernek; és az ellenkező vétkeket, melyeknek el-távoztatásokra kell szorgalmátoson vigyázni a' Keresztényeknek. Az egész könyvetske XXXV. részekből áll.

HUSZTI ISTVÁN. Hazája Törvényének Magyarzó

gyarázó Doktora, egy néhány Vár-megyékben rend-
terint-való Törvény Bíró, Egerben a' Fogláriánium
Kollégiumban Professor, írt a' Magyar Törvény-
ekre Deák nyelven egy Magyarázó könyvet, mel-
yet nevezett: *Practica Jurisprudentialianak*. Nyomtatt.
Budán 1745. 4. Ezen könyvével sokat használt a'
6 ember, a' Törvényt tanulni kívánó ifjuságnak.

HUSZTI PÉTER. Egybe fzedegette a' Trójai
olgokat 1569-dik eszt. és ilyen titulus alatt Vi-
ágra bortsátotta: *Aeneis*, az az: *A' Trójai Énéás dol-
jai: mellyben Trója meg-vétele és romlása, Trójaiaknak
híjdofások Énéással együtt, Hadjok Olasz országban, és Ró-
mának eredeti, nagy szép díszes versekkel meg-íratik*. Nyomt.
Kolosó. Heltai Anna Ásszony Mű-beltyében Szilvási And-
rás 1624-dik eszt. 4. R

HUSZTI GYÖRGY. Mikor Solimán Tsáfzár
1532-dik eszt. nagy Haddal jött volna Magyar or-
szágra, Horvát országban rablásba esett és el-vite-
tett Ásiába, a' ki annak utánna egybe járta a' Nap-
keleti országokat egész Indiáig, és a' maga útazását
le-írta az utánna következőknek tanitatófokra.
Vide Istvánfi Rerum Hung. Libr. XI. p. 115.

JAKOBINUS JÁNOS. Kolosvár Városlának
Notariuss, a' ki le-írta a' Bátori Sigmond Fejede-
lem Havas-al-földébe-való menetelet Szinán Basa el-
len 1595-dik eszt. és fzerentsés táborozását. Akkor
a' mint maga írja ifu volt, még életének XXII-dik
esztendejét bé nem töltötte volt. Mihály Vajda mi-
kor Erdélyt nyomorgatná, tette volt Sékrétáriussá-
nak; de akaratja ellen lévén az a' Hívtal, onnan
titkon

titkon el-ment a' Nemesség táborára; Székely Mófes mellett volt Kahtzellárius, ugyan vele együtt a Bartzaságon Ráduló Vajda által meg-öletett 1603. éfz

JARAI SAMUEL, Kolosvári Pap az Unitáriusfoknál a' XVII-dik Százban, adott Világra valam Munkátskát a' Házasfoknak el-váláfokról.

JÁSTFALVI GYÖRGY, Enyedi Deáksága után Bránkfurtumban tanulván, adott Világra egy Deák Könyvetskét ilyen névvel: *Compendium meditationis Theologicae de summa Prophetarum Jesu Christo*. Francofurti. 1711. 8.

JÁSZBERÉNTI PÁL, Szorgalmatoson tanult a' Fejérvári Kollégiumban; az holott dicséretes maga viselésével azt érdemlette, hogy a' második Rákótzai György Fejedel, egyetlen egy fiút *Keresztel* kezére adná, hogy tanítsa a' Keresztúri Pál, Udvari Pap vigyázása alatt. Ment annak utánna Angliába tanulni, az holott olyan híres gyermek tanító Mesterré lett, hogy minden felől nagy kedvessége volna, és Londinumban igen nagy jövedelmű szép Oskolát tartana. Mellyet meg-irigylvén a' rosz emberek, alattomban bé-adott méreg által el vesztették. Melly épen akkor esett, midőn az Enyedi Kollégium Kurátori hallván az ő jó hírét nevét, Enyedre akarnák hozni Professornak.

Deák nyelven írt egy könyvetskét illy titulussal: *Examen Doctrinae Arianae-Socinianae, ubi vindicatur S. S. dogma de Trinitate*. Lond. 1662. 8. Ajánlotta Apafi Mihály Fejedelemnek. Maga illyen verseket írt eleibe:

Exere

*Exere Te, causamque Tuam, partesque Tuorum
 Adfere, Personis qui Tribus unas ines.
 Et Tu Christe, Deum quem gens negat improba verum,
 Quod fueris, quod sis, quodque eris, Ipse proba.
 Falsiloquas Arij rediviui comprime linguas,
 Nostra sed in laudes ora moveto tuas.*

ILLYÉS ANDRÁS. Eredetére nézve Tsk. Sz. Györgyről való, Pofoni Kánonikus, a' kit. Erdélyi Püspöknek-is tettenek volt ennek a' fázának az elején; de az R. Katolikusoknak sem tetszván az ő maga-együgyü viselése; magának-is ahoz kedve kevés lévén, kedvesseget nem tapasztalván, lakásának-is semmi gyümölcst nem látván, se lakásra való illendő tziemes helye nem lévén, írt valami bútsúzó verseket és Erdélyből elment. Foglalta idejét írásban, botsátott-is Vilagra egy néhány könyveket. Illyenek:

- (1) *A' Szentek élete.* Olaszúl és Magyarúl botsátotta ki.
- (2) Magyarra fordította az Alfonsus Roderik könyveit a' Keresztyén Virtusoknak gyakorlásokról.
- (3) Magyarra fordította az Avantzinus Miklós Kristus életéről és Tudományjáról írott könyveit.
- (4) *Verbum abbreviatum.* Bizonyos lőnepekre LXXIV. Prédikátziók. Bétsben 1693. 4. R.

ILOSVAI JÁNOS Deák. Múrány várában Magyarra fordította Meisner Böldisárnak egy Deák könyvetskéjét illyen titulussal: *Élek balok ah. Ur Jésus te benned; azért te benned bízom. Kristus Urunk születéséről-való hét Elmélkedések.* 1639-dik ébst.

ILOSVAI PÉTER Dedk. (1) *A nagy Sz. Pál Apostolnak életéről és haláláról-VALÓ Historiát versjekbe szer-zette. Nyomt. Debr. 1577-dik eszt. 4. R.*

(2) *Az btres nevezetes Thöldi Miklófnak jeles tselekede-teiről és bajnokoskodásáról-VALÓ Historiát írta. 1574. eszt.*

ILOSVAI BENEDEK. Gyula-Fejérvári Pap és Esperest a' Batori Fejedelmek idejében. Tanú-lását folytatta Génévában Kálvinus és Béza keze alatt, 's más Helvétziai 's Német országi Oskolák-ban-is annyira, hogy *Lib. Artium Magister* titulus-fal tiszteletetnék-meg. Vitébergában-is lakott 1557-dik esztendőben. Erdélybe vifzfá jöven, lett a' Fe-jérvári Oskolában Tanító egy ideig, az után ugyan azon Ekklesiában Pap, a' kinek serény vigyázása alatt fok ideig virágzott az ott-VALÓ Oskola és Ekklesia. Ennek ajánlotta *Laskai Péter* egy Munkáját, mint tanulása elő-mozdítójának, melyet írt Génévában 1583-dik eszt. Ugyan ehez vagyon mint Gyula-Fejérvári Fő-Paphoz és Esperesthez Bézának egy Levele igazítva Génévából 1585-dik esztendőben; mellyben jelenti, hogy a' Laskai számára innen küldött Pénz kezébe ment. Jovallja azt-is, hogy egyebek között a' Logikának tanulása szükséges az Ekklenkezőkkel-VALÓ vetelkedésekre nézve-is, a' mellyekben a' kételenség belé-elegyitt. Ez az Ilosvai VOLT az, a' ki a' Gy. Fejérvári Oskolát, az Antitrinitáriusoktól által vétetődven a' Reformátusok' kezek-ben, újjonon helyre állította; a' mellyben ő utánna tanított amaz fokak előtt kedves Kátsai, Dávid Sigmond 1584-dik eszt.

INTZÉDI JOSEF. Váradi Intzédi József Ur szü-
letett

letett volt e' Világra a' Zebernyik várában Borberen fellyül, 1688-dik eszt. a' hová akkor a' Törököktől-való félelemnek miatta el-vonták vala magokat Szüléi. Tanult az Enyedi Kollégiumban nagy indúlattal, ki-is mutatta még gyermek korában, hogy mind nagy elme, értelem és jó ítélet legyen nála, ifju-korában tartatott egy szelid; de igen tanult ifjunak. Sok esztendőök alatt volt a' Fő Konfistoriumnak Notáriussa, a' N. Enyedi Kollégiumnak Kúrátorá; az Hazának sok-féle bájaiban-is forgott; idővel fel-vétetett Protonotáriuságra, Itélő-Mesteri Hívatalra. A' Királyi Felségtől, *Mária Teréziától* Libet Bárói Titulust érdemlett és nyert, Fijának pedig új nevezetet-is, a' melyet maga elméfen formált, a' maga és Felesége *Jósika* Judit nevéből, a' nevezet *Jósinzi de Jósinz*: az első része a' *Jósika* vagy *Jós-ef*, a' második az *Intz-édi* névből vagyon formálva.

Világi egyéb foglalatosságai között (1) Magyarra fordította 's szép rendes szökháfok formájiba fzedte, 's Hitünk ágazatihoz alkalmaztatta a' Gerhárd János Elmélkedéseit, és ilyen titulus alatt ki-adta: *Liliomok völgye, mellyben a' földi gyönyörűségekhez szokott ember talál ugyan sértegető tövissékre; de azonnal akad sebeit gyógyító hasznos fűvekre. Ellenben a' Világi kedvetlenségek között el-fáradott Elme fedhet kellemetes virágokat, 's drága állatokkal lelkit meg-éleltő Liliomokat. Szeben. 1745. 8.*

(2) Mondott el egy Orátziót az Enyedi Kollégiumban, midőn Vásárhellyi Tőke Istvánt a' Filozófiában-való Professorságra bé-mutatta 1725-dik eszt. Ez az Orátzió minden-féle újságokkal meg-vagyon tizfrázva, és sok olvasást 's könyvben való telhetlenséget mutat.

(3) Az ötvenedik esztendő el-érvén ezen fékulumban, alkalmatosságot vett és írt a' Guberniumhoz intézve illy titulussal: *Dissertatiuncula de Annis Jubileis & Calendario manuali*. Claudiop. 1750. 4.

(4) Sok egyéb írási-is voltanak; de nevezetesen az Erdélyi Nemes ifjuság kedvéért dolgozott a' Törvényekről; melyet nevezett: *Jurista Transilvanusznak*. Ez kéz írásban maradt.

Borral nem élt, egészséges ember volt; hanem hálála előtt két esztendővel kezdett betegeskedni, múlt e' Vilagból Életének LXII-dik eszt. 1750.

INKOFER MENYHART. Jészuita. Vas Vármegyéből, Kő-szegről-való volt, írt bővön a' Magyar Ekklesiái dolgokról Deák nyelven, nevezvén a' könyvét: *Annales Ecclesiastici Regni Hungariae*, melyet adott Vilagra Rómában 1644-dik eszt. fohántban. Ez adta-ki leg elsöben azt a' híres Levelet; melyet állatnak; hogy második Silvéster Pápa küldötte volna az első István Magyar Királyhoz; melynek annak előtte sohol semmi híre nem volt, se emlékezete; már kevesen kételkednek azon, hogy az a' levél költött levél nem volna, 's kétség kívül-való dolognak kezdték tartani, hogy Levakovitz Rafael nevü Barát írta 's formálta bizonyos végre: a' ki a' nyöltzadik Orbán Pápa akaratjából féjzel járván Magyar országban, vizsgálta alattomban az Ekklesiái jóvedelmeket.

JÓ JÁNOS. Váradi Professzor 1589-dik eszt. a' nagy Gyűlésen gyözedelmesen disputált az egefz Uri Meltóságok előtt Szántó Jészuita ellen. Vetélkedtenek nevezetelen az új Kalendariumnak bevétele iránt.

22. 10.

3

JOR-

JORDÁN TAMÁS. Született Kolosvárátt 1539-dik eszt. Tanult Párisban, Rómában, Patáviumban, Bononiában, Bétsben, mindenütt nevezetes híres emberek vóltanak az Orvosi Tudományban a' Tanítói. Bétsben Orvos Doktori tituluft és gráduft vett magának; melly orvosláfnak mesterségét nagy haszonnal gyakorlotta mind Bétsben 's mind másutt: Maksimilian M. Király Táborba szállván a' Török ellen 1566-dik eszt. ő Tábori Orvos Doktor vólt; uralkodván a' Táboron nevezetesen a' *Lues Pannonica*, a' Hagymáz, sokaknak nagy segítséggel vólt. Végre Morvában Brunnában allapodott meg 1570-dik eszt. tájban, nagy kedvessege vólt hasznos szolgáltatja után, de Életének XLVI-dik eszt. meg-hólt, 1585-dik eszt.

Adott Világ eleibe egy néhány könyveket Deák nyelven, a' *Pestis* természetéről, jeleiről; a' *Bezoár* kőről; a' *Morvai* orvosló Rízekről; akkor írták neki: *Nempe Dei monstrat nobis vestigia, quisquis Thermaniam veram vique moxumque docet.* Id quod cum Maravis, Medicos, qui publicus Ora est, Quod Phœnix reliquas unicus inter aves. Jordanus priester, studio per cuncta sagaci, Jordanum Cœtus, Plebs, Baro, Equesque colunt.

JONI JÁNOS. A' Szepességről Iglóról-való nagy Törvény tudó ember. Ifju-korában adott Világ eleibe holmi Munkátskákot Deák nyelven, úgy mint: (1) *De auspicio Regie Stephani Primi Hungarum Apostoli Schediasma.* Jenæ. 1717. 4. (2) *Facies Juris Publici Hungarico.* Jenæ. 1717. 4. (3) *Commentatio Historico-Juridica de origine & progressu Juris Humano-Hungarici, a primis Humorum i Panno-*

(3) Az ötvenedik esztendőt el-érvén ezen sékulumban, alkalmatosságot vett és írt a' Guberniumhoz intézve illy titulussal: *Dissertatiuncula de Annis Jubilæis & Calendario manuali.* Claudiop. 1750. 4.

(4) Sok egyéb írási-is voltanak; de nevezetesen az Erdélyi Nemes ifjuság kedvéért dolgozott a' Törvényekről; melyet nevezett: *Jurista Transilvanusynak.* Ez kéz írásban maradt.

Borral nem élt, egészséges ember volt; hanem hálála előtt két esztendővel kezdett betegeskedni, ki-múlt e' Világból Életének LXII. dik eszt. 1750.

INKOFER MENTHART. Jészuita. Vas Várme-gyéből, Kő-szegről-való volt, írt bővön a' Magyar Ekklesiái dolgokról Deák nyelven, nevezvén a' köny-vét: *Annales Ecclesiastici Regni Hungariæ,* melyet a-bbott Világba Romában 1644-dik eszt. fohántban. Ez adta-ki leg elsőben azt a' híres Levelet; melyet állatnak; hogy második Silvéster Pápa küldötte vól-na az első István Magyar Királyhoz; melynek an-nak előtte sohól semmi híre nem volt, se emlékeze-te; már kevesse kétkednek azon, hogy az a' le-vél költött levél nem vólna, 's kétség kívül-való do-lognak kezdették tartani, hogy Levakovitz Rafael nevü Barát írta 's formálta bizonyos végre: a' ki a' nyolctzadik Orbán Pápa akaratjából fészjel járván Ma-gyar országban, vizsgálta alattomban az Ekklesiái jó-vedelmeket.

JO JÁNOS. Váradi Professzor 1589-dik eszt. a' nagy Gyűlésen győzedelmesen disputált az egefz Uri Meltóságok előtt Szántó Jészuita ellen. Vetélkedtenek nevezetesen az új Kalendariumnak be-vevétele iránt.

JOR-

JORDAN TAMÁS. Született Kolosvárat 1539-dik eszt. Tanult Párisban, Rómában, Patáviumban, Bononiában, Bétsben, mindenütt nevezetes híres emberek vóltanak az Orvosi Tudományban a' Tanítói. Bétsben Orvos Doktori tituluft és gráduft vett magának; melly orvosláfnak mesterségét nagy hafzonnal gyakorlotta mind Bétsben 's mind másutt. Maksimilian M. Király Táborba szállván a' Török ellen 1566-dik eszt. ő Tábori Orvos Doktor vólt; uralkodván a' Táboron nevezetesen a' *Lues Pannonica*, a' Hagymáz, sokaknak nagy segítségével vólt. Végre Morvában Brunnában allapodott meg 1570-dik eszt. tájban, nagy kedvessege vólt hafznos szolgáltatja után, de Életének XLVI-dik eszt. meg-hólt, 1585-dik eszt.

Adott Világ eleibe egy néhány könyveket Deák nyelven, a' *Pestis* természetéről, jeleiről; a' *Bezoár* káról; a' *Morvai* orvosló Rizekről; akkor írták néki: *Nempe Dei monstrat nobis vestigia; quisquis Thermanum veram vimque mothamque docet. Id quod cum Maravis, Medicos, qui publicus Ora est, Quod Pbæria reliquas unicus inter aves. Jordanus praestet, studio per cuncta sagaci, Jordani Ceras, Ptebs, Baro, Equesque colunt.*

JONI JÁNOS. A' Szepélségről Iglóról-való nagy Törvény tudó ember. Ifju-korában adott Világ eleibe holmi Munkátskákot Deák nyelven, úgy mint: (1) *De suspicio Regio Stephani Primi Hungarum Apostoli Schediasma. Jenæ. 1717. 4.* (2) *Facies Juris Publici Hungariae. Jenæ. 1717. 4.* (3) *Commentatio Historico-Juridica de origine & progressu Juris Humano-Hungarici, a primis Hunnorum Panno-*

Pannoniam susceptis demigrationibus, ad praesentia usque tempora continua annorum serie repetita. Leuscbovico 1727. 4.

IRATOSI JÁNOS. Fordított Magyarúl és adott Világra a' Perkinsius Villám Deák munkái közzül; mellynek ez egész titulussa: *Az ember életnek böldegül való igazgatásának módjáról*; és ismét: *Patika Sersámos Bólt, mellyben sok-féle haláloknak nemei és természetei, és a' böldegül-való meg-halásznak igaz módja tanítatik Vilhelmus Perkinsius Theologus által, Deákból Magyarra fordítatott Iratosi J. János Pap által. Lötsén. 1641-dik eszt. 12. R.* Ebben a' Könyvben, sok ritka jeles dolgok vagynak a' Magyar országi Ekklesiáknak Reformáltatásokról, és a' Reformátorokról, kik itt név szerint rendesen elő-fzámláltatnak.

ISTVÁNFI MIKLOS. Vitéz Palatinus, nyóltzvan esztendőös Katona. Eredetét vette jó nemessé rendből, tanúlt ifju-korában Patáviumban, Bononiában, 's más jó Oskolákban. Az Europai nyelveket mind meg-tanulta, még a' Török nyelvet-is. Közél hatvan esztendőök alatt külömb külömb-féle szolgálatokban forgott a' Magyar Korona alatt. Irta a' Magyar ország Históriáját illendő Deáksággal, kezdvén 1490-dik eszt. a' maga idejéig. Melly ki is nyomtattatott elsőben Koloniában 1622-dik eszt. újjabban-is ki-nyomtattatott ugyan ott 1724. eszt. a' melly le-hozza a' História rendét 1718-dik esztendőig. Istvánfi mint Magyar, és a' ki a' dolgokban nagy részént benne forgott, hitelesen jól írt, 's méltán az nagyra-is betsültetik. *Ketteler* pedig mint-hogy a' Magyar dolgokhoz nem tudott és holmi Novellakból

vellákból 's hírekből fzedegette egybe, sok és alig fzenvedhető hibákat ejtett majd minden levelein írásának, mint mikor írja *Apafi Fejedelemtől*, hogy a' *Vásárhelyi Bíró Fija* volt, erővel tette magát. Fejedelemmek, *Fejérvárat* bált-meg. *Bethlen Miklós Kantzelláriusnak* *Rabutin* 1704 -dik eßt. fejét vétette, mivel *Rákóczyt* a' néppel Fejedelemmek tette. *Esterházi Antal* Erdélyt a' *Tatárokkal* 1717 -dik eßtendőben el-rablotta égette, *Szatbmár* negyven ezer forintokig meg-satoltatta 's a' t. a' mellyekbe semmi nem volt. Felette nagy kár, hogy a' *Históriába* az igazság helyett, a' féle költött hazugságok tsúfznak-bé; a' mellyeket az idegen Országbeliek mint valóságot és igazságot úgy olvasnak és hisznek.

KABAI GELLÉRT. Ifjuságában tanult a' *Debretzeni Kollégiom*ban; ment az után a' *Belgyiomi Oskolákba*, mellyekben tanulta a' nyelveket, *Filosófiát* és *Theológiát*. *Fránékérában* 1667 -dik eßt. disputált a' *Hitről*. *Vízfűz* jöven az *Hazába* esett *Kására* hivatala, az holott a' *Templomban* a' népet, az *Oskolában* az ifjuságot nagy haszonnal tanította mind addig, míg oßtán 1674 -dik eßt az üldözök által onnan el-kergettetett. *Debretzenbe* vont-a-el magát, ugyan *Debretzeni Papságra*-is hívattatott, 's abban az állapotjában holt-meg száraz betegségben 1681 -dik eßt. Adott *Világ* eleibe valami *Munkátskakat*; egyet illy titulussal: *Lelki Flastrom*. mászt ezzel: *Traditionum humanarum Flagellatio*. Az emberi tálmányoknak korbátslások. *Debretz.* 1677 -dik eßt. 8. R. Nem tetfzenek néki sok dolgok, a' mellyek az *Isten Parantslatján* kívül gyakoroltatnak a' *Reformátusoknál*, és az *Istéri tífztelet* némü némü része

szére tartoznak: a' minéműeket számlál elő: (1) Hogy Karátsón éjtszakáján egybe gyűlnek a' Templomba, a' mellyet jobb nappal tselekedni. (2) Hogy Karátsón és Uj éfztendő éjtszakáján lövöldöznek, a' melyben senkinek semmi hafzna. (3) Hogy némellyek Pénteken böjtölnek. (4) Hogy a' gyermekek, ifjak Innepek alkalmatosságával ritmizálnak, énekelnek. (5) Hogy a' Jérémiás Siralmát éneklik, még pedig hogy annál keservesebben esék, nagy tekergetéssel: *Jeremibás Prófétábábánának Imádsábábáb - bábágaba.* (6) Hogy a' Kristus Szenvedésének Históriáját éneklik Nagy Pénteken: jobb volna azt értelmesen elolvasni. (7) Hogy halott felelt úton útfélen, utfán, télbe, hóba, szélbe, énekelnek, tanitást alkalmaztatnak 's többek a' félek, a' mellyek nem tartoznak a' dolog valóságára.

KAKONI PÉTER. Hertzeg-fzölősi Pap vólt 1545-dik éfztendő tájban a' Boronnyaságon, és Reformátor Magyar országnak abban a' részében. Versékbe írta a' Izirus Király Históriáját 1549-dik éfztend. Melly ki-nyomtatott Debretzenb. 1574-dik éfzt. 's az után-is fokfzor.

KÁLDI GYÓRGY. Született N. Szombatban, tanult 's tanított fok helyyeken, hólt-még 1634-dik éfzt. Magyarra fordította Deák nyelvből a' Bibliát; mellyet ki-nyomtatott Bétsben. 1626-dik éfzt. A' vasárnapokra rendeltetett Evangyéliomokra-is írt Prédikátiókat, mellyek ki-nyomtatottak 1631-dik éfzt. Fol. Adott Világra valami Halotti Prédikátiókat-is.

KAL-

KÁLMÁNTSEHI Sánta MÁRTON. Vőit ez nagy tudományu, nagy bátorságu tekintetes ember, *Legum Doctor, Canonicus* 1538-dik eszt. mikor János Király előtt *Szántai István* a' Vallás dolgában vetélkedett volna, akkor vőlt a' Gyúla Fejérvári Oskolában Reátor: a' Király tette vőlt Köz-Bírónak azon Segesvári, Vallásról-való *Colloquiumban*. El-hagyván a' Római Vallást, követte azt az értelmet az Ur-Vatsorája dolgában, a' mellyet a' Reformátusok vallanak, a' mellynek mind Erdélyben, mind Magyar országban szorgalmatos terjesztője vőlt, lévén ékefen szólló ember, nagy bátorságu és tekintetű, könnyen véghez vitte. A' kik ellenkező értelemben vőltanak, azok fok motkos vádokkal, költött hazugságokkal terhelték; de az Évangéliom folyamatját azzal meg-akadályoztatni nem lehetett. Jelen vőlt többire minden Sinodulokban és a' Reformátusok' értelmekeket mind Erdélyben, és mind Magyar országban hatalmason oltalmazta. Vőlt Debretzeni Pap, vőlt Munkátsi-is, mikor azt bírta Petrovitz Péter, a' ki attyafia vőlt János Királynak, és Kálmán tsehi a' Reformátusok Sententziájoknak követésekre vitte által. Vőlt Beregszászi Pap-is, az holott a' Vallásért-való gyűlölségből meg-öletett, által lövettetvén egy vérengező Baráttól 1571-dik eszt. *Vide Præfat. Alberti Mómnár Versioni Institutionis Calvinii præmissam. An. 1624. Michaelis Szölöke Librum Bajnok Dávidka. 1668. Kassovia editum.*

KAMARASI GYÓRGY. Sok esztendőök alatt a' Méltóságos Teleki Jósef Ur Sorostélyi Udvarában, az után a' Fagarasi Népes Ekklesiában Papságot viselt. Egy könyvet írt 1724-dik eszt. mellyen halála

halála után fok idővel, az Isten Házának nagy özlop, Löffontzi Lib. Báró Bánfi Sigmond Tanács U nyomtattatott-ki a' maga költségén. Titulusa ez: *Emlékezet Kövei; az az: Halotti Száz Prédikáziók, melyeket réss szerint közönségesen minden kar-béli Halottakra, réss szerint pedig rendes vagy rend kívül-való Halálnak ilyen vagy amollynan nemével ki-vágatott, különböző nemű, idejű, hivatalu emberekre alkalmaztatott. Kolofu. 1747. 4.*

KAPUSI SÁMUEL. Sz. I. M. Doktor, a' Gyula Fejérvári Kollégyiomban igen szép hírű nevezetes tanító Professor. Születése volt M. országon Rima-Szombatban, édes Atyja volt Kapusi Juhász János, ugyan oda-való Ekklesiának Papja. Maga az Hazában-való tanulása és Rima-Szombati Iskola Mestersége után ment Belgyiomba és Angliába a' tanulás kedvéért. Tanult-is fok szép és hasznos tudományokat, és nyelveket; melyeket nagy épülettel tanított osztán vizfszá jóvén Erdélybe, a' Patakról bé-jött és Gyula-Fejérváron meg-telepedett Kollégyiomban 1689-dik esztendőtol fogva, midőn az Hivatalba állitatott. Mivelhogy tanította ott nem tsak a' Sz. Írást, a' mellyben Doktori titulust érdemlett volt; hanem a' Filozofiának-is minden részzeit, még pedig igen könnyű móddal. Görög, Deák, 'Sidó, és Angliai nyelveket. Szerették minden rendbéli és vallásu emberek, mind nagy tudományáért, mind jeles és kedves maga alkalmaztatásáért, volt igen szép író, és olyan *memoriával* emlékeztető elmével fel-ékesítettett, hogy a' mit meg-olvasott vagy hallott, azt későre felejtette-el; jó vers író, innen majd minden tudományokat versekbe foglalt. Majd minden féle tudományokra voltanak írásai;

sai; de keveset adhatott Világira a' háborgó Világban. Munkái ezek fordúltanak-meg előttem:

(1) *Memoriale Hebraicum, exhibens Lexici Hebraici compendium metricum, Prodrumum Grammaticæ Hebraicæ metricæ -- Quibus memoriæ impressis, nullus in Bibliis Hebraicis occurreret versiculus, quem nequeas interpretari vel ex toto, vel ex parte. Autore Samuele Kaposi. S. S. T. D. Illustr. Collegii Alba-Juliacensis Professore. Claud. 1698. 8. Iterata est editio Traject. An. 1738. 8.*

(2) *Breviarium Biblicum, sive: Quatuor priora capita Geneseos Hebraicè edita, in gratiam & usum eorum, qui Bibliis Hebraicis destituuntur -- Aliquot Psalmi cum selectis ex universo Sacro Codice Hebræo versibus. (Claudiopol. Anno 1699. 8.*

Manu exarata ejus opera inedita:

(1) *Grammaticæ Hebraicæ Epitome Metrica, clarè explicata & ad Praxin applicata.*

(2) *Promptuarium Mathematicum, Continens Thesauros Matheseos Universæ. Sive: Methodica Manuductio ad scientias Mathematicas brevi, facili, jucundaque via absolvendas. Autore S. Kaposi S. S. T. Doct. Collegii Albenfis Prof. P.*

(3) *Promptuarium Philosophicum; ubi Physica pulcherrimo ordine pertractatur.*

(4) *Compendium Geographiæ jucundis observationibus instructum.*

(5) *Epitome Astronomiæ.*

(6) *Calendariographia.*

(7) *Tractatus Mathematicus, de Partibus, usibus & Fabrica Quadrantis Astronomico Geometrici.*

(8) *Compendium Historiæ Hungarorum Ecclesiasticæ.*

(9) *A Kátékéfi két képen magyarázta-ki Magyarúl,*

Kérdésekben és Feleletekben; másfő Prédikátziókba foglalva; mellyel most is élnek sokan.

A' Professori Hívatalt XXIV. esztedők alatt viselte szép hirrel névvel 's mindenek előtt-való kedvességgel, 's mikor arról senki nem gondolkodnék, jó maga erejében lévén, véletlen hirtelen meg-holt 1713 -dik eszt. és mindeneknek nagy szomorúságokkal el-temettetett Sz. Jakab Havának XXX. napján. Minthogy tsak harmad napi betegségben holt meg, volt olyan gyanu, hogy irigy rosz akarói fogyatták volna-el életét, alattomban bé-adott méreggel. A' titkok az Istennél vagynak.

KÁRADI PÁL. Nevezetes tudós ember volt a' XVI.-dik Százban, a' Krisztust imádni nem akaró Antitrinitáriusok között, Superintendens az Alföldön és Bethlen Gergelynek a' Tömösvári Fő-Kapitánynak 1579-dik eszt. Papja. Irt egy hofszu levelet a' Krisztust imádni akaró Antitrinitáriusoknak, 's azok között az első Rendbélieknek, a' mellyben világoson és hathatósan ki-írja azokat a' titkos dolgokat, a' mellyek a' Dávid Ferentz meg-szententizationátalkalmatosságával alattomban Dávid Ferentz ellen véghez mentenek. Meg-mutatja azt eléggé, hogy a' Dávid Ferentz veszedelmének fűrója faragója Blandrata volt; a' hamis vádokat ő formálta, indította, folytatta, a' Fejedelemnek ő árulta-el, hogy maga gonofságát azzal inkább el-palástolhatná. Ebből a' Levélből többet lehet tanulni a' Dávid károztatása aránt, mint más egyéb írásokból. A' Levelet így kezdi és végezi igen indulatoson: *Paulus Káradi Servus Jesu Christi, Pastor Ecclesiae Temesvárensis, Demetrio Hunyadino Superintendenti, Stephano Basilisco*

Basilio) alteri Stephano Zámário (Zathmári) de Joanni Ebbelio (Eppelio) Ministris Claudiopolitanis, Fratribus Judæ Iscariotis. S. D. Temeşvárii. d. IX. Novembr. Anno Dom. 1579.

Magyar nyelven ki magyarázta a' Hóseás és Jóel Profétziáját, ísmét a' Sz. János Mennyei Jelenésekről írott Könyvét. Botsátottaé nyomtatás alá vagy csak írásban maradt? előttem nem bizonyos.

KÁROLYI GÁSPAR. Tanult az akkori szokás szerint Német országban, Helvétziában, Argentínában, Vitébergában-is 1556-dik éft. lett szép hírű tudós emberré. Akkor népes Város volt Göntz, és nevezetes az ott-való Reformáta Ekklésia; melyben Papságot viselt, és a' körül-való Ekklésiáknak is volt Esperestjek. Göntzön laktában Magyarra fordította az egész Bibliát az eredeti nyelvekből, és a' leg jobb fordítások szerint, úgy az Apokrifus Könyveket-is, és néhol világosító jegyzéseket is tett alája. Az Isten ő néki arra jó segítő Pátrónusokat rendelt vólt; Rákótzí Sigmondot híres Egri Kapitányt, a' kí az után Erdélyi Fejedelem-is lett vólt; Batori Istvánt Ország-Bíráját, Homonnai Istvánt, Mágótsi Gáspárt 's másokat-is. Ki nyomtattatta Viofyban 1589. és 1590-dik éft. két foliántban. Könyv nyomtatót ide hozatott vólt Batori István, a' kijé vólt azon Falutská is Göntzhöz nem meszke, hogy inkább vigyázhatna a' nyomtatásra. Erről írt vólt Túri György Poéta akkor ilyé verseket:

*Pontificum tenebris altè Plebs merse jacebat,
Et sine caeca libris & sine luce cohors.
Inducit Caspar Karolinus & auspice Christo,
Præsides Rakotzio Biblia versa dedit.*

Edocuitque omnes, & sidera laetus adiuit,

O pia magnanimi vitaeque morsque Viri!

Tsuda mint meg-fszentelte és meg-áldotta az Istent a' Károlyi Fordítását! Attól az időtől fogva noha egy néhány rendbéli Fordítások találtakatnánk még-is ez olly közönségesé lett, hogy ezzel a' Fordítással élnek mindenféle vallású Magyarok, a' mai Katolikusokon kívül; a' kik nagyobbára a' Károlyi Fordításához tartják magokat köteleseknek. Szomorú is nyomtattatott ez ki az időtől fogva mindenféle formában. Vagyon-is ez értelmes szép Magyarsággal, a' mellyet annak utánna-is pallérozgattak tudós emberek, mikor újjotag ki nyomtatták. Magya pedig ennek ki-jövele után két efsztendőkk meg-hólt 1592-dik efszt. Kinek-is Koporsó kövé ilyen veret metfzetek:

*Patria Karolium, Hospitium Viteberga: Cathedra
Et tumulus magno Gönica Terra Viro est.*

KÁROLYI PÉTER. Károlyból vette vólt e is eredetét mint szintén Gáspár. Tanúlt a' Hazabaváló Oskolákban; de a' más Országokban-is 1561-dik efszt tájban. Erdélyben lett vólt a' Kolosvá Oskolában *Lector*: az holott Deák, Görög, 'Sic nyelveket 's egyéb szükséges Tudományokat nagy haszonnal tanított. Mikor alattomban Blandrata Dávid Ferentz a' Sz. Háromság ellen-váló Tudományról tanátskoznának, e' vette észre, ki jelentette és ellenek támadott; az után is hóltig mindenül azon Tudománynak igazságát óltalmazta nagy bátorsággal, a' Király előtt és akár holott. Várad Professorrá 's Pappá-is lett 1569-dik efszt. Tifza mellyéki Püspökségre emeltetett 1572-dik efsztendő. Egy

Egy néhány Könyvetskét írt a' szükség szerint, a' ninéműek:

(1) *Elementa Grammatices Græcæ in breve compendium et prolixioribus Grammaticorum Præceptis contracta. Delicata est Völgango Kendi. Secunda editio prodit 1640. 8.*

(2) *Perispicua Explicatio Orthodoxæ Fidei, de uno vero Deo, Patre, Filio & Spiritu Sancto, adversus blasphemias G. Blandrata, F. Davidis errores, libris duobus comprehensa. Viteb. 1571. 8.* Írt ez ellen a' Könyv ellen Sommer János a' Kolosvári Oskola Lectora, és úgy adták ki 1582-dik éfzt. mintha Ingolstadtba nyomtatták volna; de az az Ingolstadt volt Kolosvár.

(3) *Az Apostoli Hitnek ágazatait Prédikáziókba foglalta's ki adta. Ajánlotta Brédina Afzzyonynak. Másodszor nyomtatták Debr. 1600-dik éfzt. 8. R.*

(4) *Az Haldáról, Fel támadásról és az Örök életéről-való Könyvetske.*

(5) *Az Egyházi Szolgáknak Köteleltségekről, Deák nyelven; mellyet nevezett: Bonus Pastor, seu Pastoris optimus vivendi agendique modus. An. 1570. 8.* Múlt-ki e' Világból 1586-dik éfzt.

KAROLYI LŐRINTZ. Győri és Skardonai Nagy Prépost, írt Deák nyelven egy könyvet; mellyet nevezett: *Speculum Ecclesiæ Gyaurinensis.* a' Győri Eklklésia Tükörének: mellyben fzelelteti a' Győri Eklklésia állapotját, Sz. István Királytól fogva a' jelen való időig. Györben. 1747. éfzt. Fol.

KASSAI DÁVID SIGMOND. Neve arra mutat, hogy eredetét vette Kafsáról. A' Magyar országi és Erdélyi akkor igen szepen virágzó Oskolákban-való tanulása után, ment Olasz országba, Galliába

rába, Helvétziába a' tanulás kedvéért: a' melly országokban mind a' nyelveket 's mind a' szép tudományokat, 's Nemzetségeknek szokásaikat megtanulta. Tanult Vitébergában is 1577. dik éft. onnan hívatott a' Váradi Oskola tanítására 1578. dik éft. Nem sokára pedig nagy kedveséget szerzvéen magának, hogy a' Fő Rendek' Gyermekeket közelebből nevelhetné; a' minéműek voltak akkor: a' *Kendiek*, *Somboriak*, *Tsákiak*, *Kovácsotziak*, *Telegdiek*, *Varkótzaiak*, *Sullyökök*, *Kornisökök* 's más illyenek, vitetett a' Gyula-Fejérvári Oskolába *Lectornak* vagy a' mint ma nevezik Professornak; mellyet már jó rendbe kezdett vól fzedni Ilosvai Benedek; i nagy hafzonnal és kedveséggel szolgált.

A' közönségesen uralkodó nyavalya sok Fő embereket gyermekeiktől meg-fosztván a' halál által, adó Világra egy szép könyvcstkét Deák nyelven a' megkefередett Szüléknek vigasztaltatásokra, illy névvel *Consolatio Davidis Sigemundi Cassoyiensis, Dialogus, qui Praefides Transilvaniae suorum morte dolentes consolatur Claudiopoli. 1584. 4.*

KASZONI JÁNOS. Lásd *Kitontts.*

KATONA IMRE. Eredetét vette Uj-faluból Boronnyaságon, tanult Patakon, Német országban Vitébergában is két éftendeig; mellyről azt panaszoja Páreúfnak írott levelében, hogy majd minden épület nélkül költötte ott-el a' pénzét. Annak után na Heidelbergában. Viszszá jöven Magyar országba tetetett Pataki Professorrá 1599. dik éft. onnan vitetett Rákótzai Sigmond Ur mellé Udvari Papságra onnan a' Szepesti Ékklésiába, az után Göntzre, végre a'

re a' Kereszturi Ekklesiába, a' Tökölyi Urak' Jóságokba, a' kikkel együtt tanult volt Heidelbergában. Meg-holt ott ifju-korában Eletének XXXVIII-dik esztendejében. 1610-dik eszt.

Magyarúl írt egy könyvetskét, mellyben hathatósan mütogatja, hogy méltán szakadtanak-el a' Reformátusok a' Római Katolikusoktól. Deák nyelven pedig ezek a' Munkái adattak Világra:

(1) *De libero Arbitrio contra Theses Andreae Sárofi.*

(2) *Tractatus de Patrum, Conciliorum & Traditionum autoritate circa Fidei dogmata, cultus, item moresque vivendi. Francof. ad Moenum. A. 1611. 8.*

D. Paréus præmisit commendationem.

KÁZI FERENTZ. Ijesuita. Magyar ország és Erdély Históriáját írta, kezdvén 1601-dik esztendőn, azt a' sékulumot írta 1681-dik esztendeig bővön. Kinek-is Históriája hitelesnek tartatik, mivel a' nevezetesebb Monumentumokat, a' mellyekből vette, írása mellé ragasztotta. Nyomt. N. Szóbatban. 1737. 1749-dik eszt. három Folioban.

KEMÉNY JÁNOS. Kemény Bóldisár Fija, a' régi nevezetes nagy Kemény Familiából, melly a' Stzitiából ki jött Magyarokra viszi fel eredetét, származott a' XVII-dik Száznak elején. Nevekedett nagyobbára a' Bethlen Gábor Fejedelem Udvarában, s mellette szolgált a' Fejedelem' haláláig; az után volt a' Brándéburgika Kata Fejedelem Afzszony mellett, ugy szintén a' Rákótzai Fejedelmek mellett, a' holott nem, csak Követségeket, hanem Fő Generáliságokat-is viselt mind addig, míg Lengyel országban szerentsétlenül Hadakozván Rákótzai Fejedelem,

az Erdélyi Hadakkal, Fő Rendekkel a' hitván Tá-
 tároknak rabságokba esett, az Erdélyi igen híres,
 akkor fel-fúvalkodott hadakozó vitézlő rendnek
 örökös gyalázatjára, 's mindenkoron leendő
 meg-emlegetésére. A' Tatár rabságából meg-faba-
 dúlván 1661-dik eszt. Fejedelemnek választatott,
 1662-dik eszt. Szőlősnél Segesvárhoz nem meszfe,
Kutzuk Basától meg veretvén, az ütközetben el-esett.
 Meg-írta a' maga életét, tselekedeteit, születésétől-
 fogva az 1655-dik esztendőig; a' mellyben sok féle
 emlékezetes Hazára tartozó dolgok forognak elő.
 Tatár rabságában Krimben levén írt egy Könyvet,
 mellyet *Lórántfi Susánná* Fejedelem Afzszony ki-
 nyomtattatott illy titulussal: *Gileádi Balsamum*, az az:
Sz. Dávid száz ötven 'Sóltárinak, tzeljok és értelmek szerint,
 egybe sedegeteseknek és tzeljok szerint-való alkalmaztatások-
 nak Táblája. Gyerő-Monostori Kemény János írta Ta-
 tár országi rabságában. Nyomt. S. Patakon. 1659. eszt.
 4. R. A' végén e' vagyon: *Végeztetett-el 1658-dik*
eszt. M. Decembri. Krim országban, Tatár Kádn lákó bel-
lye Baktseßárai Várossa felett lévő kö-sziklákon épitetett a'
mint nevel úgy valósággal-is Kaloda nevű 'Sidó Várban.
 Írt egy-höszszu maga mentő Levelet arról-is mitso-
 da módon rom'ott meg Lengyel országban az Erdé-
 lyi Tabor, és hogy kellett a' Lengyelek' hitetlensé-
 gek, és a' Tátarok tsalárdságok miatt rabságra jut-
 ni, az éhség és mindē-fele szükségtől el-fogyatkozván.

KEMÉNY JÁNOS. Gyerő-Monostori Kemény
 Péter fja. Fnyedi Deáksága után tanult Hálában.
 Ugyan akkor botsatott-ki egy nagy könyvet Deák
 nyelven, ajánlván az Hatodik Károly Tsászárnak,
 illy titulussal: *Commentatio de Jure succedendi Domus*
Aujnia.

Austriacæ in Regno Hungariæ. Halæ. 1732. in Folio.
A' könyv alkalmason meg-vagyon írva a' *Justus Hen-*
ningius Boebmerus kézen-vezetése által.

KENDI SÁNDOR. A' Kund nevü Magyarok' Hertzegjeokről hozta-le eredetét, a' ki egy volt a' *Hét Magyarok*, vagy Hertzegek között, kiknek Vezérségek alatt jöttek újjabban a' IX-dik százban a' Magyarok erre a' Földre. Eredeti nemességét a' szép tudományokkal fokkal fényesebbé tette vala; melyeket gyűjtött volt az idegen országi Oskolákban fok esztendőök alatt 1557-dik esztendő tájban. Az Hazában volt a' Második János Királynak Sékrétáriussa, 1565-dik eszt. Követje Maksimilián Tsászárhoz, a' melly követséget nagy okossággal vitt véghez. 1572-dik eszt. Batori István Vajda Követje a' Fényes Portához; a' melly Követsége által az egész Haza-fjainak szereteteket magához vont. Batori Kristóf alatt lett Kantzellárius, nagy tanátsu jó Haza-fija. Mikor osztán 1594-dik eszt. Batori Sigmund Fejed. a' Töröktől el akarna szakadni: azt nem jóvallotta, mint Erdély veszedelmére tartozó dolgot; noha a' Fejedelem mind ígérekkel's mind fenyegetésekkel kényszeríténé. Végre a' bődögtalan Fejedelem meg-olette két Vejeivel, Kovasótzai Farkallal és Batori Boldsarral együtt, a' kik mind hárman olyan emberek vóltanak, hogy egy egy Országot igazgathattanak volna. (a)

KERESSZEGI ISTVÁN. Debretzeni Pap, és a' Tíza körül-való Ekklesiáknak Puspökjök, írt (1)
I 5 Egy

(a) *Bethlen Histor. Hung. p. 499.*

Egy nagy könyvet, melyet így nevezett: *A' Keresztényi Hitnek Agazatiról-való Prédikátzióknak Tárháza: a' Palatina Kátekéfis rende szerint. Nyomt. Váradon. 1630-dik éfst. 4. R.*

(2) *A' Hitnek és jó tselekedeteknek tiündöklő Példáiról-való Prédikátziók. Debr. 1635. 8. R.*

KERESZTURI PÁL. Az idegen Országokban való tanulása után, Bethlen Gábor Fejedelem tette volt a' Fejérvári Kollégiumba Professornak. Annak utánna a' Rákótzai Fejedelmeknek volt Papjok; de mindenkor tartott Udvari Oskolat-is; a' melyben a' Fejedelem fiai és nagy Uraknak gyermekeit tanította, és maga előtt taníttatta. Igen könnyü módot követett a' tanításban; meg szerezte a' meg-tanulandó dolgokat, és rövid úton vitte a' tanítványokat. Mindenek előtt nagy kedveségü ember volt, és fél Apostolnak tartatott Erdélyben. Ugyan abban az állapotjában-is holt-meg 1655-dik éfstend. Életének LXVI-dik éfstendejében.

Világra botsátott holmi Magyar Könyveket, a' minéműek ezek:

(1) *Tsetsemő Keresztény.* Vagy Rákótzai György és Sigmond, a' Rákótzai György Fejedelem Fijainak examináltatások az igaz Hitről, Ur-Vatsorájával-való élésre botsáttatások előtt. Nyomt. Kolofváratt. 1638-dik éfst. 4. R. Deákul-is ugyan az igen szépen ki vagyon nyomtatva a' Geleji Püspök, Alstedius, Piskátor, Bitterfeld dítsérő verseikkel együtt.

(2) *Fel-serdült Keresztény.* Nyomt. Várad. 1641-dik éfst. 4. R. Ki adták ezt-is Deákul.

(3) *Lelki Legeltetés, az az: a' XXIII-dik 'Sóltárnak Magyarázatja.* Várad. 1645. 4. R.

(4)

(4) *Egyenes Osvény.* Némelly válogatott Sz. Írásbéli helyekre való Prédikátziók. Nyomt. Váradon. 1655. 4. R. Az után ísmét ki nyomtattatott a' Meltóságos Gróf Bethlen Kata, Teleki József Ur Özvegye költségén. Szebenb 1744-dik éft. 4. R.

(5) *Menyei Társalkodás*, vagy a' bűnösnek Istenrel való beszélgetése. 12. R.

(6) *A' Keresztésgről egy Prédikátzió:* melyet mondott-el Gyula-Fejerváron Sz. György Havának második napján 1645-dik éft. mikor Rákótzí Ferentz az ifju Rákótzí Gy. Fija meg-kereszteltetnék. Nyd. Váradon. 1645. 4. R.

KÉRI BORGIÁS FERENTZ. Adott ki Deákul egy nagy és szép könyvet, melyet nevezett: *Imperatores Orientis Compendio exhibiti, e compluribus Graecis praecipue Scriptoribus a Constantino Magno, ad Constantinum ultimum. Tyrn. 1744. Fol.* Az Imperátoroknak Pénzeket-is elő adja. A' Bizántiumi dolgokról írt Hístóriáknak summájokat itt elő adja jó móddal.

KÉRI JÁNOS A' Remete Pál Szerzetéből-való, adott holmi Filozofiára tartozó dolgokat Világ-ra. Pofonb. 1673-dik éft. három Foliántban.

KÉRTZI PÁL. Nevezetes Orvos Doktor Brasfóban a' XVI-dik Száznak vége felé, nagy tudományu, kegységü és kedveségü ember, a' kit dítsér Bongáríus-is a' IV-dik Henrik Frantzia Királynak Erdélyben meg-fordúlt Követje az ő maga alkalmaztatásáról, gazdálkodásáról és nagy tudománnyáról. Vólt ennek valami vetélkedése Reiph Dániellel, a' Brassai akkori Káplánnal, az után Videnbáki Pappal, a' ki

a' ki azt állatta, hogy a' Krisztus embersége, mint Istensége, szintén úgy mindenütt jelen legyen. A' melly értelméről vádoltatván Reiph a' Berethalmi Sinodus előtt, azt a' Püspök előtt, Unglérus Lukács előtt 1585-dik esztendőben vizsfá mondotta. De annak utánna *Fronius Mattyás* kivált, Brassai Senátor mellette fel-támadván, ismét meg-újította a' Kertzius halála után, és írt egy sok féle vagdalózásokkal tellyes könyvet, mellyet nevezett *Antikertziusnak*: mellyben még az Örök életből-is ki sententziázza és rekeszti irgalmatlanul 's minden atyafiui szeretet nélkül a' már régen meg-holt *Kertziust*. Könnyű volt az holt Orofzlánnak, szakállát tépni; a' mellyet életében rettegett csak meg-is tekinteni.

KESERŰI DAIKA JÁNOS. Heidelbergában tanult 1609-dik eszt. lett az után Váradi Pappá, és onnan hozatta Bethlen Gábor Fejedelem maga mellé Papjának Fejérvárra, az holott Püspökké tétette 1618-dik eszt. Volt szép tudományu, nagy okosságú és bátorságú ember, és arra a' Hivatalra épen alkalmas; a' ki a' Fejedelmet-is bátorkodott meg-főllítani, ha mit olyat látott, a' melly meg-intést kívánt. Nagy vigyázással folytatta a' maga Hivatalát az egész Hazában a' keze alatt-való Ekklesiák körül, kivált a' Székely földi Ekklesiákat jó rendbe szedte, és a' szineskedő, tévelygő Tanítóktól megtisztította. (1) Nevezetes munkája volt ennek az Isteni tiszteletben-való Éneklésnek jobb rendbe hozása: e' végre fokot munkálkodott a' Graduálnak ki dolgozásán a' Bethlen Gábor Fejedelem parantsolatjából; mellyet el nem végezhetvén, Geleji Püspök adta esztanl Vágra R-kötzi Fejedelem idejében. (2) A' melly

melly Prédikátziókat Károlyi Susánna Bethlen Gáborné Fejedel. Afzszony felett el-mondottak, egybe szedte és ki adta, ilyen nevezettel: *Halotti Pompa, a' mellyhen meg tratik, az Istent félő, szelid természtü Kegyes Fejedelem Afzszornynak Károli Susánnának, boldog ki múltja, és el-temettetésének minden tzerémonidja.* Nyomt. Fejérv. 1624-dik esztend. 4. R. Múlt-ki e' Vilagbol 1633-dik esztend.

KETSKEMÉTI ALEKSII JÁNOS. Sáros-Pataki Pap es Zempléni Traktus Espereftje. Magyar-ra fordította (1) a' *Donatus Visartus* könyvét; mellyb e' mi Urunk Jésus Kristus Tudománnya, és a' Jésuitaké egyben vettetik. 1613-dik eszt. 8. R. (2) Botsátott ki egy könyvetskét, mellyben vagynak a' három nevezetes Innepekre-való Prédikátziók, ugy mint: Karátsonra, Hufvétra és Pünköstre. Ny. Debr. 1615-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos *Lorántfi Mihálynak* a' Sáros Patak, Borfi, és Tsetnek Urának.

(3) Magyarázatot írt a' Dániel Prófétziájára Prédikátziókba foglalva; mellyet az után Világra botsátott az Özvegye. Debr. 1621-dik eszt. 4. R.

KIKELLŐI JÁNOS. Az Erdélyi Ekklesiákban volt az Esztergomi Érseknek Vikáriussá, és az első Lajos Királynak Sekretáriussá. Meg-írta ez a' Lajos Király életének és tselekedetének Históriáját 1342-dik esztendön kezdvén, mellyet Magister Túrótzi a' maga Históriája közé elegyített.

KÉZA SIMON. A' Magyar dolgoknak igen régi meg írója, a' kinek írásából 1358-dik eszt. más le-írta

le írta újjolag: a' kettőből osztán Túrótzi János úgy tsinálta a' maga Históriaját a' Mátyás Király idejében. Mind kettőnek Hartvára írott Históriaja tartatik a' Bétsi Könyves Házban. (a)

KIR PÁL. Orvos Doktor volt Brásóban 1550-dik eszt. tájban. és a' mint látszik, a' Hontéruftól fel állitatott Oskolában a' természeti dolgokat 's Filozófiát tanító. Két könyvetskét bocsátott Világra Deák nyelven, egyiknek titulussa: *Sanitatis studium ad imitationem Aphorismorum compositum.* A' másik Lekfikon forma: *Alimentorum vires breviter & ordine Alphabetico posita.* Impress. in inclita Transilv. Corona. 1551. 8. Ajánlotta a' tanuló ifjuságnak.

KIS IMRE. Nagy Szombatban született 1631-dik eszt. Minek utánna Bátori Sónia Fejedelem Afzfony a' második Rákótzai György Özvegye a' Római Vallásra vízfzáz hajlott, annak lett volt gyónatató Papja S. Patakon. Sokat veszekedett a' Vallás felett a' Pataki Református Professorokkal 1663-dik esztendőtol fogva: adott is ki ellenek egy néhány apróság, Vallást mótskoló tsúfoló Könyvetskéket, két három árkusból valókat. Azok is magokon sülni nem hagyván, hasonlókcal feleltek néki, a' mint akkor hozta magával a' Vallás felett zivódó idő. Emlekezetes dolgot ír-meg erről Rákótzai Ferentz (b) hogy meg-halván a' Nagy Anyja Bátori Sónia, a' Rákótzai Háznak fok Fejedelmi Kintsét, Drága köveit, Gyöngyeit, ezüst, arany marháit

(a) *Kollar de potestate legislatoria.* p. 67. 68.

(b) *In Litteris ad quatuor Comitatus.*

háit Ládákra rakván hogy más Residentziákba szállítsák, ilyen titulust ragasztottak a' Ládákra: *Páter Kis Prédikátziói*. Az útban mikor vinnék, a' Tököli Imre kezére akadtak a' Ládák; mellyeket fel nyitván, úgy találta, hogy a' Prédikátziók, mind Arany, Ezüst edényekké, Drága kövekké, Gyöngyökké változtanak; a' mellyeket az után fordított a' maga hasznára, Hadainak tartatásokra.

KISMARIAI WESZELIN PÁL. Debretzeni Pap, (1) Botsátott könyvet köz haszonra illy névvel: *Kegyes Istenes beßelgetések, mellyekben az Ur Kristus ama jó Páßtor Ádámnak egy el-veßtett fiját meg-akarja téríteni, és saját jubainak aklába vißßá hozni. Debretzenb. 1633. 8.*

(2) *Brevis institutio ad cognitionem Linguae Hebraeae ex optimis Autoribus collecta. Franek. 1643. 8.*

KISZTEI PÉTER. Göntzi Prédikátor, írt az üßtökös Tsillagról egy Munkátskát, valami üßtökös Tsillag fel tetßzéle alkalmatosságával, a' mellyben a' bé vett szokás szzerint jövendöl az Égi Jelekböl. Nyómt. Káßán. 1683-dik eßzt. 8. R.

KITONITS JÁNOS. Magyar orßzágbán Itélő-Meßter, nagy Törvény tudó ember, írt Deák nyelven egy igen hasznos könyvet, illy titulussal: *Directio Methodica Processus Judiciarii Juris consuetudinarii Regni Hung.* Mellyet Váradján Káßzoni János Magyarra fordított a' Vereßsmarti Tzikó Mihály Fejérvári Udvar Bíró kérésére, illyen titulussal: *Kövid igazgatás a' Nemes Magyar orßságnak és bozzá tart-*

zó Réß-

26 Réseknek sokott Törvény folyásról. Nyomt. Fejérv. 1647-dik éft. 4. R. Vagyon ajánlva Tzikó Mihálynak.

KOLOSVARI FODOR BALINT. Született Kolosvárt, ott-is tanult elsőben; de annak utánna az Német országi Oskolákban. 1555-dik éft. halgatta Mélánktont Vitébergában. A' Hazában lett Tordai Pappá 's követte a' Reformátusok' sententziájokat, a' kiket akkor tsúfságból Sakramentáriusoknak hívtak; a' melly értelmet mind e' mái napig követik a' Magyar Protestánsok, mint ízintén a' Luther Márton magyarazatját a' Száfsz Ekklesiák.

KOLOSVARI SERESTELY JÁNOS, Tsanádi választott Püspök, és a' Tridenti Gyűlésre, Ferdinánd Tsáfzár Követje, az Uj Testamentomot Magyar nyelvre fordította; melly ki nyomtattatott 1541-dik éftendőben a' Nádasdi Tamás Palatinus költségén.

KOLOSVARI DIMJÉN PÁL. Orvos Doktor, a' Kolosvári Unitárium Kollégyiomban sok éftendők alatt Professor, az Ekklesiában Pap, nagy tudományu, fokát látott hallott ember. Sokáig iakván ez az ember Belgyiomban a Remonstránsok között, meg-palérozta az Unitária Vallást sok részében, a' Remonstránsok' Tudománnyok formájokra. Mikor 1716-dik éft. el-verték az Unitáriusoktól Templomjokat, Kollégyiomjokat, Parokiájokat, elment akkor-is, noha már vén ember volna, Belgyiomba, és ott sok ezereket köldülván, mind magát lábra állította, 's mind meg-romlott Vallások' állapotját hathatóson gyámolgatta. Ugy tartják, hogy
ez ír.

ez írta Deák és Magyar nyelven azt a' nagyobb Kátékésist, a' mellyel rend szerint élnek Erdélyben az Unitáriusok 1698-dik éft. Erről az emberről közönséges hír volt az, hogy ezen testnek fel-támadását nem hitte volna. Hólt-meg 1720-dik éftend. Bold. Afzfony Havának IV-dik napján. Életének LXV-dik éftendejében.

KOLTSAR GYÖRGY. Lindvai Prédikátor, írt ahhoz az időhöz alkalmaztatott jeles és tudós könyvet, mellyet így nevezett: *Postilla, az az: az Évangéliomoknak, mellyeket az éftendő által a' Keresztények Gyülekezetibe szoktak olvasni, Prédikázió szerint-való Magyarázatja, a' régi és mostani Sz. Írásbéli Doktoroknak Írásaikból.* Nyomt. Bartfán. 1579-dik éft. 4. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Alsó-Lindvai Bánfi Miklósnak, Szala Vármegye Fő Ispánnjának, Maksimilián Római Császár Pohárnokjának.

KOMÁROMI ISTVÁN. Telegdi Prédikátor írt az Uri Imádságnak Magyarázatjáról Prédikáziókba foglalva egy könyvet. Nyomt. Váradon. 1651-dik éftend. 8. R. Szép tudós és jó rendbe fzedett Munka. Vagyon ajánlva a' Vitézlő Kaprontzai István Özvegyének, Pataki Júditnak.

KOMÁROMI TSIPKÉS GYÖRGY. Debretzenben-való szorgalmatos tanulása után; tanúlt Trájektumban a' nyelveket igen jól értő nagy Leusden János keze alatt. A' 'Sidó nyelvet annyira megtanulta volt, hogy azon a' nyelven közönséges helyen az Akadémián Orált. Sz. I. M. Doktori gráduft és titulust érdemlett és vett magának Trájektumban

K

tumban 1653-dik eszt. disputálván akkor a' *Krisztus Papságáról; Hazugságról, Kontziliomokról, Tziprianus és a' Római Püspökök között-való vetélkedésről a' Kereszttség iránt.* Az Hazában elsőben Debretzeni Professzor egy néhány esztendőök alatt; annak utánna Debretzeni Pap holtig. Mind Magyar's mind Deák nyelven adott ki holmi könyveket:

(1) *Magyarra fordította a' Volébius Theologiáját, melly a' Keresztényi Isteni Tudománynak jeles móddal el-képszerűtett rövid summája. Trájektumb. 1653-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Debretzeni Tanátsnak.*

(2) *Igaz Hit, az az: olly CCXLI. Prédikátsziók Magyarúl, mellyekben a' Keresztény igaz Hitnek és Vallásnak minden Agazati ügy bé-foglaltatnak, hogy mind a' Tanítók's mind a' Tanítók, mi legyen bijendő Vallások, és vallandó Hitek, eltgséges-képen meg tanulhatják. Nyomt. Szebenb. 1666. 4. R. Ezen Könyvet-is, helyesen lehet nevezni igaz Tudománnyal tellyes Tár-háznak.*

(3) *Pápistaság újsága, az az: olly Munka, mellyben a' Pápistaságnak, mind tudományának, mellyet vall, mind Egy-bázi Rendeinek, mellyhez halgat, mind tzerémoniájának, szokásainak, mellyeket gyakorol, igaz régiségtől üres minapi újsága, a' magok tráfáikból meg-mútogatattik világoson. Nyomt. Kolosv. 1670-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Bornemiszfa Anna Fejed. Afzfzonymnak. Ez a' Könyv igen szükséges Deákul nem tudó és fok féle Könyveket nem olvasható embernek.*

(4) *Pestis Pestisse, mellyben a' Pestisről-való dolgok elő adattatnak. Ny. Debr. 1664-dik eszt. 8. R.*

(5) *Halotti Centuria.*

(6) *A' Magyar Nyelvről: Hungaria illustrata. 1655-dik eszt. 12. R.*

(7) *A'*

(7) A' 'Sidó Nyelvről: *Schola Hebraica*. Trájektum. 1654. 8. R.

(8) Deák nyelven adott ki valami *Dissertációkat* a' Boszorkányokról, Kétfer meg hóltakról.

(9) Magyarra fordította az egész Sz. Írást a' 'Sidó és Görög nyelvekből, 1685-dik éfzt. tájban végeztetett-el. Ki-nyomtatott Leidában. 1719-dik éfztend. igen szép formában, neveztetik: *Komáromi Bibliának*

KOMJÁTI BENEDEK. Istent féltő kegyes és értelmes ember, a' ki a' Frangépán Kata, Pereni Péter kegyes Özvegyének Udvarában lakott, és egyetlen egy Fijának Pereni Jánosnak Tanítója volt. Magyarra fordította a' Sz. Pál Leveleit, és Krakóban Lengyel országban 1533-dik éfzt. ki-nyomtatatta, ajánlván a' Pátronájának *Frangépán Katának*. Alkalmatossága pedig a' Fordításnak e' volt: hogy ez a' nagy Uri Afzszony kezébe adta a' Sz. Pál Leveleinek igen régi Magyar Fordítását, hogy azt a' hol hibás igazítsa meg. De minthogy az írás-is igen régi nehéz olvasható volt, a' szóllások formáji is darabosok; jobbnak ítélte, 's kevesebb munkának tartotta, hogy újjolag fordítsa; mellyet meg is tselekedett hűznofon.

KOPTSÁNI Bonaventura MÁRTON Imádságai és Elmélkedései Magyar nyelven. Nyomtatott 1633-dik éfzt. 8. R.

KORODI BEDŐ DÁNIEL. A' Tartzali Oskolában viselt hűznofon Oskola-Mesteri hívatalt; akkor írt a' Vers írás mesterségére holmi Regulákat, mellye-

mellyeket ki-nyomtatott az után illy titulussal: *Sylloge Præceptorum Profodiæ*. Heidelberg. 1616. 8. Ajánlotta Kinisi Szuhai Gáspárnak. Lett ez *Poëta Laureatus Cæsareus*, Borostyán-Köszorus Poëta, és a' Debretzeni Oskolában Professor 1617-dik eszt.

KOVÁSOTZI FARKAS. Tanúlt az Olasz, Német és Frantzia országi Akadémiákban, szép maga viselésével 's nagy tudományával mindenek előtt nyert magának nagy kedveséget. Nagy esmerettségben lévén a' Bátori Fejedelmeknek, Istvánnak és Kristófnak, Erdélybe hívatott 1578-dik eszt. Sok Követségekben, nagy hivatalokban forgott, Tanács Urrá tétetett, Kantzelláriusá-is, Kendi Sándor-is Leányát néki adta feleségül 1593-dik eszt. Megölette más jó emberekkel, Tanács Urakkal együtt Bátori Sigmond 1594-dik eszt. a' kik nem jóvalják vala Erdélynek a' Töröktől-való el-fzakadását. Adott volt-ki egy könyvet Deák nyelven az Erdélyi Igazgatásról 1584-dik eszt. illy titulussal: *De Administratione Dialogus*. Claudiop. 1584. Berzevitz Mártonnak ajánlotta ezt *Marcellus Squarcialupus*, a' ki ma d mint-egy híre nélkül botosította-ki Kovásótzinak. Ennek Fija volt Kovásótzai István, Bethlen Gábor Fejed. alatt Kantzellarius, nagy tudományu jeles ember; a' kinek hofszu Deák Levele és sok szép versei olvastatnak a' Károli Susánna Fejedelem Afiszony Halotti Pompájában.

KOVÁTS JÁNOS. Irta a' Magyar Krónikának rövideden le-rajzolt summáját; mellynek elsőbb részét a' Pető Krónikájából fzedegette; a' más részét pedig egyéb írásokból vette. Nyomt. 1742-dik esztend.

tend. 4. R. Vagyon ajánlva a' Méltóságos Gróf Battyáni Lajosnak, Vas Vármegye Főispánnának, M. ország Kantzelláriusának.

KUN ISTVÁN. Az Osdolai Kun István Ur neve alatt jött egy Könyörgéses Könyv Világra, illy titulus alatt: *Hét napi Uti társ, az az: a' Hétnek minden napjaira rendeltetett Könyörgések.* Nyomt. Kolosfv. 1677-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva Apafi Mihály Fejedelemnek. Ugy tartatott közönségesen, hogy írta volna Défi Márton, akkor Kézdi Váshellyi Pap, azután Enyedi Professor, az Ur neve alatt.

KOLESERI SAMUEL. Debretzeni Pap. Született Váradon 1634-dik eszt. tanult az ott-való Kollégiomban 1654-dik esztendőig: akkor elment Belgyiomba és Angliába a' tanulás kedvéért. Visszá térvén a' Hazába 1657-dik eszt. a' Várad Kollegiomban tétetett Professorrá; az holott tanított Theológiát, 'Sidó és Görög nyelveket olly hafzonnal, hogy azokon a' nyelveken tanítványi Leveleket-is írhatnának. Akkor nyomtattatván a' Biblia Váradon, abba tudós Magyarázatokot írt. Hívatatott onnan a' Szendrői Papságra; a'nak utánna, az félelmes helyi lévén a' Pogányok miatt, ment Tokajba. Az üldözők miatt onnan-is kételenitetett ki-mozdulni, és 1674-dik eszt. menedék helyet keresni Debretzenben; az holott a' Papi Hívatálba béállittatván, életét-is végezte. Vagynak illyen nevezetű Munkái:

(1) *Idvesség Sarka, mellyen a' Hitnek Idvességre sükséges részei meg-fordúlnak.* Patak. 1666-dik eszt. 8. R.

(2) *Sz. Írás rá-májára vonatott Fél-Kereszttyén, vagy igaz Vallás stnes vallójának Próba Köve.* Debr. 1677-dik eszt. 8. R.

(3) *Arany Anna*. vagy bizonyos alkalmatosságokra tett Prédikációk. Debr. 1673-dik éfzt. 8. R.

(4) *Keserü Édes*. Debr. 1677-dik éfzt. 8. R.

KÖLESÉRI SÁMUEL. Orvos Doktor és Tanács Ur. Született ez Szendrőn 1663-dik éfzt. Sz. András Havának XVIII-dik Napján, a' fellyebb leírt Köleséri Sámuelről és Damián Annától. A' Tátarok és Törökök rablásoknak akkor a' Beretjő vidéke igen ki-lévén tétetve, Tokajba ment volt az Atyja Papnak hogy már bátorságosabb helyre, ott ugyan a' Tatároktól inkább meg-lehetett volna maradni; de a' Vallást üldözők miatt nem lehetett. Azért az Atyja Debretzenbe futott, és ott maradván taníttatta szorgalmatosan. Alig volt XV. éfztendő, el-küldötte a' Belgyiomi Akadémiákra; a' melyekben nyelvekre 's a' Filozofianak minden részeire taníttatta. *Art. Lib. Magister és Philosophiae Doctor* lett, disputálván kétszer a' *Világosságról és de Systemate Mundi*.

Meg-halván az édes Atyja, a' ki eddig egyéb tudományokra taníttatta vala, a' Sz. Írás-béli tudományoknak tanulásokra szorosabban reá adta magát, és írt négy Disputációkat az *Aldozatokról* 's azoknak titkos jelentéseikről; írt a' *Nemzetségeknek az Ábrakémben - való meg - áldattatásokról - is*, a' mellyel a' Theologiában való Doktori grádusért 's titulufért disputált 1684-dik éfzt. a' következőben pedig a' Hazába Magyar országra visszafá jött. Le mint-hogy a' Papi Katédrára a' természet nem annyira formálta volt, el-ment Német országba az Orvosi Tudományoknak tanulásokra, mellyekben nem sokára Doktoráltatta magát.

Annak

Annak utánna Erdélybe jöven tsak hamar el-hírefedett, mint-hogy minden-féle tudományokban nagy böltisége vólt; az Orvoslás mesterségében pedig nagy földön mássa nem vólt; a' ki olly jól a' nyavalyák okait észre vehette vólna, 's olly fundamentomofon orvosolhatta vólna. Nem tartottak az ő idejében a' két Hazában hozzá hasonló tudós embert. El-hírefedvén, lép Hivatalokon forgott Erdélyben: a' Bányákon vólt Fő Inspektor, Gondviselő, Guberniumban Sékrétárius, élete vége felé Tanáts Ur. Uralták is őtet minden Vallásu és rendbéli emberek. Egy Poéta így ír rólla:

Numinis in Leges timui delinquere; si non

Tu quoque versiculis concinerére meis.

Arte potens OPIFER, vitæ Spes altera nostra,

Dacigenim votis auspice misse Deo.

Seu pergis calidas e corpore ducere pestes,

Igneus audito Nomine morbus abit.

Aux medicis animam fugientem sistere succis,

Illa stat ad nutus prompta redire tuos.

Magna minorque tuis adsurgit Dacia factis,

Flagitat a vobis Humrus & Humrus opem.

Quot medicâ servata manu se corpora tollunt,

Tot puto Nominibus stare Trophæa tuis. (a)

Irt 's nyomtatott holmi Könyveket Deák nyelven, de hogy nagyobb betshe légyenek kevés eksemplárokat nyomtattatott; mellyből a' következett, hogy többire azt sem tudják, ha valaha vóltak é? vagy nem. Illyenek:

(1) *Auraria Romano-Dacica*. Cibin. 1717. 8. Jelen meg-dolgozott Könyv az aranyak természetéről

K 4

Erd-

(a) *Vide Theophilum Catholicum. Claud. An. 1726. edit.*

Erdélyben és a' Bányászti munkáról. A' Lipsiai T^o áósok igen meg-dítsérték.

(2) *Scrutinium & Cura Pestis Dacicae. An. 1709. 12*

(3) *Dissertatio de Scorbuto Mediterraneo. An. 1709.*

(4) *Monita Anti-Loimica, occasione Pestis An. 1719*
recrudescantis. Claud. 1719. 12.

(5) *Axiomata Juris Naturæ, de officiis Justit, Honest*
& Decori, cum introductione Parænetica. Czin. 1723. 8

(6) *Tibullus Corvinianus*: A' Mátyás Király Bibliotékájából el-tévelyedett Tibullust kapván kezére, az Apafi Mihály Fejedelem Könyveinek el-adattatás-fok alkalmatosságával, azt ki-nyomtatattatta.

Más emberek' könyveiket-is nyomtatattott újra, a' minémüek: *Fac. Gardenii Theologia Pacifica. Summarium Philosophiæ. Enchiridion Mathematicum, Protophiam universæ Matheseos complectens. Opusculum Orthographicum, de ratione rectè, emendatèque scribendi.*

Nagy Bibliotékája vólt jó és válogatott könyvek-ből álló, a' mellyhez hasonló kevés vólt abban az időben Erdélyben. Valaki azt írta halála után Bibliotékájáról, igazán é vagy másképen, maga tudja.

Pars promissa fui, pars credita, pars violenta,

Tolite quisque suum. Theca manet vacua.

Házasságában háromszor szzerentsétlen vólt; a' miatt látott-is sok bút. Vallásában Református vólt; de hugotálansággal vádoztatott, 's annak idejében mindenféle Vallás-béliekhez alkalmaztatta magát; azért is írták hólta után némellyek, a' kik életében igen tisztelték, hogy semmi vallása nem vólt. (a) Halála előtt akart valami Summát a' Reformáta Ekklesiák és Kollegiumok számokra hagyni; de addig késedel-

---

(a) *S. Timon Epitome Chronol. ad Ann. 1715.*

Készedelmezett a' rendelésével, 's a'nak fel-találásával
 hová tégye jó móddal, a' míg a' gutta meg-ütötte
 és hirtelen meg holt. Az Ekklesiákra 's Oskolákra
 egy pénze sem maradt; hanem arra, a' kinek ő
 nem akarta: az első Feleségére Klosius Ágnéthára;
 a' kitől ugyan régen el-választatott volt; de az Afz-
 szony az időtől fgva-is az Udvarnál folytatván dol-
 gát, már most kezdett volt Kölesérihez férni, 's ál-
 lapotjának 's perinek fzerentséfebb végét látni. Ha-
 lála után Köleséiről kevesse mondtak jót; Tu-
 dománnyát ugyan ellenségei-is meg-vallották 's nagy
 böltseségét; de Kegyességét 's tselekedeteit még Jó
 akarói sem ditsérték. Sok verseket irtanak emléke-
 zetére, ki ki a' maga iudulatját fejezván ki. Egyet
 említek:

Nulli sincerus vixi: multis bene suavor,

Multi conclamant; quod cado: Nemo dolet.

KÓROSI MIHÁLY. Papságot viselt Debretzen-
 ben az Ispotályhoz tartozó Templomban sok ez-
 tendők alatt: a' melly idő alatt dolgozott egy köny-
 vetskét, a' mellyet így nevezett: *Az Ujj Testamen-
 tumra mutató Tábla.* Nyomt: Debretzenben. 1739-
 dik éft. 12. R.

KÓRÓSPATAKI JÁNOS. Mező-Tsávási Pap,
 Lupuly Móldovai Vajdáról írt Éneket; midőn ma-
 ga fel-fúvalkodtságában a' Havas-al-földi Máté Vaj-
 dára támadott volna; de az Erdélyi Fejedelem Rá-
 kótzai György által meg-büntettetett, székiből ki-ű-
 zettet. 1655-dik éft. 4. R.

KOVESDI MIHÁLY. Hazájára nézve Komá.

K 5

romból

römből való, Hivatalára nézve Soproni Oskola Mester, dolgozott valami *Deák és Magyar Grammatikát*, melly ki nyomtattatott Lőtsén. 1690-dik eszt. 8. K.
V. Czwittinger Sp. L. Hung. p. 219.

LADIVÉR ILLYÉS. Az Augustána Konfesszió-ön-valóknak abban az időben igen híres Kollégium-jokban Filozofiát tanító Professor 1670-dik esztendő tájban. A' ki a' Vallás dolgában egy néhány-szor Kátsán és Eperjesen a' vele ellenkező Jésuitákkal közönséges helyen győzedelmesen vetélkedett. Az után az üldözök miatt kétélenitetett Erdélybe jöni; Segesváron az Oskolában lévén meg-állapodása, ott holtig épületesen tanított. Botsátott Deákul egy néhány könyveket a' Filozofiára tartozókat. Professor társa volt Eperjesen Zábanius Isák, együtt vetélkedtek a' Filozofiában némelly dolgok felett; de az után a' Vallásban-való üldözés M. országon el hatalmazván, mind a' ketten kétélenitettek Erdélyben menedék helyet keresni magoknak.

V. Czwittinger. p. 222

LAKNER KRISTOF. A' Törvényi Tudományokban Doktor. Hazájára nézve volt Sopronból való, életét-is ugyan ott folytatta nagy haszonnal, és mindenek előtt-való kedveséggel. Az Atyja volt Arany mives, azt a' Mesterséget maga is annyira meg-tanulta volt, hogy maga kezeivel készített Pohárokat, Tséféket, Medentzéket, Gyűrűket ajándékozott Ferdinánd Tsászárnak; mellyeket kedvesen vett Nagy kedvesége volt a' Tsászár előtt; úgy hogy Száz ezer Forintokrol tett Testamentumot az Evangyélika Ekklésia számára, ifjak tanítástok.

tásokra, árva leányok ki-Házasítatásokra, 's azt-is helyben hagyná 's meg-erősitené a' Tsafzár. Adott Világ eleibe holmi könyveket Deák nyelven, a' minéműek ezek: (1) *Emblematica Coronæ Hungaricæ descriptio. Augst. Vind. An. 1616. 4.* (2) *Quæstiones Justinianæ. Francfurt. 1617. 4.* (3) *Galea Martis, seu: Bona Militia pro publica salute. Tubb. 1638. 8.* Vid. *Czwittinger in Sp. L. Hung. p. 223.*

LÁNI GYÖRGY. Korponai Oskola - Mester, született M. országban 1649 -dik eszt. Tanult Trintsenben, Váralján, Szebenben, Lötsén. Mindezekből Szüleit ki-fosztván a' Törökök, mások segítségék által küldetett Vitébergába 1662-dik eszt. onnan ment Rostokiumba, a' hol mind tanult 's mind tanított. De el-betegefedvén, vízfűzátért Magyar országba 1670-dik eszt. Lett Korponai Oskola-Mester, onnan a' Papok el-kergetvén, ő-is Pofonba tzeitáltatott 1673-dik eszt. a' Vallás dolgában; az holott sok hónapok alatt való próba és nyomorgatás után halálra sententziáztatott a' több ártatlan Papokkal egyetemben. Pofonban, Berentsen, Sotvienben egy néhány hónapok alatt tömlötteztetett; annak utánna a' Néápólifi Gallyákra el-adatott 's el-is vitetett M. országból. De Káprohotta táján az útban tsudalatoson meg-fzabadúlt, sokat éhezett, bűdöklött, köldült, fel járta Rómát-is, sok nyomorgása után Hazájába vízfűzát jött M. országra, és a' maga kegyetlen vabságát, tsudalatos fzabadulását le-írta és ki adta 1676-dik eszt. 4. R. illy titulus alatt: *Narratio Historica crudeliffimæ & ab hominum memoria nunquam audite Captivitatis Papistica, nec non ex*

eadem

eadem Liberationis miraculoſæ M. Georgii Láni Hung. Rectoris olim Gymnafii Carponenſis in Hungaria. 1676. 4.

LAPIANTZKI JÁNOS. Az Eſztergomi Érseknek Sékrétáriusſa 1675-dik eſzt adott-ki valami könyvetskét, a' Poſonba tſitáltatott 's a' Vallás dolgában ott meg ſententiáztatott 's a' Néápóliſi Gállyákra vitetett Helvétika és Auguſtána Konfeſſiõn lévõ Papok dolgokban azok ellen 1683-dik eſzt. Deákul és Németül. Melly könyv ellen akkor ki-költenek, és azon írásban elő-adott dolgokat köl-tött dolgoknak és meg-tſifrázott hazugságoknak mu-togatták lenni.

LASKAI JÁNOS. Ment Német otfzágba ta-núlni elsõben 1629-dik eſzt. de annak utánna egy-néhányſzor valami nagy Uri emberek gyermekeik-
kel. Lett vólt az Etsedi Ekkleſiában Gróf Bethlen Iſtván Urnak Papja. Botsátott Világ eleibe köny-veket ilyen titulussal: *Citò, Longè, Tardè.* az az: *Egy kettõs értelmü Kérdésnek meg-világosítása: Ha a' Pes-zis előtt vétek nélkül el-mehetünk-e vagy nem?* Nyomt. Lő-tsén. 1638-dik eſzt. 8. R.

(2) *Juſtus Lipſiusnak a' Polgári Tárfaságnak Tudomán-nyáról írott bat Könyvei; mellyek kiváltképen a' Fejedelm-ségre tartoznak. Mellyeket újjonnan Deákból Magyarra for-dított Laskai János.* Nyomt. Bartfán 1641-dikeſzt. 8. R. Liptói Márton ilyen verſekkel dítſérte-meg:

Quid verbis opus eſt tantum celebrare laborem?

Artificem præſens ſat bene laudat opus.

Pergito ſed ſerá bene poſteritate mereri,

Quod reſtat Patriæ redde labore pari.

Ingratus

*Ingratus si non reddet tibi debita Mundus,
Præmia; Versoris gloria præmium erit.*

(3) Magyarra fordította *Védélius Miklósnak* Génévai Pap és Professornak *Panacea Apostasie* nevű könyvét, illy titulussal: *Hittől szakadásnak tellyes meg-orvoslása*. Nyomt. Váradon 1644-dik eszt. 12. R. Vagyon ajánlva a' Mélt. Gróf Iktári Bethlen Istvánnak. Ez egész Munka vagyon három Könyvekre szakasztva: Az első Könyvben elő-fordúlnak azok az erősségek; a' mellyek által az Évangyéliomi Vallásban-való meg-erősödésre, és a' Hittől-való el-fakadásnak el-távoztatására inditathatnak az emberek. A' másodikban azok az okoskodások hamisítatnak-meg; a' mellyekkel a' Sátán 's a' test a' Hittől szakadásba igyekezi ejteni. A' harmadikban tanács adatik azoknak, a' kik a' Vallásért háborgattatnak; vagy el-is estek, vagy még az üldözésen kívül vagynak, mit tselekedjenek. Szép és szükséges könyv a' mi Nemzetünkben.

Vagyon még egy *Laskai János* nevű tudós ember-ről emlékezet, a' ki 1577-dik eszt. tájban Debreczeni Oskola-Mester volt, jó Poéta, Filosofus, Theologus; kinek Tanítványi közzül Magyar országban sok tudós emberek származtanak. Adott é valami ollyas Könyvet Világ eleibe avagy nem? nem al-lathatom.

LASKAI TSOKÁS PÉTER. Eredetét vettela' Barannyaságról Magyar országban, nevedése volt Erdélyben. Az Ilosvai Benedek, Fejérvári Pap és Eszperest ajánlásából és meg-dítségéből *Kendi Sándor* Kantzelárius maga költségén el-küldötte tanulni idegen

idegen Országokra, és 1581-dik éftendeig kétszer vót Német országban, Helvétziában, Italiában és Frantzia országban, akkor ugyan Haza hívatatott és tétetett M. Vásárhellyi Oskola - Mesterré; onnan hivatott a' Fagarasi Ekklesiába Papnak. De nem fokára ismét valami Urfiakkal, nagy Embereknek gyermekeikkel el-küldetett Olasz országba, akkor ismét egybe járta és lakta Bononiát, Rómát, Frantzia és Német országi Oskolákat; melyekben nyóltz éftendők el-folyások alatt tanúlt fok nyelveket és Tudományokat. Vólt-is nagy tudós ember minden-féle tudományokban, a' mint az írásai mutatják; de kivált a' régen élt Atyáknak írásaikban. Adott Világra holmi Könyveket Deák nyelvens

(1) *Speculum exilii & indigentiae nostrae. Sive: Libellus de invocatione & adoratione Dei Autore Petro Laskovio de Barovia, Ludi-Rectore Scholae Vásárhellyinae, Pastore Fagarasino designato. Coronae 1581. 8. Dedicat. Casimiro Horváth Petrityewitz, Capitaneo Fagarasiensi.*

(2) *Nablium Praecanum, in quo Illustrium aliquot Transilvaniae Heroum laudes decantantur. Autore Petro Laskovio de Barovia. 1581. Ditséri e' Könyvbē versekkel Bártori Sigmund Fejedelmet, Tsáki Diénes Tanáts Urat, Kovásótzi Farkas Kantzelláriust, Kendi Sándort; Ifju Báthori Istvánt, Ifju Jánost, Petrityewitz Horvátb Kozmát, Kendi Ferentzet, Geszti Ferentzet.*

(3) *Theoremata de puro Dei verbo, tam scriptis, quam viva voce tradito, & pari utriusque auctoritate, nuper in Gymnasio Jesupolitano propositorum Examen & Refutatio per Petrum Lascovium Pannonum. Genevæ. 1584. 8. Ez a' Könyv tudóson vagyon írva; ajánlotta pedig az Erdélyi Tanáts Uraknak, mint maga Pátronusinak*

nak, a' kiknek költségeken bújdosott és tanúlt. *Kendi Sándornak, Kovásfői Farkasnak, Sombori Lászlónak, Tóthi Diénesnek, Gálfi Jánosnak.*

(4) *Pigmentum Originis Jesuiticæ.* Genev. 1584. 8. Vagyon ajánlva Ilosvai Benedeknek, Fejérvári Pappnak, mint maga Jól-tévőjének.

(5) *Traſtatus de Homine,* magno illo in rerum natura Miraculo. Viteb. 1585. 8. Az ajánló levelébe elő számlálja mind azokat a' Magyarokat, a' kik 1522-dik esztendőől fogva Vitébergába tanultak 1586-dik esztendeig: mellyel nagy jót tett mi-nékünk; különben ma nem tudnók azokat.

LÁZAR JÁNOS. Gyalakúti L. Bárá és Gróf, ez Ország Három Nemzetekből álló Státusinak sok esztendők alatt 1750-től fogva Présidensek. Ez Hazában- való tanulása után, ifjuságának idején kereste a' tudományt, mint az el-rejtett kintset, a' Felső országi nagy Oskolákban; a' mellyekben sokat-is tanúlt. Az Hazába visszafra jöven, sok-féle dolgaiban forgott Erdélynek, Követségbe küldetett az Udvarhoz három rendben-is, Fő Tifztségeken forgott: Tabulæ Assessorságot, Fő Ispánságot, Tabulæ Præfességet Directivæ Commissionis Præfességet viselvén, Tanáts Uraságot és több egyéb nehéz dolgokban Kommissáriuságokat mind ez ideig.

Minden-féle tudományokban vagyon majd mások felett- való tökéletessége; de igen nevezetes a' versírásban: úgy hogy méltán mondathatik *Famus Dacicusnak,* vagy *Magyar Apollónak.* Sok féle Munkáji jötteken Világra Deákul és Magyarul. Ilyenek:

(1) *Versus Mnemonici, Summaria & Titulos Operis Juris Decreti Tripartiti exhibentes.* Cibiinii. A 1744. 4.

(2) *Okos teremtetett állat, avagy a' teremtetett dolgok-*
nak

nak szemléléséből a' teremő Istenhez-való fel-emelkedése az okos Léleknek. Mellyet a' teremősfnek rendi szerint Hét napi Imádságokban sedett és a' teremő Istennek Ditséretére Szentelt. Kolofv. 1745. 8. R.

(3) Rövideden egybe foglalt Gyermek Geographiája, mellyet Német nyelvből fordított. Nyomtatott Szebenb. 1750. 8. R.

(4) *Dona & Bona Corporis, Animæ & Fortunæ in Michaële Teleki de Szék nuper conspicua, nunc occidua, Carmine amico defleta.* Ann. 1745. 8.

(5) Innen napokra-való Isteni Ditséreték, mellyeket Francia nyelvből fordított Magyarra. Nyomt. Kolofv. 1760.

(6) *Saltus Naturæ in præmatura morte Emerici Comitis Lázár Filii, anno 1761 denati, adumbratus & Carmine lugubri defletus a Patre.* An. 1761.

(7) *Carmen Epithalamicum Excell. D. Gabrielis Com. de Bethlen & Excell. D. Josephæ Com. a Kevenhüller Honoribus dicatum.* Cizin. 1756.

(8) *Musæ Transilvano-Siculæ ad Fontem acidum Löwentensem ludentes.* Cizin. 1762.

(9) *Opera Poëtica varii argumenti.* An. 1765. Claud.

(10) *Florinda*, az az: bizonyos Országokban található Ritkaságoknak *Históriája*, Magyar Verseken foglaltatva. Nyomt. Szebenben. 1766. 8. R.

Kéz-írásban-is Drága Munkái vagynak, érdemesek arra, hogy Világ eleibe botsátatnának. Minémük: (1) *Politica Christiani Wolffii e Germanico in Latinum Translata & ab ipso Auctore revisa*, (2) *Metaphysica Ejusdem, ex Opere Germanico, Methodo Analytica scripto, Latino sermone Methodo Synthetica concinnata, neque prófsus ad finem perducta*. (3) *Ejusdem Moralia seu Ethica Germanica, succinctius Latine tradita*.

LETE.

LÉPES BALINT. Nyitrai Püspök, írt egy könyvet, illy titulussal: *Pokoltól rettentő és Mennyei Bóldogságra édesgető Tükör.* Nyomt. Prágáb. 1617-dik eszt. 4. R. Vagyon ajánlva Pázmány Péternek.

LETENYEI ISTVÁN. Tsepregi Prédikátor, Magyarra fordította a' *Hutter Lénárt Hit Agazatiról írott Könyveit.* Nyomtatott Tsepregen. 1635-dik eszt. 4. R.

LETENYEI PÁL. Született N. Szombatban; de tanulását folytatván mind a' Hazában, 's mind idegen Országokban, vólt a' nagy Teleki Mihály Urnak Udvarában a' Fijainak Tanítójok; az után pedig a' Bethlen János Urtól újjonon fundált Udvarhelyi Kollégiomban leg első Tanító, Professor 1674-dik eszt.

LIBÉTZ MIHÁLY. Vilmánból valónak írja magát, mikor a' Székely István Krónikáját ki nyomtatnák 1558-dik eszt. Krakkóban; a' nyomtatásban esett hibákat ő igazította, oda pedig írt illyen verseket. *Corrector Pio Lectori:*

*Ez Könyvet valamelly Magyar olvasándja magában,
Erről ő néki nagy vigasága legyen.*

*Hogy Magyar nyelven a' régi dolgok, idők is
Irván vagynak, igaz Krónika rende szerint.*

*Hogyha pedig valamint a' szónak módja kilemböz
Es a' szöllásnak újj folyamása leendő:*

Mindjárt a' régi Székelyek nyelvére tekintsen

Kiknél ti szta Magyar nyelv maradéka vagyon.

Ő köztök példát e' könyvbéli szóra kereszen,

Es tollók módot mostani trásra végyen,

L

Dea.

Deákul ugyan azon:

Hos qui Pannonica legerit de Gente Libellos,
 Gaudeat, & grata iure favore probet.
 Cum videat Chronicon Patriæ sub nomine lingvæ,
 Et rerum seriem & tempora prisca dare.
 At si conspiciat Librum nova forte sonare
 Nomina, Pannoniis vix. celebrata viris.
 Protinus hic repetat Siculos ab origine prisca,
 Quos penes est Patrii regula vera soni.
 Illinc ergo petat nostri paradigmata Libri,
 Scribendique habeat hac ratione modum.

M. L. W.

LIPPAI JÁNOS. Az Esztergomi Érseknek Lip-
 pai Györgynek testvér öttse, a' Jéfuiták Szerze-
 tekben. A' ki született e' Világra 1606-dik eszt.
 holt-meg 1662-dik eszt. Jöttek munkái e' Világ-
 ra: (1) *Posoni Kert*; ültettetett mindenféle fűvekből,
 virágokból. Nyomt. Bétsben. 1664. 4. R. (2) *Gyü-
 mölts Kert*. Bétsben 1667. 4. (3) *Calendarium Oeco-
 nomicum*. Poson. 1662. 4.

LISZNYAI K. PÁL. Sepsi Székben Három Szé-
 ken született Lisznyóban a' Kováts familiából. Er-
 délyben-váló tanulása után volt Deák a' Pataki Kol-
 légiomban; az után 1665-dik esztendő tájban az
 Kassai Reformátum *Gymnasiumban* nagy haszonnal ta-
 nító Oskola-Mester. Belgyiomban tanult Gronin-
 gában, Leidában, 's szerzett sok szép tudományo-
 kat magának. Mikorön vízfűz jött, Magyar ország-
 ba erővel a' Tsásfár Katonái közé állitatott; de
 onnan ki bötésztatván a' Debretzenieknek kérésekre,
 holtig a' Debretzeni Kollégiomban tanított nagy
 haszon-

hafzonnal. Botsátott Világra a' *Kronologiáról* három darab Könyveket igen hafznofokat Deák nyelven 1683-dik esztendő-től fogva, 1690-dik esztendeig 4. R. Egy *Magyar Kronikát-is*. 12. R. Debr.

LOKNER ANDRÁS. Soproni vólt Hazájára; tanulta a' Törvényeket Tubbingában, az holott abban a' Tudományban Doktori sapkát és gráduft-is nyert magának Adott-ki egy könyvet Deák nyelven: *Facies Juris Publici Hungariæ-- Tubbing. 1666.* 4. Ir ebben *Magyar orfságról, a' Magyar Királyról, annak meg-koronáztatásáról, Palatinusfról, Gyűlésekről - s a'r.*

LORÁNDFI SUSÁNNA Fejedelem Afzfzony. Vólt ez Lórándfi Mihálynak, a' ki bírta Sáros Patakot, egyetlen egy Leánya, jegyeztetett-ei Rákótzai György Urfinak Sz. György Havának XVIII dik Napján 1616-dik eszt. Vólt ez nagy kegyefségű és szép tudományu Fejedelem Afzfzony, a' ki nem csak mások' Munkájokat botsátotta Világra; hanem írt maga-is ilyen titulussal: *Móses és a' Próféták, az az: az igaz Kereštyéni Vallásnak XLV. Ágazatinak Sz. Írásbéli győzhetetlen bizonyság tétele.* Nyomt. Fejérv. 1641-dik eszt. 4. R. Ki költenek ez ellen a' könyv ellen valami motskos versekkel M. országban, azok az emberek, a' kik neheztellik hogy az Afzfzonyok olvaśák az Isten befzédét; olly nehezen fzenvedte azt a' Fejedelem; mivel az írás is illetlen vólt, hogy a' Királyra-is reá írt, hogy keresfe-ki és büntesse-meg a' Páskvillistát. (a) Könnyű az a'féle emberekre reá találni, a' kik nem fzeretik

azt hogy az Afzfzonyok Bibliát olvassanak. Pana-
fzolt nem régen is egy Erdélyi író azon, hogy a
mí Földünk fok olyan Afzfzonyokat nevel, a' kil-
félre téven az órfót gusalyat, a' Sz. írás olvasásá-
töltik az időt; mellyet szájakban forgatván bátror
meg-támadják még a' Theologiában tudós embere-
ket-is. (a) Más pedig ezt a' verset írta a' Bibliát
Afzfzonyokról:

Nunc Paulina tonant madidis Oracula mappis,

Ante focum nutrix potaque mussat anus.

Quid mirum si sit nobis Ecclesia discors?

Dant passim Bibulá Biblia voce sonos.

Meg-fosztatván Férjétől *Lórándfi Susánna* az halál
által 1648-dik eszt. többire lakott Sáros Patakon,
az ott-való Kollégyiomot tudós emberekkel ékesít-
vén, 's olyan állapotra emelte, a' mollynél fellyebb
az után nem hágott. Jártanak-is oda tanulni akkor
Morvából, Tseh országból, Lengyel országból, 's
minden felől. Meg-érte e' kegyes Afzfzony a' ma-
ga Fiainak halálokat, az Országnak-is változásait,
's az után múlt-ki e' Világból.

LOSONTZI ISTVÁN. Debretzeni Deáksága
után tanult Trájektumban, onnan 1740-dik eszt.
visszá jöven a' Kőrösi Oskola-Mesterségre, abban
az Oskolában attól fogva hasznoson munkálkodik.
Adott-ki valami szép Énekeket a' maga nevét el-hal-
gatván, titulussa ez: *Éneklésben tanító Mester*, az az:
a' *Kereštyéni Hitnek fő Agazatait magokban foglaló id-
veszséges Énekek.* Nyomt. 1754. 8.

MADA-

(a) *A. Tsató, in Libro cui titulus: Deus discernēs. p. 34.*

MADARÁSZ MÁRTON. Az Eperjesi Magyar Ekklesiának Papja, *D. Meisner Bóldisár, a' Vasárnap-i Évangéliomokra tett Sz. Elmélkedéseit Magyarra fordította.* Nyomt. Lőtsén 1635 -dik eszt. 4. R. Az Atyáknak írásaikból sok szép elmés mondásokat hint belé; mellyek nem tézlik kedvetlenné a' könyvet. Vagyon ez ajánlva a' Nagyságos Lokátzi Prepostvári Sigmondnak Magyar Király Komornyikjának. Dutson János Borostyán kőzorus Poéta ilyen versekkel dítser-te-meg:

Meisneri Interpres Tanais quem laudet, & ipse

Europæ ante alias maximus Ister aquas.

Per te Meisneri Pietas jam voce loquetur

Hungarica; Sanctos erudietque Greces.

Per te mitescet Feritas, & nescia fraudis

Relligio verum discet habere decus.

Tu modo rade viam qua se nova gratia Pitibus

Porrigit Hungaricæ, Pannonas ore juva.

Sic Meisnerus eris, qui nunc Madarásius audis:

Meisneri Interpres præmia tanta feret.

MAKRUS Gergely JÁNOS. Szepefi vólt eredetere nézve, tanúlt Lengyel országban a' Krakkói Akadémián, a' vers írásban jó tehetsége vólt, melyet eléggé ki-mutatott, írván egy könyvetskét: *de vera gloria, a' valóságos Ditséségről*, mídön 1562 -dik esztendőben, holmi Tanuló ifjak Borostyán kőzorusul meg-ajándékoztatnának. Nyomt. Krakkóban. *V. Czawittinger.*

MARGITAI PÉTER. Kállai, Szathmári, az után Debretzeni Pap, adott Világra illyen Munká-
kot: (1) *Az Uri Imádságra írt Prédikátziókat, mellyek*
L 3 nyomt.

nyomt. Debretzenben. 1616-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Debretzeni Tanátsnak.

(2) *A' Tíz Parantsolatokra-való Prédikátziók*; melyek nyomt. Debr. 1617-dik eszt. 8. R.

(3) *Jónás Próféta Magyarázatja*. Nyomt. Debretz. 1621-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva Tsomaközi Andrásnak, Váradi V. Kapitánynak.

(4) *Az Apostoli Credonak a' Sz. Írás szerint-való Magyarázatja XL. Prédikátziókba foglalva*. Debr. 1624-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Várdai Katának, a' Bedegi Nyári Pálnak, Felséges Rodolf Tsászfár, 's Magyar Király Tanátsának és Italadójának, Váradi vég várának Fő Kapitanynának, Bihar, Közép-Szólnok, Kraszna, és Máramaros Vármegyéknek Fő Ispánnoknak 's a' t. meg-maradt Özvegyének.

(5) *Temetési alkalmatosságokra-való Prédikátziók*: melyeket az ő halála után Világ eleibe botsátott Keresztesi István. Nyomt. Debr. 1632. 8. R.

MAROTI GYÖRGY. Debretzenben született tisztelességbeli Szülék által, kinek Bíró-ságot-is viselt az édes Atyja azon Városban. Idegen Országokon sokáig tanult hasznoson, Mathesist kivált és Görög nyelvet; melyeket a' Debretzeni Kollégiumban fordított annak utánna köz haszonra. Bizony valóba sokat-is köszönhet a' Debretzeni Kollégium ennek az embernek, a' ki meg-mútatta mit és hogy tanulja az ifjuság; de az egész Reformáta Ekklesiák-is, a' melyekben az Éneklésnek módját a' Kótsok szerint meg-igazította és helyre hozta. De igen nagy kár hogy rövid életű volt, és még ifjuságának idején hirtelen meg-holt. Nyomtatott-kí egy néhány

ány Könyveket; maga írt volt egy Arithmétikát, ilyen titulussal: *Szám-vetésnek Mestersége; mellyet írt és közönséges haszonra, főképen a' Magyar országon elő-forduló dolgokra alkalmaztatni igyekezett Maróti György D. P. Nyomt. Debr. 1743-dik eszt. 12. R. Ez elmésen és fundamentomóson írott szép Munka, mellyben a' Deák szókat Magyarra fordítva írta; elő-adja a' tört számokat is.*

MARTONFALVI GYÖRGY. Sz. I. M. Doktor és Debretzeni Professor. Küldötte volt Akadémiákra Apafi Mihály még Uri állapotjának idején jó reménység alatt; nem is tsalatkozott-meg iránta reménységében. Mivel serényen tanulván Fránékérában, Sz. I. M. Doktori titulussal-is meg-ajándékozott 1659-dik eszt. Haza jövetele után Váradon Professorrá lett; de tsak hamar a' Török Váradot meg-szállván ostromlotta 's meg-is vette 1660-dik eszt. Debretzenbe vonta-el magát, az holott ismét Professori Hívatalt érvén, abban nagy haszonnal töltvén el életét XXII. esztendők alatt. Szép Könyveket írt az alatt és botsátott köz haszonra. (1) Az Ámésius Theologiája szerint Deák nyelven, két nagy Könyvet: *Exegesis Libri Primi Medullæ Amesianæ.* Debretz. 1670. 12. *Exegesis Libri Secundi Medullæ Amesianæ.* Debr. 1675. 12. Egyik *Theoretica*, a' másik *Practica Theologia*, vagy az egyik hogy kell hinni a' Keresztýén embernek, a' másik hogy kell élni 's tselekedni. Sokkal 'több *Ethicat és Moralis Theologiat* lehet ezekből tanulni, mint mások' fokak' homlok kötös meg tzifrázott írásaikból. Tsak az a' kár hogy Karantsi betűkkel vagyon nyomtatva, és kedvetlen az olvasó szemének

(2) *Tanító és Tzáfoló Theologia*; mellyet Ámésius és Vendelinus szerint, azokért, a' kik az igaz Theologiat és Vallást hamar kívánják meg-tanúlni, írt Magyarúl. Nyomt. Debr. 1679. 8. Ez igen jó és hasznos Munka.

(3) *Rómus Dialektikájára Magyarázat*. Debr. 1664. 12. R. Mellyet ilyen versel dítsér Bátori Mihály, Debretzeni Páp:

Parva quidem Logica est Præceptis; maxima Praxi.

Ad Logicam quicquid pertinet, illa tenet.

(4) *Examen Logicum undecim Decadibus absolutum*. Debrec. 1664. 12.

(5) *Maga nagy Dialekticája*.

(6) *Szent História*. mellyben azokat a' dolgokat, mellyek a' Sz. Írásban e' Világ' teremtetésétől fogva meg-írattattak az időknek meg-különböztetésekkel, és az esztendőknél megjegyzésével sumánson 's értelmesen le-rajzolta; azoknak kedvéért, a' kik a' Sz. Bibliát 's abban le tett Históriakat hamar akarják meg-tanúlni. Mellyet maga költségén ki nyomtattatott a' Debretzeni Kollégium, és a' meg-hólnak Testamentoma szerint Világra bocsátott Szilágyi Márton, azon Kollégiumnak egyik Professora. Debr. 1681. 8. R.

Meg-holt 1681-dik esztend. Sz. György Havának XXIII-dik Napján.

MASSOTZI ZAKARIÁS. Nyitrai Püspök Telegdi Miklóssal a' Pétsi Püspökkel egyet értvén a' XVI-dik Száznak vége felé, a' Magyar Királyoknak Életeket a' Túrótzi Históriaja szerint rövideden le-írta, a' Dekretumok eleibe tette és a' kettőjöknek költségekkel, leg elsöben a' Dekretumokkal együtt ki nyomt. 's közönséges haszonra fordította. N. Szombat. 1584. esztend. (a) **MÁTYUS**

(a) *Job. Szegedi in Notis ad Decr. Colom. p. 172.*

Kollár de Potestate legisl. arc Sacra. p. 37. 68.

MÁTTUS ISTVÁN. A' M. Vásárhellyi Kollégiomban való tanulása után ment Belgyumba, és tanult kivált a' Trájektumi Akadémián; a' holott disputált *de Melancholia Universalis & Hypochondriaca* 1756-dik eszt. Ugyan azon esztendőben *de Irritabilitate*; a' mellyel Doktori Grádust és Privilegyiomot-is vett. Botsátott Világra egy hafznos Könyvet Magyar nyelven, illy név alatt: *Dietetica*, az az: a' jó egészség meg-tartásának módját fundamentomofon elő-adó Könyv. Kolosv. 1762. és 1766. 8. II. Tom.

MEDŰESI PÁL. Angliában és Belgyiomban való tanulása után lett a' Debretzeni Kollégiomban Professórrá. De abból az állapotból Lórándfi Sufánna Fejedelem Afzfony maga mellé vette Udvari Papjának 1633-dik eszt. 's ott szolgált annak haláláig közel harmintz esztendőket. Igyekezett azon, hogy a' Püspöki igazgatás módja változván az Ekklesiában, a' Püspökség helyett Presbiterium állana fel. Szerzett völt-is másokkal együtt valami zavart; de az Orfzágra következett fok veszedelem hamar eltsendesítette. Magyarul botsátott köz hafzonra fok könyveket, mellyeket rész fzerint Angliai nyelvből fordított, rész fzerint pedig maga írt. Illyenek:

(1) *Szent Atyák Öröme*; mellyben mútogattatik a' Kristus igaz Istensége, a' Szűz Máriától-való születése előtt is. Nyomt. Fejérv. 1640. 4. R.

(2) *Égő Szövétnék*; vagy egy nehéz igen szükséges és hafznos Kérdésnek (a' Sz. Íráfnak Isteni Méltóságáról) meg-fejtése, minden Híveknek, 's kivált a' Katolikusoknak hafznokra. M. P. által. Nyomtatt. 1645-dik eszt. 8. R.

(3) *Dialogus Politico Ecclesiasticus*; a' mellyben hofz,
L 5 fzaon

szafon mütogatja mi légyen a' Presbiterium, annak hafzna, igazgatásának módja, 's hogy lehetne fel-ál-lítani a' Magyar Nemzetben; mellyben ír igen mér-gesen az Episcopalisok ellen. Nyomt. Bartf. 1650. 4.

(4) *Praxis Pietatis*, A' Kereszttyén embert Isten tet-fzése fzerint-való járáfra igazgató *Kegyesség Gyakorlása*; mellyet Ángliai nyelvből fordított Magyarra. Irta vólt *Bailius Lajos*, és az első Károly Ángliai Király-nak ajánlotta, ilyen verset vetvén utánna:

Tolle malos, extolle Pias; cognosce Teipsum,

Sacra tene, Paci consule, disce pati.

Minthogy ez a' Könyv tellyes idvefséges Tudomán-nyal, jó tanáts adással; a' mellyel a' Kereszttyén em-ber igazgattatik: a' szükség fzerint-való imádságok-kal; azért ez kedves-is vólt, és sokszor nyomtatta-tott-ki mind Erdélyben 's mind Magyar orfzágbán.

(5) *Lelki A. B. C. a' Kristus Oskolájába az alsó rend-be bé-állítandó Tsetsemőknek közönségesen a' Méltóságos Ló-rándfi Susánna apróbb Tselédjeinek hasznokra, Ángliai nyelv-től.* Nyomt. 2 fzer Keresd. 1684. 8. R.

Ez neve fzerint tsak a. b. c. kevésre viheti a' tanulót.

(6) *Doce nos orare, quin & predicare.* az az: *Imádko-zásra, és Prédikátzió írás tételre 's annak meg-tanulására mesterséges Táblák.* Bartfán 1650. 4. R.

(7) Vagynak holmi Prédikátzióji bizonyos alkal-matofságokkal mondattak. Mint:

(1) *Hármas Faj.* Vagyon itt Rákótzai György Fejedelem felett 1649-dik eszt. Rákótzai Sigmond felett 1652-dik eszt. Bethlen István felett 1648-dik eszt. el-mondott három Prédikátziója.

(2) *Igaz Magyar nép negyedik Fajja*; mikor a' Lengyelek 1657-dik eszt. Munkátsnál bé-ütvén pufztitottak. Patak. 1657. 4. R.

(3) *Ötödik Faj és Stralom*; mldn az Erdélyi Tábor, Urak Nemessék Podoliába Tatár fogságába estek. Patak. 1658. 4. R.

(4) *Istenhez-való igaz meg-térés*. Patak. 1658. 4.

(5) *Rab szabadító Isteni Mesterség*. Pat. 1657. 4.

(6) *Külön üő Keresztén*. Patak. 1657. 4.

(7). *Serva Domine*. Patak. 1657.

(8) *Igazak Sorfa*. Patak. 1657. Lonyai Susánna, Botskai István Felesége felett mondott Prédikátzió

Magyarok batodik Fajja. Patak. 1660. 4. Sok féle titulufok alatt el-mondott Prédikátziók vagynak ebben. Ez az ember igen ritka elmés, és nagy Praktikus *Concionator* vólt.

Hét napi együtt Beszelgetés; Angliai nyelvből fordítattott. Nyomt. Debr. 12. R.

MÉLIUS PÉTER, Debretzeni Pap, és a' Tifza körül-való Ekklesiáknak Püspökjök. Eredetét vette Somogy Vármegyében, Horki nevű Faluban a' Juhász Familiából: melly nevezetet az akkori szokás szerint, Görög szóra fordítván, úgy tsinálta magának a' Mélius nevet. Tanúlt Német országban-is, Vitébergában 1556-dik esztendőben valami hat hónapokig; de viszfáá hívatottot a' Debretzeni Papságra. Elsőben kevés ideig az Ur Vatsorája materiájában tartotta a' Luther Márton értelmét; de nem sokára azt el-hagyván, a' Reformátusok sententziájokra állott, 's a' Magyar Ekklesiákat mind Magyar országban, 's mind Erdélyben annak követésére serkentgette 's nagyobb részben által-is vitte. Blandrata és Dávid Ferentz a' Sz. Háromság tudománya ellen kezdvén tanítani, azok ellen ki-költ, 's min-

den félelem nélkül Király előtt és mindenütt élő nyelvével és írásával nagy hatalommal óltalmazta. Egy néhány Sinodusokban közönségesen azt állatta, nagy szorgalmatossággal a' mellett fűtött fáradott, a' míg osztán 1572-dik eszt. e' Világi nyughatatlanságból által vitetett az örök nyúgodalomra.

Adott Világra mind Deák, mind pedig Magyar nyelven feles könyveket, előmbe ezek akadtanak; de lehetnek többek-is.

(1) *A' Sz. Pál Apostolnak a' Rómabéliekhez trott leve-
lének Magyarázatja Prédikáziókban.* Debr. 1563. 4.

(2) *Imnepekre alkalmaztatott Prédikáziók és valami A-
genda a' végén.* Debr. 1563. 4. R. Vagyon ajánl-
va Maffai Euláliának a' Nagyságos Mágotsi Gáspár
Házas-Társának; a' kinek ígéri hogy földi jövai hel-
lyett, mellyekkel táplálja az Istenfélőket, a' *Kristus*
arannyal prémezett Szoknyát ad az Egekben.

(3) *Refutatio Confessionis de Cæna Domini Mathiæ Heb-
ler, Dionysii Alesti & bis conjunctorum, una cum judiciis*
quatuor Academiæ, quæ Saxonibus Transilvanicis Di-
plomatis Papalis instar missa sunt. An. Dn. 1561. De-
brecini ex Officina Michaelis Török. An. 1564. 8.

(4) *Apologia & absterfio Ecclesiæ Debrecinensis a Calu-
mniis, quibus temere apud Academiæ & Principes accusa-
tur.* Autore Petro Melio. Debr. in 8.

(5) *Eger völgyi Nemesség és Fegyveres nép val-
lás tétéle, Catholica Confessio.* Debr. 1562. 4.

(6) *Sámuel és Királyok két könyvei, mellyeket Világ-
ra botsátott Debr. 1565. Fol.* Ez igen jó Munka;
ha az egész Bibliát úgy adhatta volna Világra, drá-
ga dolog lett volna.

(7) *Brevis Confessio Pastorum ad Synodum Debrecini*
24. 25. 26. *Februar. Anno Dn. 1567. convocatorum*

cele-

celebratam 1. de uno *Jab* 2. De *Jehova Elobim* seu de *Triade*, 3. de *Mediatore*. 4. de *Causa peccati*. 5. de *Sordibus Antichristi dammandis*. 6. de *Prædestinatione*. 7. de *Libero arbitrio*. 8. de *Statu animarum Sanctarum*. 9. de *Cæna Domini*. 10. de *Pane Cænæ*. 11. de *Aris & Vestibus*. 12. de *Mulierum anima & Resurrectione*. *Refutatio Argumentorum Sabellianorum*. Debrecini. Mich. Török. An. D. 1567. 4.

(8) *Petri Melii Propositiones de Jab & Jehovah, seu de Unitate & Trinitate in Deo vero. Item de Christi æterna Generatione &c.* 2. die *Augusti disputandæ*. Várad. An. Dn. 1568. 4.

(9) *A' Sz. Jánosnak tett Jelenésnek igaz és irás szerint való Magyarázása Prédikáziók szerint, a' jámbor, bölts, és tudós embereknek írásaikból szerztetett.* Debr. 1598. 4.

(10) *Az igaz Keresztységnek rövid Fundamentoma.* Nyomtatott Debretz. 1569. 4. R. Vagyon ajánlva János Királynak, a' kit alkalmas festékekkel le-fest, miért tántorog Vallásában.

(11) *Herbarium, a' Fűeknek erejéről és hasznokról.* A' Fűeknek neveket Deákul, Magyarul, Németül leírta, 's úgy látszik Németből fordította. Kolosv. 4.

Vagnak fok Levelei imitt amott, nevezetes kettő Duditiushoz, a' kit mint tudós, de Vallásban tántorgó embert, úgy fest-le rút színnel; noha az-is a' kormos festéket igyekezte vízfűzä önteni. Basilius István híres Unitárius Pappal 1570-dik esztendő tájban írás által a' Sz. Háromság tudománya felett, és a' Kristus Istensége felett vetélkedett; melly néhol most-is található.

A' 'Sidó Görög nyelveket igen jól tudta, Német, Török és Arabs nyelveket-is.

MÉLOTAI NYILAS ISTVÁN. Egy néhány éfztendeig elsőben a' Debretzeni Oskolában Profefor vólt, az után a' Kállai Ekklesiában Pap, onnan vitetett Szathmarra; ennek tanásából fundáltatott a' Szathmári Oskola igen szükséges helyyen. Hoda-fzi Lukáts halála után lett Tifza mellyéki Fűspök; de Bethlen Gábor Fejedelem Udvari Papjának onnan maga mellé hozatta, és Fejervári Papnak tette. Munkái jöttek Világra e' fzerint:

(1) *Mennyei tudomány fzerint-való Irtovány, mellyből a' veszedelmes tévelygéseknek és hamis vélekedéseknek kárhózatossá tessék Bokra, az Istennek Sz. Igéje által ki-irtogattatnak és az Igaságnak Idvesség termő Agazati erős bé-öltáfokkal helyben hagyatnak.* Debr. 1617. 4. R. Az Elöl-járó befzédében vagyon emlékezet a' Reformátorokról, kik vóltanak Magyar országban.

(2) *A' Hűsádk 'Sóltárnak Magyarázatja.* Kafs. 1620-dik éfst. 4. R.

(3) *Agenda, az az: az Anya fent-egy-házban folgáltat fzerint-való Tselekedet; mellyben a' Sákramentumok ki-folgáltatásának, és a' Házasúlandók egybe aulatáfoknak Módjá meg-tratik.* Nyomt. 1621. 8. R.

(4) *Agenda, a' fellyebb meg-írt Könyvnek summája, mellyel élnek a' Papok az Erdélyi Ekklesiákban mostan-is.* 8. R.

(5) *Speculum Trinitatis, az az: a' Sz Háromság egy bizony örök Istennek, a' Bibliában, 'Sidók írásaikban, Kontzilikomokban, mint valami Atzél Tükörben-való meg-mútogetása; mellyben az Enyedi Sz. Háromság ellen írt Könyve meg-hamistatik.* Nyótt. Debr. 1622-dik éfst. 4. R. Vagyon ajánlva a' Felséges Gábríel Király Erdély Fejedelmének; mellyben fzamlálja Bethlen Gábornak az Ekklesiával-való sok jó Tselekedeteit.

Ezen

Ezen hafznos nagy könyvben elő adja (1) Az Istennek idvefségre fűkséges esméretit. (2) A' Sz. Háromság egy Istenségben-való igaz Vallásnak, 's azzal ellenkező tévelygésnek eredetét. (3) Traktál a' Sz. Háromság egy Istenről. (4) Az egy Istenségben lévő Személyekről, az holott az Enyedi Györgytől meg-homályosítatott Sz. Írásbéli helyek meg-világosítatnak. (5) Az Isteni tulajdonságok, a' Fiúnak Atyától-való fűletése, a' Sz. Léleknek fűarmazása elő adatik. (6) A' 'Sidó Böltsek' a' Sz. Háromságról-való vallás tételek. (7) A' Paterek vagy Apostoli Férjfiak' vallás tételek. (8) A' Kontziliomok hogy értettek. (9) A' Sz. Háromságot meg-műtató 's ki-ábrázoló Példák. Ez a' Könyv jó móddal vagyon írva és a' Generális Sinodustól arra rendeltetett tanult Esperesteknek meg-vísgálások után bõtsátatott Világra.

MIHALYKO JÁNOS. Eperjefi Magyar Pap, fordította Magyarra (1) a' Zádérus Jakab Könyvét, illy nevezettel: *Az Örök életnek fűp és gyönyörűséges nyári idejéről-való könyvetske.* Nyomt. Bartf. 1603-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Homonnai Druget Bálintnak. (2) *Hét Prédikáziók az Isten Fűjainak Örök életekről.* Pollio Lukáts Német írásából forditattott Magyarra. Bartfán. 1612. 8. R.

MIKOLAI Hegedűs JÁNOS. Pataki, Deáksága után ment vólt tanulni Belgyiomba és Angliába, Belgyiomban laktában az Angliai nyelvből Magyarra fordította Grosé Sándor írását illy névvel: *Mennyei igazság tűzes Oslopa;* a' melly igen fűp Könyvetske a' Hitnek Agazatiról. Ezt ajánlotta Rátoti Gyula.

Gyútfi László Urnak, mint a' ki Akadémiai úti pénzével segített. Fordított másokat-is, illy titulusokkal: *Lelki Prébenda. Szentek napi Sába. Bittarui.* Nyomt. Ultrájekt. 1648. 8.

MIKOLA LÁSZLO. L. B. Ur a' régi Szomfalvi *Mikala* Familiából-való Uri ember, hogy idejében valami hafznos dologban foglalná, írt egy könyvet két az Erdélyi Uri Familiákról Deák nyelven; melyet nevezett: *Historia Genealogico Transilvanica*; melyet a' Históriákból és a' Familiák Leveieiből, három esztendőök alatt szedegetett öfzve 1723-dik eszt. Nyomt. Kolosv. 1731-dik eszt. 4. R. Nagy kár, hogy a' Familiáknak eredetekre 's dítséretekre tartozó dolgokat világosabban és bővebben ki nem dolgozta a' Diplomákból; holot a' mint látszik azok kezén vóltanak.

MIKO FERENTZ. A' régi Mikó Stzitiai nagy Uri Familiából-való vólt Erdélyben, született 1584-dik eszt. nagy és gazdag Uri ember, nagy Politikus, kitsiny Theologus. Minden Vallásból tartott valamit igaznak lenni; a' Reformátusokkal vallotta az Istennek örök Választását, a' Katolikusokkal a' Purgatoriumot, az Unitáriusokkal tagadta a' Sz. Háromságot. Bethlen Gábor Fejedelem idejében 's az után-is vólt Kints-tartó, Tanáts-Ur, Tábla-fija, Tsík, Gyergyó, Káson Székeknek Fő-Kapitányok, és mikor Brándeburgika Katarinát el-vette Feleségül Bethlen Gábor Fejed. Fő Követ Bétsbe és Berlinbe. A' Haza dolgait igen jól tudta 's Históriabais írta azokat, a' mellyek Bátori Sigmund Fejedel. Mihály Vajda és Báfta idejekben mentenek véghez Erdélyben. Neve-

Nevezetes dolgot terjesztettek Világ eleibe Mikó Ferentz Tanács Urról és igen gazdag emberről némmely írók, hogy ezt Bethlen Gábor Fej. Kotsiság-ból fel vévén elébb elébb vitte a' Tanács Uraságig, és nagy gazdagságra juttatta, 's Tifztségekre emelte; úgy hogy maga erején épitené Tsík Szereda várát; de ezzel meg nem elégedvén, a' Fejedelemségre kezdett áfítózni, és hogy elérhetné, a' Fejedelmet el-vefzteni. Nagy vendégséget kézfittetett Szeredában, mellyre el-hívatta a' Fejedelmet; de a' melly étkeket tudott hogy a' Fejedelem igen szeret, méreggel meg-fű szerfzámoztatta. Értésére esvén ez a' Fejedelemnek, magával étette meg; melly miatt el-vefzett, 's Tsík-Szereda várát-is annak örök emlékezetére el rontatta. (a) Nem tudom hogy éh-hasson ez meg az igazsággal; (hanem ha két Mikó Ferentz vólt azon egy méltóságban aző egy időben Erdélyben) mivel Rákótzí György Fejedelem idejében hólt-meg nagy tífzteségben 1635-dik eszt. Kis-Afzfzony Havának első napján. Meg-vagynak nyomtatásban az Halotti emlékezetére írott versek, melyeket a' Hídvégín tölle nem régen fundáltatott Gymnasium írt vólt. A' fok közzül egyet ide írok nagyobb bizonyoságra:

Franciscus Miko Vir sublimis & inclitus Heros

Hic situs est. Ipsam Dacia tota dolet.

Hic fuit Hungarici membrum & pars magna Senatús,

Consilio Patriam juvit & arte suam.

M

Aman-

(a) *Kanits in Dacica Sicilia*, p. 51. 52. *Ladislaus Mikola in Historia Genealogica Transilvanica Cap. XXXVI. p. 56.*

*Amandabatür longas Orator ad oras,
 Et Patriæ partâ Pace ferebat opem.
 Inter --- Germanorumque cohortes,
 --- nec non conciliator erat.
 Ingenti fervore Deum studioque colebat:
 Et iussit fieri Mœnia, Tempa, Scholas.
 Vitæ lustra decem tantum uno excesserat anno,
 Perpetuum in Regno Nomen ubique geret.*

MILES MATTYÁS. Eredetére nézve Szász Medjesi, az Haza dölgaiban tanúlt ember, a' ki Követségben is küldetett az Országtól másokkal együtt a' Bétsi Udvarhoz. A' Magyar országi és Erdélyi dolgokról írt egy Kronológiát Német nyelven; mellyet Szebenben Világra botsátott 1670-dik éftend. 4. R.

MILETZ ILLYÉS. Pofoni Magyar Pap, Németből Magyarra fordított egy könyvetskét illy titulussal: *Bárdnyoknak az ő jó Pástorjoknak karjaira-való egybe-gyűjtetések.* Avagy bátorságos vezérlés, miképen kellesték az ifju Kereszty. embereknek, az Ur-Vasorájához-való első járulásokban, magokat a' Jésus Krístusnak bé-mutatni. Lipsiában. 1736. 8. R.

MISKÓLTZI GÁSPAR. Akadémiákon laktában adott Világra egy könyvetskét, mellyet így nevezett: *Angliai Independentismus,* avagy: *az Ekklesiái Fenyítékben, és a' külső Isteni-tísteletre tartozó jó rendtartásokban minden Reform. Ekklesiáktól különböző fejetlen Lábság.* Nyomt. Trájekt. 1654. 8. R. Völt bizonyos ideig Somlyai Pap, az után N. Bányai; de onnan 1689-dik éft. a' Vallásért-való üldöztetésnek

nek alkalmatosságával ki háborítatott, jött Erdélybe LXI. esztendőskorában, Tselédeivel együtt az Isten-felő Uri emberek által itt tápláltatott, míg 1691-dik eszt. vitetett Igeni Papságra, onnan Udvarhelyi Esperekségre. Erdélyben bújdoftában a' Franzius Farkas élő állatokról írott Históriáját fordította Magyar nyelvre igen jól és szépen: nevezte *Vad-Kertnek*. Nyomt. Lőtsén 1702-dik eszt. 8. R. Igen gyönyörűségesen vagyon nyomtatva-is. Ajánlotta Tzegei Vas György Urnak, és kedves Házastársának, Nemes Mária Uri Asszonyának.

MISKOLTZI FERENTZ. Győri Kirurgus írt egy Könyvet, neve: *Manuale Chirurgicum*, Kirurgiai Uti társ; mellyben az egész Anatomia, Égi-Jegyeknek erejek, a' tagokon történhető Nyavalyák, a' Seb-kötés' Ér-vágás-által-való orvoslása, Flastrom, Ungventumok készítése, Kérdésekben és Feleletekben elő adatik. Nyomt. Győrben. 1724-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Szent Györgyi Adolf Piáristák Szerzetekből Győri Püspöknek, Győr Vármegye Fő-Ispánnynak.

MOGYOROSI ELEK. Nemes ember Szüléktől vette eredetét Erdélyben, akkor az Alftédius, Bisterfeld, Piskátor, Opitzius kezek alatt igen szépen virágzó Fejérvári Kollégiomban tanulván, úgy mēt Fránékérába tanulni. Onnan a' Hazába visszajött és lett a' Kolosvári Ekklesiában Pap, az Oskolában Professor.

Még Fránékérában laktában adott Világra egy szép könyvet 1641-dik eszt. illy titulussal: *Panoplia Christiana, Vera Fidei hostibus opposita*. Kereftvény

embernek egész Fegyvere. Itt azokat a' Sz. Írás-
béli helyeket magyarázza és óltalmazza, a' mellyek-
ből a' magok Vallásokat erősítik az ellenkező Val-
lásuak. Kezdi a' Móses első könyvén, 's mégyen
végig az egész Sz. Íráson. Deák nyelven.

MOLNAR GERGELY. Tanult Vitébergában
1553. dik eszt. Lett az után Kolofváratt az akkor
nevezetes Oskolában *Lector*. Völt híres tudós em-
ber; követte a' Helvétziai Tudósoknak értelmeket
az Ur-Vatsorája matériájában; de kevés ideig vilá-
goskodott az Isten Házában, meg-hólt 1558. eszt.
Adott vólt Világra egy Deák Grammatikát. *Elemēta
Grammaticæ Latinae pro recta Scholastica Juventutis in-
stitutione ex præcipuis Grammaticorum Præceptis a Gre-
gorio Molnár contracta.* Claudiop. 1556. 8. Ezzel
a' Grammatikával éltenek csak nem minden Vallásu
emberek szintén a' jelen-való időig Erdélyben és
Magyar orfszágban. Mikoron Molnár Albert ezt
valami meg igazitással ki-nyomtattatná 1604. dik eszt.
tájban Norimbergában, minémü versekkel
dítser-te-meg, amaz nagy *Litterator* 's *Jurifconsultus
Ritterskufus*, nem lehet hogy ide ne írjam.

*Arboribus magnis quamvis sint semina parva:
Parva etiam docti sunt elementa Viri,
Grammatica hæc tradit. Tu rectè hanc discere Juventus.
Tu quoque eam dextrè turba Magistra doce.
Largiter hæc in re vulgò peccatur utrinque,
Perque manus error traditur innumerus.
Laus brevibus tabulis. At vasta volumina quorsum?
Quæ, quam cognoscat, oderit ante puer.*

A ver.

*Aversis animis nunquam bene discitur ulla Ars,
 Ingenio est alacri, ut quis bene discat, opus.
 Judice me, hæc brevitæ pueris est apta docendis,
 MOLNARus Ungaricis quam dat UTERQue Scholis.
 Non Operi est laudator opus. Res ipsa probat se.
 Et vinum præstans venit & absque hedera.
 Gratum babeas parvum doctoreque puerque laborem,
 Sicut habes. Magnum dant quoque parva lucrum.
 Spermata qui spernit, nunquam illi creverit arbor,
 Sic neque qui tenet Grammata, doctus erit.*

MOLNAR ALBERT. Szentzê született a' köz
 jóra 1574 - dik eszt. Sz. Mih. Havának 1. Napján,
 mellyben sokat is munkálkodott. Edes Atyja volt
 Albert, nagy Atyja Ferentz, ennek Atyja János,
 a' Székelyek közzül-való Katonája Mátyás Király-
 nak, a' ki a' Mátyus földére telepedett volt, az u-
 tán a' Dunának valami szakadékjára Malmot építvén
 arról neveztetett Molnárnak. Tanult a' Hazában
 Győrben, Debretzenben, Göntzön 's más helyeken-is;
 a' Hazán kívül Vitébergában, Heidelbergában, egy
 néhány rendben, Argentínában a' Vilhelmiták Kol-
 légiumjokban közel három esztendeig volt Alum-
 nus, az holott Borostyán-Kofzorut-is nyert: Bak-
 kalaurussá lett 1595 - dik eszt. Rómában, Altorf-
 ban két esztendeig volt a' Kollégiumban Alumnus.
 Marpurgban szállást, asztalt adott néki a' Lándgráf.
 Tanult Herbornában, Angliában 's más helyeken-
 is. Hívatott a' Pataki Kollégiumba Professornak
 1598 - dik eszt. a' Fejérvári Oskolába Bethlen Gá-
 bor Fejedelem idejében Rectornak: hívták a' Battyá-
 ni Urak-is Német-újjárba a' magok Oskolájokba;
 de azokat mind el-mellőzte; hanem lett volt az Op-
 penheimi

penheimi Oskolában az után *Rektor*. Mikor ofztán idővel 1629-dik eszt. engedelmeskedvén a' Bethlen Gábor Fejedelem Hivatalának 's akart jöni a' Fejérvári Kollégyiomba, a' míg Magyar országon egyiknél másíknál jó-akarói között töltötte az időt, jövéen akkor egész Háza népével együtt, a' Fejedelem meg-hólt, 's ő-is ofztán a' Kollégyiombéli Hivatalra nem alkalmaztatott.

Mind maga írt, 's mind pedig másoknak írásaikat fordította Magyar nyelvre feles számmal. Illyenek:

(1) *Lexicon Latino - Græco - Ungaricum & Ungarico - Latinum*. Mellyet írt Deák és Magyar nyelven elsőben 's Világra botsátott Fráncfurtban 1604-dik eszt. De nem sokkal az után belé tette a' Görögöt-is, és újjabban ki nyomtattatta, meg-bővitvén a' Magyarját-is. Annak utánna Beer Kristóf belé tette a' Németet-is, és úgy nyomtattatta ki Norimbergáb. 1708-dik eszt.

(2) *Magyar Grammatika*, melly nyomtattatott Hannoviában 1610-dik esztendőben. Ajánlotta ezt az ifju Hassiai Moritz Lándgráfnak, a' ki kívánta a' Magyar nyelvet meg-tanúlni, és ugyan az írására maga ferkentgette Mólnárt 's a' maga költségén nyomtattatta ki.

(3) *Postilla Scultetica*: A' Vasárnapokra 's fő Innepekre rendeltetett Évangyéliomoknak Skultétus Ábrahám által való Magyarázatja. Nyomt. Oppenh. 1617-dik eszt. 4. R.

(4) Az Heidelbergában 1617-dik eszt. véghez vitt Jubiléust Magyarra fordította, 's nyomtattatta Oppenheimben 1618-dik eszt. 4. R. Ajánlotta Bethlen Gábornak, számlálja az Elöl-járó bevezetésben az Reform. Ekklesiák Jól-tévőit és Táplálóit.

(5) A'

(5) A' 'Sóltárokat versekbe fzedte, Frantzia Nő-
tákrá, a' mellyekre Gaudimélus Dávid leg elsőben
Frantzia nyelven, az után Lobwáser Lajos Néme-
tül szabták 's ki adták vólt, rendelte 1607-dik eszt.

(6) Egy Könyörgéses könyvetske, mellyben a'
Kálvinus Jánostól írott szép Könyörgések találtat-
nak. Hannov. 1621-dik eszt. 8. R.

(7) A' Palatina Kátékéfiát a' Belgyiomi Agendá-
val együtt, a' Kátékéfiát a' Szárási Ferentz forditá-
sa szerint 1608. 8. néhol a' szóllások formájit meg-
obbitván, ki nyomtattatta.

(8) Az egész Bibliát kétfzer adta ki szörnyü nagy
fáradtsággal kiseded formában Hannoviában 1608-
dik eszt. és Oppenheimben 1612-dik eszt. a' Káro-
lyi Gáspár forditása szerint; úgy mind-az-által, hogy
az írásban-való hibákat meg-jobbitotta 's a' darabos
szóllások formájit ekesítette. Tselekedte ezt-~~is~~ a'
Haffiai Fejedelem költségével; hogy ezt meg-indítsa
arra serkentette egy Nagy Szombati Istent féltő gaz-
dag kereskedő Református ember: *Asztalos András*;
a' ki három száz Tallér jutalmat ígért vólt annak a'
Könyv nyomtatónak, a' ki ahoz hozzá fogna, Ma-
gyar Bibliát-is ö-küldött M. országról Heidelbergá-
ba e' végre a' Mólnár kezébe. Az előtt vólt a' Vi-
solyi Biblia; de a' mind igen drága vólt, mind pedig
olly nagy, hogy hordozni nem lehetett.

(9) Magyarra fordította a' Kálvinus János Ke-
refczyén Hitről-való tanítását. *Christiane Religionis
Institutionem*. Mellyben a' Hitnek Ágazati bővön és
fundamentomofon elő adatnak. Az egész Munka
vagyon négy Könyvekre szakasztva. Az első Könyv-
ben tanítatik az Istermek esmérleti, ugy-mint: Fe-
remtőnek, Gond-viselőnek. A' ~~másodikban~~ a' me-

nyiben magát a' Jésus Krístusban Meg - Váltónak lenni mutatja. A' *barmadikban* mint légyünk része-
fek a' Krístus kegyelmében. A' *negyedikben* a' külső
eszközökről, melyek által Isten minket a' Krístus'
társaságába hív és abban meg-tart. Nyomt. Han-
nov. 1624. éft. 8. R. Vagyon ajánlva Bethlen
Gábor Fejedelemnek, a' kinek parantsolatjából for-
ditotta 's tápláltatott abban az időben.

(10) A' *leg főbb Jóról, melyre e' Világ mindenkoron
serényen vágyódik, a' Biblia és Világi sok-féle Híftóriák-
ért és Példákért olvasásra kedves és hasznos Könyv.* Ma-
gyarra fordította a' Tzigler György írásából; mel-
lyet nevezett: *Discursus de incertitudine rerum huma-
rum Theologicus, Ethicus & Historicus.* Mások nevez-
ték Világ Tükörének. Vagyon ez ajánlva Fintai
Darholtz Ferentznek mint nagy Pátronussának és
táplálójának. Emlékezik ott, a' Gyúla-Fejérvári
Kollégiumba mint hívatta János Király Rámus Pé-
tert Párisból, Batori István Zabarellát Pádverből, és
Bethlen Gábor az után hogy fundálta. Nyomtatt.
Lötsén. 1630. 4. R.

Ugy látszik, nem sokkal ez után meg-holt Erdélyben Kolosváron, kinek 'emlekezetére *Alftédius*
ilyen verset írt:

*Hungariæ Cunas, curas Calami, Thalamique
Dæbeo Theutoniæ; Dacia dat tumulum.*

MOLNÁR JÁNOS Jésuita, a' régi jeles Épü-
letekért kilentz Könyveket írt és adott Világ elei-
be. N. Szomb. 1760. dik éft. 4. R.

MONOSZLOI ANDRÁS. Veszprémi püspök
és Pofoni Prépost írt egy könyvet a' Szentek segi-
tségül

tségül való hívásokról és Imádtatásokról. Nyomt. N. Szombatban 1589 dik éfzt. 4. R. Ez ellen írt az után Gyarmati Miklós egy nagy Könyvet.

NADÁNYI JÁNOS. A' Keres-Nadányi Familiából vette a' maga eredetét, a' tiszteletes Tu-dományok által magát jobban-is meg-nemesítette. Tanulásnak okáért lakott Belgyiomban feles éfztendők alatt. Trájektumban disputált *de Fure Belli* 1658-dik éfzt. Leidában laktában írta és ki-botsá-totta a' Magyar Históriát Deák nyelven, illy titulus alatt: *Florus Hungaricus, s. Rerum Hungaricarum Compendium.* Amst. 1663. 8. Ott a' Magyar Koronáról ezeket a' verseket írta:

Gentis magnanimæ radians per secula Sidus

Clarius anne Solo, clarius anne Salo:

Dum fulges gemmisque Viris, te Præside dudum

Patria præsentem credidit esse Deum.

E' jó Könyvetske meg-írása végett többet hat száz könyveknél egybe olvasott, dítséretesen-is vagyon ez ki dolgozva.

Míg idegen Országokon bújdosott az alatt az é-des Atyja Nadányi Mihály 1662 dik éfztendő táj-ban az Fejedelmek fok változásai között meg-öle-tett. Erdélybe jöven az Enyedre nem régen plán-táltatott Kollégiumba tették Professornak az Lo-gikának, 'Sidó nyelvnek 's holmi egyéb szükséges Tudományoknak tanítására, Orált az Enyedi nagy Templomban a' Tudományoknak öregbüléséről 1666-dik éfzt. De a' tanítása épületes és jó rendel folyó nem lévén, fokot panaszolták a' Tanítványi ellene. A' Kúrátorok nem igen igazithatták a' dolgát, mi-vel a' Fejedelem Afzszony Bornemiszfza Anna atyja-

fia lévén, kedvezett néki 's hozzá nem fértek. Végre ez a' hír indult aránta: hogy a' Fejedeleim meg akarja fogatni; mint-hogy a' Fejedel. ellen pártolkodó Urakkal egyet értett volna; a' mellyben valósággal semmi nem volt: azzal ki ijesztették Erdélyből, és így ofztán helyet adott Tsernátoni Pálnak. Magyarra fordította volt az *Mizáld Antal Orvos Doktor Könyvét, melly vagyon a' Kerteknek gond-víselésekről, ékecskésekről, óltásokról, a' Fűveknek orvos-bajsznaikról, Gyümölcsök tartatásokról.* Nyomt. Kolosv. 1669-dik esztendő. 4. R. Vagyon ajánlva Bornemiszsa Fejedeleme Afiszonynak.

NADASDI FERENTZ. Ország Bírája, kinek neve alatt adatott Világ eleibe Deák és Német nyelven a' Magyar Hertzegekről és Királyokról, igen szép rajzolásokkal és leírásokkal, a' melly nevezetett: *Mausoleum Pott. Regni Apostolici Regum & Primorum Militantis Hungariae Ducum* - - Norimb. 1664. Fol. Hathatós szép Deáksággal vagyon ki rajzolva ezeknek a' Hertzegeknek virtussok.

NADASI JÁNOS. Nevezetes ember volt a' Jésuitai Szerzetben, Hazájára nézve volt N. Szombatból-való, Rómában két Generálissa mellett a' Szerzetnek *Nikkel* és *Oliva* mellett Sekretárius volt. *Eleonora* Tsászárnénak gyóntató Papja Bétsben. Sok könyvetskéket adott ki Deák nyelven a' kegyesség gyakorlására tartozókat.

Vide Czvittinger. p. 283.

NADUDVARI PÉTER. Küldötte volt ezt Belyiomba 1698-dik esztendő tájban maga költségén Bethlen

Bethlen Sámuel Ur, a' tanulásnak, látásnak, hallásnak okaért; viszfzájóvén a' Hazába, vólt azon Urnak elsőben Udvari Papja; annak utánna lett M. Vásárhellyi, végre Száfvárosi Pappá, a' holott végezte-is életét. Híres tanító vólt, es mint valami Krifostomusnak úgy tsudálták a' Prédikátziójit. Ennek nyóltzvan négy Prédikátzióji ki nyomtattattak; mellyekben az igaz Vallásnak Sz. Iráson épült fundamentomos Ágazatai bővön és világoson ki beszéltetnek. Kolosv. 1741-dik eszt. 4. R.

Ezt a' Könyvet Gróf Bethlen Kata Ur Afzfzony, néhai Imperialis Gróf Széki Teleki Jósef Ur Istent félő Özvegye: nem tsak maga költségén nyomtattatta; hanem el tévelyedvén a' nyomtatás alá kézfittetett írása Nádudvari Péternek, sok felől keresette egybe a' Prédikátziókat, elsőben Udvarhelyi Mihállyal a' Kolosvári Professzorral rendbe kezdette szedetni; az ki halván belőlle, az után Szathmári Sigmondal, 's úgy látott nap-fényt az a' drága Munka. Egy néhány esztendőkkel annak utánna a' Köleséri Sámuel könyvei közzül, a' Nádudvari Péter nyomtatás alá szépen kézfített írása-is elő került; mellynek ilyen titulust adott vólt: *Idveség Utja*. Ez az egész Munka a' Hit Ágazati körül-való dolgokban olyan, mint valami *Tár-báz*; a' mellyben bővön taláztatnak az Idveségnek Kintsei.

NÁDUDVARI BENIÁMIN. Az Abrud-Bányai Reformáta Ekklesiában a' Kristus Szólgája. *Borsai Istvánnak* a' Zalatnai Királyi Józágnak Udvar-Bírája, és *Borsai György* kérésekre írt egy Könyörgéses Könyvetskét, illy titulussal: *Menyei Udvarral-való Sz. Társalkodás*, az az: *olly magános buzgó Könyörgések*

gések, melyeket a' Mennyei és Földi Udvarnak szolgálatokban forgolódo Borsai István és György két Atyafiak egy elsőben magok párnokra az Abrud-Bányai Reformata Ekklesiá Lelki-Pástorával Náduvari Benáminnal késettettek; de annak utánna Istennel társalkodni kívánó minden lélekkel közleni kívántanak, magok költségeken ki bortsátván. Szebenb. 12. R. Ki nyamtattatott nem fokára az után 1761-dik eszt. Kolosfváron, Szebenbe-is újjolag.

NAGYARI BENEDEK. Boros-Jenői Pap, a' holott abban az időben igen szép Reformata Ekklesiá vála, irt illy nevezettel egy könyvetskét: *Igaz Vallásu Kereßtyén.* Mellynek nevezeti alatt az igaz és Isten előtt meg-igazító Hit szerző okaival, tulajdonságaival, és azokat követő szükséges dolgokkal a' Sz. Irás szerint szem eleibe adatik. Nyomt. Várad. 1651. 8. R. Lukáts Deák költségével, a' kinek vagyon ajánlva. Ez a' Hitről igen szép és rendes Könyvetske.

Ennek fíja vólt Nagy Ari József, a' ki Apafi Mihály Fejedelem mellett Papságot vífelt 1679-dik esztend. fogva 1694-dik eszt. mellyben meg is hólt életének XLV-dik eszt. Ez olyan nagy Illyés lelkével bíró ember vólt, hogy a' ki ennek prédikállására meg nem tért, könyörgésére könyv-húllatásra nem indúlt, meg-vettetett embernek tartatott. Forognak még emlékezetben némelly Prédikátzióji. Igen nagy kár, hogy a' mit nyomtatás alá kéßített vólt is, a' következő háborus időkben úgy maradtak, némellyek pedig Etzebolíusok kezekre akadtanak. Magyar Ambrosíus, vagy Tillíson vólt ez, avagy tsak Könyveiben lehetett vólna meg-elevenedni.

NAGY

NAGY BÁTZAI vagy Bántzai **MATYÁS** (mivel mind a' két-képen íratik az a' név) írt versekben illy könyvet: *História a' Vitéz Húnyadi János Vajdának, Bestertze Vár-megye Fő-Ispánnynak a' Matthiás Király Atyjának sok külömb külömb viadalja és szerentsége. Nandor - Fejérvár alatt Mahomet Tsásárnak tölle meg-verettetése és a' Magyaroknak ott nagy győzedelmek és jó vitézségek. 1570. Nyomt. Debr. 1575. 4. R. Az után-is sok rendben ki nyomtattatott.*

NANASI GÁBOR. Az előtt Sáros-Pataki, akkor pedig Fejérvári Deák, *Lelki Tudakozása*; melyben a' kegyes Lélek meg tanulhatja az Isten Örök Dékrétumának bizonyos jeleit. Nyomtatt. Kolosv. 1675-dik eszt. 8. R.

NANASI ISTVÁN. Sok esztendőök alatt N. Bányai Pap, adott világra egy Könyvet illy titulusal: *Szü Titka, az az: az ember szívének természet szerint való romlottságából és annak követéséből származott ezerszalárdságainak ki nyilatkoztatása és orvoslása.* Nyomt. 1670. 4. R. Vagyon ajánlva a' N. Bányai Tanátsnak, ugyan annak költségével is vagyon Világ eleibe botsátva. Ezen Prédikátiókban meg-mútoztatnak az embereknek tselekedeteikben-való fogyatkozások, és a' bűnösöknek magok mentségek vizsgálá verettetnek. Jeles szép könyv, Angliai nyelvből vagyon nagyobb részént fordítva.

NANASI JOSEF. Hajdu Böfzörményi Pap, Magyarra fordította a' Huldrik Jakab János Tigurumi tudós Professor és Pap Uri-Imádságra írott Prédikátióit, ilyen nevezet alatt: *Az Imádságok*
Imád-

Imádságának, az az: a' Sz. Mi-Atyáknak, avagy az Uri-Imádságnak Titka. Nyomt. Kolosfv. 1761-dik eszt. 8. R. Gyönyörűséges szép Prédikátziók arra a' materiára.

NÉMETI MHHÁLY. Született Szathmár-Németiben 1638-dik eszt. tanult az ott-való Oskolában, Debretzenben, Patakon, Belgyiomban. Az Hazába visszajövéen, lett Göntzön az Oskolában Mester, 1670-dik eszt. az Ekkléfiában Pap; de nem sokára onnan elűzetvén, töltötte az 1673-dik esztendőt Debretzenben, onnan Kolosvári Papságra vitetett, az holott nagy szorgalmatossággal és haszonnal szolgált 1689-dik esztendeig; midőn életének LI-dik esztendejében a' Világból ki múlt.

Sok hasznos Munkákat dolgozott 's adott-is Világra:

- (1) *A' Reformáta Vallásban lévő Idvességről.*
- (2) *Igazság Próba Köve.* Kolosfv. 1672. 8.
- (3) *Igazság Próba Kövének nyert Pere.*
- (4) *Sidó Grammatika.* Fránék. 1667. 8. R.
- (5) *Az egy Isteni Állatban lévő Három Isteni Személyeknek mutató Tüköre.* Nyomt. Kolosfv. 1673. 12. R.
- (6) *Évangéliumnak világos Tüköre.*
- (7) *Évangéliomi Dominika, vagy a' Vasárnapokra rendeltetett Prédikátziók; mellyekben a' Keresztényi Hitnek A-gazatai bővön ki Magyaráztainak.* Nyomt. Kolosv. 1675. 4. R. Az Elöl-járó beszédben meg-mutogatja Apostoli igaz Vallásunknak az Apostolok' idejektől-fogva-való meg-tartatását, és annak rendes folyását; emlékezik a' Magyarországi Reformátzióról is, Ez jeles jó Munka, a' mellyel élnek 's méltán élhetnek is az Egy-házi Tanítók.

(8) *Do-*

(8) *Dominikális Prédikátziók Tóldalékja*. Kolofv. 1686. 8.

(9) *'Sóltárok Magyarázata*. Nyomt. Kolofv. 1679. 12.

(10) *Menyei Tár-báz Kültsa*. Igen szép, minden alkalmatosságokra alkalmaztatott Könyörgések.

(11) *Halotti Centuria*, az az: Száz Halotti Prédikátziók, melyeket minden rendben 's állapotban lévő emberek' el-temettetések' alkalmatosságával írt 's el-is mondott. Kolofv. 1684. 8. R.

(12) *Prédikátori Erőtség*.

(13) *Catechetica Dominica*.

Számlálja mind a' ki nyomtatott Könyveit, a Dominikális Prédikátziók Tóldalékja nevű könyvében, s mind azokat a' melyeket már el készített, és 1686-dik éft. nyomtatás alá kéfzen vóltanak. Illyenek:

(1) *Az Apostolok Tselekedeteikről írott Könyvre, és a' Sz. Pál minden Leveleire (a' 'Sidókhöz írt Levélen kívül) rövid Magyarázat*.

(2) *Két Miscellanea Centuria*.

(3) *Egy Imepi Centuria*.

(4) *Profétai és Apostoli Reformáta Vallást általmazó Paisotska*.

(5) *A' Jéhus Kristus Örök Istenségeről kivált-képen-való Prédikátziók*.

(6) *A' Jéhus Kristus Örök Istenségét tagadó Enyedi Könyvének Prédikátziókban-való meg-tzáfoltatása*.

(7) *Évangyéliomi Igazság Sajtója*; mellyben egy Sodoma begyén termett Szőlő gerezd meg-sajtoltatott.

(8) *Magyar Katechetica*.

(9) *Nabugodonozor nagy Alló-Képe*. (a)

Hogy ezek a' nyomtatás alá már el-készített Munkák

(a) Lásd a' Domin. Prédikátziók Tóldalékja Élöl-járó befsédiben.

kák vagy a' maga Fija, vagy Fogadott Fija, vagy mások által ki-nyomtatódtanak volna: semmi jelét nem láttam. Azért jó az embernek a' mit ír magának ha lehet ki nyomtattatni; ne hogy mások főjtáfnak tsinálják, és a' nyúlak után lövöldözzék.

Meg kell itt azt-is jegyezni, hogy volt Kolosváron más Németi Mihály-is, a' ki lett Professorra 1696-dik eszt. meg-holt pedig 1709-dik eszt.

NÉMETI SÁMUEL Kolosvári Professor. Született Szathmár-Németiben 1658-dik eszt. a' kinek édes Atyja volt N. Szombati Sós Márton, Bétsben tanult és nevedezett tanult ember, a' ki lakását helyhezette volt Szatmár-Németiben. Tanult az Hazájában akkor szépen virágzó Oskolában, Kolosvárt, az után XXII. esztendőskorában Belgyiomba menván: Leidában, Trájektumban, Fránékérában. Vízszá térvén a' Hazába, lett elsőben Udvari Pap a' Bánffi Diénes Ur Özvegye Udvarában, nem sokára az után 1683-dik eszt. a' Kolosvári Kollégiomban Professor. De a' Fő Rendek tetszésekből az ifju Apafi Fejedelem mellé adatatott 1693-dik eszt. hogy tanítsa a' Hitnek Ágazatira. Professori Hivatala mellé onnan 1695-dik eszt. vízszá jöven, fok változások között XXXIV. esztendők alatt minden-féle Tudományokat azon Kollégiomban serényen és hafznoson tanított, 's Hivatalát jó lélekkel folytatta. Az alatt adott ki egy néhány Könyveket Deák nyelven. Ezek azok: -

- (1) *De Perenni durations Mentis.*
- (2) *De Regno Dei.*
- (3) *Metaphysica Réalis, De Deo, Mente, & Corpore.*

(4) *Mo.*

(4) *Moses Explicatus, seu: Cerimoniarum per Mosens latarum detecta veritas.* Claudiop. 1696. 8.

(5) *Epistola S. Pauli ad Hebraeos explicata.* Franek. 1695. 4.

(6) *Commentarius in Prophetiam Zachariae.* Franekerae.

(7) *In Daniele, Malachiam etiam elaboravit Commentarios; qui editi non sunt.*

Lassan lassan a' mások szolgálatjokban el fogyván,
meg holt 1717-dik eszt. Karátson Havának XVII.
dik Nájján. Maga, magának ilyen *Epitaphiumot* írt:
Me genuit Szathmár; Urbs Claudia fovit adultum,

Trajectum Juvenem, Leida Franekra dein.

Claudia at Urbs reducem excipiens mastravit honore,

Mystæ Lingvarum quas Cananea sonat.

Hellasque & Sophiæ, mox Numinis eloquiorum

Post Epborum ductum Principis Apasit.

Munere quo functum, Urbs eadem mox alma recepit,

Et jussit rursus munus obire prius.

In quo ter denis quatuorve fluentibus annis,

Quod feci id fecit Gratia sola Dei.

Jam fractus curis mærorumque agmine, Mentem

Commendo Christo; debile Corpus humo.

NEVETLEN KÖNYVEK, a' mellyeknek Iróji,
vagy Fordítóji a' magok Neveket bizonyos okok-
ra nézve fel nem tették, hanem el-halgatták. Ide
tettzett hogy téteessenek az idő szerint, a' mint Vi-
lágra jöttek.

(1) *Cantionale*, az az: *Históriás Énekes könyv*; melly-
ben külömb külömb-féle szép dolgok vagynak nyomtatva a'
Magyar Királyokról. Nyomt. Heltai Gáspár. Kolosvárat.
1574. 4. R. Ebben szép egybe fizedett Históriák
vagynak mind versekbe foglalva.

N

(2) *Psal.*

(2) *Pfálmufokhól-^{való} Isteni Ditséreték.* Debretzenb. 1590. 4.

(3) *Ester dolga,* az Ester Könyve *vagyon* versekbe foglalva. Kolosv. 1577. 4. R.

(4) *Evángyéliomok és Epistolák,* mellyeket esztendőnként minden Vasárnapon szoktak olvasni. Szeben. 1597-dik eszt. 8. R.

(5) *Szép Hístória a' tökéletes Asßonyi-állatokról;* melly a' Plutárkusból fordítatott Magyar nyelvre. Kolosv. 1577. 4. R.

(6) *Jeles szép Hístória két Görög Hertzegekről, erős Ajáksról és bölts Uliissesről,* miképen vetelkedtek és perlekedtek a' Táborban az Agamemnon Király előtt az erős Akbilles fegyvere felett. Kolosv. 1592. 4. R.

(7) *Salamon Királynak a' Dávid Fijának Markalfal-^{való} tréfa beßédének Könyve.* 1577. 4. R. Ez költött nevetséges Hístória; de elmés Tanuságok vagynak benne.

(1) *Amérikából, a' Nap-nyílgoti Indiából és a' Napkeletiből az Evángyéliom terjedéséről trost Levelek* Leusden Jánoshoz az Ultrájektorni Professzorhoz. mellyek Magyarra fordítatván ki adattak Kolosv. 1694-dik eszt. 12.

(2) *Liturgia,* vagy az Ur Vatsorája ki szolgálatásának módjáról; mellyet írtak a' Tifza körül-^{való} Papok meg-egyezett akaratból. Nyomt. 1655. 8.

(3) Hunnus Miklós Lubékai Püspök Könyvetskéje. Magyarra fordítatott illy titulussal: *Rövid és fundamentomos Trakta;* mellyből a' kegyes olvasó a' Római és Evángyélika Ekklesiákról ítéletet tehet. Nyomt. 1690-dik eszt. 12. R.

(4) Hornius György a' Hístóriában híres Leidai Professor, írt egy Könyvet, mellyet nevezett: *Sz. Genealogiának;* a' mellyet Magyarra fordított és ki böt-sá-

ki botsátott P. J. Váradon 1658-dik éft. Vólt Váradon azon időben Professor Püspöki János; Pap Putnoki János, mellyik tselekedte, bizonytalan.

(5) Gyula-Fejérvári Páterek adtak ki a' Kornis Kata Haller János Ur Házass Társa költségével egy illy nevezetű könyvetskét: Sz. Irás Summája. Kolofv. 1695. 12. R. Igen szép betűkkel vagyon nyomtatva.

(6) Elfen Miklós írásiból vagyon fordítva: Nagy tűz kis síkrája, Lojola Sz. Ignátz Exercitiuma. Nyomtatott Bétsben. 12. R.

(7) Jéfuita Páterek Titkai, a' magok írásaikból fzedegettettek. Nyomt. Magnovárdiában. 1657-dik éft. 12. R.

(8) Pápisták méltatlan üldözése a' Vallásért, melly e' Kérdésben magyaráztatik-meg: Ha szabad é valakit erőszakkal Vallásra kényszeríteni. Anno Conforta Mini VaLDe. Josue XXIII. 6. 12. R.

(9) MeisnerBóldisár Vitébergai Professor Katolikus Válaszfza az Esávita eretnekek Kérdésekre: Hol vólt Luthérus előtt az igaz Vallás? A' Pápisták között szorongatásban lévő igaz Évángyélius Keresztényének hasznokra adatott Világ eleibe 1627-dik éft. Magyarra fordítatott 1690-dik éft. 12. R.

(10) Polgári Törvények; mellyek a' Justiniánus Törvényei szerint fzedettek rendbe a' Bibliából. Nyomt. Debr. 1610. 12. R.

(11) Skotodulos és Diafánes Beszélgetései; egy Magyar könyvetske illy titulus alatt: Amaz hét fejű és tíz sarvu fene Bestián ülő bársonnyal 's drága kövekkel felruházott parázna Babilonnak, melly az ő paráznaságának anny Pohárba töltött résegitő utálatosságaival meg-résegiette a' földnek lakozóit, mezítelenségének Tüköre. Ny. 1671. 8. R.

(12) *História a' régi hires Trója Várofsának tiz esztendőig-
való meg-szállásáról és veszedelméről. Iratott 1569-
dik eszt. Nyomt. 1656. Lötsén. 4. R.*

(13) *Pontziánus Tsásár Históriája, miképen az ő
Fiját Dioklétziánust hét bölts Mesterek által tanitatta a'
tisztességes tudományokra. Lötsén. 1653. 4. R. Ez
költött História; de az mütogattatik benne, hogy
a' gonosz Afzszony, melly fok ártalmas dolgokra
veheti a' Férjét; és hogy a' tudomány, melly fokot
használ a' Nemes ifjunak.*

(14) *Magyar Esópus, az az: Esópusnak egész élete
és fabukái; mellyeket Görög nyelvből Deákra, Deákból Né-
metre, Németből Magyarra fordítottak. Lötsén. 1673-
dik eszt. 4. R.*

(15) *Fortunátusról írott szép nyajas becsédü História.
1651-dik eszt. 4. R.*

(16) *Kegyes tselekedetek rövid Ósvénykéje. 12. R.*

(17) *Temetési Pompa a' néhai Tekintetetes Nagy-
ságos Gróf Iktári Bethlen Péter el takarittatása al-
kalmatofságával egy néhány Prédikátziók és Orátzi-
ók. Várad. 1646. 4. R.*

(18) *Liturgia Claudiopolitana, az az: Közöséges
Egy-bázi szolgálatnak Példája. 1678. 12. R.*

(19) *A' Keresztényi Tudomáynak rövid summája;
melly a' Tartzali és Tordai közöséges Gyűlésekben 1562.
és 1563-dik eszt. közöségefsé tétetett. Patak. 1655-dik
eszt. Ugy tartatik, hogy Medjesi Pál, a' Lórándfi
Susánna Papja fordította Magyarra, és botsátotta
Világra.*

(20) *Ki tett Tzégér, melly által fel találja akár-ki-
is, minémü poshadt és mérges tejet fejt Keresztvári Pál Er-
délyben egy Kátékisfusnak tömlejébe; némü némü Heidel-
berga táján nőtt, bizlalt teheneknek tölgyéből a' nem igen
sületen.*

Beületett tsetsemő Keresztjénnek Boptatására. Pofonban. 1640. 8. R.

(21) *Magyar orßág Panaßßa.. Nyomt. Kaßán. 1620. 4. R. Vagyon a' Panasz egyenesebben a' M. orßági Püspökök és Papok ellen, a' kik mind a' Vallásbéli szabadságot, 's mind a' Politiában a' jó rendet fel forgatják.*

(22) *Szívek kintse, avagy Kristus Urunk szenvedésén 's halálán fohászokodó könyvetske. Tsikban. 1685. 8. R. Vagyon ajánlya Apór Istvánnak.*

(23) *Apologia, az az: Mentségre-való Irás; t. i. Mitsoda el-távoztathatatlan okokból kényszerítettének Tseb orßágnak mind három Statusi, kik az Ur-Vatsoráját mind a' két ßén alatt véßik, magok óltalmáért hadat fogadni. 1620. 4. R.*

(24) *Rövid de igen bizonyos Relatio arról, miként e' jelen-való 1634-dik eszt. Albertus Valensteiner II-dik Ferdinánd Fő-Generállßimussa meg-büntettetett. Leuch. 1634-dik eszt: 4. R.*

(25) *Tök, Mak, Zöld Tromfjára Pófaházinak Veres Tromf. An. 1666. 12. Kis Péter írása, Vallás felett-való veszekedés.*

(26) *Politika Filozofiai okoskodás ßerint-való rendes életnek Példája; mellyet valamelly Istenét, Vallását, Királdlyát és Hazáját igazán ßerető Nemes ember. G. C. L. Deákól Magyarra fordítván, a' mostani Udvarisággal tellyes Világ Fijainak elméjekhez illetvén, különböző indulat-jok és tudományok meg-jobbitására rendelt. Lötßen, 1674. 8. R.*

(27) *A' Vigasztalásoknak hasznos vóltokról a' lelki Hartzban. 12.*

(28) *Tatárok rabságokban nyomorgóknak Énekjek, kik*

Lengyel országból el raboltatván Kemény Jánossal együtt, Krimben tartattak. Nyomt. 12. R.

(1) *A' mi Urunk Jésus Krisztusnak Új Testamentoma*, most Görög nyelvből újjonnan Magyarra fordítatott, és nem-melley világosabb értelemre szolgáló Magyarázatokkal, azon kívül minden Könyv és Levél eleibe tétetett hasznos út mutatással és közönséges Elöl-járó beßeddel ki botosáttatott. Laubánban. Sil Miklós betűjével. 1754-dik eszt. 8. R. Kik munkálkodtanak ez Laubáni Testamentomnak Magyar nyelven-való ki adatásában, magokat meg nem jelentették. Akár kik voltak, tudós, kegyes embereknek bizonyítja tselekedetek.

(2) *Arnd János igaz Keresztýenségről* trott négy Könyvei. Magyarra fordítottak 1741-dik eszt. 8. R.

(3) *Aranymas v. Keresztýén A. B. C. Imádságos Könyvetske*. Kolosv. 1747. 12. R. Nyomt. M. Gróf Földvári Ersebet Ur Afiszony, Gróf Tóldalagi Mihály Ur Özvegye költségével.

(4) *Augustana Konfessio*, az. az: *a' Hitnek azon vallása*, melly *a' győzh. R. Tsásárnak V-dik Károlynak*, az *Augustái Imperiumi Gyűlésben* 1530-dik eszt. 25. Junii el olvastatott. Magyarul ki botosáttatott Jénában. 1740. 12. R.

(5) *Életnek és értelemnek kenyere*; mellyel az Örök életre izélező és igazságot éhező lelkek tápláltatnak. 1721. 12. Magában foglalja a' Rómái Vallásnak fundamentomát, Sz Állatokkal való éléseket, és XV. Dilemmákat, mélyeket formálnak a' Protestansok ellen.

(6) *Kerti veteményekről* írt Könyv; mellyben mint kelljen a' magokkal és veteményekkel bánni elő adatik. Kolosv. 1733. 8. R.

(7) *A' Hónapnak minden napjaira-való Keresztýén*

tyén Elmélkedések; melyek Angliai nyelven írtak Lukáts Rikárd Sz. I. M. Doktor által. Debretz. 1758-dik éfzt. 12. R.

(8) Manni János Olasz nyelven írt valami fabulás Elmélkedéseket a' Paraditsomról és a' Gyehennáról's ezeknek örökké-valóságokról; melyek Magyarra forditattak, és ki-is nyomtattattak Kolosv. 1712-dik éfzt. 12. R.

(9) Neuman Gáspár Boroszlói Pap írt volt egy kis Könyvetskét, melly Magyarra forditván neveztetett: *Imádságok velejének*. Nyomtattatott Pofonb. 1737. 8. R.

(10) Osterváld Fridrik János Helvétziában Neokomi Lelki Tanító, írt a' Keresztyének között az idő fzerint uralkodó *Romlottságnak* *Kut-sejeiről*; melyet Magyarra forditottak és ki nyomtattak Debr. 1745-dik éfzt. 8. R.

(11) Platzette János a' Koppenhágensi Frantzia Eklésiának Lelki Páfztora, adott ki egy Könyvet, melly Magyarra forditott's ki adatott illy névvel: *A' Keresztyén Étbikának, avagy Erköltsöknek tudományának rövid summája*. Debr. 1750. 8. R.

(12) Soproni piros Tyukmony; mellybe a' Római Pápisták öröme bé rekesztetnek. Nyomtatt. Kálsán. 1719. 8. R. Valami Jubiléusra írott Magyar versek ellen tojták ezt a' piros tojást, hihető a' nagy erőltetésben veresedett meg.

(13) Szakáts Mesterségről írott Könyvetske. Kolosv. 1745. 12. R.

(14) Tabera, az az: az-Istennek olyan meg gyúladott tüze, mellyet az Égből hirtelen bótsátott Szathmár Várofságban a' *Vári Mihály* oda-való Eszperest hajadon Leányára *Vári Kristinára* 1713-dik éfzt.

Juliusnak második napján. Melly miatt mindjárt megholt. Nyomt. Kolosv. 1716. 8. R. Vagyont ajánlv a' Nagyságos Béldi Susánnának, Vesselőnyf Pál Záfzlós Ur Özvegyének, kinek költségén-is nyóttatott ki. Vagynak itt ezen nagy Pátrona Afzónynak versei és a' meg-keseredett Atyának vigasztalására Levele-is. Ezen könyvetskében szép Elmélkedések vagynak, mind a' Filozofia, 's mind az Isten beszéde szerint az Égi Tűznek, Tüzes és Tüzetlen Meny-kőnek természetiről és Munkáiról.

(15) *Zengedező Menyei Kar.* Régi és újjonnan szerzettett válogatott Isteni Dítséreteket és lelki Énekeket magában foglaló Gradual. Frankf. 1743. 8.

(16) Rövid és hiteles le írása az Isten ítéletinek, mellyel 1755-dik eszt. Föld indulás által Portugalliát és némelly más Tartományokat ostromozott. Nyóttatott 1756. 8. R.

(17) *Ars beatè moriendi.* Bóldogúl-való meghalásnak Mestersége. Mellyben le rajzoltatik, miképen kellecsék embernek magát 's Felebarátját a' bóldog ki múlásra el készíteni. Melly Sz. Írásból és Ekklesiái Históriákból szedegettetett. 1753. 8. R.

(18) Idvesség Rende, a' Penitentiáról és az Ur Vatsorájáról-való oktatás. 12. R.

(19) *Imádságos Könyvetske;* melly az Uton-járók és Kereskedők hasznokra íratott. Jénáb. 1735. 12. R.

(20) 'Sóltároknak négyes Nótájik, és a' Hármias Énekléfről-való rövid Tanítás. Debr. 1743. 8.

(21) Geográfiai Tudománynak első kezdete. Halában. 1749-dik eszt. 12. R.

(22) Kolosvári Könyvező Szűznek Históriája; meg-íratott az ott való Páter Jesuiták által. Kolosv. 1735. 12. R.

(23)

(23) Száz és négy válogatott Biblia-béli Hístóriák; mellyeket az O és Uj Testamentomi Sz. Írásokból egybe szedett Hübner János, Magyarra fordított F. P. MA. TH DE. Basil. 1754. 8. R.

(24) Sellyem ereftésnek módja; elégséges le írása annak, miképen kellefsék Eperj-fákat es Sellyem ereftő bogarakot szaporítani, Németből fordítatott Magyarra. Szeben. 1754. 8. R.

(25) Házi különös orvosdágok; mellyek az orvosok nélkül szükölködöknek számokra az a. b. c. betük rende szerint szedettek egybe. Nyomtatt. Kolosv. 1761. 4. R.

(26) Erdélyi Méhetske; melly a' Méhekkal-való bánásnak titkait és Mesterségét rövid summában foglalván, szemünk eleibe terjeszti. Kolosv. 1762. 8.

(27) Recipe, az az: a' Ros virágjának sokféle gyógyító Hasznairól és erejeről. Tsíkb. 1758. 12.

NOGRÁDI MÁTTYÁS. A' Sár Réte mellett N. Bajomi Pap, és a' körül-való Ekklesiáknak Püspökök. (1) Angliai nyelvből fordította az LI-dik Soltárnak Magyarázását, mellyet nevezett *Idvefség Kapujának*. Nyomt. Kolosv. 1672-dik éft. 4. R. Nagy vastag Könyv, szép Munka-is. Vagyon ajánlva Apafi Mihály Fejedelemnek; és némelley Uraknak.

(2) *Lelki Próba Kö:* mellyen az ember mind magát's Vallását meg-tzirkálhatja; sőt Háza Népének-is Szent útát mutathat az egyenesen-való járásra. Debr. 1651-dik éft. 12. R. Vagyon ajánlva Kerekes Mihálllynak és Feleségének, Bagoly Katának.

OLÁH MIKLOS. Neve szerint ugyan Oláh
N 5 nem-

nemzetségből-való volt a mint maga-is le írta magát, 's Forgáts Ferentz-is az Históriajában. (a) Született Szebenben 1493-dik esztendőben. Serény elméje és szorgalmatos tanulása által arra ment, hogy még ifju-korában Pétsi Kánonikus lenne 1518-dik eszt. Egri Püspök 1548-dik eszt. és osztán sokaknak boszujokra Eszterg. Érsek 1553. és Primas. Érsek újvárat kezdette vól ugyan a' Törökök ellen az előtte-való Érsek építeni; de ő vivén tökéletességre, *Oláh-újvárnak* kezdett vól hívattni. Mikor az IV-dik Pius Pápa meg-engedte vól a' Magyaroknak a' Ferdinánd és Maksimilián kérésekre, hogy két fűn alatt élhetnének az Ur Vatsorájával 1564-dik esztendőben a' Maksimilián Király parantsolatjára ezt a' Pápa rendelkezését ki hirdette a' maga keze alatt-való Tartományokban. (b) Deák nyelven adott Világra holmi Könyveket, némellyik ugyan hólta után lett közönségesé.

(1) *Catholicæ ac Christiænæ Religionis præcipua quædam Capita de Sacramentis, Fide & Operibus.* Vien. 1560. 4.

(2) *Hungaria, sive: De originibus Gentis, Regionis situ, Divisione, Habitu atque opportunitatibus, Liber singularis.*

(3) *Attila, sive, De Rebus gestis Attilæ.*

Meg hól 1568-dik esztendőb. Életének LXXV-dik esztendejében.

OKOLITINAI JÁNOS. Versekbe fiedte a' Tripartitumot, és Viágra botsátotta Lótsén. 1648.

OLTÁRDUS ANDRÁS. Szebeni Fő-Pap és Ka-

(a) *Vid. Hung. Cap. XII. Fr. Forg in Hist. Libr. XIII. & XVI.* (b) *Istvánfi ad an. 156. Belius in Notitia Hung. p. 483.*

Kapitulum Dékánnya, mikoron Barth Krestely a' Szász Nemzet Püspöke, látogatná és vizsgálná az Eklésiákat, 's Szebeni-is 1650-dik eszt. mondott el egy Prédikátziót, a' mellyben elő adta a' Szász Eklésiáknak, mellyek a' Szebeni Kapitulumhoz tartoznak Reformáltatásokat mint kezdődött, és hogy ment elő. A' melly Prédikátzió több oda tartozó dolgokkal együtt, 's holmi Monumentumokkal ki nyomtattatott 1650-dik eszt. 4. R.

OROSZ FERENTZ. Remete Pál rendéből-való Szerzetes; azon Szerzetnek és Szerzeteseknek Históriákat rövid summában foglalta Deák nyelven 's ki botsátotta. Sopronb. 1747. 8. R.

OROSZHEGYI MIHÁLY Deák Zetelaki Poéta, a' Fenyő fának hafznos vóltáról, és a' 'Sendely tsinálóknak kellemetes Munkájokról-való Históriát írt és botsátott emberek közzé. Nyomt. 1655-dik eszt. Jeles szép elmés versekkel vagyon írva. Vad erdőknek szelid élő fája.

OTROKOTSI Foris FERENTZ. Rima-Szétsen született Magyar országban, tanult és tanított mind a' Hazában, 's mind az idegen országi Oskolákban, nevezetesen Trajektumban. Rima-Szétsi Pappá lett az Hazába-való vizsfa jövetele után; de tztáltatván ő-is más Helvetika és Auguftana Konfessiön lévő Papokkal egyetemben Pofonba a' Vallás dolgában 1674-dik eszt. ott meg-fententziáztatott és a' Neápolifi Gályákra el adatott. Onnan a' Belgyio-mi Hatalmas Ordok kegyességek és szorgalmatofságok által fok szenvedései után ki szabadítatott; mēt Belgyiomba és Angliába, egy ideig ott mülatozott, az után

az után jött Magyar országra, és ott Gyöngyöfön 's Kátsán is Papságot viselt. Kassai Papságából valami betegségének alkalmatosságával másuvá tétetett. El ment az után ismét Angliába és Belgyiomba, és ott valami Könyveket Világra bocsátott.

Hazájába jöven ismét Magyar országba, azzal kezdett álmadozni, hogy Isten ötét választotta volna Közben-járónak, a' ki meg-egyeztetné a' Protestansokat a' Római Katolikusokkal. Melly igyekezetét mások helybe nem hagyván, által ment nyilván a' Római Katolikusokhoz, egy nagy tzerémóniával-való Prédikáziót, tévén a' Századik el veszett Júhról. Es így minek utánna minden nyomorúságot el szenvedett volna az igaz Hitért Vallásért, annak utánna el hagyta. *Confessori* nevezetet érdemlett volt 's vett-is fokaktól; de a' maga Példájával meg-bizonyította, hogy tsak addig áll az ember míg Isten tartja. Által menetele után egy ideig úgy motskolta költött hazugságokkal a' Reformáta Apostoli Vallást, mint-ha azt soha nem tanulta volna, és mit hidjenek nem tudta volna, írása által olly modnékül való színekkel festette, mellyet az után maga-is meg-szégyenlett. A' Theologiában, Filozofiában, és Jusban Doctori titult és graduust vett 's nyert magának; de a' Római Vatikána Bibliotékában a' Bibliotékáriuságot, a' mellyet igen kívánt volna el nem érhetett. Borozlóba menvén az Biblia nyomtatására szerzett Tipográfiai készületet, a' mellyet az Anglusok és Belgák adakozásokból a' végre vettek vala a' Gállyákról meg-szabadult Papok 's ő-is azokkal együtt, hogy az Magyar Bibliát ki-nyomtassák, el-adta 's

maga

maga különös hasznára fordította. Idővel Nagy Szombatban töltötte többet idejét, hol Just tanítgatott, hol pedig főképen írogatott a' Káptalanban holmi Magyar Historiára tartozó dolgokat, Leveleket fzedegedett rendbe 's a' több. míg 1717-dik esztendőben meghólt.

Adott ki feles számu Könyveket Deák és Magyar nyelveken mind Református korában 's mind az után Római Katolikus korában. A' mellyek elő fordulnak ezek:

(1) *Kerefst alatt nyögő Magyar Izraelnek bálá adó és könyörgő Imádsági Nyomt.* Kolos. 1682. 8. R.

(2) *Idveséges Bessélgetések*, némelly válogatott Sz. Írásbéli helyyekekről Prédikátziok, mint Sodoma vétkekről vezzedelméről, Tántzról 's a' több. Nyomt. Kolosvárt. 1683-dik eszt. 8. R.

(3) Az ötödik Angyal Trombitájáról az Jelenésekről írott könyvben Deák nyelven. *Apocalyptica Tuba Quinta: ortum, progressum & interitum Locustarum -- pandens.* Amst. 1690. 8. Itt a' mélységből feljött sáskákat magyarázza a' Római Ekklesiában való szerzetesekre, nevezetesen a' Jésuitákra. Vagyő ajálva Villámnak az Angliai Királynak; a' melly ajánló Levelében hozsazon le-írja és panaszolja az akkori Reformáta Ekklesiának Magyar országban való üldöztetését és szorongatását. Irta volt Gyöngyösi Pap korában 1683-dik eszt.

(4) Némellyek az Koktzejus sententziai ellen szólottak, mint-ha ő tagadta volna, hogy az Isten meg-botsátotta az O-Testámentomban élt Hiveknek bünöket, annak alkalmatóságával Kassai Pap korában 1689-dik eszt. írt egy kis Könyvet; melyet nevezett: *Sententia Media ac Pacificatoria de Remissione*

missione Peccatorum Veteris & Novi Testamenti Fidelium - - Amstel. 1690. 8.

(5) *Irenicum seu Pacis Consilium pro Unione & Concordia ad Fratres Protestantes* - - Franek. 1692. 8. Magyar országbán írta vólt 1682-dik eszt.

(6) *Questio decantata: Ubi fuerit Ecclesia Reformata ante Lutherum, Zwinglium & Calvinum.* Amstelod. 1661. 8. Vagyon ajánlva a' Magyar Királynak Jósefnek.

(7) *Origines Hungaricæ, seu: Liber, quo vera Nationis Hungaricæ origo & antiquitas, e veterum Monumentis & Lingvis præcipuis panduntur.* 2. Tom. Franekera. 1693. 8.

(8) *Veritatis antiquæ Apologia.* Ezt Kis Imre Péter ellen írta, a' ki a' Bibliának ki nyomtattatása ellen akadékoskodott.

(9) *Theatrum Antiquitatis & Novitatis Ecclesiasticæ.*

(10) *Furor Bestiæ contra testes Jesu Christi.* Ez az utolsó a' Tigurumi Bibliotekában kéz írásban áll.

Minek utánna Vallását változtatta, a' Római Katolikusokhoz hajolván, adott Világ eleibe ilyen nevezetekkel-való könyveket:

(1) *A' tévelygő Júbról-való Prédikátszó a' CXIX. Sőtárnak 176-dik verséből, midőn a' Római Hitre által állott N. Szombatban. 1694-dik eszt. XXIX. Napján Kis-Afíszony Havának.*

(2) *A' jó lelki esméreretnek maga mentő tanúbizonysága, a' mellyel maga tselekedeteit az emberek előtt mentegeti.* Nyomt. Káfsán. 1694. 8. R. Mind Deákul's mind Magyarul ki adta. Ha valahol, itt a' fárban hagyta Otrokotsit a' tudománnya; mert ez a' Könyv is igaz hogy kevésből áll; de a' dolog-is benne éppen semmi.

(3) *Latum ad Lugentes Sion Nuncium, quo instare tempus Conversionis Turcarum refert.* Tyrnav. 1696. 8. Írta volt ezt Református-korában, az után a' Római Vallásra állván, szüroгатott belé néhol holmit. Az idő meg-mútatta, hogy *insonnia vana*, haszontalan álmadozás, nem tölt benne semmi.

(4) *Róma Istennek Sz. Várossa*, vagy olly Munkátska; mellyben a' XLVIII-dik 'Sóltárt Lelki értelem fzerint szabja Rómára, hogy Sion és Jerusálem ábrázolták Rómát. Nyomt. N. Szombath. 1698 dik éfzt. 8. R. Deákul és Magyarul vagyon ki nyomtatva. Ez a' könyvetske tellyes a' Sz. Írásnak vétke el tekerésével, és a' Protestanfok ellen költött hamis vádokkal; mellyeket jól tudott maga hogy nem igazak, 's még is mintha Vallásunkat nem tudta volna, vízfűz kiáltó lelki esmérleti tanubizonyfága ellen, fel írt 's Világ eleibe botsátott.

(5) *Examen Reformationis Lutheri & Sociorum ejus justum, modestum* - - Tyrn. 1696. 8. Ezt a' Könyvet meg-examinálta az után Angliában Woodroffe, 's meg-mútatta szél ellen való Pók-hálónak.

(6) *Az Istennel járóknak tökelletességek, mellyet nagy részin egybe sedegett, a' régi Atyáknak írásaikból.* Nyót. 1699-dik éfzt. 12 R. Deákul Magyarul. Ez igen szép Könyv; még Református-korában írta volt, hanem az után tóldozott néhol hozzá.

(7) *Theologia Prophetica, seu: Clavis Prophetiarum & Typorum S. Scripturæ.* Tyrn. 1705. 4. Református-korában írta ezt is.

(8) *Antiqua Hungarorum Religio verè Christiana & Catholica temporibus S. Stephani Primi eorundem Regis suscepta.* Tyrn. 1706. 8. Jelenti ezt-is a' fellyebb valóval együtt Református-korában hogy meg-írta; de az után sok képen változtatta, pallérozta. (9)

(9) *Restitutio Israëli futura.* Vienn. 1712. Ezt is Reformákuskorában még 1692-dik eszt. Fránékérában írta vólt; de annak utánna pallérozta; nagy Könyv, de tsak *somnus fallax*, álmadozó elmének képzelődése a' 'Sidók meg-térésekről; a' mellyet kíván a' jó Keresztyén, de hogy és mikor léfzen? az bizonytalan.

(10) *Breve Specimen introductionis in Jurisprudentiam Methodicam.* Tyrm. 1699. 12.

OZORAI IMRE. Az elsőbb rendbéliek közül vólt, a' kik Melánkton Filephez, Lutherhez, Velkurjóhoz mentenek tanulni Magyar országról Vitébergába: volt ez ott 1530-dik eszt. Magyar országban vólt ofztán Tanító Békésben; az holott a' Ladányi, Massai nagy Familiáknak tündököltette az Évangéliom világát.

ÖRVENDI MOLNÁR FERENTZ. Írta versekre a' Bibliában-való Részeket egy Könyvben; mellyet nevezett, Lelki Tár-háznak. Nyomt. Debretzen. 1666-dik eszt. 8. R.

PÁLFI LEOPOLD. Ezeres Kapitány Gróf Ur, Világ eleibe botsátott egy könyvetskét, illy titullal: *Hadi embernek oktatása.* Íratott Faber Krestely Farkas által. Nyomt. Kálsán. 1759-dik eszt. 8. R.

PÁNKOTAI FERENTZ Szalontai Prédikátor, így nevezte a' könyvét: *Sanctus Hilarius*, avagy minden féle szomorúságoknak neme ellen-való Elmélkedés. Nyomt. Várad. 1650-dik eszt. 12. R.

PANNO-

PANNONIUS JÁNOS. Igen híres vers szerző Pétsi Püspök Mátyás Király idejében. Anyai Ágon volt a' Vitéz Familiából-való, Vitéz Borbára lévén az édes Anyja; de az Atyjáról írásiban nem emlékezik. Valami versekből mind-az-által, melyek forognak az embereknek kezekén, úgy lehet hozzá vetni, hogy lett volna a' Garázda Familiából-való az Atyja. Olasz országban ifju-korában tizenkét esztendeig lakott a' tanuság kedvéért. Magyar országban Esztergomi Érsek lévén az édes Anyjának testvér Bátyja, ő-is a' Tudósokat szerető és betsűllő Mátyás Király alatt, hamar még ifju-korában el érte a' Pétsi Püspökséget. De ugyan a' Bátyyával együtt a' Király haragjába estenek, mikor arra szándékoztanak, hogy Mátyás helyett Gázmért a' Lengyel Királyt tegyék Magyar országban Királynak. Meg-is holt mindenik hamar, az Esztergomi Érsek öreg ember volt, Pannonius pedig mindenkor beteges; holt-meg 1472-dik eszt.

Sok versei forognak az embereknek kezekén, a' melyeket egyik és másik Világra bocsátott. A' Magyarok Históriajokat-is versekkel írta volt; melyet keresnek a' Tudósok 's panaszolnak, hogy nem találják. Ki nyomtatták a' Munkáit nem régiben-is Budán. 1754-dik eszt. 8. R.

PANNONIUS TZÉLIUS, más és igaz néven Gergely Ferentz, Rómában a' Sz István Király Udvari Házánál sokáig volt Prior 1540-dik eszt. tájban. Az Énekek Énekére, Mennyei Jelenésekről írott Könyvre a' régibb's újjabb Írókból fzedeketett öfzve Magyarázatot; melly ki nyomtattatott Párisban 1541. az után Velentzében-is 1571-dik eszt.

Q

PÁPAI

PÁPAI Páriz IMRE. Pápáról vett eredetet, kereskedő embernek gyermeke volt, tanulásával arra ment, hogy lett Défi Pappá, és a' Traktusban Esperefté; az után volt a' II-dik Rákótzai György Fejedelemnek Papja, 's egyszer'smind Fejérvári Papis. Bé következőn a' fok-féle háboruság az Országba, meg holt száraz betegségben 1666-dik eszt. Irt volt egy kis Könyvetskét, mellynek *Keskeny út* nevet adott. Melly a' Lelki-esméretbe akadott kételkedéseket a' Theologiai materiák rendi szerint igyekezi el hárítani. Szép móddal, jó rendel tudóson íratott Könyvetske; mellyre nézve mint hasznos Munka sokszor nyomtattatott ki. 8. R.

PÁPAI Páriz FERENTZ, a' fellyebb le írt Imrének Fija. Született Défen 1649-dik eszt. Besztertzére vonta volt el az Atyja magát a' Hazában-lévő Háboruságban, 's hogy a' gyermeke idejét el ne vesztene, Vásárhellyre adta volt tanulni, annak utánna küldötte Enyedre. Annyira végezvén Enyeden tanulását, el ment Lipsiába az Orvosi Tudományoknak tanulásokra, Frankfurtba, Márpurgba, Heidelbergába, az holott olly kedvesiséget szerzett magának, hogy a' Filosofiai Professori Katédrára Hivatalt adnának néki. Basiléában több időt töltött el, az holott az Orvosi Tudományban ritulust és graduust-is nyert ő magának, nem tsak, hanem a' Basiléai Akadémia Adfessora titulust-is; a' melly kedves titulussá volt mindenkor. Erdélybe vizszzá jövéen, az Enyedi Kollégyiomban 1676-dik esztendő-től fogva Professori Hivatalt viselt 1716-dik esztendeig, a' mellyben osztán vége lett szolgálatjának és életének. Volt ez jó Deák, Görög, Német, Fran-

Frantzia, híres Poéta, jó Filozofus, Historikus, Theologus; az Orvoslás Mesterségéből merő Eskulapius, igen hasznos ember; kinek szép híre neve, mindenkor fenn léfzen Erdélyben. Az Enyedi Kollégiumnak-is meg-betsülhetetlen és meg-hálálhatatlan fokat szolgált, annak számára szerzett az idegen Országokban Alumniakat, Fráncfurtumban Jablonski Dániel által a' Prussiai Királytól kettőt, Leidában a' Hollándiai Hatalmas Ordoktól kettőt, Fránékérában: az Angliai Pénz-is, mely az Enyedi Kollégium számára jár, ennek okosága, tanátsa, írása, és a' végre oda küldött Fija, Pápai Ferentz által szereztetett.

Sok jó könyveket írt és fordított a' maga Nemzete hasznára; a' minéműek:

(1) *Pax Animæ. A' Lélek Békéségéről és elme gyönyörűségéről való Trakta.* Mellyet Molineus Péter írt volt Frantzia nyelven. Nyomt. Kolosv. 1680 dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' II - dik Apafi Mihály Fejedelemnek. Keresztényen ember oktatására, hasznos jó Könyv.

(2) *Romlott fal fel épülése, avagy a' Magyar országi és Erdélyi Ekklesiáknak, a' Reformátzio kezdetitől fogva-való Historiájok.* Mennél igazábban, bővebben és szorgalmaztabban lehetett, össze szedettetett, meg-magyaráztatott és a' mint véghez ment le íratott Pápai P. Ferentz M. Dr. és az N. Enyedi Kollégiumban egyik méltatlan Tanító által 1685 dik eszt. Vagyon ajánlva a' Debretzeni Tanács egyik betsületes Tagjának, Boros - Jenei Bernárd Jánosnak. Ez, a' Karafa Debretzent akkor szatizoltató kegyetlensége miatt, ki nem nyomtatathatott, noha bővebb a' Deáknál. Deákul pedig ki nyomtatott Szebenb. 1684-dik eszt. az után

a' Maga életével bővitve Tigurumban. 1723-dik éftend. 8. R. illy titulussal: *Rudus Redivivum*, seu: *Breves Rerum Ecclesiasticarum Hungaricarum & Transilvanicarum Commentarii.*

(3) *Pax Corporis.* Az emberi Test nyavalydinak, okairól, fészkeiről, azoknak orvoslásoknak módjáról való Traktata. Sokszor nyomtatatot ki. Az első nyomtatás vagyon ajánlva Bornemisza Katának, a' Lőssontzi Bánffi Diénes Özvegyének.

(4) *Pax Sepulchri.* Idveséges és igen szükséges elmélkedés arról, miképen kellesek embernek mind Keresztényül élni, mind pedig idveségesen meghalni. Kolosv. 1698-dik éft. 12. R. Vagyon ajánlva Teleki Kristina Afzönynak, a' néhai Malom-vizi Kendefi János Ur Özvegyének, kinek költsége által látott világot. Ez a' Könyvetske a' Keresztén életre 's boldog halálra készítő szép Regulákkal és Istenhez-váló szép foházkodásokkal telyes.

(5) *Pax Aulae.* A' b. Salamon egy nebány válogatott Reguláinak rövideden-váló elő adása: mellyek az embernek itt az életben-váló bölts maga viselésére, kiváltképen a' Méltóságban és a' Méltóságok előtt szükségesképen meg követtetnek. Kolosv. 1696. 12. R. Ehez vagyon ragasztva a' Lélek és Test között-váló Hartznak le írása Deák versekkel.

(6) *Pax Crucis.* Sz. Dávid Királynak és Profét. CL. Sőtári, mellyek a' Sz. Lélek tzélja szerint CL. Könyörgésekben ki magyaráztattak. Kolosv. 1710. 12. R.

(7) *Dictionarium* Deák és Magyar nyelven, a' melly a' tanulóknak hasznokra alkalmaztatott. Lőtsén. 1708. Vagyon ajánlva az első Prussiai Királynak Frideriknek, a' ki Alumniát adott vólt az E.

nyedi

nyedi Kollégiumhoz két Deákoknak tápláltatásokra a' Fráncfurtumi Akadémián.

(8) *Ars Heraldica*. Mellyet akkor írt, mikor az Ausztriai Ház kezére ment Erdély igazgatása.

Vagynak fok versei ki nyomtatva bizonyos alkalmatosságokra íratlak, némellyek egész Könyvet tehetnek, vagynak fok Levelei, mellyeket mindenfelé a' Tudósokhoz küldözött, a' mellyeket ugyan nyomtatás alá-is készített.

Sokaknak halotti verseikkel halálában meg tiszteltetett; a' mellyet maga írt vólt magának azt ide írom.

Pacis amans Pacem docui; cuique professus

Ipso opere & veri non semel indicio.

Intentus Paci, proprium ius sæpe remisit;

Et potius duxi Pacis honore nihil.

Nec potui tamen hic solida unquam Pace fruisce,

Pace ita defecto, spes erat una super.

Optima nunc rerum peto Pax Te, Pacis Oliva

Tegmen sub tutum me quia CHRISTE vocas.

PARSITZ KRISTOF. Sellymetzi Oskola Mester Rósenbergából való, Magyar országból elbujdosván, Német országban töltötte idejét. Sok verseket írt, de nevezetes a' Magyar Királyokról írott Históriaja; mellyet illy titulus alatt tett közönségesse; *Tabella Hungariae Ducum & Regum Christianorum, in quo eorum ortus & occasus, Regnorum accessiones & avulsiones brevi penicillo delineantur.* Viteb. 1702. 8.

PASKO KRISTOF. Hazája a' hol született, vólt Bihar Vármegyében Székely Hídán. Erdélybe szorgalmatossága és Házasága által. szép Uri állapotra

ment volt. Ez Hazának nehéz nyomoruságos állapotjában fokot szolgált, a' Törökhöz Követségek be járt; ezért fokot törekedett. Mikor *Béldi Pá* 1678-dik eszt. a' Fejedelem ellen való Tselekedeteivel vádoltatnék és Erdélyből ki ijesztetvén, a' Török Tsáfszárhoz folyamodott volna, akkor Páskó is el ment; és többé Erdélybe nem jött; hanem idővel Magyar országon Patakra kerülvén, Számki-
vetésben ott holt-meg.

Adott volt Világ eleibe egy versekkel írt szép Könyvet az Erdély romlásáról; melynek ez a' titulusa: *A' Nemes és régen híres Erdély országának keserves és somoru Pusztításáról írt Siralom.* Mellyet 1658. 1659. 1660. esztendőken a' *Pogány Tatar Hám*, sok kóborló Kozáksággal 's Török Nemzettel, Havas-al-földi 's Moldovai sok Kurtyany Hadakkal, minden irgalmaság nélkül elkövettenek. Ezek után történt változásait Erdélynek meg-mondja, *Rákóczy György* a' Törökkel tett két Hartzaiával - ama nagy emlékezetű Váradnak kegyetlen Viadalok által lőtt Pogány kézbe esését írja le. *Édes Hazáján 's Nemzetén sívösen bánakozó Bihar Vármegye-beli Nemzetes Székelybéli Páskó Kristóf*, a' mint láthatta 's tudhatta, igazán sínezés nélkül, még ennyi változásokban meg-maradt kevés Magyar nemzetnek emlékezetire. Nyomt 1663-dik eszt. 4. R. Ez a' História ritka, de igazán nagyon írva, és igen szükséges az akkori dolgoknak helyesen-való ki tanulhatásokra.

PAKSI MIHÁLY. Tanulás, látás, hallás kedvéért 1566-dik eszt. lakott Vitébergában; annak utánna Túri Mátyással együtt a' Nagyságos Zaflos Ur Telegdi Miklós küldötte 1568-dik eszt. Génévába, hat száz Tallérokat adván arra való útjára,
levele

levele által is ajánlván Bézának, a' ki ugyan e' nagy Urnak tett válfzfszát ki is nyomtattatta. Nagy Uri embereknek gyermekei lévén a' kezére bízattatva, azokkal lakott 1572-dik éfzt. Heidelbergában, Párisban és Olasz országban. Magának még akkor vólt hivatalja a' Váradi Tanátstól a' Váradi Oskolának tanítására; de az Urfiakot el nem hagyhatván, nem vállalhatta; annak utánna Hellowéus Bálint a' Debretzeni Ekklesiába menvén, helyébe vitetett az Egri Ekklesiába 1574-dik éfzt. tájban. Ki vagynak Paksinak nyomtatva három Levelei, (a) a' melyeket írt Simlérushoz 1572. 1573-dik éfzt. a' melyekből, fok jeles dolgokat lehet ki tanulni a' mi Hazánkra tartozókat.

PATAI Balog JÁNOS. Bogáti Papsága után lett vólt Száfvárosi Pappá, Angliai nyelvből fordított Magyarra egy könyvetskét, mellynek titulusa: *Lelki igazgatás a' betegségben és a' Halál árnyékában. Melly könyvetskében meg-íratik, miképen vigasztalhatják magokat az emberek a' Nyavalyában az Halál ellen.* Nyomt. Ultrájekt. 1700-dik éfzt. 8. R. Vagyon ajánlvá Bartsai Ábrahámnak és Feleségének Kendefi Anna Afzszonynak.

PATAI ISTVÁN. A' Pápai Ekklesiának Papja az Enyedi Török Urak idejekben. (1) Magyarra fordította a' *Vives Lajosnak* a' Keresztyén Férjnek egy máshoz-való Tisztekről és Kötelességekről írott Könyvét. (2) Írt egy Könyvet ilyen titullal: *A' Sákramentomokról in genere és kiváltképen az Ur-*

(a) *In Miscellaneis Tigurinis.*

Vatsordjáról való Könyvétské; mellyben Kérdezkedéseknek és Feleleteknek formáiban a' Keresztyn tökéletes és igaz Vallás az Ur Kristus Teste ételének, és Vére italának igaz értelméről; bé foglaltatik és minden rendbéli tévelygések elleni Sz. Írásnak helyeivel meg-erősítettik Patai István Pápai Prédikátor által. An. 1592. 8 R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Eningi Török Istvánnak, Húnyad Vármegye örökös Főispánnyának, Pápa Városza Földes Urának és Pátronufsának. Az ajánló-leveleiben meg-írja, az ott való Ekklesiákban mitsoda tévelygéseket vittek bé nem régen a' Tanítók a' Kristus teste felől való értelemben, 's mitsoda állapotban legyenek a' környék béli Gyülekezetek. A' Könyvét Beithe István Püspök versekkel dítsérte meg; maga pedig így szólítja meg:

I Liber, inuicti suffultus robore Regis,

Regis & ad Populum. viva lucerna pium.

I Liber, & redeas avido cum faenore nobis,

Est laterna via nam Deus ipse tua.

Ez a' Könyv arra a' materiára szükséges úgy látszik, kivált a' mint abban az időben irattatott együgyűen minden tizfra nélkül. Ujjolag ki nyomtatott Fejérv. 1643 -dik-ézt. 8. R.

PATAKI ISTVÁN Kolosvári Professor. Született e' Világra 1641 -dik-ézt. a' ki ifjúságában serény tanulása által meg kedveltetvén magát amaz nagy gazdag Urral Bánffy Diénessel, az őtet maga költségén el küldötte a' Belgyiomi Akadémiákba a' tanulás kedvéért. Mellyekben való serény tanulása után vizfzá jöven Erdélybe, tette a' Kolosv. Kollegiumban Professorrá: elsőben a' Nyelvekben és Filozofiában, az után a' Theologiában. Vólt az ifju A-

ju Apafi Mihálynak-is Tanítója négy esztendők alatt. Mellette volt a' Pátronussának Bánffi Diénesnek fogságában, írt volt nevezetes Munkát mentségére-is, és azokban, a' melyekben vádoltatott ártatlanságának megmutatására; melly ha az Ország Gyűlésén felolvasztatott volna, úgy lehet ítélni hogy meg nem fententziáztatott volna: mellette volt akkor-is, midőn éjtfzaka Bethlen Várában fejét vették 1674. dik eszt.

Magyarra fordított Deák nyelvből egy Könyvet, mellyet így nevezett: *E Világ igazgatásának Mestersége: melly Sász jeles Régulákban adatott elő.* Nyomt. Kolosfv. 1681. dik eszt. 4. R. Vagyon ajánlva a' hírrel névvel fénylő Tekintetes Széki Teleki Mihály Urnak, az Erdélyi Fejedelem Tanács Ur Hívének, Torda és Máramaros Vármegyék Fő-ispánnyának, Hufztnak, Kő-várnak és Vidékinek Fő-Kapitánnyának, Hazája Lelki Testi szabadsága mellett hadakozó Kerefsztyén Magyarságnak Előjárójának, az Isten Anya-szent-egy-házának nagy Oszlopának és jó Fiának, a' meg-nomályosodott ditsőségű szegény Magyar Nemzetnek egyik Szövetnekének.

Vádoltatott ő-is eleinte Défi Mártonnal együtt, mintha-újj dolgokat tanítana a' Vallás dolgában, lévén ő is nevezetes Tanítvánnya Koktzéjus Jánosnak, a' ki alatt disputált-is Leidában 1666-dik eszt. De a' vád alól felszabadítatott a' Radnóti 1674-dik esztendő-béli Sinodusban; és nagy haszonnal is mindenek, de kivált a' Fő Rendekek előtt-való kedvességgel szolgált 1693-dik esztendőig, a' mellyben a' pestis alkalmatosságával e' Világból ki-múlt Életének LII-dik esztendőjében.

PÁTER PÁL. Trintsénben született Magyar orfszágban, Torunumban Prussiában viselt Oskola Mesterséget, Dantzkán a' Mathefisben 1688-dik esztendő tájban Professorságot. Adott Világ eleibe egy néhány Könyvetskéket Deák nyelven.

Vide Czwittinge. p. 297.

PÁZMAN PÉTER. Született és nevekedett Váradon. Lett Jészuita és Missionárius Magyar orfszágban; idővel Esztergomi Érsek, Primás és Kárdinális. Sok-féle Könyveket írt, fordított és bortsátott Világ eleibe, rész szerint maga neve alatt, rész szerint mások' nevek alatt Deákul és Magyarul. A' mellyek előmbe akadtak ezek:

(1) *Imádságos Könyv:* maga Vallásához alkalmaztatott szép Könyv.

(2) *A' Vasárnapra rendeltetett Évangyéliomokra-való Prédikáziók.* Pofonb. 1638-dik esztendő Fol. Ez szép Könyv, az Atyák' Írásaikból 's a' Pogányok ékes mondásaikból vagyon egybe szedve 's jó végre alkalmaztatva; nem is tzivódik igen nagygyára a' más Vallásuakkal benne.

(3) *Isteni Igazságra vezérő Kalauz:* mellyet írt Pázmán Péter Jészuiták rendin-ülő Tanító. Nyomt. Pofonb. 1613-dik eszt. Fol. Ebben a' Könyvben minden ékelesen szólásinak és elmés találmánnyinak vastag folyamatját ki öntötte az ellenkező Vallásuak ellen; nevezet szerint a' Reformátusok ellen; és úgy írt, mintha valósággal azoknak Tudományokat nem tudta volna; holott jól tudta mint a' ki közöttök született, nevekedett és tanult Váradon a' Kollégiomban. Azért-is írta volt rólla Geleji István, hogy

vißsa

vißszá kiáltó lelki ísmérettel írta a' mit írt, jól tudván, hogy a' Reformátusok nem úgy értenek és tselekednek.

(4) Alvintzi Péter ellen öt Levelek.

(5) Tanátσκοζás, mellyet kelljen a' különböző Vallások közzül válaftani. Veresmarti Mihály neve alatt.

(6) Kempis Tamás Könyvetskéjét a' Kríftus követéséről Magyarra fordította.

(7) *A' fetét Hajnal Tsíllag után Bújdosó Lutheristák Vezértője, melly útba igazítja, a' Vitébergai Akadémia' Fridéríkus Bálduinus által ki botaótott Feleletét a' Kalauzra.* Nyomt. Bétsben. 1627-dik eßt. 8. R.

(8) Vagynak fok apróság, Vallás felett-vało vezekedései kí adva, a' mellyek néha fordulnak elé.

PELBART OSVALD. Hazájára nézve Temesvárról-vało, Szerzetére nézve a' Minoríták rendin-vało híres Prédikátor, élt 1401-dik eßt. tájban, írt holmi Deák Könyveket:

(1) *Aureum S. Theologiæ Rosarium ex Doctrina Doctoris subtilis & Bonaventuræ.*

(2) *Stellarium B. Virginis. Pomærium Sermonis. Commentaria in Psalmos.*

PERLITZI DÁNIEL. M. Doktor és Nógrád Vármegye rend szerint-vało *Physicussa*, ki adta:

(1) *A' Moller Károly Orvosi oktatását, miképen kellessék a' Pestis és egyéb mérges nyavalyák ellen őrizkedni, mitsoda eßközökkal élni, orvosolni.* Budán. 1740-dik eßt. 4. R.

(2) *Testi békeségre vezértő Uti-Társ, az az: Sokféle nyavalyákkal küßködő testnek szükségére alkalmasztá-*

maztatott Házi és úti Patikátskának rövid és sum-
más le írása. Nyomt. Budán. 1740-dik éft. 4. R.

PERNYESZI SIGMOND. Fő Renden-való Is-
tent felő ember, a' ki annak idejében élt és lakott
Királyfalván a' Küküllő mellett. Botsátott Világra
holmi Könyvetskéket, 's Magyarra fordította (1)
Az Avénárius Könyörgéseit, illy titulus alatt: *A'
Kegyes Léleknek vigasztalást szerző idvefség Paiffa.* Nyöt.
Kolofv. 1676. 8. R.

(2) *Az Isten Anya-Szent-egy-házában Lelki hartzot tar-
tó Vitézeknek, Lelki Sebek fájdalmát enybitő Lelki Flaszt-
ronn. Mellyet egy tudós Lelki Doktornak nagy tanátsal és
munkával állított Lelki Patikájából készített Ostopányi Per-
nyeszi Signond.* Kolofv. 1678. Ez a' Pernyefzi Sig-
mond öreg idejében kegyefségét szorgalmatoson gya-
korló ember volt mind egyebekben, 's mind neve-
zetesen abban, hogy nem tsak könyörgést tett ma-
ga Házában tselédi között; hanem minden Vasár-
nap reggel a' rendes Isteni tífzteletnek előtte az Is-
ten beszédét magyarázta a' maga Házánál magáno-
son Tselédinek.

PESTI GÁBOR. Statilius Fejérvári Püspök ide-
jében 1537-dik éft. íratik Fejérvári Kánónikus és
Ugotsai Árkidiakonufnak. Magyarra fordította a'
négy Evangyélisták írásit, illy Deák titulus alatt:
*Novum Testamentum, s. Quatuor Evangeliorum volumi-
nā Lingua Hungarica donata Gabriele Pannonio Pest-
bino interprete. Cum gratia & Privilegio Romanæ R.
Majestatis ad quinquennium.* 1536. V. 8. Még ak-
kor versekre az Evangéliom nem volt. Verseket
írtnak Pestinek nagy tudós emberek, úgymint:
Brassliká

Brassikánus Sándor, Lázius Farkas, Fáber Udárik. A' Barátiról úgy látszik, hogy maga sem volt alávaló ember.

PÉTERFI KÁROLY. A' Magyar országban véghez ment Kontziliomokról és azoknak végezeifeikről 1016. dik esztendőtol fogva 1715. dik esztendőig nagy két Könyveket írt és botsátott Világ eleibe. Pofonb. 1741. 1742. dik eszt. Fol. Szép Deáksággal; de a' mellett felette vak buzgósággal és fel fúvalkodott indulattal, magát embernek nem esmérven. A' ki sohól írásiban jól, annál inkább tisztességgel az ellenkező Vallásuakról emlékezni nē tud. Noha a' hit Isten ajjándéka, és ha hitet Felebarátjának adni nem tud, azt vagy fzenvedni kell békefséges türelemmel, vagy azzal banni atyafijui fzeretettel.

Vádoltatik azzal Péterfi', hogy az Otrokotsi kézírásait mesterséges által-állatozással a' maga nevére változtatta: a' mit Hevenesi 's főképen Otrokotsi fok esztendők alatt egybe gyűjtögettek, ő azokat a' mint tetfzett maga neve alatt Elöl-járó beszédekkel, Titulusokkal fel tzifrázván, Világ eleibe botsátotta. Én ugyan ezzel vádolni nem tudom, de a' kik közelebbről ismérték, ez az ítéletjek. (a)

PERENI. PÉTER Korona örző Ur, Erdélyi Vajda, Sáros-Pataknak és Magyar országban fok Dominiumoknak Urok, Mikor Német-Ujhellyben fogságban tartatnék, az O és Uj Testamentomi Historiákat

---

(a) *V. Rotaridæ Historiæ Hung. Litterariæ Lineamentorum Prolegomena.* p. 96. 97.

tóriákat Kép író által igen szépen le festette; maga pedig szép Magyar versekbe foglalta a' Hístóriákat, azok mind az-által hogy közönséges házsonra botsattattak volna, semmi jele annak nintsen.

PETRÓTZI Kata SZIDONIA. Petrötzi István Leánya, Gróf Pekri Lörintz Házas Tarfa, írt ilyen Könyveket:

(1) *Kerest nehéz terhe alatt el bágyatt Szíveket élesztő jó illatu XII. Lilium.* Mellyeket az Árnd János írásából ádett, és Férjéért-való Szebeni fogságában annak emlékezetére 's keferédek vigasztalására ki adott. Kolosv. 1705-dik eszt. 12. R. Az elől-járó beszédében beszéli maga Férjéért-való méltatlan rabságának alkalmatos-ságát. Ujjolag ezen Könyvet ki nyomtattatta 1764-dik eszt. Dániel Polikséna Ur Afzfzony, a' Gróf Petrötzi Kata Unokája, néhai L. B. Vesselényi István Urnak pedig kegyes Özvegye.

(2) *Jó illattal füstölő igaz Szív.* Mellyet a' Világ fzeretetiben szűgyodozó Szíveknek felserkentetések-re az Árnd János írásából fordított. Lőtsén. 1708-dik esztendőben.

(3) Majer János Sz. I. M. Doktor írt egy Könyvetskét, mellynek Magyarra fordítva ez a' titulussa: *A' Pápista Vallásra hajlott Lutheránusok Lelkek esinéretinek kinja,* mellyben mütogatja, hogy az olyan ember mindenkor kétséges idvefsége aránt. Hamburg. 1690-dik eszt. 8. R. Ezt Németből Magyarra akkor fordította vólt, mikor Férje Pekri Lörintz holmi Világi Méltóság el éréséért Vallását változtatta: a' ki élete vége felé halála előtt a' Római Vallásról le is mondott.

PÉTSI SIMON. Kantzellárius Erdélyben Bethlen

len Gábor Fejed. alatt. Irásban hagyta Kemény János erről, hogy ez Pétsről vette eredetét szegény állapotban, úgy hogy Szöts mesterséget tanult volt. De az után a' tiszteletes tudományok tanúlsókra adván magát, fokra vitte tanuságát mind az Hazában 's mind a' külső országokban. Tudott sok nyelveket: Deákot, Görögöt, 'Sidót, Rabbinsokét, Arabiót, Törököt, Németet. 's a' t. Botskai István mellé akadott volt még Uraságában, Fejedelemségében Sékrétáriusfá; az után Bethlen Gábor Fejedelem mellett Kantzelláriusfágra emeltetett. De vétvén holmi dolgokban a' mint a' Fejedelem tartotta, meg fogatván sokáig fogságban tartotta, Jószágait el nem vette; hanem azok annak utánna Rákóti Fejedelem alatt foglaltattak el.

A' 'Sidózat, vagy a' mint esmeretesebb névvel nevezettek Szombatosokat ez állította volt fel Erdelyben. Követték azt a' tévelygést örömet az Unitária Vallásban-valók, 's arra erősen-is hajlottak, míg az Ország Törvényével meg nem szorítottak Bethlen Gábor és Rákóti György Fejedelmek' idejekben. Maga Pétsi Simon öregségében vízfára tért a' Reformáta Vallásra, és meg-hagyatván kezénél a' Sz. Ersébeti Jószága (a' többi el vétetett) hetven öt ház Jobbágyokkal, annak határáról ki menni szabad nem volt, ott a' Bibliának 'Sidó nyelv-ből Magyar nyelvre való fordításában töltötte idejét, 's abba-is holt belé.

Fordított volt a' Talmudból Magyarra illy titulus alatt: *A' Sz. Atyákból ki sedezetett Tanuságok, Magyarra 'Sidóból fordítatott mind Magyarázatjával egyetemben, Pétsi Simontól, az Isten Törvényét szerető Atyafiak' kedvéért, és épületekért.* Ennek elein ilyen írás vagyő:
Primi-

Primitias operum suorum Auctor Simon Pétsi dono misit Spect. ac Magnifico Francisco Mikó de Hidvége, Affini suo charissimo. Ezt ha ifju-korában írta; annál inkább ha Heidelbergában tanulása alkalmatosságával Mikó Ferentz nagy Uri embernek mint Sógorának, arra mutat, hogy eredetére nézve nem volt Paraszt Nemből-való.

PETSVÁRADI PÉTER. Váradi nagy tudós Pap, botsátott Világra egy jó nagy Könyvet; melynek titulussa ez: *Petsváradi Péternek Váradi Lelki Pábstornak Feleleti Pázmány Péternek Esztergomi Érseknek, két Könyvetskéire. Mellyeket a' Sz. Írásról és Anya-szent-egyházról írt és Bihar Vármegyének dedicálván 1626-dik eszt. ki botsátott.* Debr. 1629-dik eszt. 4. R. Vagyon ez ajánlva Fodor Benedeknek, a' kit arról dítsér, hogy sok helyeken a' romladozó Templomokat fel építette, néhol egészíszten maga tsináltatott, maga költségén Akadémiákra Deákat küldött. 's a' t. A' Könyv markoson és fundamentomoson vagyon meg-írva az Isten beszédéből, és a' régi Atyáknak 's Kontziliomoknak végezéseikből.

PÉTSI SIGMOND. Oláh újfaluiban az Olt mellett jó nemes ember gyermeke volt; de hogy a' tudományok által ékesíthetné nemességét, el ment a' külső Országokra 1589-dik esztend. és sok nyelveket 's egyéb tudományokat tanúlt-meg. Détsi János így ír néki egyebek között:

*Ast te Nobilium Soboles Sigemunde, Parentum
Non frustra tenuit Teutona terra diu.
Nam tibi Divinas caput exeruisse per artes,
Cura fuit Lingvas & didicisse bonas.*

Hic labor

*Hic labor Hebraeas, Grajas, Latiasque Camoenas,
Et duplicem Sophiam junxit amore sibi.
Quid quod Teutonico, magnum hoc sermone disertus
Sarmatico potis es verba referre sono.*

PETŐ GERGEELY. Írt egy Krónikát ilyen titulussal: *Rövid Magyar Krónika, fok rendbéli Históriás Könyvekből nagy förgalmatossággal egybe födegetetett és íratott.* Pető le hozza a' Históriát 1626-dik éftendeig; az után bővítették Kálnoki Sámuel Ur és Spangár András. Ez a' Kronika meg-lehetne ha o'ly fok költött dolgokkal és vallást motskoló befűdéekkel kedvetlenné nem tették volna.

PILTZIUS VALINT. A' Szepefségről való-vólt Hazájára nézve, Hivatalya fzerint pedig a' Gyula Fejérvári Oskolában vólt *Lektor* vagy a' mint ma nevezik Profeffor jó Deák Poéta, írt a' Kovásfőtzius Farkas ditséretére, a' ki akkor Erdélynek egyik Fő Igazgatója vólt Tanáts Ur, és a' Tudófoknak nagy Mézténások az Tudományoknak betsüllőjök, szép Deák verseket, mellyek ki-nyomtatattak Kolosvárratt 1584-dik éftend. 4. R.

PILTZIUS GÁSPAR. A' Szepefségen Váralján fűletett, Akadémiai tanulása után vólt Pataki Profeffor a' mint énekli rolla egy tanítvánnya Deidrik György Erdélyi Tekei fiu:

*Sed neque te (Patak) famá titulisque minoribus auget
Pileius Aoniae gloria rara lyrae.
Qui cytherae digitis dum fila sonantia tangit,
Attonitas Bodrogus flumine sistit aquas.*

- P

Callio-

Calliopeque suis comitata sororibus illo

Disere non dubitat pleetra movente choros.

Volt annak utánna Márkusfari Pap ugyan a' Szepeségen, és keményen veszekedett a' Brentziánusokkal, kik ellen adott ki könyveket ilyen Titulufokkal:

(1) *Brevis & perspicua Responsio ad maledicam & futilem Apologiam Martini Wagneri testamentariam Barthphae editam opera Jacobi Wagneri Ministri Eccl. Barthphensis instituta a Caspate Pilcio Váralyensis Ecclesiae Marbwillanae in Scepusio Pastore. Basil. 1591. 8.*

(2) *Caspari Pilcii Assertio Regularum Cœnae Domini-
cae Sententiam completentem adversus earunde in examen
nomine Ecclesiae & Scholae Barthphensis per Martinum
Wagnerum. Basil. 1591. 8.*

PONGRÁTZ MIHÁLY. Szász sebesben született e' világra. Tanult a' külső országokban 's nagyob-
bára a' Rostokiumi Akadémián, az holott a' Tör-
vény tanításban Doctori tituluft és gráduft-is ér-
demlett magának; tanított is azon az Akadémián
szép hírrel nével. Onnan az Eperjesi akkor igen
híres Kollégyiomba vitetett Históriat és Törvényt
tanító Professornak. Abban az állapotjában adott-
ki egy könyvet Káfsán 1668-dik eszt. melyet ne-
vezett, *Tractatus Politico - Historico - Juridicus.* Aján-
lotta Apafi Mihály Fejedelmnek. Keresi és vis-
gálya ebben e' Magyar Törvénynek eredetit; de
úgy tartják, hogy a' mit a' Székelyekről és Szá-
zokról írt azok nem eléggé helyesek.

POSAHÁZI JÁNOS. Tanult Trájectumban 1653-
dik eszt. annak-utánna Magyar Országgra jöven lett
a' Pataki Kollégyiomban Professor; az holot szor-
galma-

galmatoson tanított a' Filozófiában Áristotelest, az Théologiában követte Voetiust. A' Kártésius és Koktzejus tanítványit nem kedvelte, hanem azoknak fok kedvelenséget szerzett valahol lehetett. A' Rákóti Udvar 1661-dik esztedőtől fogván a' Római Vallásra kezdvén hajolni, a' Jésuitákat bévitte Patakra, a' kikkel a' Vallás dolgában szüntelen való veszekedése volt, mind addig a' mig elvették a' Pataki Kollégyiomat 1672-dik eszt. Akkor egy részével a' tanuló ifjuságnak Erdélybe jött a' Fejedelem és Urak tetfzéséből és Fejérvárra béfzallitatott a' régi Kollégyiom helyére; melly immár mindé Fundatiojával Enyedre tétetett volt által.

Egy néhány könyveket írt és adot ki ahoz a' Vallás felett veszekedő világghoz alkalmaztattakat. Illyenek:

(1) *Igazság Istáppja, vagy olly Kátékismusi Tanítás, mellyben a' Keresztényen Reformáta Vallás bővön megmagyaráztatik, és az ellen tufakodó fortélyos patvarkodások ellen, nevezetesen a' nagy kalauzos könyv ellen oltalmaztatik.* Nyomt.. S. Patak. 1669-dik eszt. 4. R. Vagyon ajálva Bornemiszfa Fejedelem Afzszonynak. Nagy könyv-ez, mellyben a' Hit-ágazatira tartozó dolgok bővön meg-íratnak.

(2) *Három Kérdéseire való Felelet Sámhárnak.*

(3) *Az három Kérdésekre való meg-erősítése.* Nyomt. Patak. 1666-dik, eszt.

(4) *Ben sült veres Kolop, avagy Kis Páternek vesztett Peri.*

(5) *Veres Tromfosdit jádzó Sandal Barátnak játék vesztéséért való meg-piritskeltetése.* Nyomt. 1666-dik eszt.

8. R. egybe vettetik itt a' Reformátusok Vallások a' Váldenfesekekével; Jésuitaké a' régi Páterekével

vel; melytől ez igen fokot különböz. Teljes ez a' könyv elmés és rendes, de nem motskos tréfával. A' neve a' ki írta itt nintsen; de itélem lenni Pósfaházi írásának, vagy Tzeglédi Istvánénak.

(6) *Sibélius Gáspárnak Sz. Írásból felegetett és különb-külömbféle alkalmatosságokra rendeltetett könyörgő és bálá-adó Imádsági, melyeket Deák nyelvből Magyarra fordított P. I. Kolosv. 1673-dik eszt. 8. R.*

(7) *Philosophia naturalis, sive introductio in theatrum naturae. Patak. 1667.*

(8) *Syllabus Assertionum ac Hypothesium illarum, quibus Neoterici quidam Theologi & Philosophi, hoc tempore in Belgio Hungaria & Transilvania Scholas & Ecclesias turbant, ex propriis ipsorum scriptis collectus cum succincta animadversione Autore Joh. Pósfaházi. A. L. M. A. D. 1685. 4. Ez ellen írt Dési Márton Deákul és Magyarul, de a' ki nem nyomtattatott. Holt-Meg 1686-dik eszt. Pünk. Hévának III-dik napján, az Atyja volt Pósfaházi Pál Pataki Pap, ennek-is az elei Papok voltanak a' Reformátziotól fogva, úgy hogy ez kilentzedik volna a' Papságban ezen familiából. V. Museum Bremens. p. 493.*

PRÁGAI ANDRÁS. Tannúlt a' Pataki Kollégiomban, onnan Sári Mihály Pataki Pap maga költségén küldötte Heidelbergába, a' ki-is 1617-dik eszt. a' Jubiléus alkalmatosságával prédikállott az Akadémián. Paposkodott Magyar Országban az Szerentsi Ekklesiában, a' holott lakván Magyarra tolmátsolta a' *Góvóárrai Antal Fejedelmek serkentő Orát,* melyeket írt a' Márkus Aurelius életéről, bővítvén azt maga-is fok jeles mondásokkal és tudományokkal. Bartfán 1628-dik eszt. Fol. Vagyon ajálva

ajánlva Rákótzai György Urnak és Lórándfi Sufán-
na Ur Afzfzonymnak, kiknek költségek által nyom-
tattatott.

RADÁN BALÁS. Debretzeni Pap-is volt, 's
más helyeken-is szolgált, lévén egyik az első rend-
béli Papok közzül, a' kik a' Reformátziót véghez
vitték M. országban. Jelen volt a' Beregszászi Si-
nodusban 1552-dik eszt. holott a' Sákramentom-
ról-való igaz értelmet erősíteni kívánták. Vólt
Beregszászi Pap is, az hol meg-öletett az igazságért.
Egy Ének vagyon Énekes könyvünkben, mellyben
az ő neve találtatik: *Buzgó Szívvel te fíaid. Blasius
Radán*, a' vers főiben a' vagyon.

RADAI PÁL. Magyar országban Istent-félő,
kegyes Uri ember, a' ki igen jól tudta mind a'
Mennyei Koronára, 's mind a' Magyar Koronára
tartozó dolgokat, fokat-is forgott mind a' két Ko-
ronának dolgaiban 1721-dik eszt. a' Vallás dolgában
fel állítatott Pesti Kommissióban elsőben vólt *Actu-
arius*; annak utánna Kommissárius. Híres tanúlt
Haza-Fiának, és nagy kegyességű Uri embernek
tartatott. Magának és hozzá tartozóinak hafznok-
ra, 's a' kegyességben való gyakoroltatásokra készí-
tett szép Imádságokat és Énekeket; mellyeket ki
botsátott *Lelki Hódolás* titulus alatt. Debretzenb.
1724-dik eszt. 12. R.

RÁDETZIUS BALINT. Kolosvári Unitárius
Pap és Püspök, adott köz hafzonra valami Reggeli
és Estvéli Könyörgéseket. Kolosv. 1638-dik eszt.
8. R. Irt a' Sz. Háromságról és a' Krisztusban-va-
ló két

ló két természetekről, a' mellyeket minhogya ő Val-
láfa szerint nem hitt, azoknak fel fordításokra tze-
lozó az írása.

RÁTKAI GYÖRGY Zágrabi Kanonikus, a' Hor-
vát országi Királyoknak 's Bánoknak Históriajokat
írta és botsátotta Világra Deák nyelven. Bétsben.
1652-dik eszt. Foliántban.

RAITSÁNI JÁNOS Jésuita, adott ki Deák
nyelven a' Reformátusok ellen egy könyvet a' Val-
lásnak igaz és hamis Reguláiról, *de vera & falsa Fi-
dei Regula.* Káfsán. 1723. 8. R.

RÁKÓTZI GYÖRGY Erdelyi Fejedelem, a' ki
követte édes Atyját Rákótzai Sigmondot az igaz Val-
lásban és szép tudományokban. Az egész Bibliát
a' fegyver zörgésekben és hadakozásokban is XIV-
fzer által olvasta. Mikor a' Fia Rákótzai György
az Oskolákból ki butsuznék, adott eleibe annak
tanítására *Oktató Intést*, mellyet a' Fija Deákra
forditván 1638-dik eszt. ki botsátott. Az után
hasonlóképen 1640-dik eszt. mikor Rákótzai Sig-
mond el-hagyná az Oskolákban-való tanulását, an-
nak-is eleibe szép tanátsot adott mint Atya, hogy
viselje magát az Istenhez és emberekhez, hogy Is-
ten és emberek előtt kedves lehessen. Ezt a' Fija
Deákra fordította és ki nyomtattatta, a' maga bu-
tsúzó 's Atyja a' tanításában-való jó akaratját meg-
köszönő Orátziójával, és fok tudós embereknek,
Gelejinek, Alstédiusnak, Piskátornak 's Bisterfeld-
nek örvendező és köszöntő verseikkel. Fejérvá-
ratt. 1640-dik esztend. 4. R.

RED-

REDMÉTZI T. JÁNOS. Tett közönségesse egy Könyvet illy titulussal: *A' Felsőges Bethlen Gábornak Isten Anya Szent-egy-bázával tselekedett jó téteményiről-való Könyv.* Mellyben meg íratik: 1. Az 1619-dik esztendei Táborozása. 2. Az el pufztúlt Ekklesiákban helyre állítások a' Tanítóknak. 3. Bethlen Istvánnak Akadémiákra küldetése. 4. A' Bibliának Oláh nyelvre fordítása, 's az Oláh Papok jó rendbe ízedettetések. 5. Az Ariánusok és Szombatofok ellen-való Disputátziók. Nyomt. 4. R.

RÉGENI PÁL MIHÁLY. Született Kolosváratt 's ott-is nevededett és tanúlt az Unitária Ekklesia kebelében. Annak utánna Dresdában folytatván tanulását, el hagyta azt a' Vallást, adott egy Könyvet Világ eleibe a' *Váltság Munkájáról* Deák nyelven; a' mellyben-is nevezetesen az *Eredendő Bűnről, a' Krisztus Személyéről és Tífsteiről, Halálának Okáról, és Elég-tételéről.* Lipsiáb. 1688. 12. R.

REIKERSDORFER GYÓRGY. Erdélyi Régeni Száfnemzetség vólt, I. Ferdinánd Magyar Királynak Sekretáriussa, Erdélybe 's az Oláh országokba titkos Követje. Botsátott köz hafzonra valami Könyvet, mellyben Erdélyt és Móldovát le írta, *Chronographia Transylvaniæ & Moldaviæ* a' titulussa. Brasfikánus tudós ember illyen Versekkel dítséri:

Ex aliorum alii scripserunt plurima dictis,

Et temerè auditis sæpe habuere fidem.

Hic Urbes, quas ipse adiit, quæ flumina vidit,

Prudens veraci tradidit Historia.

RÉVAI PÉTER. Túrótzi Gróf és Koron
P 4 öröző_a

öriző Ur. Ifju-korában tanult Argentínában az holott egy nehányszor közönséges helyen Perorált. Két szép Könyvet adott Világra, a' mellyek örök emlékezetét tartják.

(1) *Commentarius de Sacra Corona Regni Hungarie. Auguft. Vind. 1613. 4.*

(2) *De Monarchia & Sacra Corona Hungariæ Centuriæ feptem. Francf. 1659. Fol.* Ez igen szép rendel jól írott Hiftória, a' mellyet méltán *Florus Hungaricus*-nak kezdetek nevezni. Jongelinus Apátur ezzel a' verfel dítsérte-meg méltán:

Regibus Hungariæ das Vitam; Illi tibi Famam:

Alterius fcs res altera pensat opem.

REZEKI JÁNOS az Eperjesi Oskolának Tani-tója, írt vólt a' Magyar Oskolákról illy titulussal: *Gymnafiologia*, five: *Historia Scholarum & Reftorum in Hungaria celebriorum*, a' mellyet ofztán ennek halála után *Matthæides Sámuel* fokakkal meg-bővített 's nyőtatás alá el készített; de írásban maradott.

RIMAI JÁNOS. Magyar orfzágbán tudománnyal és vitézséggel ékeskedő Uri ember; a' ki fok szép Magyar Enekeket írt, a' mellyek fokszor nyomtattattak ki a' Balassa Bálint verseivel együtt, és forognak az embereknek kezeken.

ROGÉRIUS. Váradról-valónak írja magát eredetére nézve-is, ugyan oda-való Kánonikus-is vólt mikor a' negyedik Béla Király idejében a' Tatárok el pufztitották Magyar orfzágot, a' mellyet ő fze-meivel látott és keservefen érzett, másfél esztendő-ig fogságokban nyomorogván az holott élni gyöt-relem

relem, meg-halni öröm lett volna, a' mint maga írja: *mori solatium, vita supplicium.* Ezt a' Tatárok által-való el rontatását Magyar országnak meg-írta Rogérius bővön, a' Könyvének titulussa ez: *M. Rogerii Hungari Váradienfis Capituli Canonici, Miserabile Carmen, seu Historia super destructione Regni Hungariae temporibus Belae IV. Regis per Tartaros facta.* Elt ő 1250. esztendő tájban.

RUBIGAL PÁL. Le írta a' maga Konstantzindpolyi Utját szép Deák versekkel, és Magyar ország panaszát Német országra; mellyet Melánktion Filep, Kamerárius, Akontzius és mások versekkel megtiszteltek és ditsértek. Vitéberg. 1544-dik eszt.

SALANKI GYÖRGY. Leidában tanulásának alkalmatosságával Magyarra fordította *Erasmi Enchiridion Militis Christiani* ilyen titulus alatt: *Roterodámi Rezmánnak a' Keresztényi Vitézséget tanító kézben viselő Könyvetskeje.* Nyomt. Lugdunumb. 1627-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva Rákótzai Györgynek, Borfod vármegye Fő-Ispánnának.

SAMARIAI JÁNOS. Samariai Máténak a' Galgotzi Papnak Fija, N. Szombati Oskola Mesterségből 1609-dik esztendőben küldötte Heidelbergába tanulni a' maga költségén Asztalos Andras, N. Szombat Városában Vallását szerező Istent-felő ember. Vólt az után Halászi Pap, és a' körül-való Ekklesiákon Püspök, adott köz jóra ilyen titulusok alatt-való Könyveket:

(1) *Magyar Harmonia*, az az: az *Augustána*, és *Helvétika Konfessio* Artikulussinak egyező értelme., Pápán.

1628-dik eszt. 4. R. Mind az Augusztána 's mind a' Helvétika Konfessiók itt ki adattak Magyarúl, 's úgy némelly régi Levelek-is.

(2) *Az Helvétziai valláson-való Ekklesiáknak Egy-bázi Tzerémoniajokról és Rend-tartásokról-való Könyvetske az együgyűeknek tanítatásokra köz akarattól íratott Sam. János által. Lőtsén. 1636-dik eszt. 4, R.*

Ezen Könyvben XXVII. Részekben traktál a' Templom fel Szentelésnek módjáról: Éneklésről, Sákramentomok' ki szolgáltatásokról, a' Gyermekek' szülő Afzszonyoknak Templomokba bé mutatásokról, *Excommunicatio*ról és ismét bé vételről, Betegek látogatásokról, ördög kísértetiben lévőkről 's a' t. Melly Rend-tartások közzül némellyek idővel megváltoztanak, vagy tellyeséggel el hagyattattanak.

SAMBAR MÁTTYÁS. Jésuitai Szerzetből-való, született Váradon 1617-dik eszt. Sok időket töltött a' Misszionáriuságban Magyar országban, mint régen Pázmán; de annak nem érte el sem tudományát, sem méltóságát. Sokat veszekedett a' Vallás igazsága felett az ellenkező Vallásuakkal; de azok csak gyümölstelen motskolódások vóltanak inkább a' mint bizonyítják arról írt Könyvei. A' Vallás felett való tizvódásban, emlékezetben maradt iránta, hogy fogadásból a' fogát el vesztette volna. (a) Azt akár vesztette 's akár nem, de jó és kedves hírét sem hagyta maga után. Forognak elő most-is holmi apróság Könyvetskék az ő neve alatt; a' mellyből akárki-is igen kevés épületet vehet, hanem-ha mást vagdaló, motskoló formulátskákat

---

(a) *Histor. Diplomatica. pag. 64. 65.*

kákat tanul ; a' minémüek: *Három idvefséges Kérdés. Fövenyen épült Ház. Bányász Tsdkány. Kantsalok okulár-jok. X ut Tök* 's több más hasonlók. A' minémü Könyvek' írásaikkal az Apostolok nem igyekeztek a' Pogányokat téríteni; de a' Római Katolikusok-is a' különböző Vallásuakat el idegenitik inkább , mint magokhoz édesítik.

SAMBÓKI JÁNOS, a' maga akkori írása fze-rint *Johannes Sambucus*, Születet 1531-dik eszt. Tanúlt Német, Olasz, Frantzia országokban ; a' híresebb és nagyobb Oskolákban, a' Deák, Görög és egyéb nyelveket, 's fok féle tudományokat jól megtanulta vólt, a' Gyógyítás Mesterségében Diplomátis vett vólt. Az honnan magának egész Európában a' Tudosok előtt nagy hírt nevet szerzett. *Poéta, Orator, Antiquarius, Historicus, Medicus*. Maksimilián és Rodolf Tsászfárok előtt nagy kedvességben vólt, vólt Tanátsoffok, Historikusok és fő Orvosok Arkiáterek.

Sok Könyveket adott ki, a' Görög nyelvből Deákra fordítván. Sokakat leg elsőben kéz-íráskból tett közönségesekké. Sokakat írt Deák nyelven; írta a' Magyar Históriának-is azt a' részét, a' melly esett a' Mátyás Király ideje után első Ferdinánd alatt, holmi Váraknak: mint Egernek, Tokajnak, Szigetnek, Temesvárnak, Gyúlának ostromlatásokokat, a' mellyek a' Bonfinius Históriájához vagynak ragasztva. Sok régi Könyveket szedett egybe 's hozott világosságra, a' mellyel nagy dítséretet érdemlett a' Tudósoktól. Életének LIII-dik esztendejében mikor még jó erőben vólna, múlt ki a' Világból 1584-dik eszt. a' Tudósoknak szomorú-

szomorúságokra. Sokan irtanak emlékezetére verseket; ide írom minthogy rövid, a' Bézáét.

Dum ciet obscuro Grajas Latiasque Camœnas

Oblivionis e specu

Sambusios, Patriæ lumen natufque beando

Nostro beatus seculo.

Corporis exuviis-spoliatum sustulit, illum

Mortalibus mors invidens.

Spe delusa tamen. Nam qui periisse putemus?

Tot qui excitavit mortuos.

SAMSUR MATTYAS Jésuita, adott Világra holmi apró Könyvetskéket Pósfaházi János a' Pataki Professor ellen, a' mellyekben vagynak a' Valás felett-való vetélkedések.

SÁNDOR ANDRÁS. Született Tordán 1529-dik eszt. tanult Német országban 1555-dik esztend. Jelen v olt a' Fejérvári tíz napok alatt tartó híres Disputátzióban, már akkor Dévai Pap lévén, és ott jól viselte magát az Antitrinitáriusok ellen Mélius után ő v olt a' második, a' ki nagy hatalommal oltalmazta az Igazságot. Tsászfmai Istvánnal Sz. Háromság tagadó Pappal a' Krisztus igaz Istensége és Közben-járósága felett vetélkedvén, arról Könyvet botsátott mindenik; de az igen ritka. Tsászfmai végre lelkében meg-győzetvén, szép Valást tett a' Krisztus Istenségéről es az ő általa-való Idvevségről. Meg-holt Déván Sándor András életének 1579-dik esztendejében, 1579-dik eszt. Akkor v olt már Református Püspök, minden rendbéli emberek előtt igen nagy kedvevségü. Emlékezetét fenn tartja a' Dévai Templom oldalában egy írott Kő.

SAR-

SÁRKÁNY DÁVID. M. Vásárhelyi Deáksága és Belgyiomban való tanulása után vólt a' Pataki Kollégyiomban Professor fok ezftendők alatt a' Görög nyelvben, Hiftóriákban és a' Filofofiában. Mikor Tanítványinak a' Görög nyelvet tanítaná, írt a' Sz. János Apoftol Harmadik Levelére egy szép Magyarázó Könyvet Deák nyelven; melly ki nyomtattatott Helvétziában igen szépen negyed rész formában.

SÁRKÓZI VALINT. Maga költségén tanította a' Német országi Oskolákban Rákótzí Sigmund, akkor Egri Kapitány, az után Erdélyi Gubernátor és Fejedelem. Tett közönségessé egy Deák Orátiót e' Világnak szemléléséről. Viteb. 1588-dik ezftend. 4. R.

SÁRPAATAKI MIHÁLY. Kolofvári Pap, írt és közönségessé tett ilyen nevezettel egy Könyvet: *Nóé Bárkája, az az: az Atya, Fiu és Sz. Lélek egy örökké-való Istennek esmérési - az O és Uj Testamentomi Írásokat egybe vetvén XXII. Demonstratiókban a' Sz. Háromság Tudománnnyát meg-világositani igyekezte.* Nyomt. Kolofv. 1681-dik ezft. 4. R. Ezen Könyvben hathatósan meg-magyaráztatnak azon Sz. Írásbéli Hellyek, a' mellyek erőfitik a' Sz. Háromság egy Istenről-való Tudományt.

SELYEI Balog ISTVÁN. Orvos Doktor és a' Fejérvári Ekklesiában és a' második Rákótzí György Fejedelem Udvarában Fő Pap. Mikor 1657-dik ezftend. Rákótzí Fejedelem Lengyel országba ment nagy Haddal; néki-is Hiyatala szerint el kellett menni

menni: a' holott sok Erdélyi Urakkal és Kemény János Fő Marsal Generálissal a' Tatárok' rabságokba esett. Krimből Kemény János magára vállalván rabsága váltságát, Levelekkel Erdélybe ki küldötte. Erdélyben nem maradhatván békeségben, Hufzra vont el magát a' Hazának abban a' Háboruságában, lett ofztán oda-való Pappá, és 1665-dik esztendő a' Tifza mellyéki Püspökségben Generális Notárius.

Annak utánna lett a' Hazájában Sélyén Pápa körül Pap és a' környékbéli Ekklesiákban Püspök, s midőn 1674-dik eszt. Magyar országról Pofonba tztitáltattanak a' Vallás dolgában a' Papok, ott megjelent; ártatlanul a' többekkel együtt megfentetziáztatott, tömletzeztetet, a' Néápolisi Gályákra el adatott, a' Belgyiomi Ordók kegyes fáradságok által ki szabadult, és meg Hazájába jöven, ott holt-meg nagy vénségben.

Még Fejérvári Pap-korában botsátott vólt Világra két Könyveket, egyiknek neve: *Temető Kert*, mellyben Halotti szép Prédikátziók vagynak. Ny. Váradon. 1655-dik eszt. 8. R. Másiknak: *Uti Társ*, mellyben minden alkalmatosságokra tartozó rövid Tanítások foglaltatnak bé. Nyomt. Várad. 1657-dik eszt. 8. R. Szép Prédikátziók vagynak benne az Innepekre tartozók-is.

SEPSI SZ. GYÖRGYI Márk ANDRÁS. Tanulását jelesen folytatván, magának mások előtt kedveltséget talált. Nevezetesen Kovásótzi Farkas Erdélyi Kantzellárius Fijainak tanitatófokat ő reá bízta. Irt Deák nyelven a' Pátronussának Kovásótzi Farkasnak másodszori Házaságára Kendi Krísti-

di Kristinával, szép Verseket, mellyek nyomtatt. Kolosfv. 1593- dik eszt. 4. R.

SESEÛS KRESTELY Christianus Schesæus. Születése szerint volt Medjeli Százf. A' vers írásban-való szép tehetségeért Borostyán Kofzoruval ajándékozott-meg Német országban. Lett Pap a' Hazájában Medjesen, ugyan ott-is holt-meg. Nyomtattatott Deák nyelven ilyen Könyveket:

(1) *Ruinæ Pannonicæ continentes Statum Reipublicæ & Religionis in Hungaria, Transilvania, vicinisque Regionibus imperante Joanne Secundo Electo Rege Ungariæ, addita est Historia de Bello Pannonico Solimanni Imper. Turcarum Gyulae & Szigeti expugnationem continens Autore Christiano Schesæo Mediensî Transilvano. Viteberg. 1571. 4,*

(2) *Oratio de origine reparaæ & propagatæ Cælestis Doctrinæ in Transilvania & vicina Hungaria recitavit in Synodo Bîrthalbini. d. VIII. Maji. Celebrata A. 1580.*

(3) *Psalms XC. tempore huius pestiferæ Transilvanos affligentis, Sacris Meditationibus expositus. Ann. 1580. 12. Dedicatus Christophoro Báthori Principi Transilvaniæ.*

SIBOLTI DEMETER. Tanúlt a' Német ország Akadémiákon 1557- dik eszt. Az Hazában volt Pap elsőben *Jókán*, annak utánna vitetett N-Szombatba, az holott fokat szenvedett a' Krisztus Évangéliomáért a' Püspököktől. Telegdi Miklós Prépóst 1564- dik eszt. embereket fogadott, a' kik azt bizonyítanak, hogy Sibolti Bornemisfza Péterrel együtt a' Szentek' Képjeiket egybe törte, a' Nemességet a' Király ellen támasztotta; de ezt senki el nem hitte. Annak utánna reá harangoztott

tott és fok tzerémóniával a' gyertyát reá kí óltotta a' Templomba; a' mellyel nevetséget tsinált halgatói előtt és magától azokat el idegenitette. Vólt annak utánna Győri Pap és a' Duna mellyéki Superintendens fokáig, 's nagy haszonnal szolgált azokban az Ekklesiákban.

SIDÉRIUS JÁNOS. Tanúlt a' Német országban Oskolákban 1583-dik esztendő tájban, vólt Tartzali Prédikátor, Aba-újbár és Torna Vármegyékbeli Ekklesiák' Esperestjek, nagy hírü kedveségü és szép tudományu nevezetes ember. Köz akaratból irt egy Kátékismuít és botsátott Világ eleibe 1597-dik esztendőben. Mellyet az után-is fokszor nyomtattak ki és közönségesen éltenek véle a' Reformáta Ekklesiákban.

SIGLER MIHÁLY. Szebeni Notárius irt egy Kronológiát a' Magyar, nevezetesebben az Erdélyi dolgokról, kezdvén Krístus Urunk Születése után 360-dik eszt. végezvén 1563-dik esztendőn. Ajánlotta Bátori István Fejedelemnek, a' ki Lengyel Király lett vólt. Az idővel került Bél Mátyás Pofoni Pap kezére, a' ki Világ eleibe botsátotta 1735-dik esztendőben.

SINAPI JÁNOS. Trintséni vólt mind Hazájára 's mind Papságára nézve, de 1676-dik esztendő tájban az üldözök által onnan el kergettetvén, Lusatziába ment és ott múltott, Világ eleibe terjesztvén egy Könyvetskét, illy titulussal: *Istennel járó* *Ének.*

SKARI-

SKARITZA MÁTÉ Született a' Boronnyasá-
gon Kevi nevű Várofsotkában 1544-dik eszt. Sze-
gedi Kis István Sz. I. M. Doktor igazgatta tanú-
áfa rendit, a' ki ugyan valami költséget adott ide-
gen országi útjára-is. Tanult Tólnán elsőben, az
után a' Kolosvári akkor szépen virágzó Kollégyi-
omban a' Károlyi Péter keze alatt esztendeig. Er-
lélyt egybe járván, még a' Székely földét-is, kiment
Magyar országra, és hogy magának útra költséget
szerezne, Jászberényben Oskola Mesterséget vifelt.
Annak utánna egybe fzededetvén minden tehetsé-
gét 1569-dik eszt. Bétsbe ment, onnan más Erdé-
lyi Urfiakkal és tanulókkal Olasz országba, az ho-
lott Patáviumban XV. hónapok alatt tanulta a' Fi-
losofiát, Mathesist a' nagy hírü tudós Tanitók a-
latt nagy szorgalmatossággal; akkor meg-tanulta az
Olasz nyelvet-is. A' nagy Várofsokat mind rendel
meg-járván 's Rómát-is, ment az 1570-dik eszten-
dő vége felé Génévába Bézához, onnan a' több
Helvétziai Várofsokat-is egybe járván, telet Basilé-
ában, az holott a' 'Sidó nyelvet meg-tanulta.

Ment az után Argentínába, Heidelbergába, Vi-
tébergába Német országot el járván, Frantzia or-
szágba Párisba 's más Várofsokba, Angliába 's an-
nak nevezetes Várofsaiba. Végre fok nyelveket 's
jó tudományokat meg-tanúván, vízfűz tért 1572-
dik eszt. vége felé Magyar országba Kévibe az Ha-
zájába.

Tsinált egy néhány szép Ditséreteket, a' miné
műek az Énekes Könyvben

Dávid Deeg gonosságát hogy látá

Hogy Jérusálemnek drága Templomát

A' jó bitü ember selid-e Világon

Q

Drága

Drága dolog az Ur Istent detsérni.

Német nyelvből Magyarra fordította ezeket:

Erős Váruink nékiink az Ur Isten.

Jer mi kérjünk Sz. Lelket, véla őssve

Hiszünk egy Istenben, Mindenható Atyában.

Atya Isten tartis-még minket; és Sz. Igédhen

Görög nyelvből a' Filadelfi Máté Énekét, melly így kezdődik: *A' mi életünknek közepette Haláltól környül vettetünk.*

Ennek felette írta Deák nyelven a' Sz. I. M. Doktor Szegedi István életét, a' mellyből sok jó és szükséges dolgokat, a' mellyek tartóznak a' Reformátzióra, tanulhatunk; alig is vagyoni tarra enél egy nevezetesebb írás. Mellyre nézve a' Groningai Akadémiának fényes Tsillaga Gerdes Dániel ezt újjolag ki nyomtattatta 1760-dik eszt.

SKALIK PÁL. A' Magyar Királyok' nemekből valónak írta magát. Élt 1560-dik eszt. tájban, tsudálatos nagy elméjű embernek tartatott, mindenféle Tudományokban írt Könyveket, 's mindenféle állapotot is meg próbált; mindenben álhatatlanságát jelentette. *V. Czwittinger pag. 331.*

SILVÁNUS GYÖRGY. Magyar nemzetére nézve, az Orvosi Tudományban Doktor, lakott Angliában. Magyarra fordította Isokratesnek, Plutárkusnak, Teokritusnak 's más Görög íróknak is Írásait. Londonban. 1684-dik eszt.

SOMMER JÁNOS. Kassai volt hazájára nézve, a' ki tanult Vitebergában 1542-dik eszt. de az után hol élt 's szolgált Magyar országban, nem tudatik.

tudatik. A' mellyeket írnak Sommer Jánosról mint igen jó Deákról és könnyű Vers-íróról, Magyar-nak írják ugyan, de nem volt Magyar születésére nézve, hanem Mifniából való. Magyarra lett ofztán lakására 's Hívataljára nézve; mellyet viselt Erdélyben. Ugyan-is a' maga Hazájában goromba ifjatska-korában el hagyván a' tanulást, a' Katonák közzé állott, a' kikkel sokféle változások között ment Móldovába. Ott meg-únván a' Máriával való tárfalkodást, lett a' Móldovai Deszpót fiának Tanítója. De a' Deszpót ellen fel kelvén némelyek, Háza-népével együtt meg-ölték, a' Sommer élete nehezen maradott-meg. Onnan sok bújdosáfa 's paraszt köntösben való bújdoklása után vetődött Erdélybe Bestertzére. Meg-esmértetvén ott nem sokára magát Versei által, kezdett gyermekeket tanítani. El ment híre jó Deákságának 's Poétaságának, 's annak utánna mind a' Brassai 's mind a' Szebeni Oskolákban tanított. Akkor írta volt:

Invisas pueris ferulas, ignobile Sceptum

Qui nostro capiat nomine, num quis erit?

Ut turba mixtus læti spectator honoris

Ad ripas veniam flave Cibine tuas.

Annak utánna vitetett a' Kolosvári akkor fényes Oskolába, a' kit sok mesterséggel Dávid Ferentz és Blandrata a' magok Vallásokra vonván, ez által fokot tselekedtenek a' magok Vallások terjesztésében; mint a' ki a' Deák és Görög nyelveket alkalmasint tudta. Moksoson írt ofztán ez az Isteni Személyek ellen, Kristus ellen, az eredeti bünt írja fabulának; a' bűnös ember Isten előtt-való megigazulását Luther és Kálvinus találmánnyinak, a' Kerefsztséget gyermeki tévellyégésnek, a' Fel támadásnak

dáshak tudományát bolondságnak; a' mint mind ezek nyomtatásban ki adott Munkáiból ki tetfzenek. Mivel írt egy néhány dirib darab munkákat Deák nyelven; némellyeket mások nevek alatt:

(1) *Refutatio Scripti Petri Karolii editi Vitebergæ, scripta a Joanne Somnero Pirnensi, Lectore Scholæ Claudiopolitanae in Transilvania. Ingolstadii. 1582. 8.*

(2) *Tractatus aliquot Christianæ Religionis. Ingolstadt. 1583. 8.*

A' mivel annyira el híresedett az Tudós emberek előtt, volt a' Magyar Királyokról írott Munkája Deák versekben. (1) *Reges Hungariæ.* (2) *Horulus ingenui amoris.* (3) *Elegiarum liber unus.* (4) *Tyrannis Colicæ & Podagræ.* A' versek igen szépek, 's mikor azokat írta még akkor Keresztyén Vallásban-is volt. Lotikius így ditséri:

Proxima Pannoniæ Sommerus Carmina Vates

Prodidit, Aonio suspiciente chero.

Ez mondott Deák Oratziót a' második János Király felett 1571-dik eszt. a' melly ki vagyon nyomtatva. Ugyan annak emlékezetére írt Halotti verseket-is, és a' Kegyetség Panaszát versekben. Az Unitária Vallásnak el terjesztésében eleinte sokat szolgált, mint a' ki a' Deák és Görög nyelveket szépen tudta; de annak utánna tovább ment, a' testnek fel-támadását-is tagadván, magát egész Atheusnak lenni meg-mutatta. Meg-holt Kolosvári Professorságában minden Háza-népével együtt a' mirigyek dög-halálban hirtelenséggel.

SOMOGYI AMBRUS. Belső Szólnok Várme-gyének Notárius, magát szokta írni *Ambrosius Si-migianusnak.* Írta ez a' Magyar ország és Erdély Hístóri-

Históriáját, kezdvén ott a' hol Bonfinius végezte vólt 1590-dik esztendőn, és vitte az 1606-dik esztendőig. Nem alávaló az írása: szép képzelődésekkel rajzolja le a' Vár-szállásokat; az utolsóbb részeiben Históriájának maga-is benne forgott 's annál igazabbat írhatott. A' Básta és Mihály Vajda által véghez vitt kegyetlenségeket maga-is látta, 's úgy tett azokról bizonyosságot.

SOMOSI Petkő JÁNOS. Közönségeslé tett illy nevezetű Könyvet: *Igaz és tökéletes boldogságra vezérő Ut.* Nyomt. S. Patak. 1656.

SOS FERENTZ. Kuduban született 1670-dik eszt. tanult a' Kolosvári Kollégiomban olly épülettel, hogy mások szeretetés-is magához hajtaná. Gróf Bethlen László és Lőssontzi Bánfi Péter Urak elegendő költséget adván, el-küldötték az idegen országi Oskolákba tudománnya öregbitésére; melyet meg-járván, lett Udvari Pap Bethlen László Urnál; az honnan 1700-dik eszt vitetett a' Kolosvári Népes Ekklesiába; itt elsőben 1710-dik eszt. Esperestséget, annak utánna 1717-dik eszt ért Püspökséget, melly Hivatalban holt-meg 1720-dik eszt. Életének ötvenedik esztendejében.

A' Dög halál uralkodásának alkalmatosságával írt 1719-dik eszt. Deákul és Magyarul. A' Magyar Könyvének titulussa ez: *A' Dög balál Isten Hartza emberekkel.* Mellyben meg-mutatódik mint győzedelmeskedik Isten a' Testen; miképen forgassa ember magát ebben a' Hartzban, és minémü Hadi kéjsülete legyen arra oktatattik. Kolosv. 1720. 8. R. A' Deák írásának pedig ez a' titulussa: *Positiones de Peste, Divina Revelatione*

velationi, Sanæ Rationi, Experientiæ longorū Seculorum conformes. Claudiop. 1720. 8.

SOVÁRI SOOS KRISTOF. Nagy Uri ember volt ez Magyar országon, szép tudománnyal-is bírt a' ki a' Vitézség helyett a' Tudományoknak meg tanulásokra adta magát. Könyveket bortsátott ill. titulufokkal:

(1) *Postilla, avagy a' Vasárnapi Imrepekre való Prédikátiók. Bartfán. 1597. 4. R*

(2) *A' Szent. Profétáknak (kik szám szerint tizenketten vagynak és a' rövid tanításokra nézve Minoreseknek szoktak neveztetni) írásaiknak Prédikátiók szerint- való Magyarázatjának első Rése: Oseás, Joel Amos. Sov. Soos Kristóf által íratott. Bartfán. 1601. 4. R.* Vagyon ajánlva a' régen híres neves, di-

most meg nyomorodott Vitézlő Magyar Nemzetnek. Erről Bokáti János Borostyán-köszorű Poéta szép verseket írt, említek belőlök:

Heus vos Hungarici Proceres, audite, quid oras

Plus decoret vestras, Martis an Artis honos.

Bella viros faciunt: esto. Liberrima virtus

Plus agit; beic paucis fortibus esse licet.

Exemplum invidia vel teste Soosius hic est

Christophorus, fecit quem pia penna Virum.

Ab quam formosè generasceret, Humidos ora

Si passim tales ferret amica Soos.

SPÁNGÁR ANDRÁS. Adott köz hasznára egy Magyar Kronikát 1738-dik évt. 4. R. Melyben igéri hogy elő adja Magyar országnak régi é mostani Osztását, Réseit, Tartományait, Városait, Épületeit, Stzitiából- való ki jövetelit, Hadozásait,

záfait, Iróit, Könyveit, 's a' mit az ember gondolhat.

SMEITZEL MARTON. Brassóban született, író volt eredetére nézve; de mivelhogy a' Magyar országban született Tótok, és az Erdélyben született Szászok ha egy szót jól nem tudnak-is Magyarul, még is az idegen Országokban Magyarok-nak mondják magokat, úgy volt Smeitzel is. Nem lehet ettől a' nagy tudományu jó embertől sajnálni a' Magyar nevet, a' ki (1) A' Magyar Historiát írásával főképén ékesítette. (2) Hálában professori Hivatalban lakván, Magyar ország Historiáját külön, külön az Erdély Historiáját igen szép értelemmel és készülettel az Erdélyi és Magyar országi fűzésnek el tanította; a' melly által sokaknak fűzeteket fel nyitotta 's tanítása által nagyobbakra újat nyitott. (3) A' Magyar Historiára tartozó könyveket egybe fűzte, Laistromokat közönségessé tette: honnan mit lehesse tanulni azt meg-műtatta. (4) Sok jó Könyveket bocsátott ki Deák és kivált Nemet nyelveken az Erdélyi 's Magyar országi dolgokról és tudósokról. Emlitek itt némelyeket a' Deák íráliból:

(1) *Commentatio Historica de Coronis, speciatim de Origine & Fatis Sacrae Angel. & Apostol. Regni Hungariae Coronae cum Figuris aeneis.* Jenae. 1712. 4.

(2) *De Insignibus vulgò Clenodiis Regni Hung. ut & Ritu inaugurandi Regem Hungar. Schediasma.* Jen. 1713. 4

(3) *Antiquitates Transilvanicae, ex Lapidibus, Inscriptionibus, Numismatibusque antiquis erutae variisque Notis explanatae.*

(4) *Dissertatio Epistolica de statu Ecclesiae Lutheranae in Transilvania. Jen. 1722. 4.* Ez jeles és jó Könyv azon dolognak ki tanulására, kivált a' mint az után notázták némellyek és világosították.

Ment vólt el Erdélyből Smeitzel 1699-dik eszt. XLVIII. esztendőök alatt lakott Hazáján kívül, fokat-is tsinált Hazája ditsőségére. Halála előtt kévéssel azt írta: *Ego exemplo praeivi, alii vestigia mea premant, & conferant, quantum ego in exteris licet oris constitutus pro virili Patriae Nostrae bono, non sine labore, sumptibus & vigiliis, contuli.* Holt-meg Hálában a' Professori Hivatalban 1747-dik eszt.

STÖKKÉLIUS LÉNÁRT. Születésére nézve vólt Bartfáról való, Hivatalját-is vífelte a' Bartfai Oskolában. Ment vólt tanulni Vitébergába a' Luther és Melánkton kezek alá, ott folytatván tanúlását, hívatatott 1538-dik eszt. a' Bartfai Oskola igazgatására és tanítására; a' mellyben serényen szolgált 1560-dik eszt. mellyben hetedik napján Sz. Iván Havának meg-hólt, hatvan napokkal az után, hogy Luther e' Világból ki múlt Islébiában.

Ez'az ember írta vólt (1) amaz öt Városok Kassa, Lötse, Bartfa, Eperjes, Szeben nevek alatt-váló vallás tételt, a' mellyet Deák, Magyar és Német nyelven ki adtanak. és 1549-dik eszt bé mütattak Ferdinánd Királynak; az után 1560-dik és 1573-dik eszt. *Verántzius Antalnak* az Egri Püspöknek és Esztergomi Érseknek. (a) (2) Egy nagy Postillát-is írt vólt, a' mellyet fok idővel halála után 1596-dik eszt. a' fija ugyan Stöckel Lénárt botsátott Világra

---

(a) *Postillae suae in Dedicat.*

lágira. Vagyon ajánlva Révai Ferentz Tanács Urnak és Főbé járó Mesternek, és ennek Fiának Révai Gábornak. (3) Az Antikristusról is írt egy Munkát, melly igen mérgefen vagyon írva; mellyben azokat, a' kik az Ur munkájában szolgálóak, és nálánál nem alább-való hűzonnal szolgálótanak, nem fajnállotta Antikristus Szolgájinak nevezni, azért hogy véle egyet nem ertettenek az Ur Vatsorája dolgában.

SZALÁRDI MIKLOS Botsátott Világ eleibe egy kis Könyvetskét ezzel a' titulussal: *A' Vigasztalásoknak hasznos vóltáról.* Gyúla-Fejérv. 1643. 8. R. Vagyon ajánlva Somlyai Bátori Sofia Fejedelem Afzszonynak. Nyomtatott Tsejti Barabási Istváné költségével.

SZÁNTAI MIHÁLY. Arannyas Medjefi, annak utánna N. Bányai Pap és a' környék-béli Eklésiákban Senior. Egy Könyvetskét írt vólt abban az időben, midőn a' Magyar országi Eklésiák háborgattatnának, és Nemesszi szabadságokban is a' Nemesség magát meg sértettnek tartaná; *Füstölő Tsepünek* nevezte; de a' Könyvnek egész titulussa ez: *Az Urért 's Hazájokért el seledett és számkivettetett bűjdosó Magyarok' Füstölő Tsepüje*, az az: *Mellyben az élén haló 's halván élő bús Lélek*, egy néhány nevezetes alkalmatosságokkal Isten előtt fel romboltatik, és az Isten Háza Mennyei tűzével meg-illettetik, hogy a' Kegyelem kapuján ha sinton bőltsen formálttatott ékes beűdű imádsággal nem loboghat is, de még is meg-romlott sive égbe szakadásával a' Mennyei jó válassz tételnek igaz reménysége alatt ekepen mind addig füstölögessen, míg az Égből kegyelme.

gyelmesen red nem tekint az Irgalmas Ur. Mellet az Isten Házából így gerjesztett-meg az Urert Szenvedőknek egyik tárfa. Sz. M. N. B. L. T. Nemzetes Ubrisi Pál költségével. Kolosv. 1676-dik eszt. 12. R.

Ebben a' Könyvetskében bé foglalt Könyörgések olly hathatóson elő adják abban az időben Vallásért bújdosásban forgó Uri és Nemes Rendnek firalmas állapotját, mintha ugyan azt szemünkkel látnók.

SZÁRÁSI FERENTZ. Tanult Német Országban 1583-dik eszt. tájban. Debretzeni Pap-korában fordította a' Palatina Kátékéfiist Magyarra; mellyel régtőfogva elnek Erdélyi és Magyar országi Ekklesiáink, illy titulussal adta ki: *Kátékéfis, az az: Kérdések és Feleletek a' Keresztyeni Tudománynak Ágairól a' jámbor Istentjelő III-dik Friderik Hertzeg birtokában Palatinatusban lévő tudós bölts Doktorok által íratott. Deákhol Magyar nyelvre fordítatott Szárási Ferentz Debretzeni Anya-szent-egy-ház Lelki Pástora' által. Debretz. 1604 -dik eszt. 4. R.*

SZÁSZKI Tomka JÁNOS. Győri, az után a' Pofoni Oskolában hasznoson tanító Rektor, a' ki-nek keze alól sok értelmes emberek származtanak, adott Vilgra egy Könyvett, mellyben le írja a' föld kerektségét: *Introductionem in Orbis hodierni Geographiam.* Francf. & Lipsiæ. 1750. 8. Ez igen jó renddel írott szép Könyv. Nagy segítségére volt ez az ember Béniusnak a' Magyar Hístória körül-való munkálódásában.

SZATHMÁRI Baka PÉTER Született és neveltetett Szathmar Varosában, Görög, Deák és
'Sidó

'Sidó nyelveket alkalmasint meg-tanult, az után feles efsztendőig lakott Belgyiomban, nevezetesen Fránékérában; az holott Deák nyelven botsátott Világra két nagy Könyveket, ilyen titulussal:

(1) *Simplicitas Ecclesiae adversus nonnullas Questiones Practicas.* Franek. 1649. 4.

(2) *Defensio simplicitatis Ecclesiae Christi.* Franekerae 1653. 4.

Vifzfá jöven a' Hazába, szép tudományára és nagy híre nézve tétetett Professorrá a' Várad Kollegyiomban; de azt az Hívatalt fokáig nem viselhetette a' bornak rend-kivül-való szerezete 's engedetlen maga viselése miatt, hanem egy néhány ízbéli meg-intetése után, abból el botsáttatott. Annak utánna az Urak' Udvaraikban hanyódott vetődött 's napról napra élődött. 1666 dik efszt. vólt a' Lónyai Anna Kemény János Fej. özv. Udvarában. Ugyan abban az efszt. prédikállott Enyeden Vásárhellyi Péter az Enyedi Professor felett hatalmason; a' melly Prédikázióját ki-is nyomtatták. A' melly dítséretre méltó jó Munka.

SZATHMARI Fabri ISTVÁN. Sokféle Példakot az Leányokról Afzfzonyokról egybe fzedvén Magyar versekbe tsinálta, ilyen titulussa Könyvének: *Historia ex Partenii Nicensis amatoris affectionibus collecta.* Kolosfv. 1577-dik efszt. 4. R. A' Könyv jó nagy, a' vers főkbe tette le nevét az író, fok Példakot hord elő tanuságra. Ez az utolsó vers a' Könyvben.

*Ezer öt százban és az betvenhétben
Szerzék e' Kronikát bé a' versekbe
Kolos neve Váunak Szomos mentébe
Akkor lakik vala ő is a' Városba.*

SZATH-

SZATHMÁRI PAP JÁNOS. Szathmárt született, ott is neveltetett, és a' Tudományokra tanítatott mind a' Magyar földön, 's mind pedig Belgyiomban. Fránékérában adott ki egy jó nagy Könyvet Deák nyelven, melynek titulusa ez: *Philosophia Prima, seu: Metaphysica brevibus Aphorismis delineata.* Franek. 1682. 8. Az Hazában szolgált 1685-dik eszt. tájban Nagy Bányán az Oskolában; az után az Udvarhelyi Oskolában három esztendő alatt, ment onnan a' Zilahi Papságra, a' Désire, végre a' Kolosvári Ekklesiába, az holott vége-is lett életének és szolgálatjának. Irt egy Könyvet a' Könyörgésről közönségesen, nevezetesen pedig az *Uri Imádságnak Magyarátját.* Kolosv. 1707. 8. R.

Ennek Fia volt Szathmári Sigmond Kolosvári Pap és fok esztendő alatt *Generalis Notarius*, nagy tudományu, ékesen szóló és nagy kedveségű ember; a' ki a' püspökséget is elérte volt, de minek előtte a' Sinodus el jött volna hogy bé eskettesék és a' Hivatalban meg-erősittesék, reménytelen meghalt 1760-dik esztendőben.

SZATHMÁRI Paksi MIHÁLY. Tokaji Pap volt elsőben, onnan 1716-dik eszt. hozatott a' Felsővári Kollégyiomba Professornak. Azon eszt. őszel ki háborítatván a' Kollégyiom már új nevezet vett Károlyvárról által plántáltatott M. Vásárhelyre; az holott fok esztendő alatt azon Kollégyiomnak mind Tanítója 's mind édes Atyja volt. Végre vitetett a' Pataki Kollégyiomba, hogy annak régtől-fogva zenebonában forgó dolgait jobb rendbe hozná 1734-dik eszt. az holott tíz esztendő alatt nagy haszonnal tanított; mind a' két Hazában fok

fok jó és tanult emberek származtanak az Oskolájából. Maradtanak, a' melly ritka boldogság a' mi boldogtalan Hazánkban, édes Atyjoknak nyomdokait követő jó Fijai is: Mihály es Pál a' Pataki Kollegiumban, István a' Debretzeniben Professorok.

Másoknak kérésekre írt az Ur Vatsorájáról egy kis Könyvetskét, mellyben Bernád Pál nevű Minorita Barátnak Prédikázióját bontzolja fel és az igaz Tudományt meg-erősíti, így nevezte: *Uri-Vatsora felett meg-gyűjtött Szövétnék*. Nyomtatt. Ultrájekt. 1740-dik éfzt. 8. R. Deák nyelven is írt holmi Könyveket, a' minéműek:

(1) *Physica contracta juxta Principia Neotericorum, Claudiopoli.* 1719.

(2) *Dissertatio de Arbore scientiæ Boni & Mali, seu: Vite ferali litterali & mystica.* Franek. 1736.

(3) *Expositio Capitis XVIII. Jobi.*

Holt-meg 1744-dik éfztendőben.

SZATHMARI ÓTVES ISTVÁN. Vólt Pataki Professor, Érsek-új-vári Pap annak utánna. Még Belgiumban laktában Magyarra fordította (1) A' Belgiumi Konfessiót, ilyen titulussal: *A' Keresztén és igaz tudományu Belgiumi Ekklesiáknak Hitekről való vallás tétele.* Amstel. 1650. 8. R. Ide vagyon ragasztva a' Keresztységnek, Ur-Vatsorája ki szolgáltatásának, Hazafok egybe adatásoknak formája is.

(2) Magyarra fordította a' Belga nyelvből a' Belgiumi Tudófsoktól a' Mennyei Jelenésekre írott Magyarázatot, mellyet ilyen titulussal adott ki: *Titkok Jelenése, avagy: Sz. János Apostol' Mennyei Jelenése, láttása, rövid Magyarázó Jegyzésekkel együtt.* Nyomtatt. Szebenb. 1668. 8. Vagyon ajánlva Kele Susanának

sánnának, Kamarás Ambrus Özvegyének, 's ennek Fijainak, Unokájának: a' ki a' Pápai Páriz Imre Keskeny út nevű Könyvet-is ki nyomtattatta vólt.

SZEGEDI MÁTTYÁS. Pataki Deáksága után tanúlt Vitébergában 1572-dik eszt. Poéta igen jó vólt, mellyről tanubizonyságot tesznek az ő nyomtatásban lévő szép versei, mellyeket írt Fabritziusnak a' Pataki Professornak, mikor Vitus Balsarázsius felett Orált 1575-dik eszt.

SZEGEDI GERGELY. Vólt tanulásnak okáért Genévában; az után Vitébergában 1556-dik eszt. Mitsoda Ekklesiákban tanított, azokat a' feledékenység miatt ki neveznem nem lehet; az látszik hogy a' maga idejében nevezetes ember vólt, és egy néhány Dítséreteket-is írt, mellyek az Énekes Könyvbe bé tétetődtek. Illyenek:

Sz. Dávid Király bűnei ellen így panaszol

Számki-vetésre Dávid mégyn vala

Tekints reám Istenem nyavalyámban

Nagy bánatban Dávid mikoron vólna

Ur Isten légy most mi-velünk

Bóldog az olly ember az ő lelkében

Kereszténynek kik vagyunk

Gyakron nékünk kellene Istennek hál.

Szükség Keresztényeknek tudakozni.

SZEGEDI KIS ISTVÁN. Született Szegeden 1505-dik eszt. tanúlt ugyan ott, és Lippán az Oskolában. Nevekedvén testében nevekedett a' Tudományokban-is, és kevés időre tanulását annyira vitte

vitte, hogy ő kezdene másokat tanítani, Oskola-Mesterséget vífelvén. De minthogy a' Tanúlásra nagy hajlandósága volt, mihelyen annyira-való Pénzt gyűjthetett magának, el ment tanulni Lengyel országra a' Krakкаи Akadémiára: holott tanúlt-is de tanított-is, minthogy a' jó móddal-való hasznos tanítáfra épen születt volt. Onnan 1543-dik eszt. ment Vitébergába Lutherhez és Melánktonhoz, az holott Sz. I. M. Doktori titulussal meg ékesített 's az után tért-meg Magyar országra.

Magyar országban 1545-dik esztendőől fogva fok szenvedés, bújdosás, hányattatás között forgott. Tanított Tasnádon, az holott a' Kínts-tartó Barát György Parantsolatjából 200 darab Könyveitől meg-fosztatott, meg-verettetett, rúgdostatott, úgy hogy, életétől-is, kevésbe múlt hogy meg nem fosztatott., az után Gyúlán 1546-dik esztendő. Tzepléden 1548-dik eszt. Vólt pedig ez a' rendtartása mindenütt: hogy a' Templomban prédikállott a' Népnek, az Oskolában pedig tanította a' tanuló és nemes ifjúságot. Vitetett onnan a' Temesvári Ekklesiába a' Petrovitzius Péter által, a' a' melly Ekklesiából Lofontzi István által nagy kegyetlenséggel ki üzetett, 's az Oskola-is el puszttatott. Lakott az után Túron, Békésben, Tólnán, Laskán, Kálmántsehiben. Püspökké tétetett 1554-dik eszt. nagy kedvesége vólt a' Fő Rendek előtt, nevezetesen a' Nagyságos Horvát Márk mikor Szigetvári Fő-Kapitány vólt, sokszor vitette magához, 's néha maga-is meg-látogatta, kivált mikor Papokat szentelt, jelen lenni és azt szemlélni kívánta, Prédikállani Szigetre hívatta. Mellyekre nézve fok jovaival-is táplálta segiltette. Az honnan rosz,

nan rosz akarói által a' Törököknek el árultatott, a' Kaposvári Bégtől meg-fogatott, és úgy meg-verettetett, hogy az inge is a' testén vérbe keverednék; el sem bocsátatott a' kemény kegyetlen rab-ságból, míg nem ezer két száz forintokon fok aján-dék adás után Jó-akarói ki nem váltanak. El árúlta volt pedig egy Halgatója ilyen bozúságból: Prédikálván Szegedi a' Templomban a' Keresztsegről, azt nem jóvállotta, hogy oktalán állatoknak nevek-re keresztelik a' gyermekeket, mint Farkasnak, Orfolyának, Ursula *Nőstény Medvét* téfzen, levén a' Templomban azon nevezettel egy nemes Afzfzony *Orfolya*, az annyira meg neheztelt, hogy Férjének tsendefséget nem engedett, míg a' Törökök kezek-be nem ejtette. Sok szenvedései után holt-meg Kevi nevü Várofsotkában 1572-dik eszt. de jó híre neve él 's meg marad a' tudós Világban mindenkor szép Könyveiben.

A' Sz. Írásnak fok Könyveire írt igen értelmes rövid Magyarázatot, írt bizonyos Materiákra-is. Olly rendet tartott pedig írásiban hogy azt minde-nek szereztnék. A' Theológiára tartozó Munkáji két nagy Foliántban szoktak ki adatni, 1609-dik esztendőig a' mikor Basileában ki adattak ötödször négyszor nyomtatták volt ki. Ezeken kívül írt illy titulussal: *Speculum Pontificum Romanorum*. Római Püspökök' Tükörjök, a' mellyben azoknak rende-léseik, életek, tsuda tételek, halálok, dítséretek, gyalázatjok meg-mútogattatnak. Ezt a' Fija Szegedi István 1602-dik eszt. nyomtattatta ki negyedikszer 8. R. Kevi Skaritzsa Máté még Jászberenyi Oskola-Mesterségében, (a' ki az életét fiaak utánna bővön le írta 's ki adta) a' Szegedi képit le írta, írt alája-feles verseket, de én csak ezt írom által:

Sic,

*Sic, quamvis faciem manus hanc operosa notavit,
Cetera depingi Zeuxis & ipse negot.*

SZEGEDI JÁNOS Jésuita. Sokat munkálkodott ez a' maga Hazáját szerező tudós ember a' Magyar Törvények körül, annak jó rendbe szedetésében, és a' régi Diplomák, Levelek, Históriakból való meg-világosításokban, a' kinek méltán sokat köszönhet a' tanulni kívánó ifjuság; ugyan-is az ő tőlle ki adott Könyveket soha házon nélkül olvasni nem lehet. (a) Adott pedig Világra ilyen titulusok alatt:

(1) *Tripartitum Juris Ungarici Tyrosinium juxta ordinem operis Tripartiti Sacris Canonibus accomodatum. Tyrnaviæ. 1734. 12.*

(2) *Rubricæ sive Synopses titulorum, Capitum & Articulorum Universi Juris Ungarici. Notis Juridicis, Historicis, Chronologicis necnon Etymologicis illustratæ. Tyrnaviæ. 1734. 8.*

(3) *Decreta et Vitæ Regum Hung. qui Transilvaniam possiderunt, cum Notis & Crisi tam Juridica, quam Historica, in usum præcipue Illorum Transilvaniæ. Claudiopoli. 1743. 8.*

(4) *Verbötzius illustratus. Tyrn. 1753. 8.*

SZÉKELY ISTVÁN. Bentzéken született, Udvarhely - Székben. Hol tanult ifjuságának idején nem tudatik; de volt szép tudományu nevezetes ember, a' kinek fáradsága által jutott az Évangéliomnak nagyobb világosságára Magyar országnak az a' része, a' melly vagon Lengyel ország felől.

R

Sokat.

(a) *V. Kollar de Potestate Legisl. p. 139. 140.*

Sokat fáradozott a' tudatlanságnak el kergetésében, e' végre botsátott is Világra egy néhány Könyvet Magyarúl.

(1) Egy kis Könyvetskét írt a' Szikfzai Oskolából Gyermekeknek számokra; mellynek titulussa ez: *Kereszttyénségnek fundamentomáról való tanúság.* Nyomt. Krakkóban. 1538-dik eszt. Ekkor volt Szikfzai Oskola-Mester, a' Könyvét-is ajánlotta a' Szikfzai Gyermekeknek.

(2) Magyarra fordította az Ekklesiának régi Deák *Hymnus* nevezettel való Énekeit. Nyomt. Krakkóban. 1538-dik eszt. Vagyon ajánlva Prini Péter nagy Urnak.

(3) *Kereszttyénség fundamentomáról-való rövid Tanúság.* Nyomt. 1544-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva Régi Kelemennek Vitézlő Uri embernek, hogy Fiját e' fzerint tanítatná, az A. B. C.-ét elől le írta, hogy a' gyermekek a' fzerint tanítatnának olvasni. Írta ezt Lifzkán laktában.

(4) Adott ki harmadszor-is a' Hit fundamentomáról egy Könyvet bővön, a' melly már szép tudós Munka. Nyomt. 1546. 8. R.

(5) Magyarra fordította a' 'Sóltárokat. Nyomt. Krakkób. 1548-dik eszt. A' XLII-dik 'Sólt. 1. versét így fordítja: *Miképen a' gim Szarvas rikkolt a' folyó vizekre: akképen az én lelkem te hozzád kívánczik Is. ten.* A' XCIV-dik 'Sólt. 2. versét így: *Ki fzerzi az ő nyári házának gerendáit a' vizekbe, és tsinálja a' felbök-ből az ő fsekereit.*

(6) *Chronica Mundi*, a' mellyben mind Ekklesiái's mind külső Hístóriákat belé gyűjtögetett's Magyar dolgokat-is. Nyomtattatott Krakkób. 1558-dik asztendőben. 4. Réfzen. Volt akkor Göntzi

tzi Fő Pap mikor ezt ki adta, 's nagy ember azon a' Földön.

Igérte volt hogy az egész Bibliát Magyarra fordítja és ki botosítja; de menyire mehetett ebben a' szándékában 's maga-is hol és mikor holt-meg? e-
löttem nem világos.

SZELETZKI JAKAB. Pofonban született 's neveltetett, Argentoratumban a' Törvényeket tanulta, az holott de *Cessione Bonorum* 1651-dik eszt. disputált. Az Hazában lett ofztán egy magát rejtekben tartó, szüntelen magának tanuló Tudományok' eleven koporsójok, a' ki a' másokkal való társalkodást mint valami Timon kerülte, 's vált belőle egy nagy *Misanthropos*, a' mellyben hagyta emlékezetit. *Vide Czawittinger. p. 372.*

SZELI JOSEF. Tanúlt elsőben a' Reformátusoknál Udvarhelyen, az után Pofonban az Augustána Konfessiön-valóknál; ugyan azoknál lett Brassai Magyar Pap. Magyarra fordította a' Luther Márton Kis Kátékisműsát 's bőv Magyarázattal kívánta világosítani. Titulussa ez: *B. E. D. Luther Márton Kis Kátékisműssa, és ennek rövid fontos Magyarázatja.* Brassóban. 1748. 12. R.

SZ. ÁBRAHÁMI Lombárd MIHÁLY. A' Kolosvári Unitária Oskolában elsőben 1716-dik esztendőben Törvényt tanító Professor, az után haláláig tanított sokféle tudományokat. Vólt az Eklésiában Pap, és 1737-dik esztendőből fogva Superintendens. Adott ki egy Könyörgéses Könyvet, a' helynek és maga nevének fel tétele nélkül, illy ti-

R 2

tulus.

tulussal: Sokféle *szükségeinkhez alkalmaztatott Könyörgések*; mellyekkel minden rendbéli ember naponként mint az idők és alkalmaztságok változnak, minden botránkozás nélkül gyakorolhatja magát az *Imádkozásban*. Nyomt. 1746. 12. R. Kolosvárt.

SZELEFARNOSI Bodó LAJOS Ung-Vármegyei Notárius kezdette egybe fűzni 's ki adni azon Törvényes Könyvet, melly annak utánna neveztetett: *Cynofura Juris*.

SZ. GYÓRGYI ISTVÁN. Benedeki Pap volt, és egy Könyvetskét bocsátott köz kézre, illy névvel: *Jó tselekedetek' Gyémánt Köve*, az az: *Amesus Viliam* jó tselekedetéről írott traktája, mellyben a' jó tselekedetek az idvességre *szükségeseknek* *mítogattnak*. Kolosv. 1678- 12. R. Vagyon ajánlva Mentfzenti Budai Péternek, az Erdélyi Aknák és Portusok Fő Arendátoroknak.

SZ. IVÁNI MÁRTON. Deák nyelven írt a' Magyar dolgokról holmi *Catalogusokat*, mellyekben fok meg jegyzésre méltó dolgok találtnak, nevezte: *Miscellanea curiosa*. Ismét: *Dissertatio Paralipomenica Rerum Memorabilium Hungariæ*. Tyrn. 1699. 4.

SZ. KIRÁLYI BENEDEK Art. Lib. Magister. Három-széken Sz. Király nevü Faluban született, az Erdélyi Oskolákban való tanulása után, taníttatá a' inaga költségén *Tsáki Kristina*, a' Gubernátor Gróf Bethlen István kegyes Házas tárfa (kinek romlott testének pora a' Karkai Templomban várja a' Fel-támadást) Márpurgumban és Heidelbergában

1617-

1617-dik eszt; az holottt nagy kedveséget-is talált tanulásával a' tudós emberek előtt, és nyert magának Art. Lib. Magist. titulust 's tífzteséget. Már-purgumban laktában írt egy Könyvetskét, a' melyben óltalmazza azokat a' Sz. Írásbéli helyyeket az O Testamentomi írásokból, a' melyeket Enyedi György más értelemre tekint vólt, titulussa ez: *Vindicatio Locorum Veteris Testamenti æternam Deitatem Filii & Sp. Sancti, Mysteriumque S. S. Trinitatis confirmantium adversus Georgium Enyedinum instituta. Mar-purgi. 1619. 8. Recusa Hannoviæ. 1624. 8.* Sokan írtanak a' Sz. Királyi tífzteségére akkor verseket, úgymint: Ikonius Eglinus Rafael Th. Dtr. Professor. Kámbák Phil. Professor. Vári Miklós, Nádudvari Gergely, Goklénus Rodolf M. Dr. Profess. a' kinek versei ezek:

*Quicquid habet Moses, quicquid reliquique Prophetæ
Hoc scripto monstras o Benedicte tuo.
Vive diu, sed vive Deo, Patriæque, Tuisque,
Sic labor iste tuus Fama perennis erit.*

SZ. MIKLOSI MIHÁLY. Horvát országból való vólt az atyja; de az Anyja Magyar, mind a' kettő a' Krisztusnak igaz esméretén kívül tévellygő, a' kiktől vette világi életét 1603-dik eszt. Nevekedett és tanúlt a' Kolosvári Unitaria Oskolában, annak utánna pedig a' Nagyságos Pétsi Simon kedvéért lett 'Sidózóvá, vagy a' mint esmeretesebb névvel hívattattak Szombatosfá, azon Urnak Udvarában fok idők alatt Papságot viselt, és a' Pátronusával egyetemben tagadta a' Messiásnak testben-való megjelenését, és azt merő költött dolognak Prédikállotta. Mikoron 1638-dik eszt. a' Fejedelem

parantsolatjából a' Déli Ország-Gyűlésén a' 'Sidózók keményen meg-vísgáltattak volna, és az Ország Törvénye szerint némellyek halálra, némellyek örökös fogságra sententziáztattak volna, Sz. Miklófi Mihály-is erre sententziáztatván vitetett a' Fagarasi Tömletzbe. Szenvedvén egy ideig az ott-való fogságot meg-téiésének ígért reménysége alatt el-botsátott, Geleji István Püspök által tévelygése kárhozatos vóltáról meg-győzetett, 's annak utánna annál nagyobb buzgósággal ragafzkodott a' Krístushoz. és prédikállotta az ő el jövetelének igazságát. Vitetett a' Balog László Fejedelem Gyalog-Hadainak Fő Kapitányok kérésére a' Kölpényi Reformáta Ekklesiába a' Papi Hívatakra; a' holott úgy víseltte magát, hogy nem fokára el hírefedvén a' M. Vásárhellyi népes Ekklesia kíváná maga Tanítójának; az holott nagy ferénységgel buzgósággal, kegyességgel 's mások előtt-való kedvességgel szolgált a' míg el betegesedett és erőtlenedett; a' melly erőtelenség el rekesztette egy néhány esztendőök alatt a' közönséges Szolgálattól; mellyekben a' maga Házánál magánofon vólt élete. Meg-hólt Vásárhellyen. 1668 dik eszt. Életének LXV-dik esztendejében. A' M. Vásárhellyi Templom oldalában egy nagy írott kő tartja az emlékezetét. Írt vólt egy Konyvetskét a' Sz. Iráfnak Iróiról; mellynek titulusa ez: *Panegyris, az az: egész Gyűlések mind azoknak a' Sz. Notáriusoknak, a' kik által le íratott az Istennek Könyve a' Sz. Biblia. Készítette vólt ezt ugyan Nyomtatás alá 's szepten le-is írta vólt, de kéz-írásbm maradt.*

SZ. ANTAL GERGELY. Eredetét vette-ugyan Sz. Antal Várofsából a' Barannyaságon, tanult

núlt 1521-dik éft. Melánkon Filep keze alatt Vitébergában. Annak utánna lett híres Pap és Reformátor, a' ki Sztárai Mihállyal együtt a' Baranyaságon való Ekklesiákat reformálta. Lakott Sz. Antalón, a' melly helységet az Évangyéliom világosságára vezérlett. Sokat szenvedett ott az atyafiaitól. *V. Hist. Reform. p. 663.*

SZ. GYÓRGYI DAVID. Bisterfeldnek a' Fejérvári Kollégyiomban nevezetes Tanítványa volt. Annak utánna tanult a' Belgyiomi akadémiákon, írt Kocktėjus Jánosnak a' Szómbat iránt; a' Pohárnak fel emeltetése és fel mutatása iránt az Ur Vatsorája osztásakor mit kelljen tselékedni: a' melly Kérdések 1656-dik éftendő tájban fenn főrognak vala. (a)

Az Hazában volt 1679-dik éft. Dévai Pap és a' Húnyadi Traktusban Espereft.

SZ. PÁLI FERENTZ Víz-aknai Király-Bíró. Homoród Sz. Pálról írta magát. Jó vers szerzőnek tartatott 's maga-is úgy tartotta magáról. Ez írta volt. a' Szász János emlékezetét elő hordó verseket; írt sokakról a' féléket, a' mellyekkel meg-kormolta tiszteléseket; mellyre nézve volt-is baja a' versei miatt. *A' Törvény Könyvet Magyar versekbe. fedte 's Köz haszonra ki bocsátotta. Verböczi István Törvény Könyvének Compendiúsa; melly közönséges Magyar versekre formáltatván íratott és ki adatott Homoród Sz. Pali N. Ferentz által.* Kolosv. 1701-dik éft. 8. Vagyon ajánlva Sárosi Jánosnak Tanács Urnak és Itelő-Mesternek.

SZ. PÉTERI ISTVÁN. Sz. Mihályi Ekklesiában a' Tisza mellett volt Pap. Holmi apróság

R 4

Munkáts-

-(a) *Inter Epistolas Cocceji Epist. X.*

Munkátskákot tett közönségesekké, ilyen titulusokkal:

(1) *Tántz Pestisse: mellyben a' fajtalan Tántznak kárhozatos volta le rajzoltatik, és az ördögnek 's a' Tántz őltalmazóinak ellen-vetésektől meg-mentetik az Igazság.* Ny. Debr. 1699-dik eszt. 8. R.

(2) *Ördög Szigomnya, vagy olyan Munkátska: mellyben a' Káromlásnak kárhozatos volta meg-mítogatattik.* Nyomt. Debr. 1699-dik eszt. 8. R. Szépen és hathatóson ír a' Káromkodás ellen.

(3) *Hangos Trombita, vagy az Réfség ellen iratott Munkátska, mellyben az kárhozatos véteknél mítogatattik.* Debretzenb. 1698. 8. R.

Készített volt még nyomtatás alá ilyeneket: (1) *Ujj embernek Anatomiája,* (2) *Idveség Arany lántza.* (3) *Világ ártalmas Barátsága.* (4) *Áspis kígyó tojása.* Ezek ki nyomtatódtnak é vagy nem? bizonytalan.

SZ. SIMONI JOSEF. A' Gyalui Reformáta Ekklesiának fok esztendőök alatt Papja. Készített egy Munkátskát az Isten látogatásinak Hasznairól, midőn akkori Pátronúlla Grof Lóssontzi Bánfi Diénes Ur hózfzas és súlyos betegséget viselne Szébenben. Nyomt. Szébenb. 1753-dik eszt. 4. R.

SZEPSI Körtz GYÖRGY. Pataki Deáksága után Göntzi Oskola-Mester volt, ment az után Német országba, tanult Márburgban Heidelbergában, az holott Borostyán köfzorus Poéta lett. Annak utánna 1613-dik eszt. vitetett a' Tokaji Papságra, 1615-dik eszt. a' Pataki Professorságra. Magyarra fordította Jakab Ángliai Királynak azt a' Könyvét, mellyet írt volt a' Fia tanítására, nevezvén *Királyi Ajján-*

Ajjándéknak; a' Királyoknak és Fejedelmeknek tisztek az Istenhez és az emberekhez bővön elő adatnak. Nyomt. Oppenheimbe. 1612. 12. R.

Vagyon ajánlva a' Nagyságos Urfinak, Homonnai Istvánnak, a' néhai Homonnai Druget Bálint, Ország Bíraja, Király Tanátsofja, Zemplén, Máramaros, Hufzt Vármegyék Fő-Ispánnnyok Fijának. E' mellé vagyon nyomtatva az három nagy emlékezetű nagy embereknek: Botskai István Fejedel. Homonnai Druget Bálintnak és Mágotsi Ferentznek emlékezetekre írott versek: Deákül és Magyarúl.

SZIKSZAI Fabritzius BALÁS. Vólt ez nagy tudományu Pataki Professor, kinek szép Deák és Görög versei bizonyitják Tudománnyát. Tanúlt Vitébergában 1559-dik eszt. Patakon a' Prini Gábor el temettetése alkalmatosságával 1567-dik eszt. és az Ország Héléna Prini Gáborné halála alkalmatosságával 1569-dik eszt. Orált és ki-is nyomtatatta. Irt vólt egy jó Könyvet a' Magyar Oskolák számokra, melyet nevezett: *Nomenclatura, seu: Dictionarium Latino-Ungaricum.* Nyomtatták ki az ő halála után XVI. esztendőkkel a' Pesti Gáspár Pataki Professor szorgalmatossága által Debretzenben 1692-dik eszt. annak utánna Szilvás Ujfalvi A. Imre Debretzeni Professor bővítésével ugyan Debr. 1619-dik eszt. 8. R. Ez nem annyira az a. b. c. rende szerint vagyon, hanem inkább bizonyos titulusok alatt.

SZIKSZAI Hellopéus BALINT. Született Szikszón, a' melly Városotska vólt Aba új Vármegyében

ben: a' honnan abban az időben a' Bentzédi Székely István Oskolájából egy néhány jó emberek szarmaztanak, a' kik emlékezetessé tették azt a' helyet; annak utánna pedig kétfzer is meg-verettetvén ott a' Török a' Magyarok által, anál emlékezetesebbé lett. Tanúlt Vitébergában, Génévában a' Béza keze alatt 1567-dik éfzt. Az Hazában volt Egri vagy Egervári Pap egy néhány éfztendők alatt; az után Debretzeni, az holott meg-is holt még ifju-korában 1575-dik éfzt. Fábritzius Balás mint Haza Fiját ilyen versekkel siratja:

Invida quem Patriæ rapuerunt Fata Valentem

Pannonici decus Solii:

Tu sperfas lacerata comas Ecclesia plange,

Luge Fidelium Chorus.

Occidit heu nostræ Vates clarissimus oræ.

Cætus sacer Vatum gemat.

Occidit & nimium miserando tempore, multis

Raptis Dei Præconibus.

Dogmata qui unanimes passim sacrata sonabant,

Christi potentes Spiritu.

Melius invicta superans virtute quiescit

Petrus potens Lingua, Fide.

Thurius & summis doctrinæ dotibus auctus

Paulus tribus Lingvis vicens.

Agria Pastorem te jam gemit inclita fidem:

Fido celebrans pectore.

Suspiransque suæ modulamina dulcia lingvæ,

Votis cupit fugacibus.

Urbs Debretzina pari te luctu plorat ademptum,

Vix dum satis te cognitum.

Usque dolens querulo refugit solatia planctu

Te flet juvenus, flent senes.

Nos

*Nos quoque docte Valens te lamentamur amici,
Conjux suis cum liberis.*

*Dulcisonis sed tu solitos concentibus hymnos
Misce Beatorum choris.*

*Clarus & Astrigero pia gaudia carpis Olympo,
Sanctis parata gaudia.*

Mind Déák 's mind Magyar nyelven írt szép Könyveket:

(1) *A' Keresztyn Hitnek és Vallásnak három fő Artikulussairól, az igaz Istenről, Választásról és Ur-Vatsorájáról. Debr. 1574. 4. R.* Ezen Könyv Deákul-is ki vagon adva. E' mellé vagon ragasztva, *de Disciplina Ecclesiastica*, melyet approbáltak Debretzenb.

(2) *Kátékismus*, melyet az Egri Ekklésia hasznára írt. Debr. 1575. 4. R.

(3) *Tractatus contra Antitrinitarios Academiae Vitebergensi oblatu.*

(4) *De Sacramentis in genere, sive: de tota re Sacramentaria.* Genev. 1585. 8. Ezt ajánlotta vólt Hellopéus Bézának életében, hólta után osztán ugyan az ő dítséretével nyomtattatott ki 's tétetett közönségsé.

SZIKSZAI P. SÁMUEL. Kabai Pap, két Könyveket bocsátott Világra, Deák az egyik: *Colloquium Sacrum & Meditationes Sanctae.* Debr. 1700. 8. A. b. c. rendi szerint vész fel a' matériákat, fok válogatott meg-jegyzésre méltó dolgok vagnak benne. Magyar a' másik, illy névvel: *Menyország útja*, mellyben minden időre tartozó LX. Imádságok vagnak. Nyomtattatott Bartfán. 1702-dik esztendőben. 8. R.

SZILÁ-

SZILÁGYI Beniamin ISTVÁN. Váradi Professor, annak utánna 1645-dik eszt. vitetett Patakra, onnan a Tóltsvai, Uj-hellyi Ekklesiákba. Nagy szorgalmatossággal fzedegette öfzve (1) a' M. Országí Ekklesiái Gyűléseknek végezéseiket, hihető a' Kátona Geleji István izgatásából. Ez az írás meg-volt az Ember Pál kezén, mikor az Erdélyi és Magyar országí Ekklesiákra tartozó dolgokat írogatta 's fzedegette rendbe.

(2) Magyarra fordította Komméníus Ámos János *Janua Linguae Latinae* nevű Könyvét igen jó Magyarsággal.

(3) Mondott el Lifzkafalván Rosemberga mellett, a' Gróf Iktári Bethlen Péter Ur teste felett egy Deák Orátziót *de Fatali Periodo Regni Hungarici*. 21. eszt. 1646. melly ki nagyon nyomtatva.

SZILÁGYI MARTON. Belgyiomban Trájek-tumban tanulása idején írt és disputált a' Híveknek Fiuvá-való fogadtatásokról *Essenius* alatt 1667-dik eszt. Debretzeni Professorrá lett, a' holott nyelveket, Filozofiát, Theologiát XXX. esztendőök alatt szép hírrel névvel és nagy haszonnal tanított: a' Tíza mellyéki Püspökké tétetett 1699-dik eszt. Adott Deák és Magyar nyelveken ilyen Könyveket:

(1) *Philosophia adplicata cum adprobatione Facult. Philos. Heidelbergensis & Joh. Ludovici Fabricii Theologi. Heidelb. 1678. 8.*

(2) *Biga Pastoralis, seu: Ars orandi & concionandi. Debr. 1684. 8.*

(3) *Triga Divortialis, s. Dissertationum Theologicarum Trias de Causis Divortii. Accessit Appendix de Sponsalibus eorumque Diremptionis causis. Debr. 1690. 8.*

SZILÁ.

SZILÁGYI SAMUEL Lib. Báro, Erdélyben a' Királyi Táblán Tábla Fia, Táblai Bíró. Enyedi Professornak Szilágyi Péternek fia: ki-is Enyedi tanulása és Deáksága után lakott az Fráncfurtumi Akadémián bizonyos efsztendökig. Annak utánna Bétsben a' Kantzellarián sok ideig lévén az Magyar országi és Erdélyi Reformáta Ekklesiáknak fogadott Agensek. Bétsben laktában egy Könyvetskét, megújjitván annak régi hibás fordítását, botsátott ki illy titulus alatt: *Kerefsztyén Seneka, vagy a' Seneka irásiból ki seдеgetett Kerefsztyén Virágok.* Bétsben. 1740-dik efszt. 8. R.

SZILVÁSI JÁNOS. Született és nevekedett Défen abban a' Vallásban, a' melly a' Sz. Háromságot az Egy Istenségben nem vallja; Deák-korában azt a' Vallást el hagyván, ment 1588 dik efszt. Argentinába tanulni; az holott, 's más Oskolákban is ferényen tanulásához látván vizfszá jött Erdélybe, Maros Vásárhellyen a' közönséges Sinodusban egy Orátziót mondott el 1591-dik efszt. Melly ki nyomtattatott Szebenben, és Alárd Ferentznek vagy on ajánlva. Ennek az ő kedves Barátja és idegen földön-való bújdosásának tárfa Deidrik György szép Deák versekkel örvendezett, a' mellyek közül némellyeket nem lehet hogy ide le ne írjak. *Joannes Silvafi.* Anagr. *Ovis salva es in sinu Dei.*

- - *Hanc & ovem, natumque puto te Jāne fuisse*

Dum recolo vitæ tempora prima tuæ.

Densa prius nam tu tenebrarum lustra pererrans,

Ibas tartareis præda parata lupis.

Semina fœda prius spargebas digna Charonte,

Nunc profers Christo Dogmata digna Deo.

Scilicet

*Scilicet aeterni decoratus flamine Patris,
 Quo sine non crescit Religionis opus.
 Haec tenus Eumenidas non Christum Corde secutus,
 Deliciae Furiae monstra fuere tuae.
 At nunc ardenti complexus pectore Christum,
 Monstra procul Furias Eumenidasque fugas.
 Te Phlegeton teus prius in sua castra Tyrannus
 Traxerat, ut Stygiis praecipitaret aquis.
 Nunc Ovis at salva es: labor irritus omnis Averni
 Inque Dei remanes condita tuta sinu.
 Non nocuisse tibi poterit conamine multo
 In te seva licet tela furoris agat.
 Quare ego te propter, propter te Christus ovilis
 Angelici gaudet Pastor amice gregis.
 Perge bonis avibus mysteria pandere verbi,
 Christicolae avibus perge docere bonis.
 Perge tuo exemplo multos ex faucibus orci,
 Ducere ad astrigeri splendida tellura Poli.*

SZOKOLYAI ISTVÁN. Udvarhelyi Pap és azon Traktusnak Eszperestje, mikor még Hollandiában tanulna fordított Belga nyelvből Magyarra két Könyveket:

(1) *Az O Testamentomi Írásokból egybe fűdegetett Könyörgések.* Leidában. 1648.-dik eszt. Ajánlotta Némethi Jánosnak, mint a' ki maga pénzével küldötte volt Akadémiákra: az után Kolosv. 1672. 12. Ajánlotta Bethlő János Urnak Erdélyi Káptalanának.

(2) *Sérelmes Lelkeket gyógyító Balszom: az Istent-féltő embernek fűtőre öltő nehézségeket igyekezi el hárítani.* Ny. Leidáb. 1648. az után sokszor.

SZOBOSZLOI MIKLÓS. Debretzenben tanul.
vén

ván, onnan a' Debretzeni Ekklesiá költséget adott néki, és el küldötte Belgiomba hogy tanulását jobban folytathatná. Tanult ugyan a' több Akadémiákban-is; de ment vólt a' Daventriai Oskolába *Dieft Henrik* mellé, az holott folytatta a' maga tanuságát. Onnan vizfszá jöven Debretzenbe, tanított az Oskolában bizonyos ideig, annak utánna azon Ekklesiában viselt Papi Hívataalt Magyarra fordította *Dieft*-nek egy Könyvetskéjét, mellynek ilyen-tituluust adott: *A Sz. Dávidnak öt Könyvetskéi*, az az: az igaz Vallásnak öt Réfzei: mellyekből minden együgyü igaz Vallásu ember e' Világnak Goliáthi ellen meg álhat és győzedelmet vehet. Debretz. 1648. 12. R. Nyomtatott Vida Miklós Debretzeni Polgár költségével.

SZOMOSI ISTVÁN. Gyűjtögetett holmi köveken lévő írásokat Erdélyben; mellyet illy tituluussal adott ki Patáviumban laktában: *Analeſta Lapidum vetuſtorum & nonnullarum in Dacia Antiquitatum*. Patav. 1593. 8. Ezen Könyvetskével nagy dítséretet érdemlett a' Tudósfoktól. Egy Könyvet írt *de Originibus Hungaricis*, a' melly meg-vólt a' Topeltínus kezén, 's mások-is emlegerik.

SOMOSKÖZI ISTVÁN. Vólt az Erdélyi Fejedelmeknek úgy látfszik Historikusok Botskai előttis, a' kiröl Botskai István Fejedelem így emlékezik a' maga Testamentomában: *Az Historikus*, mellyeket mind magunk 's mind előttünk-való Fejedelmek idejekben írt *Szomosközi István* Uram deputaltunk a' Kolosvári Konventről hét ezer Forintokat; mellynek ki nyomtatására, hogy ſorgálmatos gondjak légyen, lálkekre kötöttük a' Testamentári.

mentáriusoknak, és az Istennek Széki eleibe idezzük érette, hogy ha abban biven és szorgalmatosan el nem járnak. Ez mindazáltal ki nem nyomtattatott, sőt a' másoké is, mint a' Bokátzius, Bojtinus Historiái.

SZOMOSKÖZI SÁNDOR. Szomosköz nevű faluból vette eredetét, k' mint maga verséből meg látszik:

Dum mea Pannonico confidat Puppis in ora

Sarmisus Patriæ, quæ fecat arva mea.

Tanult Debretzenben a' Göntzi György és Laskai János tanítások és gondviselések alatt, a' melly meg-tetfzik a' Gyulai Mátyáshoz írott verseiből, mikor a' Német országból Debretzenbe a' Hazájába szándékoznék jöni.

Quando in Pannonicas Juli docte iveris oras,

Nomine Göntzino fausta præcare meo.

Et si vitali Johannes vescitur aura

Johannes Patriæ gloria prima tuæ.

Hunc ex me facili cura, sermone salutes

Nam celebris studii dux fuit ille mei.

Ille ineam placide quondam tulit aure Thalam

Debreciæ tererem cum sacra testæ Scholæ.

Sok versei vagynak ki nyomtatva, a' mellyekből úgy látszik, hogy a' Poésist jól tudta 's a' vers íráshoz vólt indulatja-is. Tért a' Hazájába Német országból 1589-dik eszt.

SZTÁRAI MIHÁLY. Egy igen nevezetes Pap a' Reformátorok között Magyar országban. Nem vólt ez tanulás kedvéért másutt, hanem Olasz országban 's nevezetesen Patáviumban; de az Isten befzédének, az Atyák és jó embereknek írásaiknak

olvasá-

olvasásokból annyira ment, hogy lenne ő egy nagy
 öltöztető, és Magyar országban sok Városok-
 nak 's Faluknak Reformátorjok, az Évangélium
 világát hordozván mindenütt M. országban, neve-
 zetesen a' Barannaságon és a' Száva 's Dráva kö-
 zött-való helységeiben. Sok helyeken viselt ren-
 des Papságot, Tólnán laktában az Athanasius Püs-
 pök Eletét Magyar versekbe foglalta Deák titulus-
 sal: *Historia de Vita Beati Athanasii Alexandriae Epi-
 scopi fidelissimi Autore Michaelis Starino.* Debr. 4. R.
 A' végén ezek a' versek vagynak:

Tólna várofsában a' Duna mentében

Az ezer öt százban és az ötvenhétben

Egy nyomorúlt ember ezt írta versekben

Kiből ditsértefsék a' nagy Isten Amen.

Sok Ditséreteket írt a' 'Sóltárokból, melyek
 mind ez ideig meg-vagynak az Énekes Könyvünk-
 ben. Írt ezekből a' 'Sóltárokból: a'

X. Meg-nyomorodván ellenségétől Sz. Dávid.

XII. Szabadíts-meg és tarts-meg Uram Isten.

XV. Sokan vagynak mostan ollyatén

XXII. Sz. Dávid Proféta éneklő könyvében

XXVI. Mikor Dávid vala késerűségében

XXVIII. Mostan hozzád fel kiáltok

XXIX. Sz. Dávid Proféta az Istennek

XXXII. Sok emberek vagynak e' széles világon

XXXIV. Mindenkoron áldom az én Uramot

XXXVI. Sok nyilván-való bizonyosságokkal

XXXVII. Meg-nyomorúlt szegény Kereszttyén

LXIII. Saulnak Dávidhoz jó szerelme

LXIV. Meg-halgassad az én imádságomat

S

LXV.

- LXV.** Sok jó tétéményin nagyon tsudálkozván
LXXIV. Sok inségünkben hozzád
XCII. Melly igen jó az Ur Istent ditsérni
XCIV. Miko: Sz. Dávid kegyetleneknek.

A' Musikai Mesterség fzerint-való Éneklést jól tudta a' mellyet gyakorlott-is, a' Hitnek Ágazatait Énekekbe tsinálta, és szép hangos szava lévén hozzá éneklette, a' mellyel az embereknek indulátjokat az igazságnak bé vételére fel ferkentette, úgy hogy feregenként mennének hozzája a' szomszéd tartományokból. *Vide Hist. Ref. pag. 662.*

ISZÓLÓKI MIHÁLY. Surányi Pap, írt egy Könyvetskét, mellynek titulussa: *Bajnok Dávidka.* Nyomt. Kátsán. 1668-dik éft. Ennek elől-járó bezfédében vagyon holmi írva az M. országi Éklésiák reformáltatásokról.

SZÓLÓSI Bedő JÁNOS. Vólt Páréusnak kedves Tanítványa, lett anak utánna N. Bányai Pap, írt onnan Heidelbergába Páréushoz; a' melly levele által szorgalmaztatja hogy a' Bibliára írott elmélkedéseit már egyfzer btsással Világra. A' levél meg vagyon a' Páréus Munkái között.

SZÓNYI BÉNIÁMIN. Matkó Vásárhellyi Pap, maga gyakorlására, és mások segitségére írt szép Énekeket egész Hétre 's bizonyos alkalmatosságokra, hogy a' kik a' félékben gyönyörködnek, legyen mivel segülthésék kegyes indulátjokat. Nevezte: *Szentek Hegedűje, vagy idvefséges Új Énekek.* Nyomt. Kolosv. 1762.-8. R.

SZÓ.

SZÖNYI N. ISTVÁN. Tornai Pap volt Magyar országban, kit 1671-dik éft. Keglevits Miklós Főispán Ur, és Hirkó Péter Katonákkal reája menvén mindenéből ki fogtott, 's magát-is fogságra akarván vetni, nagy bajjal szabadult el. Tempломot, Parokiát, Oskolát a' Reformátusoktól elvett, és ezzel Vallást üldöző nevét maga után fen hagyta. Szönyi István pedig annakutánna lakott Debretzenben, Zilahon, Kolosvart, Fejérvárt, nagy vénségének idején végre Szathmárt viselt Papi Hivatalt. Dolgozott holmi Könyveket, mellyeknek titulussok:

(1) *Mártírok Koronája*, vagy olly idvefséges Könyvetske, mellyben miképen kellefsék a' Krisztus Vallásában megmaradni, az üldözésben magokat viselni, a' számkivetést tömlözet szenvedni, 's a' Mártíromságban győzedelmeskedni műtogattatik. Kolosvár. 1675. 8. R. Vagyon ajánlva Vesselényi Pálnak, a' maga lelki testi szabadságáért fegyverben lévő Magyarság Fő Generálissának. E' mellé vagyon a' maga üldöztetésének rövid Históriaja-is adattatva.

(2) *Kegyes Lélek vezér Tsillaga*. Imádságos Könyvetske. Debr. 1714.

(3) *Örök élet Koronája*, mellyben az idvefség rendit adja elő.

(4) *Tizenkét Tsillagok Koronája*; mellyben a' Kereszttyén Papok, Község 's Magistratus Tiszti 's Hivatalja adatott elő; mellyeket akkor ki nyomtatni a' Karafa járása miatt nem lehetett.

SZÖRÉNYI LÁSZLO Sirmiai Püspök, írt és adott Világra *Manuale Canoniorum & Vindicias Sirmienfes*, a' Szeremi Püspökség' le írását, mely nyomt. Budán. 1746: 8. S 2 SÓ.

SÖDEL MÁRTON Pofoni Magyar, Argentorátumban laktában a' tanulás kedvéért adott Világra valami Könyvetskét a' Magyar dolgokról, azon időben élt némelly embereknek Képjeikkel, és holmi emlékezetre vert Pénzekkel Deák nyelven illy titulussal: *Disquisitio Historico-Politica de Regno Hungariae* - - Argentorati. 1629. 4. Ezt annak utánna meg-bővítette Bekamb Ferdinánd 's újjolag ki adta Argent. 1676. 8. R.

SWARTZ GODOFRÉD. Magyarnek vallja ez is magát, de Magyar országról el távozván, lett Vestfáliában az Osnabrugai Oskolában *Rektor*. Nagy kézülettel készült a' Magyar Históriának ki dolgozására; de még eddig három darabotska Munkáinál több elő nem fordult 's kezembe nem akadt. Egyikben azt mütogatja, hogy a' Magyarok a' Pogányságból a' Görögök által térítették 's a' Görögök által-is tértenek-meg. *A' Másikban* le írja *Dudlit Andrást*, a' ki eleinte Pétsi Püspök volt, annak utánna meg-házafodott 's három Tsáfzárok Ferdinánd, Maksimilián és Rodolf mellett mint Tanács Ur szolgált, fok Követségekben forgott. Ennek Életét és írást bővön elő adja. *Az Harmadikban*, mütogatja Bonfinius Históriájának mellyik nyomtatása jobb: a' melly Bétsben leg közelebb ki jött azt leg hibásabbnak tartja.

TALLYAI MÁRTON. Erdélyben tanuló-korában akadt volt ennek kezére a' Tzanádi Pál, Kolosvári híres Unitárius Professor írása illy titulussal: *A' Sz. Háromság tudományát állató erősségekre-való Felelet.* 1620. Mellyet magával el vitt Belgyiomba.

gyiomban, és Lugdunumban, a' Sz. Írás fzerint-való tudományok körül folytatván tanulását, azt meg-rázogatta 's bővön reá meg-felelt; mellyből egy nagy könyv tölt. Ezen könyvet adprobálta a' *Theologica facultas Job. Polyander, Antonius Valæus, Antonius Thysius, Jacobus Triglandius*. Titulussa ez: *Anatome Sámosdtenianismi, sive: Censura brevis & modesta Responſionis cujusdam N. N. Transilvani institutæ ad Argumenta fere omnia Orthodoxorum de Doctrina S. S. Trinitatis, ubi simul Socini, Enyedini, Smalcii, Ostorodii Rationes examinantur. Lugd. Batav. 1634. 8.*

TASI GÁSPÁR. Magyarra fordította Bellár-minusznak azt a' Munkáját, mellyet írt *de Ascensione Mentis ad Deum per scalas rerum creatarum*. A' Lélek-nek Istenhez való fel meneteléről a' teremtetett dolgoknak grádsain. Bartfán. 1639. 8. R.

TASNÁDI R. MIHÁLY Enyedí Pap, az után Magyar Igeni: az holott múlt ki e' Világból Püspökségben 1618-dik eszt. Köz haszónra ki bortsátotta vólt a' régi *Kánonokat* 1606-dik eszt. mellyek fzerint igazgattatnának az Erdélyi Ekklesiák.

TATAI TS. FERENTZ Szoboszlói, az után Debretzeni Pap és 1763-dik esztendőtol fogva Tifza-mellyéki Püspök. Fordított Frantzia és Német nyelvekből holmi Könyveket 's maga is készített, mellyekkel Nemzetének használni kívánt; a' mellyek előttem efméretefsek ezek:

(1) *Kegyelem Szövetségének titkába-való be vezetés; mellyet írt Lampe Friderik Adolf, Magyarra fordít. Tatai Ferentz. Debretz. 1744. 12. R.*

S 3

(2) Ste-

(2) Stebelin Kristóf Kátekismusi Házi Kintse. *Avagy a' Keresztyni Hit fő Agazatinak Kérdések és Feleletek által-való Magyarázatja.* Kolosv. 1752. 4. R.

(3) Moulin Péter egy Hétre-való Elmélkedések és Könyör-
gések az Ur - Vatsordájához-való késsülettel egybe. Debratz.
1758. 12. R.

(4) Dodridge Filep Sz. I. M. Dr. *Az igaz kegyes-
ségnek kezdete és előmenetele, vagy azoknak a' különböző
állapotoknak le írása, melyekben a' Keresztyn ember talál-
tatik az idvességre nézve.* Debr. 1761. 8. R.

(5) A' Sz. Írás épületes és idvességes olvasására Tanítás
adás. Nyomt. Debr. 1751 - dik eszt. 12. R.

TATAI Kovács GYÓRGY. Med. Dr. adott a'
Nyavalya törésről egy Munkát, melyet nevezett:
*Hercules verè cognitus, certus exul. i. e. Epilepsia vera
cognitio, & certa curatio.* Lugd. Bat. 1670.

TELEGDI MIKLOS az Esztergomi Érseknek
Vikáriusja és 1579 - dik eszt. Pétsi Püspök (1) Bo-
tsátott Világra *Postilla* nevezettel valami Prédikátzi-
ókat. (2) Ísmét más Könyvet, *A' Jó tselekedet jó-
talmáról Bornemisszsa Péter ellen.* N. Szomb. 1580-
dik eszt. 4. R.

TELEKI MIHÁLY. A' nagy bíró és emléke-
zetű első Teleki Mihállynak Fia, ifjatska korában
Magyarra fordította a' *Véber Ádám János* polgári
dolgokról-való Elmélkedéseit: melyeket ez titulus-
sal tett közönségessé: *Fejedelmi Lélek, avagy a' jó Fe-
jedelemnek sükséges ajjándéki:* melly Elmélkedések szép
Politaiára tartozó Históriákkal-vagynak meg-elégýit-
ve. Nyomtatott Kolosv. 1689 - dik eszt. 4. R.

TELEKI

TELEKI JOSEF. Római Sz. B. B. Gróf, Melt. Gróf TELEKI LÁSZLO Tanács Urnak, Kameráriusnak és Erdélyben a' Királyi és Apostoli Felség Fő Pohárnok-Mesterének a' Fija. A' ki Istentől mind nemes elmével meg-ékesítetett 's mind a' Tudományokhoz-való nagy indulattal meg-áldatott. Ez Hazában kegyes Szülői gondviselések alatt szorgalmatoson tanítatott és tanult; de azzal a' jó tudományokhoz-való nagy szomjúságát el nem ólthatván, az Uralkodó Felségtől engedelmet nyert, és 1759-dik eszt. elment a' külső országi nagy Oszkolákba, nevezetesen elsőben Basileába a' Bernoulli Dániel és más tudós emberek kezek alá; az után Holláudiában Trájektumba, Leidaba, Frantzia országban Párisba, a' melyekben tanítatni szokott jó tudományokat meg-tanulta, és a' nagy tudós emberekkel ismeretséget és barátságot szerzett. Az idegen földön lakása és tanulása alkalmatosságával adott Világra egy szép Könyvetskét Frantzia nyelven, a' mostani időben igen el szaporodott Istent tagadók és Keresztyén Vallást tsúfolók ellen, kik néhol magokat *Erős Lelkeknek* szokták nevezni: melyben azoknak erőtelenségeket mütogatja-meg. Titulusa a' Könyvnek ez: *Essai sur la foiblesse des Esprits Forts*. Ezen írásával nagy betsületet érdemelt a' Tudósoktól; kiknek akaratjokból újjolag ki nyomtattatott Ámsterdámban 1761-dik eszt. Belé-elegyítették ezen íjju Grófot Bernoulli Dánielt és a' Párisi Tudósok abba a' vetélkedésbe is, a' mely ő közöttök fenn forog az Himkő által plántáltatásának, az emberi nemzetségben hasznos vagy káros voltáról.

TELEKI SÁMUEL. R. Sz. B. B. Gróf, a' nagy Teleki Sándor Tanács Urnak Fija, A' ki az édes Atyja idejében közzel tizenkét esztendőskoráig, az Oskolákon kívül Tzelnán neveltetett, de annak utánna nagy szorgalmatossággal és ferénységgel a' tanuláfra adta magát 's a' szükséges tudományokat meg-tanulta. Ez-is a' felső Méltóság engedelmeiből Helvétziában Hollándiában, Frantzia országban nagy szorgalmatossággal és sok költséggel azokat a' Nyelveket, a' melyek a' máj időben szükségesek, és Tudományokat a' melyek ékesítik a' Keresztyn ember és Haza-fiát, magáévé tette; mellyel a' jó emberek jó indulatokat magához vonta. Elméjére vette amaz nagy hírü *Litteratornak*, Vesseling Péternek, akkor az Ultrájektumi fényes Akadémiának ditsőséges Professorának tanácsából, hogy az *Janus Pannonius* írást újjabban szedné rendbe és bortsáttaná Világra. Valamit azért a' Hollándiai és Frantzia országai Bibliotékákban; úgy szintén Olasz országban találhatott nyomtatásban és írásban, hasznolóképen a' Bétsi igen nevezetes Könyves házában, maga vagy jó-akarói által azokat egybe szedte erre a' tzelra szükséges meg-választással. Hátra nagyon már hogy legyen tsendessége és elegendő ideje hogy bortsáthassa Világra. Mellyet az Isten mikor meg-enged, akkoron fog újjabban az a' nagy-bólts Poéta e' Világra születni a' Tudós embereknek nagy örömökre.

TEIFALVI Tsiba MÁRTON. - Bereg-fizsából szermazott Nemes személy volt, a' ki testvér atyafiának a' Pápista Vallásra hajlásának alkalmatossággal, írt egy Munkátskát, mellyet nevezett így:

Romano-

Romanocategorus, az az: az *Apostoli Vallással* ellenkező *minapi Római Katolikusoknak* mutató *Laistromok*. Nyomt. 1637-dik eszt. 12. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Prinyi Gábornak, Ugotsa és Aba új várme-gyék örökös Ispánnoknak, és az Ur Házas-Társá-nak, a' régi nevezetű *Salgai Katának*; kiket arról dítsér, hogy minden Józsegaikban-való Majorkod-tatásfoknak Dézmáját Isten dítsőségére fordították, és XIII. esztendőök alatt öt Deákoknak adtanak ele-gedendő költséget, a' más Országokban-való tanú-lásfra. Ebben a' Könyvben hathatóson adatnak elő a' Római Vallásban lévő Sz. Iráson kívül-való dol-gok, és Pázmánnak a' maga erősségei a' maga nya-kára fordítatnak. A' Könyv szép elmésséggel va-gyon írva. Vólt akkor a' Hazájában Bereg-százfiban Papi Hivatalban.

TELKI BANYAI ISTVÁN. Magyarra fordí-tott Trájektumban laktában Angliai nyelvből egy kis könyvetskét, mellynek neve: *Angliai Puritánis-mus*, vagy kiadtképen-való *Tudománnyok azoknak, kik Angliában Puritánusoknak tartatnak*. Nyomt. Ultrájek. 1654-dik eszt. 12. Vagyon ajánlva Komáromi Jánosnak Szántai Papnak.

TÉTSI JÁNOS. Váradi Professor írt 's tett közönségessé egy Könyvetskét, illy névvel: *Clavis Evangelica*. Várad. 1647. 8. Vagyon ajánlva az első Rákótzai György Fejedelemnek.

TÉTSI ISTVÁN. Leidában laktában adott ki egy Deák Könyvetskét; mellyet az ott-való *Theo-logica Facultas* közönségesen meg-dítsért, neve, *Vir-*
S 5 ga

ga Mosis. Móses veszfzeje, a' mellyel a' Móses Könyvei a' tévelygőknek tévelygéseik ellen általmaztatik; azoknak tévelygések pedig meg-veszfzötetik. Leidáb. 1646. dik eszt. Sokan ezt ennek előtte hafznos voltaért a' tanulók közzül le-is írták.

TÉTSI MIKLOS. Írt egy könyörgéses Könyvetskét, a' neve: *Lilium Humilitatis. Az Isten Anyaszent-egy-báza maga meg-aláztatására-való keserves Siralma, mellyel engeştelte a' meg-haragudott Istent.* Fránékér. 1659. dik esztend. 12. R. Sokszor nyomtatták ezt ki annak utánna a' Hazában.

TEMESVÁRI PELBART. Lásd *Pelbart Ofvöld.*

TEHÁNI ISTVÁN. Tikanyból-való fogott lenni a' Balaton mellett. Tanult Német országban 1557. dik eszt. Magyar országban mikor 1562. dik eszt. az Eger-völgyi Nemesség és Fegyveres nép Vallástételeket ki adta volna Mélius, feles versekkel ditsérte meg; vagy kettőt ide írok azok közül.
*Hic nihil est fictum, falsum, nimiumque coactum,
Scripturæ tantum fontibus ista fluent.
Testes proferri divinos cernis ubique,
Et veteres Sanctos protinus inde Patres.*

TIMON SÁMUEL. A' Magyar dolgok körül sokat fáradozott, 's Vllágra is botsátott egy néhány Könyveket, a' mellyeket a' Magyar Históriaokban gyönyörködő tudósok betsülnek. Illyenek:

- (1) *Imago antiquæ & novæ Hungariæ.* Kass. 1733. 8.
- (2) *Epitome Chronologica Rerum Hungaricar. a Nativitate D. Steph. Primi Regis Apostolici.* Sz. István Király idejétől fogva 1735. dik eszt.
- (3) *Pur-*

(3) *Purpura Pannónica*, a' Magyar Koronához tartozó Kárdináloknak életekről. N. Szombatban. 1715. Fol.

TINODI SEBESTYÉN Dedk: mikor az Enningi Török Balint hatalmas nagy Ur 1541-dik eszt. Solimán Tsászártól fogságra vettetnék az Udvari Tselédi közzül-való vólt. Annak utánna Históriákat írogatott versekbe Erdelyben és Magyar országbā, 's azzal foglalta idejét, 's kereste élete módját. Sok apróság verses Históriái vagynak, melyeket nagy részin akkor csak hamar írt, mikor a' dolgok estenek; a' minéműek:

- (1) Buda vesztéséről 's Török Bálint fogs. 1541.
- (2) Frater György szörnyű haláláról.
- (3) Szegedi veszedelemről. 1552.
- (4) A' vég Tömös-várban Losontzi Istvánnak haláláról. 1552.
- (5) A' Budai Alibasa Históriája.
- (6) Ördög Mátyás veszedelme.
- (7) Eger-vára viadaláról-való História. 1553.
- (8) Egri Históriának Summája.
- (9) Enningi Török János vitézsége. 1553.
- (10) Károly Tsászár Hada Saksoniába és a' Kurfürstnek meg-fogatása.
- (11) Szitnia, Léva, Tsábrág, Múrány váráról.
- (12) Dávid Király mint a' Goliáttal meg-vivott.
- (13) Judit Afiszony Históriája.
- (14) Szulimán Tsászár Kazul Basával-való viadalj.
- (15) Sokféle Rézfegeskedésekről.
- (16) Prini Péternek, Majlát Istvánnak és Török Bálintnak fogságokról.

(17) Verbötzi Imrének Kálfon Hadával a' Kozári mezőn lett viadaljáról.

(18) A' Szalkai mezőn-való viadalról.

(19) Varkuts Tamás idejében lett tsaták Egerből. 1548.

(20) Kapitány György bal viadalja. 1550.

Mind ezek 's többek-is versekkel vagynak íratva és Kolosvárt a' Heltai Műhelyébe ki nyomtatva nem tsak egyszer. Némellyek Kótára-is vagynak tsinálva hogy kelljen énekelni.

TISZABETSI GÁSPÁR. Négy Disputátziókban meg-mútogatta illetlennek és helytelennek az Ekhárd írást, mellyeket írt a' Reformátusok és Lutheránusok között-való vetélkedésekről. Fránékér. 1653-dik eszt. 8. R.

TOFÉUS MIHÁLY. Székely-Hidán született, úgy vagyon ugyan emlékezetben, hogy az Atyja Dobos lett volna, 's minthogy a' 'Sidó nyelven Tóf dobot tősen, onnan nevezte magát Toféusnak. Tanult mind Fránékérában 's mind Leidában nagy serénységgel, a' ki-is tanulását annyira vitte, hogy 1649-dik eszt. Leidában Sz. I. M. Doktori titullussal ékesítenék-meg. A' Hazában lett Váradi Professorrá 1650-dik eszt. onnan vitetett Patakra; de el hagyván a' Professori Katédrát, lett Bodrog Keresztúri Pappá, onnan Szathmári. Szathmárról 1663-dik eszt. vitetett az Apafi Mihály Fejedelem Udvarába. Lett Püspök 1678-dik eszt. Holt-meg 1684-dikben. Völt ez igen szó ki mondó kemény ember; mind-az-által mindenek előtt nagy kedveségü.

Maga nem írt, hanem a' Fejed. Afiszony parancsolat-

(11)

Isolatjából Tifza-Ujhellyi István és Ovári Keszey János a' Fejed. Afzszony Író Deákjai Tanítását leírták, nevezetesen mikor a' 'Sóltárokat el prédikáltotta, azok a' mint a' szájából hallották leírták, maga az után (de nehezen vette reá magát) megolvasgatta, a' Fejed. Afzszony pedig ki nyomtattatta, illy titulus alatt: *A' Sz. 'Sóltárok Resolutiója, és azoknak az Erdélyi Fejedelmi Evangyélika Reformáta Udvari Szent Ekklesiára lélek és igazság szerint Sabátsa.* Kolosv. 1683. Vagynak ehez hasonló Predikátzióji a' Bírák Könyvére, Sámuel első Könyvére, Sz. Mátyé Evangyéliomára Nyomtatás alá a' meg-nevezett Író Deákoktól el készítve; de azok írásban maradván veszekednek az egerekkel és molyokkal. Annnyival-is inkább, hogy a' Toféus Vallásától el tévelyedett Unokája kezére kerültenek.

TOLNAI Balog JÁNOS. Élt vége-felé a' XVI-dik Száznak és az elein a' XVII-diknek: az Hononnai nagy Urak' Papjok Ungvárt, és az körülvaló Ekklesiáknak Eszperestjek szép tudományu és híru ember, a' kinek sok tudósokkal, *Páruissal*-is gyakor levelezése volt. Szép tehetsége volt a' vers írásban 's arra nagy hajlandósága-is; az akkori szokás szerint Borostyán-Koszorus vers író-is volt. Emlékezik rólla *Bokátzius* és holmi verseit ki-is nyomtattatta. Sok helyt találatnak elmés szép versei.

TOLNAI Dali JÁNOS Pataki Professor, kevés ideig Gróf Rákótzsi Sigmond ifju Urnak-is Udvari és Tábori Papja, a' ki a' Presbiterium fel állításáa iránt-való igyekezetével sok zűr-zavart szerzett volt másokkal együtt. Mellynek tsendősitésére és el igazítására

zítására-való vőlt az Szathmár-Németi Erdélyi és Magyar országi Papokból-álló nevezetes *Nationalis Synodus*. Vátzi András ellen írt egy lélhás Munkátskát, illy névvel: *Danéus Racai*, az az; a' *Mi Atyánk felől-való igaz értehmü Tanítók Mentsege*. Nyomt. Patakon 1654. 8. R. *Daneus Racai* a' szokot tsinálta annak nevéből a' ki ellen írt: *Vaci Andreas*.

TOLNAI JÁNOS. Külömböz a' feljebb-valók-tól, régebben-is élt, a' ki a' Német országi Oskolákban Törvény tanulásban töltötte idejét, és 1588-dik eszt. a' Debretzeni Oskola igazgatására hívatatván, így ír néki *Tólnai Ferentz*:

*Præcipueque lepos tibi inest, & gratia fandi
Simplicitas animi, candor & alma Fides.*

Nam ne Palladiæ lateant in montibus artes,

Tu bene Gymnasii Sceptra tenendo facis.

Jamque ad Debrecios multo cum fænore campos

Moribus, ingenuū cultus & arte redis.

Erről írta Tzibrádi Mihály-is, akkor az Akadémiákon tanuló Deák:

Te docuit docta cum Pallade doctus Apollo,

O Sacra Themidos cultor & Aonidum.

Ac tantum superas juvenes pietate modestos,

Quantum nocturnas candida Luna faces.

TOLNAI ISTVÁN. Rákótzai György Urnak 's az után Fejedelemnek Udvari Papja, Magyarra fordította a' *Vitébergai Akadémiának*, az *Évangyelika Religioért Számkiivetést* *Benvedő Tsehekhez és Morvákhoz* küldött vizsgálattatását. Nyomtatott Fejérv. 1632-dik eszt. 4. R.

TOL.

TOLNAI F. ISTVÁN. Született Tólnán 1630-dik eszt. édes Atyja volt Sellyei János, Tólna Városában Bíróságot viselt első rendbéli ember. Tanult az Etsedi Oskolában, Váradi, Pataki Kollégiomokban; annak utánna Belgyiomban; az holott a' *Medicinában* Doktori gradust és tiszteiséget érdemlett magának. Visszá jöven Erdélybe 1662-dik eszt. Papi Hivatalt viselt Kézdi Vásárhellyen. Közönséges akarattól 1665-dik eszt. az Urak tették a' Kolosvári Kollégiomba Professornak, a' melly állapotban XX. esztendőket töltött, Kolosvári Pap-pá lett az után; mellyben megholt 1690-dik eszt. Életének LX-dik esztendejében.

Mind Deák 's mind Magyar nyelven adott Világra holmi Könyveket:

(1) *Dialectica secundum Principia Petri Rami.* Ez bővön és jól írott Könyv a' tanulók számokra.

(2) *A' Keresztényi 's Apostoli Vallásnak útára vezértő Kalauz;* mellyben meg-mutogatja a' Római Vallásnak eredetét, bibáit, 's az igaz Vallásnak meg-maradását 's terjedését. Kolosv. 1679-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Bornemiszfa Katának Bánfi Diénes Özvegyének. Az egész Könyv négy részre szakasztatott: I. Az által állatozásról 's holmi ki kapásokrol. II. Az Ur Vatsorája igaz értelméről 's azzal ellenkező Miséről. III. Egy némüné-mü Péter írásáról. IV. A' Római Pápás Ekklesiá tudománnya 's Vallása újságáról; ellenben a' Reformáta Ekklesiá Vallása 's tudománnya régi és Apostoli vóltáról. Ez a' Könyv fündamentomofon vagyon írva. Vagynak itt a' Magyar országi Réformátioról is, hol, ki által, 's hogy ment véghez, emlékezetre méltó dolgok.

TOL.

TOLNAI Fábritzius BALINT. Hazáján kívül is tanult az Helvétziai 's Német országi Oskolákban, Vitébergában mulatott 1573 - dik eszt. Volt az után a' Tólnai Oskolában *Rektor*, az Ekklesiában Pap, a' kinek keze alól sok jó emberek származtak. Egyéb ajándékjai között az Isten meg-ajándékozta volt ötet a' Nyelvek tudásával, kivált a' 'Sidó nyelvet olly tökéletesen tudta, hogy a' 'Sidók született Sidónak erőfítenék lenni. *Vid. Hist. Ref. p. 668.*

TOLNAI Fábritzius TAMAS. Jött vizfzá idegen Országokban való tanulása után Magyar országra 1581 - dik esztendő tájban. Lett volt Pataki Pappá, az holott szolgált nagy kedvességgel, de rövid életű volt, midőn azon munkálkodnék hogy Mólnár Albertet leherne a' Pataki Oskolába Professornak vinni 1599 - dik eszt. véletlen és reménytelen megholt. A' vers íráfra szép tehetsége volt, bizonyosság arról az ő vígasztaló versei mellyekkel Sidérius Jánost vígasztalta midőn Anna nevű egyetlen egy Leányát kesergené. Emlitek ebből vagy kettőt:

Delicias animi & vitæ solamen acerbæ

Ereptum quereris Jane colende tibi.

Iusta licet mæstæ non desit causa querelæ,

Addè tamen lacrimis tristitiæque modum.

Sors manet hæc omnes mortali lege creatos;

Nec sine lamentis vita trabenda datur.

TOPPELTINUS LÓRINTZ. Medjesi Száfsz volt Hazájára nézve, tanult szorgalmatosan a' Fejérvári Kollégiomban az *Basirius Isák* keze alatt. Annak utánna Altorfiumban; az holott botsátott-is egy könyvet arról: menyire egyez, vagy különböz az Er-

az Erdélyi Szászok Törvények a' Római Polgári Törvényektől 1661- dik éft. Erdélybe vízfűzä jö-
vén meg-hazafodott ugyan; de a' Szászok Ispánnok
Fleiser András kérésére annak Fijával Tobiással el-
ment idegē Országokra, kivel is egybe járta Német,
Dafz, Frantzia országokat egy néhány éftend. alatt.
Bújdosásának gyümöltse egy szép kis Konyvetske
az Erdélyi régibb és közéletbb való dolgokról; melly
az ő jó emlékezetét mindenkor fenn tartja. Titu-
lusza ez: *Origines & occasus Transilvanorum, seu Errata
Nationes Transilvanicae, earumque ultimi temporis Revolu-
tiones Historica narratione breviter comprehensa. Lugdu-
ni. 1667. 12.*

Meg-hólt ofztán Brafsóban, a' mint a' híre va-
gyon maga étette-meg magát; mivelhogy egyet ér-
tett volna a' Fleiser András rofz akaróival az ő
meg fogattatására.

TORDAI Gélbus SIGMOND. Az Hazában-való
tanulása által szerzett Tudománnyát öregbiteni a-
karván, ment a' Vitébergai Akadémiára 1539- dik
éft. és ott igen kedves embere volt Méléinkton
Filepnek. Annak utánna lakott Basiléában 's ott
botsátott Vi ágra holmi Könyveket:

(1) *A Spira Ferentz hittől-való szakadásának 's kétség-
be-való esésének Historiáját.*

(2) *Görögből Deákra fordított holmi Komédiákat, 's e-
gyébféle tráfokat-is.*

Lett annak utánna Ferdinánd Király alatt Magyar
országban a' Királyi Kamara jövedelmének gondvi-
felője. Kiváltképen-való hasznót tett azzal, hogy
reá akadván Bétsben a' Mátyás Király bölts 's tré-
fás mondásairól és tselekedeteiről-való Könyvetské-

T

re,

re, azt közönségessé tette leg elsőben kéz-írásból *Galeati Martis Commentarius de Matthiae Regis Hungariae egregiè, sapienter & jocose dictis & factis. Vienna. 1563.*

TORKOS ANDRAS. Györi Pap az Augusztána Konfession-valóknál, írt egy Könyörgeses Könyvet, illy névvel: *Engesztelő Aldozat; mellyben Reggeli és Estvéli sátoros és köz imnepekre tartozó minden sükségben, Ur-Vatserájához kéfsüléskor, betegségben és e Világból-valá ki múlásnak idején Istenhez botsátandó Könyörgek vagynak.* Nyomt. Hálában.. 1709. 8. R.

(2) Fordította az Uj Testamentumot Görög nyelvből Magyarra és a' Fia Torkos József ki adta. Vitébergáb. 1736-dik éfzt. 8. R. Ugyan ez a' Torkos József írta le a' Felséges Mária Thérésia meg-Korónáztatásának rendit és tzerémoniait.

TOROTZKAI MÁTÉ Kolosvári Unitárius Pap és Püspök. Magyarra fordította az Enyedi György Deák Könyvét, mellyet írt azokra a' Sz. Írásbéli helyekre, a' mellyekből a' Sz. Háromság tudományát szokták erősíteni. Kolosv. 1619. 4. R. Adott ki más Könyvet-is, illyen titulussal: Keresztyéni idvefséges Tudománynak a' régi és Uj Testamentom szerint egybe summáltatott értelme a' Keresztyéneknek lelki épületekre. Kolosv. 1632. 12.

TOTFALUSI KIS MIKLOS. Született Alsó Mifz-Tótfaluban Nagy Bánya mellett 1650-dik éfzt. Tanítatott és tanult a' N. Bányai Oskolában, az után Ná Enyeden a' Kollégiomban, aholott mindenik *Classisban* rendel *Præceptor*i Hivatalt viselt

vifelt, onnan ment a' Fagerasi Oskola-Mesterségre, hogy szolgálatja után valami költséget gyűjthetne magának az idegen Országokba való menetelre, Akkor szándékoztak az Erdélyi Ekklesiák a' Magyar Bibliát Amsterdamban ki nyomtattatni; jovalotta azért Horti István Püspök, Pápai Ferentz es más jó emberek, hogy a' nyomtatandó Biblia körül lenne, és a' nyomtatáshéli hibákat igazítaná. Egybe fzedvén kevés költségét, a' melly több nem volt három száz Tallérok nál; azzal el ment Belgyiomba, Amsterdamban mindjárt magának két-száz forintokon Mester embert fogad, a' ki Betű metzésre öntésre hat hólnapokig tanítaná; tett-is abban olyan fundamentomot az alatt az idő alatt, 's gyakorolván tovább is meg tanulta annyira, hogy párja akkor Európában nem volt, sőt az egész Világon sem; úgy hogy a' Mestere sem szégyenlené tőlle tanulni.

El menvén a' híre, mindenfelől tanuló ifjakot kívántak volna melléje adni, vagy Betüket, *Matrix*-okat véle tsínáltatni, a' minthogy készített-is a' Római Papa Tipogr fiájába, a' Hetruriai nagy Hertzegnek, a' ki tsak egyszer XI. ezer forintokat küldött néki, a' Gorgiai Királynak új betüket talált 's Tipográfiát állított. A' kiktől sok Kintset vévén ki nyomtatta a' Bibliát igen szép kitsiny formában Amsterdamban 1685-dik esztendőben; az Uj Testamentomot külön, a' 'Sóltáros Könyvet-is külön 12. R. igen szépen, a' maga tulajdon költségével; mellyben nem volt senkinek tsak egy kis pénzetskéje-is. Akkor a' maga mellé választott Magyar értelmes ifjakkal, nevezetesen Tsétsi Jánossal és Kapusi Sámuellel a' Magyar írásnak módját-is sok részben meg-

igazította és formálta, a' mellyet mind maga's mind Tsétsi annak utánna közönségsé tettek.

Minden jónak irigye vagyon. *Ubi lumen & umbra*, a' jó tselekedet után sántikál az irigység; találkoztanak abban az időben is, a' kik munkáját, fáradságát ótsárlának, magát semmire betsüllenék, a' Bibliától mellyet igen szépen nyomtatott vólt el idegeníteni kívánták az emberek. Kételenitetett azért írni két könyveket maga is, egyiket Deák, másikat Magyar nyelven:

(1) *Apologia Bibliorum An. 1684. Amstelodami impressorum ut & Orthographiae in iis observatae - Claudius. 1697. 8.*

(2) *M. Tótfalufi Kis Miklósnak maga Személyének, Életének és különös tselekedetének Mentsége; mellyet az irigyek ellen, kik a' közönséges Jónak ez aránt meg-gátolái, írni kényszeritetett. Kolosv. 1698-dik éft. 8. R.* Ebben elő adja a' maga Hazájához-aaló fzeretetét, sok fáradságait, keresiménnyét, a' Biblia körül-való fáradozását, az Istennek szemlátomást való segítségét, a' Kolosváriaknak ő hozzája való idegenségeket, sokféle boszontatását mind a' Papoktól, mind a' Vároستól. Meg-fértetettnek tartotta magát ez írással a' Gubernátor Bánfi György is, a' kiről írta hogy Székely Andrástól Feleségére szállott Jószágotskájából el vett volna Váralján. Mellyre nézve a' Sino-dusra hívatott 1698-dik éft. és ott meg-parantsoltatott, hogy az Exemplárokat el ne szélefszse; a' mellyeket el szélefsztett bé szedje; a' kiket megbántott meg-kövesse: meg-is tselekedte, sőt a' meg-Követésnek Formáját is ki nyomtatta, a' melly mind azáltal a' maradék Nemzetnél nem néki, hanem roz akaróinak vagyon gyalázatjokra.

Sok

Sok méltatlan fzenvedései miatt, maga-is Belgyi-
mban a' szabadsághoz fzkván, azoknak hordozá-
okra alkalmatlan lévén, 's kitsiny boszszuságot-is
ehezen fzenvedhetvén, meg-ütötte a' gutta, és ke-
eit lábait hafzontalanná tette egy néhány efsztendő-
ig, végre életének LII-dik efsztendejében 1702-dik
e'sztendőb. e' Világról el költöztette. Sok verseket
t Pápai Ferentz emlékezetére; a' két utolsó így
agyon:

*Ötfalusi Miklós nyúgofik ez bellybe,
Magyar ország fülte, Erdély fel nevelte,
Hollandia nagy dolgokra kéfítette;
De a' mint intézte, nem adta fserentse.
Vondjad útonjáró Nyugodjék meg teste,
Búfult Lelkének lett Isten bekesége,
Idegenségünket az Isten ne nézze,
Támasfson Hazánknek inkább mást helyette.*

TUBERO LAJOS. Költött névnek tartatik,
e akár valóságos név, akár más lappangjon alatta
nnak a' névnek, tudós ember vólt, és írása fun-
amentomos: írt a' Magyar dolgokról, melyék az
idejében lettek, kezdvén a' Mátyás Király halála
ján, és következendő egy néhány efsztendei dol-
oc ad elő. Tituluffa: *Ludovici Tuberonis Abbatis
dalmatæ, Commentar. de rebus, quæ temporibus ejus in
la Europæ parte quam Pannonii & Turcæ eorum finiti-
i incolunt, geftæ sunt Lib. XI. Francf. 1603. 4.*

TURI PÁL. Ugyan Túrrót vette Világi éle-
nek eredetét, és az ott-való Oskolában Szegedi
Istvántól a' tudománynak kezdetét, a' ki tanúlt
idegen Országai Akadémiákon 1555-dik efsztend.

tanult volt-is sok szép tudományokat: Nyelveket, Filozófiát, Theológiát; de nevezetes tehetsége volt a' vers írásban mások felett; a' ki írta volt amaz híres verseket a Kálvinus Kerefsztyén Vallásról írott Könyvei elejekbe:

Præter Apostolicas post Christi tempora chartas,

Huic peperere Libro secula nulla parem.

A' Sz. Könyvek után kiket a' nagy Apostolok írtak,

Ennél jobb Könyvet még soka senki nem írt.

Az Hazában lett volt Sz. Péteri Pappá, a' kit a' Pátronusfa Prini Gábor, Solti Bernárdal együtt 1563-dik eszt. el küldött volt Német országba, hogy holmi Isteni tiszteletre tartozó tzerémoniákról 's rendtartásokról értekezzenek, onnan vízfzáz jövetele után-is a' Pátronusával nem alkatván, a' Mélius tanásából titkon Sz. Péterről el jött, és lett Bihari Pappá, a' melly volt a' János Király Bírodalmában. Jelen volt a' Fejérvári tíz napig tartó Antitrinitáriusokkal való vetélkedésben 1568-dik eszt. és ott hatalmason általmazta a' Sz. Háromság tudományát. Ugy szintén a' Váradi hat napokig tartó Disputátzióban is. Ment volt annak utánna a' Szántai Ekklesiába, az holott osztán 1574-dik eszt. e' Világból ki múlt. Lotikius emlékezetére ezt a' verset írta:

Thurumum genuit, docuit Viteberga Philippo

Doctore; ossa tenet Szant via; Astra animam.

Unokája lehetett ennek az a' Turi Pál, a' ki Oppenheimben adott ki egy Könyvetskét 1617-dik esztendőben, illy névvel: *Idea Christianorum sub tyrannide Turcica.*

TURI GYÓRGY. Fija volt Pálnak, igen híres
a' vers

a' vers írásban abban az időben élt Poéták előtt
Pēta Laureatus Cēsareus, Borostyán-Kofzorus vers
 szerző, a' mint abban az időben szoktak vólt. *Mel-*
chior Adami erről így írt:

Cur te Beza suum, cur te vocat ipse Melissus,

Id numeri faciles osque trilingue facit.

Cuncta isthac tibi sunt, decorantque singula multos;

Pannonius non sis, Ennius ergo mihi.

Ennek a' Magyar *Ennius*nak verseit *Páréus* bé'tette
 a' maga Magyar Poétákból gyűjtögetett Könyvé-
 be; mellyet nevezett: *Deliciae Poëtarum Hungarorum*.
 Vagyon pedig ott emlékezetben: *Elegiarum Liber*.
Epitaphia cognatorum & Fratrum, & Epigrammata.

TURI JAKAB. Mind a' Hazában, 's mind ki-
 vált az idegen Országi Akadémiákban, mellyekben
 forgott 1564 - dik eszt. tájban, a' nyelvekben ma-
 gának nagy tökéletességet szerzett vólt, kivált az
 'Sidó nyelvben mindenek tsudálták a' tudománnját,
 még a' született 'Sidók-is. Keveset szolgálhatott a'
 Hazában, el holt még ifju-korában 1574 - dik eszt.

TURI MÁTYÁS. Nevezetesen küldötte vólt
 ezt Bézához tanulni, költséget adván néki az útjá-
 ra Rákótzai Sigmond az híres Egri Kapitány, Le-
 velével is ajánlotta 1566 - dik eszt. az után mulatott
 Vitébergában 1568 - dik eszt. Bullingerhez és Volfi-
 ushoz írott Leveleiben eléggé le festi az Erdélyi Ek-
 lésiáknak nyomoruságos állapotjokat a' Sz. Három-
 ság tudománnya körül tévelygők miatt, a' kik az
 Isten ellen fegyvert fogtanak, és az Istennel tsúfol-
 kodnak, le festvén mint három fejű Geriont, vagy

Tzerberuft, vagy Jánust, (a) a' melly motskos könyv mind e' mái napig is találtatik Erdélyben. Ditséri Béza Túrit a' Rákótzihoz küldött Levelében mint nagy tudományu kegyes ifjat.

TUSSAI JÁNOS. Magyar országban egy Fő rendü ember, Magyarra fordította a' Juellus János Sárisburiai 1562-dik eszt. írott Könyvét, illy névvel: *A' Reformáta Eklésiának Apologidja, vagy maga mentsege; mellyben bé foglaltatnak az igaz Keresztényi Hitnek 's Vallásnak nevazetesebb Agazati, és az ellenkezőknek ellenvetései 's káromlásai meg-tzáfoltatnak.* Nyomt. 1748-dik eszt. 8. R. Vagyon eleibe írva a' maga Hazájában fok esztendőktől fogva számkivetésben (a' mint maga nevezi) élő nagy tudományu; de világ szerint bódogtalan tudós embernek, régen Pataki Professornak ajánló és dítsérő Levele, a' mellyet nem bán meg a' ki el olvassa. Más ismét az Ember Pálé, mikor 1704 dik eszt. ki nyomtattatott Debretzenben Deák nyelven; ezt sem lehet haszon nélkül olvasni.

TUROTZI JÁNOS. Élt az első Mátyás Király idejében, írta a' Magyar Históriát eleitől fogva a' Mátyás Király meg-Koronáztatásáig 1464 dik esztendeig. Mellyet fzedeketett öfzve más egyéb kéz-írásban-való Históriákból (b). Nyomtattatott ki leg elsőben Brunnában 1488-dik eszt. Augusztában is akkor. Vénétziában is 1488-dik eszt.

TSA-

(a) *V. Miscellanea Tigurina* p. 207 - 213 (b) *V. Belii Præfat. Schwant. editioni præmissam pagin. XII. - XVII. Czwitting. p. 392.*

TSANÁDI DEMETER. A' második János Királynak életét le írta Magyar Versekkel, de a' Könyv titulussa Deákúl vagyon: *Historia de vita, morte, universaque fortunæ alea Illustris Principis ac D. D. Joannis Secundi Regis Hung. Dalm. Croat. Dei Gratia electi, per Demetrium Tsanádium in gratiam suæ Gentis studiosè collecta. Debr. 1577. 4.*

TSANÁDI JÁNOS. Sokáig tanult a' Német országi akadémiákban, Vitébergában 1586-dik eszt. mulatott három esztendőket, a' mint Németi Ferentz írja rólla:

*Per duodena Poli spatium ter signa cucurrit
Titan, Leucoreo quo manet iste sinu.*

Mikor Hazájába jött 1588-dik eszt. Frislinus Nikodémus fok szép verseket írt tisztetségére; mint igen jeles nagy tudományu embert, úgy dítseri Szomosközi Sándor amaz verseiben:

*Ac te non aliter florebit Pannonis ora,
Floruit hæc claro quam plaga Lotichio.
Claruit ac veluti divino Bretta Philippo,
Et Stagyra suo fulsit Aristotele.*

Hogy jó vers író volt azt kezembe akadott Deák versei eléggé bizonyítják; de azokat ide által írni nem tartom helyesnek.

TSANÁDI PÁL. Nevezetes tudós ember az Unitária Vallásban; fok esztendők alatt Professor a' Kolosvári Unitarium Kollégiomban; a' Kolosvári Konventben Requisitor; abban az időben az Unitaria Vallásnak szeme, szíve, szája. A' Gróf Bethlen István Gubernátor Ur parantsolatjából írt

IT 5

volt

volt 1615-dik eszt. Magyarázatot a' Szent Máté XXVIII. B. 19. versére. És Feleletet a' Sz. Háromság tudományát állató erősségekre 1620-dik eszt. erre írta osztán Tállyai Márton, melyet nevezett: *Anatome Sámósátenianisfni*. Ez a' Vallás dolgában-való vetélkedésben 1618-dik eszt. Sz. Mihály Havának XIX-dik Napján a' Fejérvári Temp. lomban, a' Fejed. Bethlen Gábor előtt és Udvari Népe és jelen-lévő Méltóságok előtt a' *Kristust tsinált Istennek* mondotta, mellyen annyira meg-nehez-telt és busult a' Fejedelem, hogy ha a' Retzepta Religio felöl-való ki mondott Szava meg nem tartóztatta volna a' Fejedelmet, kemény büntetés nélkül e' káromló beszédet nem hagyta volna. (a)

TSASZMAI ISTVÁN. Fejérvári Sz. Háromságot nem valló Pap, egyik azok közül, a' kik elsőben állottanak a' Blandrata és Dávid Ferentz sententziájára. A' ki nagy buzgósággal kívánta terjeszteni szóval is 's írással-is azt a' tévelygést, 's veszekedett mellette. Benne forgott a' Fejérvári X. napokig, a' Váradi VI. napokig tartó Vallás felett-való Vetélkedésekben 1568. és 1569 dik eszt. Vetélkedett nevezetesen Tordai Sándorral a' Dévai Pappal, a' ki ellen adott ki egy Könyvet, illy titullal: *Tordai Sándor András írására-való Felelet. Albae Juliae*. 1568. 4. El vitte mind-az által annyira, hogy a' Jésus Kristufról az említett Könyvben ilyen vallást tenne: „*A' Jésus Kristust a' Sz. Írás Istennek és Örök életnek nevezi, ennek okáért, mert az Atya Isten az ő Istenségének tellyes vóltaival ő benne lakozik,*
Min-

(a) *V. Melotai in Specula Trinitatis p. 38*

*Mindenható, Felséges, Iáveztő, és az ő Menryei Sz. Aty-
jához egyenlő. Kit én olly igen betsüllök, és olly nagy Istē-
nek vallók 's prédikállok lenni a' Sz. Irás szerint, hogy én
időveségemet és bődogságomat tökéletesképen ő benne talál-
lom-meg, és ő az én Uram és én Istenem. Ez jó vallás-
tétel, de már ma e' mellől el pallérozták Vallások-
at az Unitáriusok, 's miért neveztesék a' Kristus
Istennek, annak egyéb okát adják.*

TSEH MÁRTON. A' Brándéburgiai Választo
Fejedelem Fő Lovász Mestere, botsátott ki egy
Könyvet, illy névvel: *Lovak orvosságos meg-próbált új
Könyvetskéje. Mellyben sokféle gyakorlott dolgok és orvossa-
gok vagynak, kik Török, Magyar, Belgyiom, és egy ne-
bány Nemet országi, Fő Fejedelmek, és Nagyságos Urak
Udvariban, a' Lovaknak mindenféle betegségeikről-való or-
vosságok meg próbáltatván, egybe sdegettetett és le íratott
a' Brand. Hertzeg és Fejed. Fő Lovász- Mestere Tseb
Márton által. Németből Magyarra fordítatott. Lőtsén.
1656-dik eszt. 8. R.*

TSENGERI K. ISTVÁN. A' Fejérvári akkor
igen szép hírü 's szépen virágzó Kollégyiomban,
Alstedius, Piskátor, Bisterfeld, 's más tudós Tani-
tók alatt tanult; az után Leidában a' nagy Gamali-
eleknek lábaiknál Kóktzéjus alatt 1654-dik eszt.
disputált az Isten Beszédének hatalmáról. Vólt az
Unitária Vallás ellen igen hatalmason vetélkedő, 's
azokat könnyen a' maga értelmére vívő, meg-mú-
togatván az igazságot. Az Hazában elsőben szol-
gált a' Kolosvári Ekklesiában, az után a' Fagarasi-
ban, végre 1668-dik eszt. tétetett az Enyedi Kol-
légyiomban. Sz. Írást tanító Professornak, az Ekkle-
siába

siában Papnak, a' Traktusban Espereftnek, 's egyfzer'smind Kollégyióm Kurátorának is. Melly fokféle és nagy terheket, pihenést azok nem engedvén, nem bírván, M. Vásárhellyen a' Sinodusban a' gutta meg-ütötte és harmad napra ott meg-is holt. XV-dik Napján Juniushnak el-temettetett 1671-dik esztendőben.

Egyebek között írt vólt egy Könyvet, mellyet nevezett *Politia Ecclesiastica*-nak. Világot soha nem látott. Ez is kívánt az Ekklesiában holmi új rendtartásokat bé vétetni; a' minémü az: hogy a' Kereszttség az egész Gyülekezetnek jelen létében légyen; hogy a' Pap jelentse a' Kántornak a' Katédrából mit énekeljen, és mikor az Isteni Tisztelet végezódik, az éneklés alatt a' Pap álljon a' Katédrába és ofztán ő rekeszse bé. A' melly utolsó szokás megvagyon most is az Enyedi Ekklesiában. Írt erről egy hofzfu Levelet a' Sinodusnak; a' mellyben előadta a' maga erősségeit.

TSEPREGI MIHÁLY. Magyar országról Erdélybe jöven, ez Hazának sok terhes bajaiban szolgált, Apafi Fejedelem előtt magának nagy kedveséget nyervén.

(1) Magyarra fordította Perkinshusnak a' Lelki ismeret Akadékiról-való Könyvetskéjét, mellyet ki nyomtattatott Amsterd. 1648-dik eszt. 12.

(2) A' Gyulai Pál Sibrik György Váradi Fő Kapitánynak írott Levelét, mellyet nevezett *Tanátsi Tükörnek*. Nyomt. Szebenb. 1663-dik eszt. 4. R.

Ennek Fija vólt *Tsepregi Mihály* a' Kolosvári Kollégiomban Nyelveket, Filozófiát, az után Theológiát-is tanító Professor, és ugyan azon Ekklesiában

ban Pap 1698-dik eszt. Unokája *Tsepregi Ferentz* ugyan Kolosvári Professor, a' ki jól meg-tanulta volt Schultens Albert alatt Fránékérában a' Napkeleti nyelveket, jó Deák, Görög, 'Sldó és Arabs, adott-is egy *Dissertation de Keri Ketib* Franek. 1725-dik eszt. a' mellyel igen nagy kedveséget nyert a' Tudósok előtt: bizonyosága-is léfzen. az az ő tudománnyának fok ideig.

Az Hazába jöven, két esztendő alatt a' Pátronussa a' Kegyes Bánfi György Udvarában Papi Hivatalt viselt, onnan 1728 dik eszt. vitetett a' Kolosvári Kollégyiomba, és ott XXX. esztendöket töltött el a' Professori Hivatalban, tanítván az alatt az idő alatt külömb külömb-féle Tudományokat, a' melyeket maga kétség kívül vagyon hogy jól tudott; de azoknak másokkal-való közlésekben sokkal fősvényebb volt, mintsem Hivatalja kívánta volna. Ki múlt a' Világból 1758-dik eszt.

TSERENYI MIHÁLY. Itt ilyen nevezettel; *História a' Persiai Monárkiabeli Fejedelmekről, t. i. Tzi-rufról, Kambisesről, Dáriusról, Kserksesről és a' többiről rövideden, ki írdetett Ksenofonból, Herodotusból 's több Auátorokból Chiereny Mihálytól. Kolosv. 1592. 4. R.*

TSÉTSI JÁNOS Pataki Professor. Ez annak a' Kollégyiomnak mint-egy második fundálója, a' ki mikor számkivetésben bujdosnék a' Kollégyiom Göntzön, Káfsán együt bujdosott azzal és meg-tartotta azt, tanítván az ifjuságot; meg engedtetvén pedig Jósef Tsáfszártól hogy Patakra vízfzá mennyenek, újjolag ott meg-telepitette az ifjuságot 's jó rendbe hozta. Meg-hólt 1708-dik eszt. még véniséget nem érvén

érvén. Ennek Fija ugyan *Tsetsi János* Pataki Professor nagy tudományu ember, a' ki 1717-dik eszt. mondott el a' Reformátzio emlékezetére egy Deák Oráziót Mindsz. Havának 31-dik Napján. Mellyet ki nyomtattak Tigrumban illy titulussal: *Oratio secularis altero Reformationis Jubilæo habita ad d. 31. Octobr. 1717.*

(2) Botsátott köz jóra a' 'Sidó Régiségekről is egy szép Könyvetskét Deák nyelven, a' mellynek ki nyomtatására a' Bernai Kegyes Magistrátus adott költséget. *Aphorismi, in quibus Antiquitates veterum Hebræorum brevissime exhibentur. Bernæ 1726. 8.* Altmán ezzel a' versel ditsérte-meg:

Haud celebrare tuas prolixo Carmine laudes

Est opus. Ingenium res probat ipsa tuum.

A' Pataki Professorságból ez a' nagy tudományu és hasznoson tanító ember ki esett még 1737-dik esztendő tájban, nem annyira irigyei és rosz-akarói, mint a' maga meg-átalkodott kemény indulatja miatt, a' ki mástól fenkitől függeni nem akart; az idétől-fogva nagyobbára az Istent féltő embereknek adakozásokból él. Tsak igaz az, hogy a' jó illatu fejeér filiálnak is vagyon fekete árnyeka: a' hasznos tudós emberben is vagyon erőtelenség; a' mellyel mind magának 's mind másnak küszködni kell.

TSIRNOVITZI JÁNOS írt három Könyveket a' Magyar országai Hadakozásokról, *de Bello Pannónico* 1619-dik eszt.

TSOMBOR MÁRTON. Született a' Szepekségen 1595-dik eszt. tanult Késmárkon 1616 dik esztendőig. Akkor el indult Magyar országból és egybe járta

be járta gyalog Tseh országot, Siléfiát, Prussiát, Dantzkán a' Gymnasiumba bé vétetvén az Alumnusok közzé, jó darab ideig tanult, ott egy Sákman nevű gazdag ember kertében ilyen szép írást jegyzett meg:

Extruxere Patres Nobis: Nos Posteritati.

Sic prius acceptum reddimus officium.

Az után ment Svétziába, Dániába, Belgyiomba, Angliába, ott egy szép forrás mellett egy kis száraz kenyeret eddegelvén, ilyen verset tsínált:

Martinus Tsombor terras dum cerneret Anglas,

Hic comedit: dulci ex hoc quoque fonte bibit.

Mindenütt gyalog járt, a' mit látott hallott le írta, a' mellyek rajta estenek is, jót, rosszat, nevetségst. Frantzia országban egy fogadóba menvén más emberekkel késő estve, ott háltnak; de mikor ő még jó reggel méllyen alunnék, a' társai el mentenek, a' fizetés a' nyakába maradt, a' Gazda Frantzia nyelvénél egyebet, a' mellyet Tsombor még nem értett, nem tudván; nem alkhattak meg, mivel neki Magyar Arannyánál egyéb pénze nem volt, azt pedig nem esmérte a' Fogadós, azért a' ruháiból ki fosztván, a' Fogadóból ki üzte fél mezitelesen. Itt nem tudván mit tsínáljon, végre ment a' Paphoz, a' ki fel vévén ügyét úgy igazította el. Párisban jó emberek esmeretségekbe ejtette magát, és abban az időben igen híres Filosofus Barát *Frater Martinus Meurisse* Könyveket is ajándékozott neki 1618 - dik eszt. Onnét ment Német országba, és Tseh országon által Magyar országba; ki botsátotta Magyar nyelven az útazását, mellyet nevezett *Itinerariumnak*.

Magyar országban lett Váranai Magyar Pap, egy Könyvet írt sokféle Hístóriátskákat egybe szedget-

vén, melyet nevezett *Udvari Oskolának*. Ezzel akarta a' jó erkölcsökre tanítani 's rendes maga viselésére a' Nagyságos Bedegi Nyári Ferentzet, a' Nyári István Fiját. Nyomtatott Bartfán. 1623-dik eszt. 12. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Telegdi Anna Afzszonynak, Nyári István Szabólt's Vármegye Fő Ispánnjának, Bethlen Gábor Fejedelem Tanácsának Házas-Tarsanak. Ennek Férjének Atyja volt Nyári Pál Szentelt vitéz. A' míg e' Könyv nyomtatása el végeztetett, adig az Urfi is kinek számára íratott volt, életét el végezte.

TSUZI Tseh JAKAB Sz. I. M. Dr. Lofontzi Pap, tztáltatván Pofonba 1674-dik eszt. el adatott fok keserves fzenvedései után másokkal együtt a' Gállákia Néápolisba; de a' Belgyiomi Ordók' Kegyeségek által meg szabadúlván, lett ismét Lofontzi, az után Debretzeni Pappá. Egy Könyvetskét írt, illyen nevezettel:

(1) *Lelki böltseségre tanító Oskola. Mellyben az Istenhez való igaz Meg-térést, annak rendit, gyakorlásának módját, rövid Kérdésekben és Feleletekben foglalva elő adja.* Nyomt. Debr. 1680-dik eszt. 8. R. Rendes szép Könyvetske arra a' matériára.

(2) *Édom Oštora, vagy Abdiás Proféta Magyarázataja rövid Prédikátziókba foglalva.* Nyomt. Debr. 1682-dik eszt. 8. R. Ehez vagynak ragasztva egy néhány bizonyos alkalmatosságokra való szép elmélkedések.

TSUZI Tseh JÁNOS. Az Orvosi Tudom. Dokt. és Győri Református Pap, írt egész Hétre Temp-lomban mondandó Könyörgéseket, illy névvel: *Isten eleibe fel vitetet Lelki-Aldozat, vagy ábitatos Könyörgések.* Nyomt. Györben. 1736-dik eszt. 8. R.

TZANA-

TZANAKI MÁTÉ. Jó Familiából vett eredet Magyar országban; de Szüléi el halván, mint arva gyermek úgy neveltetett a' Batori István Ország Bírāja, és Felesége Homonnai Eufrosine Udvárookban. Azok-is el halván, ment tanulni Ausztriába és Morvába, az holott el vesztegette a' mi a' szüléiről maradott vólt. Az után tanult N. Szombatban 's végre Patakon öt éftendőök alatt. Rákótzai György Ur segítsége által el ment Német országba, tanult Heidelbergában, Brémában Kocktzeus Jánosnak kedves tanuló barátja vólt. Tanult Fránékérában, Leidában, Oksoniumban, Kantabrigiában, Argentinában, Génévában, Basi éában, töltött el tíz éftendőket Hazáján kívül: az Orvosi Tudományban tituluust vett 's Doktori nevet magának. A' Hazában lett Pataki Professor, a' Fejedelem mellett az Orvosi Mesterséget-is gyakorlotta.

Mind Deák 's mind Magyar nyelven írt holmi Munkákat. Ezek fordúltak előmbe:

(1) *Controversiæ Logicae, Philosophicae & Theologicae.* Lugd. Batav. 1628. 8. Mikor ezt ki adta, akkor már harmadszor lakott Leidában.

(2) *Matthæi Tzanaki Logica & Metaphysica.*

(3) *A' Dög-halálról-való rövid elmélkedés, mellyben a' Dög-halálnak mivólta, eredeti, okai, esközei, tulajdonsági, orvossági, a' Sz. Írásból, természet folyásából, Historiákból világosan meg-mutattatnak.* Nyomt. 1634-dik éft. 8. R. Vagyon ajánlva Rákótzai György Fejedelemnek és Lorándfi Susánna Fejed. Afzfönyn.

(4) *Matthæi Tzanaki Ungarus, h. e. de natura verorum Ungarorum, eorum item, qui se Ungaros mentientes per diversa Regna mendicando vagantur.* Ajánlotta ezt az írását a', Helvétziai nagy Városokban-való Magisztrátus-

gistrátusoknak, Polgár - Mestereknek, a' melyben azt mütogatja hofzfazon fok Példákkal, hogy azok a' Magyar nevezet alatt kólduló Deákok, nem Magyarok, hanem *Slavini generis*, Magyar országban született Tótok, 's néha de ritkábban Erdélyi Száfzok. A' Magyar idegen földön kézbebb szükségget látni, éhezni, hogysen kóldulni. A' valóságos Magyarnak az a' természet: hogy a' Hazájában adakozó, igen bőv kezű, könnyen költ; de a' Hazáján kívül markát bé szorító, szűk kezű, hogy másra ne szorúljon. Erre alkalmatofságot szolgáltatott vólt, hogy írja, egy tsalárd Istentelen gaz Tót; a' kivel mind Oksoniumban, mind Leidában 's mind most már az Helvétziai Városokban találkozott, a' ki hol *Samuel Váradinak*, hol *Sigismundus Valinak*: hol *Stephanus Vásárhellyinek* hazudta magát, 's mesterségesen kéregetett, mint Magyar meg-szűküült Deák. Igaz neve vólt *Stephanus Rotari*. Ezt a' szokást ma-is tsalárdul gyakorolják a' Tót Deákok.

TZEGLÉDI GZORGY. Várad Pap és Esperest, tanúlt a' Német országi Oskolákban 1554-dik éfzt. vólt nagy tudományu tudós ember; a' ki mind az 1568-dik Fejerváron tíz napokig; mind az 1569-dik éfzt. Váradon hat napokig tartó Disputatziókban hatalmason általmazta a' Sz. Háromság tudományát, és Blandratát halgatáfra juttatta, 's mikor kénfzeritené hogy vagy feleljen, vagy adjon ditsőseget az Istennek, tégyen vallást az igazságról, azt felelte: hogy ő nem *Theologus* hanem *Medicus*; a' melyre nézve meg-is feddetett. A' kilentzedik napon pedig mikor a' Király-is parantsolná, hogy ne halgasson, hanem magyarázza-meg a' Sz. János Evan-gyélió-

yéliomának kezdetét; azt felelte Blandrata: *A' migemet illet, én nem tudom; azt ki sem magyarázhatom. lé rekedtem. De nem is vagyok én Sz. I. Magyarázó, hanem Orvos Doktor. (a) Mellyre azt mondotta volt Károlyi Sebestyén; ha nem vagy te Sz. I. M. Doktor, hát mitsoda lélek bordoz tégedet, hogy a' te Hivatalom kívül egyébbe elegyítsd magadot; eddig azzal ditsekedél hogy mind Lelki 's mind Testi Doktor vagy.*

Tzeplédi Károlyi Péterrel együtt adott egy Könyvet Világra, illy titulussal: *Az egész világon való Kezestényeknek Vallások az egy igaz Isten felől, ki Atya, Fiu és Sz. Lélek; melly fundatott a' Profétáknak és Apostoloknak fundamentumokon. Debr. 1569. 4. R.*

Vagyon ajánlva nagy Méltóságoknak: Telegdi Miklósnak, Tsáki Pálnak, Tsáki Lászlónak, mint a' Várad Ekklesiá Tagjainak és Pátronussainak.

TZEGLÉDI FERENTZ. Ifju-korában tanult a' Melánkton keze alatt Vitébergában 1553-dik ész. 's más helyeken is Német országon. Az Házában fokáig volt az Etsedi Ekklesiában a' Bátori Uraknak Papjok, az után pedig holtig a' Pataki Ekklesiában szolgált. Vólt nagy tudományu és okoságu, Esperest 's Tanító, a' ki vigyázott serényen hogy a' Blandrata tévelygése Magyar országon lábra ne kapjon. E' végre Patakra 1568-dik ész. tündöben Synodust gyűjtött, a' mellyben jó rendelkezéseket tett.

TZEGLÉDI ISTVÁN. Vólt elsőben Tállyai, az után Kaffai Prédikátor: a' ki az igaz Tudományt és Vallást mind élő nyelvével, mind írásával halálighataltalmason óltalmazta. Halála pedig lett a' N. Szó-

U 2

bati

(4) Vide Disp. Albanam ab Helto editam An. 1568. Quartii Et Noni Diei circa finem. Fr. P. Pápai Rudus Rediv. ad h. Annum.

bati mezőn, mikor a' Pofoni ítélő-fzékre tztálta tott volna, 's oda erős betegen hurtzoltatnék az útban 1671-dik efzt.

Sok Könyveket írt az alkalmatofságok fzerint, a' mellyek között ezek fordúltanak elő:

(1) *Malák Dokornak Barátjával-való Pajtársi Szó-befédje.* 1659-dik efzt. 8. Mellyben egyebek között a' N. Pénteki korbátslás vonatik ráhára. Vagyon ajánlva Botskai Istvánnak, Zemplén Vármege Fő Ifpánnjának. Meg-íratik az ajánló levélben a' Botskai Familiának eredete, és a' Botskai István Fejedelem némelly dolgai.

(2) *Tsatároz Léleknek lelki Diadalma.* 1659. 8.

(3) *Egy Katolikus embernek, más egy igaz Évangyéliom tején fel neveltetett Kálvinista emberrel-való beszélgetése.* 1659-dik efzt. 8. R.

(4) *Az Ország romlásának okairól.* 1660. 8.

(5) *Barátsági dorgálás.* 1663-dik efzt. 8. Nyóltz okait számlálja elő ebben Pápistaságra-való hajlásának, mellyeket meg-mútat haszontalanoknak lenni. Még Pázmány írta vólt ezeket a' maga idejében Lessiusból.

(6) *Enoknak Istennel-való minden-napi járása.* 1669. 4. R. Rédei Ferentz Ur felett-való halotti Tanítás; de nagy Könyv.

(7) *A' Frigy Szekrény előtt Dágon le dőlese: mellyben a' Miséről trott Könyve Gerup Ferentznek fel bontzoltatik, és a' Misében-való tzerémoniáknak sükségtelen vóltok meg-mútogattatik.* Nyomt. 1670-dik efzt. 4. R. Vagyon ajánlva az Erdélyi Fejedelemnek Apafi Mihálynak. Az Elöljáró beszédében pedig meg-íratik a' Fejed. a' Fő Vezértől, Köpöli Amhet Basától Érfek-Ujvár alá hívattatása, oda menetele, ott léte, vízfzáz

riszfiá-jövetel; melly lett 1663-dik eszt. Egyik éfze pedig vagyon ajánlva *Farkas Fábinnak* a' Nénet mellett lévő Magyar Hadak Fő Stráfa-Mesternek. Le iratik itt ez Uri embernek a' N. Szomati Jésuitákkal-való rendes vetélkedése az Ur-Vasorája felől.

(8) *Sion vára, a' Keresztény Hít Agazatiról való Tulománya.* Patak. 1675. 4. R. Ennek Elöljáró bevezetésében le iratik a' Tzeplédi élete, munkái, máriomsága.

TYUKODI MARTON Kőrösi Pap, adott Világ eleibe egy Könyvet, ezzel a' titulussal: *A' tiszta életű József Pátriárka életének, szenvedésének és ártószérettel víveltolgatnak Sz. Irás szerint-való Magyarázata.* Ny. Várad. 1641-dik eszt. 8. R. Mind betűje, papirossa ennek igen szép, kár volt hasznosabb Könyvre nem fordítani.

VAGNER BALINT. Brassai Pap a' Réformátziskor, Hontérusnak a' Brassó 's Vidékje Reformátizálásában tárfa, a' ki a' Görög nyelvet igen jól tud, azon nyelven az Uj Testamentomot Brassóban 555-dik eszt. az Erásmus Deák fordításával és a' nagy jegyzéseivel ki nyomtattatta Negyed Réfzben gen szépen: a' melly elég tisztetségére szolgál Erélynek; annál inkább Brassó Várofsának, hogy lly jó embert tartott a' maga kebelében. Most jöhet bőv a' tudomány, gazdagok némelly Tanítók; le a' magok született nyelveken sem nyomtattatják az Uj Testamentomot, nem-hogy Görög és Dák nyelveken. A' Brassai Hósfátba lakó Görögök amokra azoknak nyelveken egy Kátékésist adott

ki. Meg-holt 1557-dik eszt. Kőporosó-Kövére emlékezetül ezt írtak: *Exiguum vixi, fido sub pectore vixi.*
Cura fui Patria quantulatuaque mea.

VALKAI ANDRÁS. Kalota fzezen Valkóról való, botosátott Világra ilyen Könyveket:

(1) *Chronica*, vagy *Sép Historiás Ének*, miképen *Károly Tsásár* hadakozott *Afrikában Barbarosa Basa* ellen, és *Muleájest Királyi-Szekibe* vijszá tette 1571-dik eszt. Vagyon ajánlva Kornyáti Bekes Gaspárnak.

(2) *Chronica*, vagy *Sép Historiás Ének*: miképen *Háridénus Tengeri Toloaj Barbarosa Basa* vá lett, és ez által *Szulimán Tsásár a Tengeret bírta*, sok *Várat* el vett és *Tunetum országát* is. Kolofv. 1573. 4. Vagyon ajánlva Tsáki Mihály Kantzelláriusnak.

(3) *Chronica*, Mellyben megíratik *Priester Jóhanes*, az az: a' nagy *János Tsászárnak*, igen nagy *Tsászári birodalma*, ki *Indiában* bír igen nagy bőv földön. Kolofv. 1573. Vagyon ajánlva *Bátori István Fejedelemnek*.

VARADI MÁTTYÁS. Orvos. Doktor és Kézdi Vásárhellyi Pap. Akadémiai útjára költséget adott *Béldi Pál Tanács Ur*: tanult *Trájektumban* s disputálás ott a' *Fogadásokról*, 1666-dik eszt. Eszterius alatt. Fránékérában pedig az *Orvosi Doktor* titulusért a' *Szónax Betegségről* 1669-dik eszt. Botosátott Világra egy kis *Magyar Könyvetskét* illy névvel: *Egő Szövevény, avagy ragyogó Fáklya*; melynek *tündöklő világozsága a' N. Bal Isten általa ad rejtetett lelki fertelmességet*, és a' *bét hegyeiken fekvő Antikristus Seregének Isten nyája közül való ki szakadását* ki mutatja. Fráné.

Fránék. 1668-dik eszt. 8. R. Vagyon ajánlva a' Tek. Nemzetes *Béldi Pálnak*, Tanács Urnak, Erdélyi Hadak Fő Generálissoknak, Belső Szólnok Vármegye Fő Ispánnának, Három szék Fő Király Bírájának, kinek Felesége volt Vitéz Susánna, Fiai Kelemen és Dávid, Leánya Susánna, Vesselőnyi Pál Felesége. E' Könyvben műtogattatnak főképen a' Római Vallásban-való fogyatkozások.

VÁRADI Belényesi FERENTZ. Volt az Erdélyi Fejedelem Apafi M. Józsefnek Gondvifelő, adott Világra egy Könyörgéses Könyvet, illy titullal: *Isten eleibe fel bocsátandó Lelki Áldozatok, az az: Könyörgések és Háladálok.* Kolosv. 1670. 8. R.

VÁRO MIHÁLY a' ki Bágyoni, Arannas széki Székely volt, híres Prokátor, 1736-dik eszt. táiban írt Deák nyelven egy kis Könyvetskét a' Törvény folyáfról: melyet az ő halála után ki adtak név nélkül, illy titullal: *Idea Actionum Juridicarum a Viro Patrii exterique Juris peritissimo, in maximam Juris Tironum utilitatem.* Claudiop. 1745. 12.

VÁSÁRHELLYI GERGELY Jésuita. Magyarra fordította a' *Kanizs Páter Kátékésit* és az *Kempis Tamás* Krisztus követéséről írott Könyveit 's ki nyomtattatta Bétsb. 1604-dik eszt.

VÁSÁRHELLYI Matkó ISTVAN. Született Kézdi Vásárhellyen 1625-dik eszt. tanult elsőben a' Hazájában, onnan ment Kolosvárra; annak utánna a' Fejérvári akkor igen szépen virágzó nagy hírti Kollégiomba; az holott a' szükséges Görög és Si-

dó nyelveket 's még a' jó Könyvekre nézve az Angliai nyelvet-is meg-tanulta. Szép híre el terjedvén, vitetett a' Kézdi Vásárhellyi Oskola-Mesterségre, onnan nem sokára a' Szászvárosi Oskolába. Annak utánna a' Papi Hívatalra szenteltetett a' Borberekí Ekklesiába; onnan a' Rákóti György Fejedelem parantsolatjából Káránsebesbe, az holott Oláh nyelven vitte véghez az Isteni tiszteletet. Ott lakott mind addig, a' míg a' Törökök Tatárok által a' helység el pusztitatott 's maga-is mindenéből ki fordúlt 's lakását változtatta. Életét-is alig hogy el nem vesztette azokban a' Fejedelmeket változtató háborúságokban. Mídon Bartsai Ákos Fejedelemmé tétetett, kívánta hogy hűségére esküdjék, nem tselekedte; mellyért vasba veretvén, Segesvárt fogságba tétette; az honnan a' Fagarasi Ekklesia maga kezelségen ki vette 's váltotta. Annak utánna lett F. Bányai Pap, onnan Zilahi, O Tordai, végre Kolosvari, az holott XVIII. Esztendei szolgálatja után megholt 1693 -dik esztendőben, Életének LXVIII. dik esztendejében.

Erről íratik a' Diplomátika Hístóriában az hatvan 5-dik levélen erősítvén azt más írások-is, hogy Sámbar Mátyás Missionárius Jesuitával Felső Bányai Pap-korában disputálván a' Hit Ágazatiról Köz-bírák előtt, olyan konditzióval: hogy a' ki meg-győzetik fejét veszesse el; a' melly konditziót tett fel és kívánt Sámbar, de Matkó-is könnyen reá állott. Sámbar meg-győzetvén, fejét hogy el veszesse, Matkó nem akarta, hanem két első fogait egy Kovás fogóval vakmerőségének tziemeréül ki vonatták a' Bírák. Én ezt sem nem állatom sem nem tagadom; a' bizonyos hogy Sámbarral sokáig veszekedett.

Vára-

Váradi Mátyás-is *Égő Szövétnék* nevű Könyvében a' 198-dik levélen *Foga vesztett 's meg-koftorúzott Pá-ter Sámbar*nak nevezi,

Könyvei fordúlnak elő ilyen nevezetekkel:

(1) *Fővenyen épült Ház romlása*: a' mellyben meg-mútoztatja a' Sámbar írását hafzontalan hijjábavalóságnak lenni. Nyomt. 1666-dik eszt. 8. R.

(2) *Xut Tök Könyvnek el tépéze, avagy Bányász Tsá-kány*; mellyel amaz fővenyen építetett 's már le romlott Házát előbbi fővenyre sikeretlen sárral raggatni akaró, és ezer mőtskokkal eszelőfőn *Sintő* 's mázlió Sámbar Mátyás nevű tudatlan sár gyűró meg-tsákdányoztatik K. Vádsárbellyi Matkó István Zilahi Pap által, a' ki Bányásznak neveztetett volt Sámbartól. Nyomt. 1668-dik eszt. 4. R. Ez tellyes az alkalmatósághoz kívántató fok vagdalózásokkal; vagynak benne szép és helyyes mondások is. Bóldogtalan idő az, a' mély illy Könyvnek írására kényszeriti az Istent felő Papot.

(3) *Kegyes Lelkeket idvefségre tápláló Menmyei élő Kenyer*, vagy az *Ur-Vatsordjával-való jól éléfnék rendes módja és útja*. Nyomt. Kolosfv. 1691-dik eszt. 12. Fordította ezen szép Könyvetskét Angliai nyelvből.

VÁSÁRHELLYI PÉTER Enyeden a' Kollégium oda tétetésekor leg első Professor. Született Kézdi Vásárhellyen, de neveltetett a' tudományokban elsőben Szathmáron Vásárhellyi István, a' Szatmári Oskola Professora által, az után Fejérváron, a' holott a' jó tudományokat Alstédius, Piskátor, Opitzius, Bisterfeld, Geleji, Basirius el bővitették vala. Ment onnan Belgyiomba és Angliába a' tanulás kedvéért. Tanult volt-is sok jó tudományok és nyelveket, Görög nyelvet úgy, hogy érte-

né a' Poétákat-is, 'Sidó nyelvet, Rabbínikát, Arabs Káldéát, a' Törököt-is Szebenben a' Török Papoktól, mikor a' Várat Bartsaira szállotta volna Rákotzi 1660. dik eszt.

Mikor haza jött az idegen Országokból lett volt a' Bartsai Ákos Fejedelem Papja; a' ki minekutánna Hivatalját Basirius Isák el hagyván Hazájába ment, tette a' Fejervári Kollégyiomban Professor-nak 1661. dik eszt. Futott vala akkor a' Tatárok előtt Kolosvárra a' Deákoknak némelly részekkel; a' kik osztán 1662. dik eszt. a' Fejed. 's Urak tetfzésekből Enyeden telepedtek-meg: oda köttetvén minden Fundátziók valamellyek voltanak a' Fejervári Kollégyiomhoz, Enyed Várossa is oda lévén adva. Meg-telepedvén itt, mind a' Klassisok a' tanuló gyermekek számokra el rendeltettek, 's mind a' Deákoknak lakásra hajlékok készítették. Tapitott Vásárhellyi szorgalmatoson éjjel nappal, vigyáztván a' Deákokra, prédikállott néha a' Templomban-is, akkor tsak egy Pap lévén a' nagy pusztulás miatt, jó példát adott mindeneknek a' kegyességben, de rövid életű volt 1666. dik esztend. e' Világból ki szól litatván.

Maradtanak holmi írási: (1) *Politia Ecclesiastica*. (2) *Exegesis in Apocalypsin Joannis Theologi*. (3) *Exegesis in Medullam Theolog. Amesi*.

VÁSÁRHELLYI Baba FERENTZ. Enyedi Deáksága után tanult a' Fránkfurti Akadémián, ott letében Magyarra fordította a' Vitranga Kampégius *Vita Spiritualis* nevű Könyvét, illy nevezettel: *Lelki élet, az az, az Ur Jéhus Krisztusba igaz Hit által béltatott, és ő benne élő embernek lelki állapotjának le írása.* Francf. 1722. 8.

Ez az ember annak utánna Tokai Borral-^{való} kereskedésre adta magát; de belé vesztette, fokkal meg-adósodott, el nyomorodott, rongyosodott, de még-is szüntelen arany hegyekkel álmadozott. Magyar országon bújdoklott többire, hogy az adós-ságiért meg ne fogják, elméjében is meg háboro-dott; és meg-holt 1740-dik eszt. Pápán; testált a Matkájának száz ezer Forintokat, holott egy pénz-nek sem volt Ura.

VASÁRHELLYI Tóke, ISTVÁN. Az Enyedi nagy hírű s tudományokkal jelesen ékeskedő Kol-légióban 1725-dik esztendőől fogva Filozofiát tanító Professor. Adott ki nyomtatásban a' tanuló ifjuság hasznára egy Deák Könyvét: *Institutiones Phi-losophiae Naturalis Dogmatico-Experimentalis.* Cibinii. 1736. 8. Iráfi pedig vagynak a' Filozofiának egyéb részeire is.

VARSÁNYI Tisz. DÁNIEL. Debretzeenben született, ott is tanult elsőben, az után a' Pataki Kollégióban. Ment Fránékérába onnan, az ho-lott az Amesius Lelki ismérétről írott ötödik Köny-vét, a' melly vagyon az embernek Felebarátjához-^{való} kötelességéről XXX. Disputátziókba foglalta és ki botsátotta Franek. 1671-dik eszt. Mellyben a' Kerefityén embernek Felebarátjához-^{való} köteles-ségét bővön és szépen adja elő.

VÁSONYI MÁRTON. Magyarra fordította Frä-ke Hermán Sz. I. M. Dr. illy nevezetű Könyvét: *Sz. Irás szerint-^{való} Életnek Reguláji*; mellyekben le-íratik miképen kellesek mind a' Társaságban, s mind

's mind azon kívül embernek magát vifelni, a' Felebaráthoz való szeretetett, emberséget, és lsten előtt a' jó lelki esméretet meg-tartani. Nyomt: Há-lában. 1711-dik eszt. 12. R.

VÉBER JÁNOS. Eperjesen született, nevedett, nagy tudós ember volt mind a' Sz. Írásban, mind a' Törvényes dolgokban, mind az Orvoslásnak Mesterségében, kivált az Orvótságok' kézfittésekben; az honnan neveztetett *Cesareus per Hungariam Pharmacopæus*nak. Volt Eperjes Várofsában Fő Bíró; az üldöztetésnek idején sokat szenvedett; végre a' Karafa járásakor feje vétetett 1686-dik eszt.

Irt ez egyebeket is Deákul, Németül; de a' Dög-halál idején adott ki Magyarul egy igen szép Könyvetskét, mellynek ez a' neve: *Amuletum*, az az: *Rövid és szükséges oktatás a' Dög-halálról.* Nyomt. 12. R. Szép rendes Munka, a' melly mind Sz. Írásbeli tudománnyal, mind Politiai tanáts adással, mind Orvosi oktatással meg-vagyón-rakva.

VERBÓTZI ISTVÁN. Eredetére nézve volt Erdélyben Küküllő-Vármegyei, a' holott egy néhány Falukat bírt. Magyar országban Itélő-Mester, a' Királyok Dékrétumaikból és a' Római Törvényekből írta a' *Decretum Tripartitum Juris consuetudinarii incliti Regni Hung.* Törvény Könyvét, mellyet akkor László Király meg-erősített, 's mind ez ideig azzal él Magyar ország és Erdély. Magyarra fordította *Heltai Gáspár* és ki adta Kolofv. 1571-dik eszt. 4. R. Deákul leg elsőben maga Verbótzí 1515. eszt. tájban, a' mint az ő Elő-járó bevezetéséből látszik, adta Világra; az után Heltai Gáspár nyomtatta ki Kolofv. 1572.

VE-

VERES BALÁZS. Bihar Vármegyének Fő Iró Deákja és Váradnak Fő Bírája, Rövid Summába szedte és Magyarra fordította a' Magyar Királyoknak, Dékrétumaikat, és a' Verbötzi István Törvényes Könyvének Summáját, melyet nyomt. Debr. 1565 -dik éft. Fol.

VERESEGYHÁZI Szentyei JÁNOS egy Könyvet írt, melyet így nevezett: *Myrothecium Spirituale. Lelki Patika.* Mellyben a' keresztvisező Keresztényeknek, enyhítő orvosságul, mindenmértű lelki testi háboruk és kísértetek ellen magoknak bővséges oktatást és vigasztalást találnak. Nyomt. 1648. 12. R. Vagyon ajánlva a' Nagyságos Késmárki idősbik Tököli Istvánnak, Késmárk és Sárnik Urának.

VERESMARTI MIHÁLY. Ennek neve alatt adott ki Pázmán egy Könyvet, illy. titulussal: *Tanútszkodás mellyet kelljen a' különböző Vallások között választani.* Melly, *Leonardus Lessius* írásából Magyarra *Veresmarti Mihály Baranya Vármegyéből, Posoni Kánonok által fordítatott.* Poson. 8. R. Péterfi azt állatja 's el-is lehet hinni, hogy Pázmán Péter írta. *Vide Concil. Hung. Tom. II. p. 226.*

VESZPRÉMI ISTVÁN Orvos Doktor Debreczenben, botsátott Világ eleibe egy kis Könyvetskét, illyen titulussal: *A' kised gyermekeknek neveltetéséről-való rövid oktatás; mellyben elő adatik miképen kellessek azokkal bánni születésektől-fogva három esztendőskorokig.* Hozzá adattak az egészségnék fenn tartására es hosszú életnek meg-nyerésére tartozó szükséges Regulák. Kolosvárt. 1760-dik éft. 8. R. Magyarra fordította Krántz Henrik-

Henrik Bába Mesterségről írott Könyvét és ki adta Debr. 1766-dik éfzt. 8. R. Segélje az Isten, hogy a' mint megígérte, a' Magyar Nemzetben élt Orvos Doktoroknak életeket is ki dolgozván bocsáthassa Világra.

VETSEI ISTVÁN. Debretzenben való tanulása után Groningában és Frenékérában lakott 1686-dik éfztendőtol fogva egy néhány éfztendő alatt. Az élő állatokról írott nagy Könyveit *Botsártusnak* rövid Summába írta és ki adta olly móddal, hogy a' nagy tudós emberektől is dítséretet érdemlene. *Sam. Bocharti Hierozoici seu de Animalibus Scripturae Compendium.* Franek. 1690. 4. Ugyan akkor adott Deák nyelven a' *Menyrei Jelenésekről írott Könyvre is rövid világosítást.* Franek. 1690 dik éfzt. melyet ajánlott az Angliai Királynak Viliámnak. Vagynak a' Sz. Írásnak más részeire is valami rövid világosítást.

UJFALVI IMRE. Szilvás Ujfaluból való volt ez a' Barannyaságon, volt a' Filozófiában, nevezetesen a' Mathésisban és az Asztronómiában bőv tudományu. Völt eleinte 1589 dik éfzt. N. Bányai Oskola-Mester, annak utánna 1596 dik éfztendő tájban Debretzeni Professor, és jó haszonnal tanította az ifjuságot, lett az után Debretzeni Pap, abban az állapotjában egybe fizedte az Énekeket, a' mellyeket halott temetéskorra készíttetek és enekelték, és egy Könyvbe készítvén *Halotti Énekek* titulussok alatt ki nyomtattatott leg elsőben Debr. 1598-dik éfzt. Ezt hívják szokott néven *Funeralisnak.*

Annak utánna lett völt Váradi Pap és Esperedt;
a' ki

a' ki Hódafzi Lukás Debretzeni Papnak és Püspöknek ellene támadván sok bajoskodást szerzett. A' Püspöki igazgatás formáját nem akarta; de úgy látzik, hogy alattomban-való oka a' volt, hogy ő várta mint nagy hírű tudományu ember a' Püspökséget, 's másnak esett. E' miatt fogságot-is szenvedett, végre 1615-dik eszt. Bethlen Gábor Fejedelem alatt Számkivetésre küldetett 's oda-is holtas
Lásd Hódafsi Lukás.

VITÉZ LÁSZLO. Mátyás Király Követe Rómába a' harmadik Sikstus Pápához, a' melly Orátziót ott a' Király nevével el mondott ki nyomtattatta.

VIZAKNAI GERGELY. Tanult Német országban 1540-dik eszt. Volt a' Hazában a' Kolosvári Oskolában Tanító, a' ki a' Sz. Írásnak Magyar nyelvre-való fordításában és ki adattatásában nagy segítséggel volt Heltai Gáspárnak.

UNZIUS LÉNART. Erdélyinek írja magát, Patáviumban 's Rómában tanult, a' Bátori Uraknak élt jó akaratjokkal. A' Magyar dolgokat Atilától fogva Mátyás Királyig le írta szép Deák versekkel; mellyeket Riccobonus, C. Sigonius és Muretus meg-dítsértenek. *P. Melissus Francus* pedig azt írta:

Historiæ lux est, sic scribere ne sit egenus

Rex meritis, auctor laude, nitore liber.

A' Könyvnek titulussa ez: *Poëmation Libri Septem de rebus Ungaricis Leonhardo Uncio Transylvano Auctore Cracoviae. 1579. 12.*

UZO.

UZONI BALÁS Dévai Pap, még Bonyhái Oskola-Mesterségében Magyarra fordította Dießt Henrik Sz. I. M. Doktornak egy könyvét, illy titulussal: *Öt síma Kövekkel fel ékesítetett Dávid Parittyája*. Nyomt. Fejérv. 1658. 8. R. Vagyon írva a' Könyv a' Hit Ágazatiról; ajánlotta a' Nagyságos Kemény Simon Urnak, a' kinek költségével vagyon ki nyomtatva.

ZABANIUS ISÁK. Az Eperjesi híres Kol'éggyiomban, melyet az Augusztána Konfessió'n valók állítottak volt fel közönségesen abban az időben Filozófiát és Theológiát tanító Professor volt. A' Vállás dolgában fokat vetélkedett az ellenkező Valásuakkal 1670-dik éfzt. tájban. Az után jött Erdélybe és tanított a' Szebeni Oskolában; az Ekklesiába Fő Papságot viselt 1703-dik éfzt. melyben megholt. Minek utánna látta Fiának Száfsz Jánosnak, a' ki Szebeni Fő Király Biró és a' Száfsz Nemzet Ispánnya-is vala, példás halálát; kinek sok paráznaságiért, gyilkosságiért Hóhér vette fejét a' Szebeni Piatzon. Fiának megterését látván azon örvendezett és idvességét reménylette; mivel az előtt édes Atyját is igen meg-háborította és sértette volt.

Mind a' Filozófiára 's mind a' Theológiára tartozó egy néhány Munkákat írt Deák nyelven.

ZEREDNA JÁNOS a' Magyar Kantzellárián Protonotárius, Itélő-Mester; a' melly Levelek 1445-től fogva 1451-dik éfztendeig íratlak általa, azoknak némelly részek Ivánits Pálnak kezére akadván egybe fzedettek és meg-tartattak. Mellyek tölle Húnyadi János neve alatt, ki akkor Magyar ország Guber-

Gubernátora volt, írtak 's adattak ki. Ezeket leg elsőben kéz írásból adták Világra Bétsb. 1746-dik éftend.

ZERMEGYI JÁNOS. Forgáts Simon nagy Uri ember jóvallásából, írt egy kis Históriátskát a' Magyar dolgokról; mellyek első Ferdinánd és János Királyok között véghez mentenek ki adta azt elsőben Istvánfi Miklós, annak utánna ísmét ki adatott Amsterdamban 1662-dik éft. (a) Maga egy ideig a' Királyi Kamarán szolgált; de annak utánna az Maksimilián kedvetlenségébe esvén, a' maga Házánál vénült-meg 's ott-is holt-meg.

ZILAHY JÁNOS. Sibai Ekklesiá Lelki Páfztora, és a' Szilágyságban lévő Ekklesiák Esperestjek, írt egy Könyvet ilyen titulussal: *Az igaz Vallásnak világos Tüköre; mellyben a' Kálvinista Vallásnak tökéletes tißta igazsága, és igaz fundámentomos régisége minden jó lelki esmérétü embereknek ísemek eleibe tétettetik.* Nyomt. Kolosv. 1672-dik éft. 8. R. Ennek a' végére írt egy szép Eneket; mellyet ide által írok: vagyon formálva a' Mennyei Atyához.

1 Nagy adófságotat

Végetlen summámot
Én Kegyelmes Istenem,

Várjad Sz. Fiadtól
A' Jésus Kristustól,
Mert ő Kezes érettem;

Mert én elégtelen
Vagyok 's erőtelen:
Hogy azt meg-fizethessé.

2 Ne idézd Törvényre

Ne vettesd tömletzre,

Bűneimért Lelkem.

Irgalmad fékire

'S kegyelmességedre

Apellalom ügyemet.

Ne nézd én Istenem,

Hogy gyakran meg-fzegetté

Veled kötött frigyemet.

X

3 Te

(a) V. Schwant. Tom. II. Belii Praef. p. XV.

3 Te Sz. Igazságod	Juttattad kegyelmedhez.
Meg nem tagadhatod	Hízem engemet-is,
Bűneim ellen tudom;	El-sorvadt bűnőft-is
De te jóvöltodhoz	Terhemtől könnyebítez.
Irgalmafságodhoz	5 Seimi kétségem nints
Vénségemben folyamom	Mert velem ama' Kínts:
Sz. Fiadért nékem	A' kit Zálagul adtál
Tölled én Istenem	Nékünk bűnösöknek,
Légyen kedves válaszom.	Te-hozzád térőknek
4 Nem vóltál mostoha	Örömünkre ajánlál;
Édes Atyám soha:	Kik meg-terheltettünk
Hozzád térő Hívekhez;	Bűn alatt feküdtünk,
Valaki hozzád tért	Édesden hozzád hívtál.
Irgalmafságot kért,	

ZOLYOMI BOLDISÁR Magyarra fordította a' Gerhárd János Elmélkedéseit és ki nyomtattatta Bartfán 1710-dik eszt. 12. R. Ezeket fordította annak utánna újabban Váradi Intzédi Jósef Itélő-Mester Ur igen szépen, és *Liliomok Völgye* titulus alatt ki adta.

ZRINYI MIKLOS Horvát országi Bán híres Vitéz nagy Ur, a' kit a' Vad Kan vágott le 1664-dik eszt. vólt ez Zrinyi Györgynek a' Fia, Miklósnak a' ki Sziget Várával együtt el-vefzett, Unokája; a' kinek-is Históriaját igen eleven Képzelődésekkel leírta, és Bétsben ki nyomtattatta 1651-dik eszt. 4. Neve a' Könyvnek: *Adriai Tengernek Sirenája Gróf Zrinyi Miklós.* (a) Irt még egy Munkátskát arról, hogy kellene a' Hadi Fenyítéket vízfűz á állítani és
az Or-

(a) Lásd Spángár Kronikáját a' 28. 281. leveleken.

z Országot védelmezni. A' Könyvnek titulussa-
z: *Symbolum Illustr. D. Comitis Nicolai Zrinyi. Ne-
ro impune laceffit. Világra botsáttatott G G. Forgáts-
simontól 1705-dik eszt. 12. R. Vagyon ajánlva
Rákóczy Ferentz Fejedelemnek.*

ZVONÁRITS MIHÁLY. Sár-vári Prédikátor
egy ideig, az után Gróf Nádasdi Pálnak, a' ki kö-
vette az Augusztána Konfessiót, Udvari Papja, Ma-
gyar nyelven írt egy *Postillát*, melyet ki nyom-
tattatott Tsepregen 1627-dik eszt.
Negyed Rézben.

MAGYAR KÖNYVEK.

(Mellyek bizonyos materiákról íratlak, és
adattattak Világra-

1. A Sz. Bibliának Fordításai és ki adatásai.

- 1 Bátori László Fordítása 1456-dik eszt.
- 2 Bornemissza Péter Munkája a' Biblia körül.
- 3 Felegyházi Tamás Fordítása az Uj Testament. 4. R.
- 4 Heltai Gáspár Fordítása a' Bibliának 4. R.
- 5 Káldi György Ford. a' vulgata Deák Bibl. szer. Fol.
- 6 Károlyi Gáspár az egész Bibliának Fordítása. Fol.
- 7 Komjáti Benedek Sz. Pál Leveleinek Ford. - 8. R.
- 8 Komáromi György egész Bibliának Fordítása. 8. R.
- 9 Kolosvári Serestely János Fordítása az Uj Testamét.
- 10 Laubáni Uj Testamentom szép Jegyzésekkel. 8. R.
- 11 Melius Péter Fordítása a' Bibliának. Fol.
- 12 Molnár Albert által ki adatása a' Bibliának kétfzer.
- 13 Pesti Gábor négy Évangyélisták Fordítása.
- 14 Torkos András Fordítása az Uj Testamentomnak.
- 15 Tótfalusi Kis Miklós által ki nyomt. a' Bibliának.
- 16 Jansonius János által ki nyomtatása a' Bibliának.
- 17 Amsterdamban 1700.
- 18 Kasselben, Norimberg. 1704. } ki nyomt. a' Bibl.
- 19 Lötsein
- 20 Basiliában 1751. eszt. ki nyomt. az egész Bibliának.

- 1 Lipsiában Köleséri által 1717. } ki nyomtatása az
 2 Debretzenben 1749. } Uj Testament.

II. A Keresztyén Hitről tanító Könyvek közöns.

- Apafi Mihály Magyar Vendelinussa.*
Belius Mátyás Freylinghusius rövid summája.
Felegyházi Tamás Keresztyén Hitről-való Tanítása.
Gyöngyösi László Vallás fundamentoma.
Kálvinus János igaz Hitre tanítása.
Komáromi György igaz Hitről Prédikátziója.
Köleséri Sámuel Idveiség Sarka.
Martonfalvi György tanító Teológiája.
Nádudvari P. Prédikátziója.
 o *Nagy Ari Benedek igaz Vallásu Keresztyénje.*
 1 *Pósfabázi János Igazság Istápjá.*
 2 *Tzegledi István Sion vára.*
 3 *Váradi Mátyás Égő Szövétneke.*
 4 *Uzeni Balás Dávid Paritjája.* (vezérlése-
 5 *Tatai Ferentz Lámpé Kegy. Szövetségbe-való bé*

III. Az Istenről és Sz. Háromságról.

- Dániel István, Örök életre egyenes út.*
Dávid Ferentz Munkáji.
Geleji István Titkok Titka.
Hellopéus Bálint a' Ker. Hit Három fő Artikulusár.
Hegyesi István Kegyesség nagy Titka.
Méltai István Sz. Háromság Tüköre.
Németi Mihály az egy Isteni Állatban-lévő Isteni
Személyeknek mutató Tükörjök.
Sárpataki Mihály Noé Bérékája.
 o *Heltai Gáspár, tíz napi Fejérvári Disputátzio.*
Váradi hat napi Disputátzio.

IV. Katekizmusok és Konfessiók.

- 1 Augusztána Konfessio.
- 2 Szathmári István Fordítása Belgika Konfessio.
- 3 Fagarasi Ferentz Kis Keresztyénje.
- 4 Felegyházi Tamás Kátékismussa.
- 5 Batizi Mihály Kátékismussa.
- 6 Szentzi Tsene Péter Helvétika Konfessiója.
- 7 Zilahi István Kálvinus Kátékismussa.
- 8 Mélius Péter Kátékismussa.
- 9 Szárdi Ferentz Palatina Kátékéssse.
- 10 Kánissus Péter Kátékismussa.
- 11 Rambák Gyermekes kézi Könyvetskéje.
- 12 Hellopéus Bálint Kátékismussa.
- 13 Sidérius János Kátékismussa.
- 14 Gálsetsi István Kátékismussa. 1538.
- 15 Bentzédi Székely István K. Tudomány fundament.

V. A Sz. Irdás némelly részeire- való Magyaras.

- 1 Tyúkodi Márton Jófes Pátriárka Históriájára.
- 2 Ketskeméti János Dániel Profétziájára.
- 3 Sós Krisztof a' kissebb Profetákra.
- 4 Margitai Péter Jónas Profétára.
- 5 Tóféus Mihály az egész 'Sóltárookra.
6. Németsi Mihály az egész 'Sóltárookra.
- 7 Melótai István a' XX dik 'Sóltárra.
- 8 Kereszturi Pál a' XXII-dik 'Sóltárra.
- 9 Bándi Samuel a' LXVIII-dik 'Sóltárra.
- 10 Debretzeni K. János az Énekek Enekére.
- 11 Deretskei Ambrus.)
- 12 Mélius Péter) a' Római Levélre.

- 13 *Mélius Péter*) a' M. Jelenésekről írott
- 14 *Szathmári Ötves István* Könyvre.
- 15 *Tsuzi Tseb Jakab* Abdiás Prófétziájára.

VI. Dominikák szerint-való Prédikátziók.

- 1 *Alvintzi Péter* Postillája 2. darabban.
- 2 *Bornemissza Péter* Prédikátziói.
- 3 *Geleji István* Válság Titka 3. darabban.
- 4 *Kölsár György* Postillája.
- 5 *Madarász Márton* Meisner Postillája.
- 6 *Mólnár Albert* Skultét Ábrahám Postillája.
- 7 *Németi Mihály* Dominikája.
- 8 - - Dominikális Prédikátziók Tóldalékja.
- 9 *Káldi György* Prédikátziója.
- 10 *Pázmán Péter* Évangéliomokra írt Prédikátziói.
- 11 *Telegdi Miklós* Postillája.

VII. Palatina Kátékésifre-való Magyarázatok.

- 1 *Dregely Palánki János* Idvefség lantza.
- 2 *Keresztesi István* Prédikátziók Tár-háza.
- 3 *Pósfaházi János* Igazság Istápjá.
- 4 *Tatai Ferentz* Stehelin Házi-Kíntse.

VIII. Uri Imádságra írott Prédikátziók.

- 1 *Margitai Péter* Prédikátziói.
- 2 *Komáromi István* Uri Imádságra írott Prédikátziói.
- 3 *Szathmári János* Kegyes ajakak áldozó tulka.
- 4 *Nánási József* Huldrik Jakab Imádságok Imádsága.

IX. Apostoli Credora írott Prédikátziók.

- 1 *Margitai Péter* Prédikátziói.
- 2 *Basilius István* Prédikátziói.
- 3 *Károlyi Péter* Prédikátziói.

X. Imádságra tanító és Imádságos könyvekről.

- 1 *Arannyas Medjesi Sámuel* Igazság áldozatja.
- 2 *Arkosi Benedek* a' Hét minden napjaira Imádságok.
- 3 *Ats Mihály* Arany Lántza.
- 4 *Bándi Mihály* Bújdosók emlékezet köve.
- 5 *Báró Lázár János* Okos teremtett állatja.
- 6 *Borosnyai N. Sigmond* K. e. Papi Tiszti.
- 7 *Diósségi István* Lelki Fegyvere.
- 8 *Filepszállási Gergely* Keresztyének Fegyvere.
- 9 *Hegysfalusi György* Száz levelű Rósája.
- 10 *Hűsti István* Aránd János Paraditsom kertetskéje.
- 11 *Imádságos Könyvetske* az úton-járóknak.
- 12 *Kegejius Filep* Elmélkedései 's Könyörgései.
- 13 *Medjesi Pál* Doce nos orare.
- 14 *Medjesi Pál* Praxis Pietatis.
- 15 *Németi Mihály* Mennyei Tár-ház Kúltsa.
- 16 *Rádai Pál* Lelki Hódolása.
- 17 *Pápai Ferentz* Kereszt Békesége.
- 18 *Pernyei Sigmund* Idveség Paiffa.
- 19 *Pósfabázi János* Sibélius Könyörgései.
- 20 *G. Bethlen Kata* Védelmező Paiffa. (Izrael:
- 21 *Otrokotsi F. Ferentz* Kereszt alatt nyögő Magyar
- 22 *Szántai Mihály* Füstölgő Tsepüje.
- 23 *Sz. Ábrahám Mihály* Könyörgéses Könyve.
- 24 *Szilágyi Márton* Biga Pastoralis.
- 25 *Szokalyai István* Könyörgéses Könyvetskéje.
- 26 *Tétsi Miklós* Lilium humilitatis.
- 27 *Torkos András* Engesztelő áldozatja.
- 28 *Tsüzi János* Lelki áldozatja. (ve.
- 29 *Bethlen Kata* Fejed. A. Bújdosásnak emlékezet kö.

XI. Szép elmélkedésekkel telles Könyvek.

- 1 *Árnd János* igaz Keresztyénségről írott Könyvei.
- 2 *Ats*

- 1 *Ats Mihály* Bóldog halál Szekere.
- 3 *Baba Vásárhelyi Ferentz* Vitringa lelki életje.
- 4 *Debretzeni Kégelius F. XII.* Elmélkedései.
- 5 *Debretzeni János* Foházkodó Kerefsztyénje.
- 6 *Défi György* Kegyes beszélgetésr. írott oktatása.
- 7 *Diósegi János* Grotzius a' Kerefsztyén Vallás igazsága-
ságáról.
- 8 *Dorel József* Nemes ember, Nemes Afzfzony.
- 9 *Dobrai Tszlak Sámuel* Lelki olajja.
- 10 *Enyedi János* Isten ígéreteinek arany bányája.
- 11 *Gidófalvi János* Elmélkedései a' Palatina Kátékésis
szerint.
- 12 *Heltai Gáspár* Vigasztaló könyvetskéje.
- 13 *Husztai István* égre vezető Kalauzza Bona Jánosn.
- 14 *Intzédi József* Ur Liliomok völgye.
- 15 *Kereftúri Pál* Egyenes ösvénnyé.
- 16 - - Mennyei Társalkodása.
- 17 *Fekete István* Müller H. nyúgasztaló órái.
- 18 *Medjesi Pál* Praxis Pietatis.
- 19 *Mádarász Márton* Jó életről és bóldog halálról.
- 20 *Mólnár Albert* Summum Bonum.
- 21 *Otrokotsi F. Ferentz* Istennel társalkodóknak tö-
kéletességek.
- 22 *Pázmán P. Kempis* Tamásza a' Kríztus követéséről.
- 23 } Lélek
- 24 *Pápai Ferentz* } Koporsó } Békesége.
- 25 } Udvar
- 26 *Patai István* Lelki igazgatása a' betegségben.
- 27 *Petrötzi Kata* XII. Lilioma.
- 28 - - Jó illattal füstölgő igaz Szív.
29. *Szokolyai István* Sérelm. lelkeket gyógyító Balsam.
- 30 *Laskai János* Vedelius Hittől szakadásn. orvoslása

- 31 *Pankotai Vedelius Sz. Hilariussa.*
 32 *Veresegyházi János Lelki Patikája a' hartzban.*

XII. *Agendák.*

Agendákat adtanak Világ eleibe: *Károlyi Péter, Melius Péter, Beithe István, Heltai Gáspár, Melőtai Nyilas István, Samariai János, Molnár Albert a' Német országit, Szathmári István a' Belgyiomit.*

XIII. *Az Ur - Vatsorájáról írtak.*

- 1 *Patai István a' Sákramentomokról.*
- 2 *Melőtai István nagyobb Agendája.*
- 3 *Szathmári Mihály Ur - Vatsorája felett - való Szövetneke.*
- 4 *Tólnai István. Kalauzza.*
- 5 *Vásárhellyi Matkó István Élő kenyere.*
- 6 *Meliánus Gnatéret Helmetzi István Igazság Paiffa.*
- 7 *Tatai Ferentz Mulin Péter Elmélkedései.*
- 8 *Hatvani István Könyvetskéje.*

XIV. *Innepekre rendeltetett Prédikátziók.*

- 1 *Debretzeni Ember Pál Sz. Siklussa.*
- 2 *Kétszeméti János Prédikátzióji.*
- 3 *Margitai Péter Innepi Prédikátzióji.*
- 4 *Melius Péter választott Innepi Prédikátzióji.*
- 5 *Sellyei Balog István Uti tárfa.*

XV. *Temetésre- való Prédikátziós Könyvek.*

- 1 *Németi Mihály Halotti Centuriája.*
- 2 *Kamarási György Emlékezet köve.*
- 3 *Keferüi D. János Károlyi Susánna temetési Pomp.*
- 4 *Beth-*

- 4 *Bethlen Péter* Temetési Pompája.
- 5 *Margitai Péter* Temető Prédikációji.
- 6 *Medjesi Pál* Hármass Jajja.
- 7 *Sellyei Balog István* Temető Kertje.

XVI. Az El-választásról és Meg-térésről tanító Könyvek.

- 1 *Szikszai Hellepéus Bálint* Hitünk három Artikulusáról írott Könyve.
- 2 *Bátai György* Leiki Próba Köve.
- 3 *Debretzeni Ember Pál* Gárizim és Ébál.
- 4 *Tsúzi Tseb Jakab* Tanító Oskolája.

XVII. A Római Katolika Vallást tanító vagy azzal ellenkező Könyvek.

- 1 *Pázmán Péter* Kalauzza 's egyéb Munkái.
- 2 *Eszterhási Tamás* az Anya-szentegyházról.
- 3 *Gyarmati Miklós* Felelete Monofzlói Andrásnak.
- 4 *Életnek és értelemnek kenyere.*
- 5 *Jesuiták Titkaik.*
- 6 *Gratzianus Rechabeus* (Kotsi János) Dilemmái.
- 7 *Dobravitzai Miklós* Redivivus Jáfetkéje.
- 8 *Bátorkeői János* Szőlő Gerezdje.
- 9 *Komáromi György* Pápistaság újsága.
- 10 *Mólnár Albert* Jubiléus collectaja.
- 11 *Otrokotsi F. Ferentz* Róma Sz. Város.
- 12 *Pósfabázi János* Igafság Istápija és más Munkái.
- 13 *Sámbár Mátyás* veszekedő Könyvei.
- 14 *Skotodulós és Diasánes.*
- 15 *Tejfalvi Tziba Márton* Romanocategorus.
- 16 *Tólnai István* Kalauzza.

17 Tzeg-

- 17 *Tzeglédi István* Munkáji. Malak Doktor, Dágon Le-dölése, Barátsági Dorgálás.
- 18 *Vásárhellyi Matkó István* X ut Tök, Bányász Tsák.
- 19 *Hunnus Miklós* fundamentomos Traktája.
- 20 *Váradi Mátyás* Égő Szövétneke.
- 21 *Dengelegi Péter* Kaldi oktatásának anatómiája.

XVIII. *Históriák Magyarúl.*

- 1 *Dálnoki Márton* Magyar Florussa.
- 2 *Ferró Pál* Magyar Kurtziussa.
- 3 *Balog György* Magyar Kornelius Nepossa.
- 4 *Miskóltzi Gáspár* Franzius oktan állatok Histór.
- 5 *Haller János* Hármass Históriája.
- 6 *Székely István* Krónikája.
- 7 *Paskó Kristóf* Erdély Síralma.
- 8 *Dobai István* Tíztelesség Ofzlópa.
- 9 *Tinódi Sebestyén* sok féle Históriái.
- 10 *Heltai Gáspár* Magyar Bonfiniussa.
- 11 *Kováts János* Magyarok Kronikájok' Sumájok.
- 12 *Spángár András* Kronikája.
- 13 *Lisnyai Pál* Magyar Kronikája.

XIX. *Orvos Könyvek.*

- 1 *Balsardtzius Vitus János* a' Pestisről.
- 2 *Tzanaki Máté* Dög-halál ellen való elmélkedése.
- 3 *Pápai P. Ferentz* Pax Corporissa.
- 4 *Perlitzzi Daniel* Pestis ellen-való oktatása.
- 5 *Miskóltzi Ferentz* Chirurgiai úti tárfa.
- 6 *Véber János* Dög-halálról-való rövid oktatása.
- 7 *Buzinkai György* rövid oktatása Pestis ellen.
- 8 *Házi Orvosságok* a. b. c. rendi szerint írt Könyvetske.

9 *Laszkai*

- 9 *Laskai János* Citò, Longè, Tardè, ha a' Pestis előtt vétek nélkül el lehet é futni? ennek a' Kérdésnek meg fejtése.
- 10 *Vesprémi István*, a' kis gyermekek nevelésekről, 's Bába Mesterségről.
- 11 *Mátyus István* Diæticája két darabban.

XX. Énekes Könyvek és Énekek.

- 1 *Göntzi György* adta ki leg elsőben Debr. 1592-dik éfzt. a' rend szerint-való Énekes Könyvet, mellyel az Isteni tiszteletben élünk.
- 2 *Uj zengedező Menryei kar*, mellyben régi és újj válogatott Énekek vagynak.
- 3 *Rádai Pál* Lelki Hódolása.
- 4 *Lofontzi István* Éneklő Mester Palatina Kátéké-
sis szerint-való Énekek.
- 5 *Szőryi Bénéámin* Szentek Hegedűjök.
- 6 *Balassa Bálint* } Énekeik.
- 7 *Rimai János* }
- 8 *Heltai Gáspár* Cantionaleja, az az: Históriás É-
nekes könyv 1574-dik éfzt.
- 9 *Tinódi Lantos Sebestyén* sok-féle Históriás Énekei.

TOLLO.

TOLLOZÁS és IGAZITAS.

Levél 14. Rend 23. tedd hozzá: *APOLDI TORDOR*, Theodoricus de Apoldia, írt a' *Szent* *Ersébet* Afzszony, ki vólt a' második András M. Királynak leányának Életéről egy könyvet.

1. 17. r. 20. t. h. *BAKÁTZ TAMÁS*, Született Erdődön, melly más néven Tituliumnak mondatott, a' Drágfi Berthold Várofsában. Tanúlt a' Bétsi Oskolában szorgalmatofon, tanulását végezvén lett az Egri Püspök Sékrétáriussa. Tituli Prepost; az után tsak hamar a' Tudófsakot betsülni tudó Mátyás Király tette Zágrábi Püspöknek, onnan vitetett a' Györi Püspökségre, az Egre, az után pedig 1497. lett Esztergomi Érsek 's Kárdinális. Romába ment 1513-dik eszt. az holott nagy pompával és gazdagsága mutogatásával élt. Pápaságra nem mehetvén, mellyet munkálódik vala, lett Tepolyi Pátriárka, nyert 's hozott M. O. egy Diplomát, hogy az Törökök ellen Keresztes hadat gyűjthessen. Ettől-fogva vagon a' *Crux*ról amaz kedvetlen *Kurutz* nevezet a' Magyaroknál emlékezetben. Sok gazdagságot gyűjtvén halála előtt el osztotta Atyafiainak, és két nevezetes Uri Familiákat fundált: az Erdődöt és Pálfit. Meg holt 1520-dik eszt. *Purpura Pan. p. 28. Istvánfi Lib. V. p. 40.*

1. 26. r. 2. *anna.* ol. annak.

1. 27. r. 2. 18 *foli.* o. toti.

1. 30. r. 23. t. h. *BÁTHORI ANDRÁS*, a' ki
tanita-

tanitatott az Olasz országi Oskolákban, lett 1583-dik eszt. Vármi Püspök Lengyel országban, és Kárdinális, 1599-dik eszt. Erdélyi Fejedelem; ugyan azon eszt. Mihály Vajdától meg-tsalatván és veretvén Hadai Szeben alatt, maga-is meg-öletett Tsíkban Ördög Balás nevű ember által. Mellyért Száz esztendei börtöldre fententziázta volt a' Római P. a' Tsíki Székelyeket. Igen szép Levele vagyon Báthori Andrásnak ez ötöt jó életre intő, 's kegyes ségre serkentő Baroméus Károly Kárdinálhoz

V. Purpura Pan. p. 46.

BÁTHORI ISTVÁN. Sokan vóltanak a' Báthoriak ezen néven jeles emberek; de ez az a' ki ifju János K. halála után 1571-dik eszt. választatott az Erdélyi Vajdaságra 's az után a' Lengyel Kiralyságra. Tanúlt a' Patáviumi Akadémián, az holott barátkozott vólt-meg Zámostzi Jánossal, a' kinek okofsága és fáradtsága által érte el a' Lengyel Koronát. Ennek tulajdonitják hogy tanálta vólna a' Vár Szállásokban a' Bombát. Vagynak fok levelei és Orátzioji, mellyeket Világra botsátott

Menkénus Lipfiában 1703-dik eszt. 8. R.

1. 31. r. 1. *Stevánt.* olv. *Stevárt.*

1. 32. r. 24. **BATZONI** Intze **MÁTÉ,** Született 1679-dik eszt. tanúlt Udvarhelyen, az után Kolosváratt, az honnan vitetett 1703-dik eszt. a' Zilahi szép Oskola igazgatására. Jó maga viselésével azt érdemlette a' Jól-tévők-től, hogy magok költségeken el küldenék a' Belgyiomi Oskolákba való tanulásra. Megjövén

jöven onnan vitetett a' Szigeti Ekklesiába 1708-dik eszt. onnan a' Kolosvári Kollégiomba a' Filosofia 's Theologia tanítására. 1720-dik eszt. lett Pappá azon Ekklesiában; melly Hivatalt serényen és nagy haszonnal viselt 1735-dik esztendőig, akkor a' nyavalyák alkalmatlanná kezdték tenni, Életének pedig LXIII-dik eszt. melly mondatott a' régiektől *Férfitő* esztendőnek, e' Világból ki múlt. Botsáttott vólt Világra egy bővön írt *Dissertatio*-t de *Polytheismo Gentilium*. Hagyott maga után két nevezetes nyomdokát követő fijakot: kik közül egyik *Intze István* a' M. Vásárhellyi Kollégiomot maga serény tanításával és a' Jóltevők előtt-valo kedvességével, sokkal nagyobb ditsőségre emelte mint vólt; a' másik pedig *Mihály* a' Kolosvári Papi Katédrát ekesíti.

1. 32. t. h. **BAUZNER BARTALYOS**. Erdélyi Száfsz. nemzetből-VALÓ Orvos, írt *az emberi test tagjainak egyességekről* 1656-dik eszt.

1. 35. t. h. **BELSIUS JÁNOS**, eredetét vette Udvarhely-Székről, tanúlt a' Német országi Akadémiákon 1548-dik eszt. M. országban a' Szepefi Kamarán viselt tífzséget, de minthogy fok nyelveket tudott, Követségekbe-is jártatták. A' Veje Bokátzius János emlékezetére ilyen verseket írt:

Ore uno Lingvas tenuit septem: Hungarus, Auson,
Hebræus, Græcus, Sarmata, Teuto, Getes.
Trinus eum varias Cæsar legavit in oras
Bizanti longas traxit in Urbe moras.

1. 35.

1. 35. r. 9. t. h. Ennek fia *BEL Károly ANDRAS* a' Lipszai Professor, a' ki botsátott egy Könyvetskét Világra, a' mellyben műtatja, hogy *Máriát*, a' Lajos Király leányát, Királynéságra, nem Királyságra Koronázták a' Magyarok.

1. 36. r. 5. *Adversaria*. o. *Adversaria*.

1. 36. t. h. *BÉR JÁNOS*, Pósa Várossa Sékrétáriussa 1680 dik eszt. táiban: a' ki tudományt szerető ember lévén, a' ritka jó Könyveknek meg-szerzéseiben és a' régi Pénzeknek meggyűjtetésekben gyönyörködött. Talált-is ennek özvegyénél *Tollius* Belga Professor nagy rakás arany, ezüst és réz Pénzeket; mellyek Görög, Római, többire pedig *Gothusok* Pénzeik vóltanak. Arany Pénzek vóltanak szám szerint negyven-kilentzek. Ezekén kívül a' többinek árrok ment két ezer *Reneas Forintokra*.

1. 37. r. 3. t. h. *BETHLEN GÁBOR* Fejedelem, mint a' Fejedelmek rendjébe, hintén úgy bé illik a' Tudós emberek seregkébe. A' ki a' Tábori expeditziókban-is ládákkal hordozta magával a' jó Könyveket. Igen híres drága jó Könyvekkel telyes Bibliotékát állított vólt fel Gy. Fejérváron. Bizonyítják nagy tudománnyát az ő fok levelei, a' mellyek találatnak minden-féle matériákról. *Teléfilius* Kárdinállal leveledzett a' Vallás dolgában.

1. 51. r. 17. t. h. Az Hazában botsátott Világra egy jeles *Dissertatio-t de Libris Reformatæ Ecclesiæ Symbolicis* 1745-dik esztend. midőn némelly
Y nyugha-

nyughatatlan emberek az Ekklesia kebelében
alattomban zenebonát akarnának szerzeni.

1. 51. r. 29. t. h. **BREVER JÁNOS**, Lötsei Magyar, tanulta Vitébergában az Orvosi tudományt, az előtt is 1661-dik esztendőől fogva írt és adott ki egy néhány Disputatziókat a' *Sárgaságról, Köfűenyről, az ember életéről*. Völt annak utárna a' Hazájában híres és gazdag Nyő-tató mű-helyt tartó Könyv áros.

BRUTUS Mibály JÁNOS. Nemzetére Magyar völt e vagy más nemzetből való ki nem tanulhattam. Az nyilván vagyom, hogy a' Báthori István Lengyel Király parantsolatjára írta a' Magyarok Hístóriájokat. Melly kéz-írásban maradván keretik a' Tudósok, 's úgy tudom hogy be-is nyomozták a' Pannonius János Hístóriájával együtt a' Bétsi, kéz-írásokkal gazdag Könyves-Házba. Lehet azért reménység, hogy még idővel világosságra jő, ha tsak a' régség vagy irigység meg nem emészttette; mint nem régen-is holmi el nyomúlt kéz-írások onnan köz hafzonra ki botsáttattak, azon ditsőséges Könyves-Háznak mostani bölts és szorgalmatos Gondvifelője által.

51. r. 24. t. h. Született ezen hofszu idejü Nestor Isten útaiban gyönyörködő Ur 1684-dik eszt. A' feljebb meg-nevezett 's ki botsátott szép Munkái felett, vag nak még Deák nyelven gyönyörüséges szép Elmélkedései külömb-féle matériákról, illy titulus alatt: (1) *Variarum Meditation. Sacrar. Miscell.* 1759. 4 (2) *A' maga Élete folyásának rövid le írása*, melly fok emlékezetes

lékezetes dolgokkal tellyes. Ehez vagyón téve, e' világból-való ki költözésének *Hatyui Éneke*. Bár ezen Példát követnék mások-is: nem lehet meg-mondani menyit használna a' következendő Maradéknak, ha a' nagy dolgokban forgott emberek a' magok Életeknek Hístóriáját emlékezetben hagynák.

58. r. 20. *Stanbari*. o. Stanchari.

63. r. 22. *Iberaonymus*. o. Thoraconimus.

71. r. 16. *munkás*. o. musikás.

. r. 19. *lektanak*. o. laktanak.

72. r. 22. t. h. **DRASKOVITS GYÖRGY**. Vette a' maga eredetét a' negyedik Béla K. idejétől fogva virágzó Familiából. Született Világra 1515-dik eszt. ifju korában meg tanulta az szükséges nyelveket és tudományokat, lett Pécsi Püspök 1550-dik eszt. küldötte Ferd. Tsá. szár a' Tridenti Gyűlésbe, az holott a' Tsá. szár nevével Orált 's kérte, hogy engedje-meg az Kontziliom az Ur-Vatsoráját két szín alatt osztatni. Mellyet a' Kontziliom ugyan el hallasztott akkor; de az után 4-dik Pius Pápa meg-engedett. Az után lett Zágrábi Püspök és Horvát országi Bán, Győri Püspök, Kárdinális 1585-dik eszt. meg-holt 1588-dik eszt. Maradtanak egy néhány Orátzióji, mellyeket közönséges helyen mondott el, Levelei, Prédikátzióji. *V. Purpura Pan. p. 54*

73. r. 8 *Tzimini*. o. Tinnini.

ERDELYI PÉTER, Petrus de Dacia, élt 1300. esztendő tájban, völt híres Filosofus és Astro-nomus írásai-is maradtak.

86. r. 26. t. h. öt Könyvek a' Bonfinius Históriájából írásban ennek kezére akadtanak volt, a' ki küldötte Oporinushoz, és úgy lettek közönségesé. Ennek atyjafia volt a' más Forgács Ferentz Sigmondnak fija; a' ki született 1566-dik eszt. lett Nyitrai Püspök, 1607-dik eszt. Esztergomi Érsek, Kárdinális, meg-holt 1615-dik eszt. Adott Világra egy Könyvet, ilyen titulussal: *Quadripartitum de compescenda hereticorum petulantia*. Mellynek első részében azt tanítja, hogy kell az eretnekekkel vételkedni: a' másodikban tájfolja azokat, a' kik vélek békeséget munkálkodnak; harmadikban miről kell meg-esméni: negyedikben hogy kelljen meg-zabolázni.

91. r. 30. t. h. Ennek atyjafia volt Geleji Katona István, Geleji Gáspárnak fija; a' kit a' Püspök Geleji István szorgalmatoson tanítatott, és költséget szolgáltatván a' Belgyiomi Oskolákba küldött. 1652 dik eszt. Kloppenburgius alatt disputált Fránékérában a' Sz. Lélek Istenről. Erdélybe visszajöven a' M. Igeni Papságra felszenteltetett 1656-dik eszt. Az után lett Udvarhelyi Pap és Esperest. Deák nyelven írt az Erdélyi és Magyar országi dolgokról egy Históriát; mellyet nevezet *Florus Hungaricus*-nak. Kéz-írásban maradt az emberek kezeken.

92. r. 4. t. h. GREISING BALINT. Brassóban született, Vitébergában tanult, jó 'Sidó, Görög, Deák, Vitébergában tanított Filozofiát, botsátott pedig Világra egy néhány Munkákat, ugymint:

De im-

De immolatione liberorum Moloch. Lev. XX. 2.

De Sale infatuato. Matt. V. 13.

De Atheismo Renati des Cartes.

De Atheismo Matthiæ Kruzzii.

De Partu Septimestri.

Positiones Philologicæ ex N. T.

De Theognosia naturali.

De Miscellaneis Physicis.

De Potentia Dei.

De controversiis selectis ex Philosophia rationali.

Duodekas Positionum Physicarum. Viteberg. 1677.

Brassóba vizszá jövéen az Oskolában lett Rector.
97. r. 24. Bolgog. o. Bóldog.

102. r. 11. t. h. **HARSÁNYI JAKAB**, tanita-
tott ifju-korában Rákótzai György Fejedelem
parantsolatjából a' Török nyelvre, a' végre
hogy idővel lenne Török Tolmáts. A' Váradí
Kollégiumban laktában vólt az első Apafi Mi-
hály Fejedelemnek Tanítója gyermek-korában.
Miképen esett állapotja változása? ment a' Né-
met országi és Belgyiomi Akadémiákra tanú-
lás kedvéért, onnan vizszá jövéen tétetett Vá-
radon a' Kollégiumban Professorrá; de ott a'
maga határában nem tartván magát, a' Szath-
már - Németi Sinodusban 1646-étk elzt. olyan
végezés találtatik rólla: *Harsányi Jakab* úgy ha-
gyatik-meg az oskolai Hívataljában, ha kéz bé
adással keze írásával kötelezi magát Seniorának
és a' több Papoknak minden tiszteséges dol-
gokban-való engedelmeségre; másokat nem
gyaláz motskol, és hogy az Ekklesiának bé vett
rendes Tudománya ellen maga fejétől nem új-
jit, nem tanit's az egyházi fenytéknek-is ma-
gát a-

gát alája adja. El hagyván Professori Hívatálját 1651-dik eszt. el ment Berlinbe a' Választó Fejedelemhez, a' nagy Friderikhez, a' ki az ő Pennája által folytatta a' Napkeleti orszá-
gokra a' Kereskedések irant-való levelezzéseit. Még 1676-dik esztendőben *Consiliarius* titulus-
sal ott nagy betsületben élt.

HARSÁNYI Mórutz ISTVÁN, vólt Rima Sző-
bati Pap, nagy tudományu és illendő bátorsá-
gu ember. Midőn a' Vallás háborgattatásának
alkalmatosságával 1674-dik eszt. a' Papok az
Pofoni Törvény-székre tzitáltatnának, ő-is o-
da vitetett, halálra sententziáztatott, tömle-
tzeztetett, a' Néápolyi Gallyákra el adatott.
Onnan a' Belgyiomi hatalmas Ordók közben-
járások által ki szabadúlt, Helvétziában Tigu-
rumban a' Professor Heidegger Házánál két eszt-
endők alatt mulatván azon üldöztetésnek Hi-
stóriáját, Kotsi Tsergő Bálintal együtt meg-
írta; mellyer az után Lámpe Ultrájektumban
Világ eleibe botsátott 1728-dik eszt.

107 HENHEL JÁNOS Törvényt tanító Dok-
tor, kit másképen hívtanak *Joannes Hungarus*-
nak. Született Lőtsén, vólt nagy tudós em-
ber, Mária Királynénak a' Lajos K. Özvegyé-
nek Papja. Hívatatott a' Lőtsei Papságra
1529-dik esztendőben Sz. András Havának 15-
dik napján; de a' Királyné el nem botsátotta,
akkor, holt-meg a' Borofzlai Kanonikufságban
1539-dik esztendőben.

113. r. 9. t. h. Kolosváratt a' Templomban a'
Prédikáló-Székben Juliusnak ötödik napján a'

gutta

gutta megütötte, fél holtan vitetett a' maga házához: ott más nap a' Világból ki múlt.

124. r. 15. *ISTVAN KIRALY* a' Magyaroknak első Keresztyén Királyok és Apostoljok, a' ki tanítása által tértenek a' Keresztyén Hítre a' mint a' Törvény Könyvben íratik *I. R. XI. Titul. 2. Art.* Jeles oktató Intést írt fíja Imre Hertzeg eleibe, a' melly a' Királyok Dekré tumaik között leg első, és akár-melly drága kintsnél betsefebb a' Magyaroknál méltán. Ezt a' Királyt soha eléggé egy Magyar-is meg nem tudja dítsérni. Igen nagy kár hogy ennyi fok írók között-is még az Élete és tselekedetei nagyobb részint homályban vagynak.

133. r. 27. *KÁROLYI SEBESTYÉN.* Törvényt tanító Doktor, Gyula-Fejérvári Kánonikus és az ott-való Oskolának 1543-dik eszt. *Rektora.* Ugy látszik nagy tudományu ember volt, a' kit az első János Király 1538 dik eszt. a' Segesvári *Religiosum Colloquium*-ban Köz-Bírónak rendelt vala, 1550 dik esztendőtől fogva volt Szászvárosi első Református Pap, a' Fejérváron tíz napokon tartó *Disputatio*-ban-is 1568 dik eszt. rendeltetett Köz-Bírónak, mindenütt a' nagy Sinodusokban jelen volt.

134. r. 21. *KASSAI Tásár GYÓRGY* tanult Német országban Pataki Deáksága után 1573-dik eszt. volt Pataki Professor, Orált Szikszai Fabritzius Balás felett, melly Oratiot ki nyomtattak Vitéb. 1577-dik eszt.

141. r. 9. *Alekszi. o. Aleksz.*

143. *KIS DIÉNES.* Dionysius Exiguus, a' kőről úgy

ről úgy állatják, hogy Magyar lett volna, testében igen kitsiny, de tudománnyában nagy. Élt a' VI-dik Százban, Rómában Apatur volt, a' Görög és Deák nyelvekben tudós. Kezdte az ezftendőt számlálni a' Krisztus születése ezftendejétől a' Kereftyének között leg elsőben, a' kit az után mások követtek. Ez találta az Arany számot-is, hogy kelljen fel találni mikor esék az Hufvét, egybe fzedte a' Kontziliomok végezéseiket, mellyeket az ő Neve alatt ki adtak a' Tudósok és ötet igen el hírefítették.

156. r. 3. *Lapiantzki*. o. *Lapsántzki*. Ezt költött Névnek mondják némelylek, mások valóságosnak, akármelylek légyen, hitelesse a' maga írását nem tette, se a' dolgot, mellyet óltalmazott.

163. *LISZNYAI* Intze *FERENTZ*, a' ki-is Enyeden-való tanulása után a' Fránkfurti Akadémián az holott négy Erdélyi Deákokat szokott tartani a' maga költségén a' Prussiai Király, i-gyekezte tökéletességre vinni tanulását. Botsátott ott ki egy nagy és szép *Dissertation* de Sinapi Parabolico 1736-dik ezftend. mellyben szemlélteti az Isten Ekklésziájának e' Világon való el terjedését. Annak utánna az Ultrájektumi Akadémián folytatván tanulását disputált de *Epistola Christi Mystica ad II. Cor. III. 3.* az Voget Albert Professor alatt 1737-dik ezft. Visszá jöven az Hazában Papi Hivatalt viselt a' Mélt. Bartsai Gergely Ur Udvarában: onnan vitetett a' Dévai Nemes Ekklésiába, mellyben a' reá bízott sáfárságot az Húnyadi Traktusban-való Esperességgel együtt híven gyakorolja.

195. r. 28. **MAKSAI Óse PÉTER**, Belgyiomban való tanulása után, a' Fejérvári Kollégyiomban tanította a' Sz. Irást, 's Theológiát, az holott 1628-dik eszt. adott ki jeles *Disputatiot de Justificatione hominis peccatoris coram Deo*.

165. **MALNÁSI LÁSZLO**, ugyan Málnáson született, Tanulását pedig folytatta amaz áldott emlékezetű Bethlen Kata Ur Afzfony, néhai Római Sz. Birodalombéli Gróf Teleki József Ur Özvegye költsége mellett az Enyedi Kollégyiomban. Tanult az után Holláudiában a' Leidai nagy Akadémián. Az Hazában szolgált jó Pátronája mellett annak haláláig, melly volt 1759-dik eszt. Annak utánna amaz jó lelkű szelid Tanács Ur, Gróf Bethlen Imre Ur Ö Nagysága mellett annak-is haláláig. Attól fogva pedig az R. Sz. B. B. Gróf Teleki László Ur, a' Tsászári, Királyi és Apostoli Felségnek Tanács Ur Híve, és Erdélyi Fő Pohárnokja 's Arany Kóltos Komornyikja mellett, víseli a' Krisztus Követségét jó lélekkel 's nagy hazzonnal. Botsátott Világra a' Fagarasi Templom fel-fzenteltesé alkalmatofságával egy arra intéztetett Tanítást: *Templum Trinitatis*. Sz. Háromság egy Isten Temploma. (men

Sancta Trias Domus hac tibi Sancta est; numine no-
Et tua conserva Dogmata, Sancta Trias.

Ezen kívül egy néhány Halotti Tanításokat.

768. r. 24. t. h. **MÁTTYÁS KIRÁLY**. Valamint a' Fejedelmek között Mátyás Király a' maga idejében leg ditsőségesebb volt; úgy szintén a' Tudósok között-is leg-bőltsebb. Tanította

tatta az Atyja nagy szorgalmatossággal Vitéz János által, a' ki az után lett volt Várad Püspök, Mátyás idejében pedig Esztergomi Érsek. Tudóságát eléggé ki mutatja az ő nevezetes *Bibliothecája*, a' mellyet hogy jobb móddal állithatna fel, tartott szerte széllvel XXX. írókat, a' kik az ő számára le írnák a' Könyveket, azokra ísmét egy különös Vigyázót, a' ki számba venne mindeneket, hogy hibákat ne ejtenének. Sok Leveleit, mellyeket a' Római Pápához, Királyokhoz, Fejedelmekhez írt Mátyás Király, ki nyomtatták Kátsán. 1743-dik éft.

171. r. 19. *Horki*. o. Horhi.

178. *MIKOVINI SAMUEL*, nagy Mátémátikus, a' Tudományokban fel állitatott Berlini Királyi Társaságnak nevezetes Tagja, ki-is az 1743-dik éft. való Táborozásokban a' Felséges Afzfonjunk Hadaiban mint Mátémátikus jelen volt és dítséretesen szolgált. Bél Mátyás Magyar országot elő adó Hiftóriájába Táblákat készített az arra tartozó Mesterségnek Regulái szerint. Avagy tsak meg-említeni itt illy nevezetes embert szükségnek tartom; ha szintén bővön különös írásait, tselekedeteit és életét le nem írhatom is, nem lévén azokat kitől ki tanulhassá.

179. r. 21. *MISKOLTZI ISTVÁN*, Patakon tanulása után a' Késmárki Tökölyi Sebestyén igen gazdag Uri ember fijaival Tökölyi Istvánna és Tökölyi Miklóssal küldetett a' Német országi oskolákba, laktanak bizonyos éftendők alatt a' Páréus keze alatt Heidelbergában, vízfzá jövént István meg-házafodott, Miklós

az Erdé-

az Erdélyi Fejedelem Udvarába ment, Miskóltzi István pedig Tartzali Pap lett 1608-dik eszt. Ez küldött egy Magyar Grammatikát Mólnár Albertnek midőn a' Magyar Grammatikán dolgoznék Márpurgumban.

180. r. 22. *Ritterskufius*. o. *Rittershusius*.

181. r. 27. *Angliában*. o. Ámbergában.

194. r. 25. *Hunnius*. o. Hunnius.

202. r. 27. *Okolitinai*. o. Okolitsnai.

- r. 29. t. h. Oltardus János lett Szebeni Pappá 1602-dik eszt. 27-dik Febr. talám András ennek fia volt. János írta a' maga idejébéli Erdélyi dolgokat.

215. r. 25. *Enyedi*. o. Eningi.

- r. 27. t. h. és Feleségnek.

218. r. 29. *közöttök*. o. között.

229. r. 26. *RADÁSI MIHÁLY*. Vólt ez Bartfán Pap 1539-dik esztendő tájban, midőn Bartfa Várossa reformálódnék. *Stöckélius Lénárt* az Oskolában, ő pedig tanított az Ekklesiában. Ez követte tanításaiban és ki adott írásaiban Mélánkton Filepet, mint Stöckkel az indulatoskodásban Luther Mártont. Ez betsülettel szólott, írt és ítelt Zvingliusról, Kálvinusról, ha mindenekben egyet nem értett-is vélek. Tsen-
deségben-is vóltanak az a' tájon Reformálódott Ekklesiák mind addig, míg Gráverus Albert vitetett a' Szepefségre 1595-dik eszt. 's onnan a' Kassai Oskolába tanítani, a' ki nagy indulatosságokkal folytatván a' dolgokat, sok zür zavart csinált.

237. r. 25. *SÁSVÁRI GERGELY*. Nemes ember

ber Szüléitől vette eredetét, de annak-utánna a' ferényen való tanúlásra adván magát jobban meg nemefitette. Tanúlt Vitébergában 1562-dik eszt. és a' Német országi más nevezetes Os-kolákban, kivált a' Görög nyelvet igen jól tudta. Lett vólt Váradi Pappá, jelen-is vólt a' Váradi nevezetes Disputatzióban, melly János Király idejében 1569 dik eszt. hat napokon tartott, 's ki-is nyomtattatott.

SEBESTYÉN AMBRUS. Sebastianus Ambrosius. Vólt ez Késmarki Fő Pap nevezetes tanúlt ember a' XVI-dik Száznak a' végén és a' XVII-diknek az elején, nagy kedvesége is vólt a' Tökölyi Urak 's más Fő Rendek előtt. Írással óltalmazta a' közönséges tudományt Grávérus Albert ellen, a' ki akkor Magyar országban indulatoskodott. Veszekedtek a' *Keresztsegről, Ur-Vatsorájáról, a' Krisztus Személyéről, és az El-választásról-való tudományról.* Egy más ellen Könyveket botsátgattak. Mitsoda forró indulattal folytatta Grávérus ezen vetelkedést, meg-tetfzik Könyvének tsak titulufsából is, mellyet ezen dolgokról ki botsátott Jénáb. 1618 dik eszt. 4. R. *Absurda absurdorum absurdissima Calvinistica absurda.*

257. r. 3 **SZEGEDI GYÖRGY** Barát, adott Világra Dévai B. Mátyás ellen egy Könyvet, mellyet nevezett: *Rudimenta Salutis.* 1535. eszt.

SZEGEDI Lénárt FERENTZ. Született Nagy Szombath. Ért Vátzi, az után Egri Püspökséget, írta Deák versekkel a' Sz. Margit Szűz dítséretét, mellyet nevezett: *Concha Divæ Margaritæ.*

265. r. 12. **SZEREDAI ANTAL** Infulatus Præpositus Major &c. botsátott Világ eleibe egy Könyvet Foliánt formában a' Törvénykezésnek módjáról, melly igen hasznos és szükséges, illy titulus alatt: *Tripartita Praxis judiciaria sacrorum in Ungaria & Transylvania Tribunalium*, 1760.
284. r. *Matkó. o.* Makó; de az Ekklesiája Hód Mező Vásárhelly.
288. r. 22. **TELEGDI JÁNOS**, előttem arról esmértes, hogy a' régi Székely vagy Szithiai Betűkről írt egy Könyvetskét *Rudimenta* nevezettel a' XVI-dik Száznak vége felé.
307. r. 1. **TSÁKI MIHÁLY**, eleinte Gyúla Fejérvári Kanonikus, az után Isabella és ifju János K. idejekben fok idők alatt Kantzellárius.
312. r. 26. **TSINDI JÁNOS** ki és mi volt nem tudhattam ki tanulni: azt látom hogy Bethlen Farkas a' maga Históriájában ennek írott Históriáját emlegeti.
292. r. 13 *Tikányból. o.* Tihanyból.
300. r. 2. *Galeati Martis. o.* Galeoti Martii.
305. r. 2. *Peta. o.* Poëta.
314. r. II. **TSUDA MIKLOS**, Nicolaus de Mirabilibus, született Kolosvárt, élt 1493 dik esztendő tájban. Írt egy Könyvet az *Idvességre való eleve El-rendelésről*; mást az *igaz Boldogságról*.
318. r. 27. *Gerup. o.* Górup.
329. r. 9. **VITÉZ JÁNOS**. Mátyás Királynak gyermekségében Tanítója, lett volt Váradi Püspök, az után Esztergomi Érsek. Mátyás Királyt alattomban ki akarván fordítani a' Királyságból

ságból, magának szerzett veszedelmet. Tudós és Tudófokat szerető ember volt. Hogy jövendőt tudott, azt innen akarják ki hozni: mivel egy Palotájába le festette volt a' Magyar Királyokat rendel a' maga idejéig. Mátyás Király után pedig festetett egy Királyi Székben szúnyodozó embert, másod rendben egy Királyt, a' kinek lábai előtt tűz futkosott és az embereket meg ölte. Harmad rendben két meztelen embereket, kik a' M. Koronáért, mely lábok alatt hevert, küzködtek. De hogy tudta az az Ország jövendő állapotját a' tsillagok' járásokból, a' ki a' magára következő veszedelmet által nem láthatta. *Vide*

Purpura Pann. p. 23

MUTA-

MUTATO T A B L A.

A.

Abádi Benedek.	1	Bánfi Diénes	216
Abáris, Bölts	2	Bándi Mihály	25
Ajtai Mihály	2	- - Sámuel	25
Alefius Diénes	57	Bányai István	25
Almási András	3	Bárány György	26
Almási Mihály	4	Bárfony György	27
Alvintzi Péter	5	Barát Kata	57
Ambrus János	9	Bafilius István	28. 75
Ambroufotzki Mihály	9	Bafilius Lénárt	29
Apafi Mahály	10	Bátai György	29
Apáti Miklós	11	Báthori László	30
Apáztai János	12	Báthori András	
Antikertzius	140	Báthori István	
Arañyas M. Sámuel	14	Báthori Mihály	30
Árkosi Benedek	15	Batizi András	31
Armbruster Sámuel	15	Batizi Mihály	32
Afzalai István	15	Bátorkefzi János	32
Afzalai Mátyás	16	Battyáni Bóldisár	33
Afztalos Andr. 183.	233	Bauzner Sebestyén	32
Áts Mihály	16	Bánfi Ferentz	68
Auraria R. Dacica	151	Beithe István	33
		Bél Mátyás	34

B

Bádó János	17	- - András	
Bakfai Ábrahám	17	Béldi Pál	214
- - Bernárd	18	Belleni Sigmond	35
Balásfi Tamás	18	Benger Miklós	35
Balassa Bálint	18	Benitzki Péter	35
Balog György	24	Beregzfázi Péter	35
Balsaráti Janos	20	Bertalanfi Pál	36
		Bethlen Gábor	37

Bethlen

M U T A T O T Á B L A.

Bethlen János	37	Debretzeni E. Pál	60
- - Miklós	38	Debretz. T. Miklós	61
- - Farkas	41	- - János	61. 62
- - Kata	43	- - István	62
Bibliás Afzfzonyok	164	- - Péter	63
Bíró Márton	44	Deidrik György	63
Bodfalvi Péter	44	Dengelegi Péter	64
Bogáti Miklós	45	Deretskei Ambrus	64
Bojti Gáspár	46	Desi Márton	65
Boldi Sebestyén	47	- - György	67
Bokátzius János	47	Detzi János	68
Bombárdi Mihály	49	Dévai Mátyás	69
Bona János	116	Diarium Theologic.	77
Bomel Tamás	49	Diószegi János	71
Bornemisfza Péter	49	- - István	71
Borosnyai Sigmond	50	Dánkelmán Miklós	40
Borsai István Gy.	187	Dobai István	71
Borsos Tamás	51	Dobrai Sámuel	71
Brenner Márton	51	Dobravitzai Miklós	72
Brever János		Dorel József	72
Broderit István	51	Donatus Visártus	141
Budai Márton	68	Dregely János	72
Búri János	51	Dudit András	73
Buzinkai Mihály	52	E. A. sine	
Buzinkai György	53	Elfen Miklos	195
Bölkényi János	53	Enyedi György	74
D			
Dálnoki Márton	54	- - János	75
- - Mihály	54	- - Sámuel	76
Daniel István	54	Erdélyi Miksa	76
- - Polikséna	55	Erdélyi Péter	
Dávid Ferentz	56	Efzéki István	77
		Efzterhas Tamás	78
		Efzéki-	

M U T A T O T A B L A

Efzekianum pénz	78	G.	
Ezlári Demeter	79	Gálszétsi István	89
		Garai János	90
		Garizim Ebál	60
F.		Gismunda Hist.	74
Fábritz János	79	Gergely Ferentz	209
Fagarasi Ferentz	80	Graveri absurda	101
Farkas András	81	Grondski Sámuel	42
Farkas István	81	Geleji István	90
Fassing Ferentz	81	Gidófalvi János	91
Fegyverneki Isák	82	Gyarmati Miklós	92
Fekete István	82	Gyirva Ventzel	92
Felegyházi Tamás	82	Gyulai János	93
Felvintzi Sándor	84	- - - István	93
Fejérv. iskola. 120.	134	- - - Pál	93
Ferrarius Sigmond	84	Gyulafi Lestár	95
Filepszállási Gergely	84	- - László	176
Filitzki János	86	Gyöngyösi István	95
Filistik János	86	- - László	96
Florus Magyarúl	54	- - Pál	96
Forgáts Ferentz	86	Göntzi György	100
Forró György	86	- - István	100
- - Pál	87		
Frank Bálint	87	H.	
Frantzistzi János	88	Hagymási Kristóf	59
Fronius Mátyás	88	Haller János	101
Frölik Dávid		Haner György	101
Földvári Ambrus	89	- - Jérémiás	102
Füsös János	89	Hármas História	101
Fogor Benedek	224	Hatvani István	102
Florus Hungaricus	181	Házi János	102
Fráncsepan Kata	147	Hebler Mátyás	102
Franzius vad.kert	179		

Z.

Hegye-

M A U T A T O T A B L A

Hegyesi István	103	Jóni János	123
Hegyalusi György	103	Jordán Tamás	123
Helmetzi István	104	Idvesség útja	187
Heltai Gáspár	105	Iratosi János	124
Herman Dávid	107	István Király	
- - - Lénárt	108	Istváni Miklós	124
Hodafzi Lukács	108	Jurispr. Hermanni	108
Hornius György	194	Jurisprud. Hufzti	115
Hontérus János	109	K.	
Horvát János	111	Kabai Gellért	125
- - - Mihály	111	Káldi György	126
- - - Ferentz	111	Kákoni Péter	126
Húnyadi Demeter	112	Kálmántsehi Márton	127
- - - Ferentz	113	Kamarási György	127
Húfzár Gál	114	Kapusi Sámuel	128
- - - Dávid	114	Kárádi Pál	130
Hufzti András	114	Károlyi Gáspár	131
- - - István	116	- - - Péter	57. 132
- - - Péter	117	- - - Lőrincz	133
- - - György	117	- - - Sebestyén	
I.		Kassai Sigmund	133
Jakobinus János	117	- - Ts. György	
Járai Sámuel	118	Kátai Ferentz	72
Játsfalvi György	118	Katona Imre	134
Jászberinyi Pál	118	Kazi Ferentz	135
Jlyés András	119	Kemény János	135. 136
Josvai Benedek	120	- - - László	49
- - - János	119	- - - Anna	37
- - - Péter	120	Karafa Antal	40
Jnkofer Menyhárt	122	Kolostvári Bálint	144
Jó János	122	- - - S. János	144
Josintzi nevezet	211	- - - D. Pál	144

Költsán

MUTATÓ TÁBLA.

Költsár György	145	Krusius Károly	83
Komáromi István	145	L.	
- - - György	145	Ladivér Ilyés	154
Komjáti Benedek	147	Lakner Kristóf	154
Koptszáni Márton	147	Láhi György	155
Kóródi Dániel	147	Lapsantzki János	156
Kovácsot. Farkas	148. 225	Laskai János	156
Kovács János	148	- - - Péter	157
Kotski Lukács	81	Lázár János	159
Kopátsi István	21	Lépes Bálint	161
Kendi Sándor	137	Letenyei Mván	161
Keresztesi István	137	- - - Pál	161
Keresztúri Pál	138	Levakóvitz Rofaly	122
Kéri Ferentz	139	Libetz Mihály	161
- - - János	139	Lippai János	162
Kértzi Pál	139	Lisznayai Pá	162
Keferüi János	140	Libellus Rebrm.	110
Kettelér János	124	Lokner Andis	163
Ketskemeti János	141	Lorándi Susána	163
Kéza Simón	141	Lofontzi András	164
Kikellői János	141	- - - Anna	50
Kir Pál	142	M.	
Király Márton	60	Madarász Márton	165
Kis Imre	142	Makrus János	165
Kisfariai Pál	143	Marcell. Squarcialup.	148
Kisfitei Péter	143	Márgitai Péter	165
Kitonits János	143	Mároti György	166
Kun István	149	Mártonfalvi György	167
Kürtzius Magyarúl	87	Máslotzi Zakariás	168
Köleséri Sám.	149. 150	Mátyus István	169
Körösi Mihály	153	Mátyás Király	
Köröspataki János	153	Mátskai Boldizsár	37
Kövesdi Mihály	153	Magyar	

MUTATÓ TÁBLA.

Magyar Logika	12	Nánási Gábor	189
- - Florus		- - - István	189
- - Kornelius N.	24	- - - József	189
- - Kurtzius	87	Nemes ember	72
Medjesi Pál	169	Nemeti Mihály	190
Melius Péter	171	- - - Sámuel	192
Meisner Bódisár	195	Nevetlen Könyvek	193
Melotai István	174	Nógrádi Mátyás	201
Mihálykó János	175	O.	
Mikolai H. János	175	Oláh Miklos	201
Mikola László	176	Oláh Ujvár	202
Mikó Ferentz	176	Olympias Carceraria	48
Miles Mátyás	178	Okolitsnai János	202
Miletz Illyé	178	Orosz Ferentz	203
Miskóltzi Cáspar	179	Oroszhegyi Mihály	203
- - - István		Otrokotsi Ferentz	203
Mizáld Antal	186	Ozorai Imre	208
Mogyoró Elek	179	Örvendi Ferentz	208
Mólnár Albert	181	P.	
- - - János	184	Pálfi Leopold	208
- - - Gergely	180	Páncotai Ferentz	208
Monofzlói András	184	Panoplia Christiána	180
Monita Paterna	55	Pannonius János	209
N.		- - - Tzélius	209
Nadányi János	185	Pápai P. Imre	210
Nádasdi Ferentz	186	- - - Ferentz	210
Nánási János	186	Paskó Kristóf	213
Nádudvari Péter	186	Parfisz Kristóf	213
Nádudvari Beniamin	187	Pakfi Mihály	214
Nagy Ari Benedek	188	Patai B. János	215
- - - József	188	- - - István	215
Nagy B. Mátyás	189	Pataki	

M U T A T O T Á B L A.

Pataki István	216	Radnóti Sinat	217
Páter Kis	149	Rákótzai György	230
Páter Pál	218	- Sigmond 79.	230. 237
Pázmán Péter	5. 218	Rátkai György	230
Pekri Lőrincz	222	Raitsáni János	230
Pelbárt Osvát	219	Rédei Kristina	71
Pereni Péter	221	Régeni Mihály	231
- - - Gábor	222	Reikersdorfer Gy.	231
Perlitzai Dániel	219	Révai Péter	231
Pernyefi Sigmond	220	Rezeki János	232
Pesti Gábor	220	Rimai János	232
Péterfi Károly	221	Rittershusius	180
Petrötzi Kata	222	Rogérius	232
Pétsi Simón	223	Rubigál Pál	233
Pets Váradi Péter	224	S.	
Pétsi Sigmond	224	Salánki György	232
Pető Gergely	225	Samariai János	233
Piltzius Válint	225	Sámbár Mátyás	234
- - - Gáspár	225	Sámboki János	235
Pókai Jakab	59	Sámsur Mátyás	
Pongrácz Mihály	226	Sándor András	236
Pósfaházi János	226	Sárkány Dávid	237
- - Syllabuffa	27. 67	Sárközi Válint	237
Posoni kert	162	Sárpataki Mihály	237
Prágai András	228	Sellyei B. István	237
Praxis Pietatis	170	Sepfi András	238
Prepostvári Sigm.	165	Seseus Krestely	239
R.		Sibbolti Demeter	239
Rádai Pál	229	Sidérius János	240
Radán Balás	229	Sigler Mihály	244
Rádétzius Bálint	229	Sinapi János	240
Radmétzi János	231	Skáritza Máté	241

Z 3

Ska-

M U T A T O T Á B L A.

Skalik Pál	242	Sz. Iváni Márton	260
Silvanus György	242	Sz. Királyi Benedek	260
Sommer János	242	Sz. Miklósi Mihály	261
Somos János	245	Sz. Antali Gergely	262
Sós Ferentz	245	Sz. Györgyi Dávid	263
Sós Kristóf	246	Sz. Páli Ferentz	263
Spángár András	246	Sz. Péteri István	263
Smeizel Márton	247	Sz. Simoni József	264
Stökkelius Lénárt		Szepfi K. György	264
Suri Mihály	228	Szereda vára	177
Sombori Sándor	68	Szikszai Balás	265
Soproni Tyukmony	199	- - - Bálint	265
Speculum Trinitat.	174	- - - Sámuel	267
Skotodulus	195	Szilágyi B. István	268
Szalárdi Miklós	249	- - - Márton	268
Szántai Mihály	249	- - - Sámuel	269
Száráfi Ferentz	250	Szilvási János	269
Száfzki T. János	250	Szívek Kintse	197
Szathmári Péter	250	Szokolyai István	280
- - - István	251. 253	Szoboszlói Miklós	280
- - - János	252	Szomosi István	281
- - - Mihály	252	Szomosközi István	281
Szegedi Gergely	254	Szomosközi Sándor	282
- - - György		Sztárai Mihály	282
- - - Mátyás	254	Szölöki Mihály	284
- - - István	254	Szölösi János	284
- - - János	257	Szőnyi Bénéámin	284
Székely István	257	Szőnyi István	285
Szeletzki Jakab	259	Szörényi László	285
Szeli József	259	Swartz Gotfréd	286
Sz. Ábrahámi Mih.	259		
Szelefar. Lajos	260		
Sz. Györgyi István	260		
		T.	
		Tályai Márton	286
		Taddéus	

M U T A T O T Á B L A.

Taddéus János	62	Torkos András	300
Tafi Gáspár	287	- - - József	300
Tafnadi Mihály	287	Torotzkai Máté	300
Tatai Ferentz	287	Totfalusi Miklós	300
Tatai György	288	Török István	216
Tubero Lajos	303	Tsanádi Demeter	307
Túri Pál	303	- - - János	307
- - - György	304	- - - Pál	307
- - - Jakab	305	Tsárfzmai István	308
- - - Mátyás	305	Tseh Márton	309
Túrótzi János	306	Tsengeri István	309
Tuffai János	306	Tsepregi Mihály	310
Telegdi Miklós	214	- - - Ferentz	311
239. 288.		Tserényi Mihály	311
Teleki Mihály	288	Tsétsi János	312
- - - József	289	Tsirnovitzi János	312
- - - Sámuel	290	Tsombor Márton	312
Teifalusi Márton	290	Tsúzi Jakab	314
Telki B. István	291	- - - János	314
Tétsi János	291	Tzanaki Máté	315
- - - István	291	Tzeplédi György	316
- - - Miklós	292	- - - István	317
Tehani István	292	Tyúkodi Márton	319
Temesvári Pelbárt	292		
Theophil. Catholic.	157	V.	
Timon Sámuel 98.	292	Vagner Bálint	319
Tinódi Sebestyén	293	Valkai András	320
Tifzabetsi Gáspár	294	Váradi Mátyás	320
Toféus Mihály	294	- - - Ferentz	321
Tólnai János 18.	295	Váró Mihály	321
- - - István 296.	297	Vásárhellyi Gergely	321
- - - Tamás	299	- - - Péter	323
Tordai Sigmond	299	- - - Ferentz	324
		Vásár-	

M U T A T O T A B L A.

Vásárhellyi T. Istv.	325	Vetus Dacia	81
Vásonyi Márton	325	Ujfalvi Imre	328
Varsányi Dániel	325	Vitéz László	329
Véber János	326	Unzius Lénárt	329
Verbötzi István	326	Uzoni Balás	330
Vedelii Panacæa	157	Uriás Hittéus	99
Védelmező Pais	43	Z.	
Udvarhellyi Oskola	77	Zabanius Isák	330
Verbötzi István	326	Zeredna János	330
Veres Balás	327	Zermegy János	331
Veresegyházi János	327	Zilahi János	331
Veresmarti Mihály	327	Zolyomi Bóldisár	332
Veszprémi István	327	Zrinyi Miklós	332
Vetsei István	328	Zvonarits Mihály	333

C o r r i g e n d a.

Pag. 1. Mnea 6. adde a.	494 l. 20. <i>Hitet segni.</i> l. Hitetsegni
2. b. l. 40. <i>Inptias.</i> leg. Ineptias.	500. l. 7. <i>scale.</i> l. scalæ.
6. b. l. 54. <i>Insidia.</i> l. Infidiæ.	l. 25. <i>scalpum.</i> l. scalprum.
7. l. 39. <i>fœminarum</i> l. feminarum	501. l. 5. <i>Lingve.</i> l. lingvæ.
9. b. l. 1. <i>frænum.</i> l. frenum.	502. l. 45. <i>lyre.</i> l. lyræ.
12. l. 19. <i>frænata.</i> l. frenata.	l. 48. <i>Sclurus.</i> l. Sciurus.
16. l. 16. <i>Adelpyi,</i> l. Adelphi.	522. b. l. 33. <i>Grætiám.</i> l. Græciam.
36. l. 44. <i>Alinus.</i> l. Alpinus	533. l. 21. <i>Leitnam.</i> l. Leitnánt.
65. b. l. 51. 124. l. 55.	543. l. 37. <i>Superfæto.</i> l. superfeto.
136. l. 27. <i>convexu.</i> l. connexu.	576. l. 5. <i>Varæ.</i> l. varæ.
155. l. 36. <i>agmina.</i> l. agnina.	589. l. 56. <i>Eruginis.</i> l. æruginis.
160. l. 49. <i>insultus:</i> l. infutus.	600. l. 46. <i>Agiöfiniándrum.</i> l. A-
246. l. 12. <i>Idem</i> l. lábravaló, gatyá	giösimandrum.
323. l. 27. <i>acere.</i> l. Facere.	602. l. 26. <i>Bucla.</i> l. Buda.
349. l. 31. <i>Mandragore.</i> l. Man-	l. 39. <i>Cader.</i> l. cadet.
dragoræ.	608. l. 56. <i>Pieftarius.</i> l. Pisetarius.
l. 55. <i>Manus.</i> l. Manes.	611. l. 28. <i>Vampirili.</i> l. Vampiril.

V É G E.

ERDÉLYI
FENIKS
TÓTFALUSI
KIS MIKLÓS

Avagy

Profes. PÁPAI P. FERENTZnek
a' Könyv-nyomtatás' Mesterségének Ta-
lálásáról, és Folytatásáról, a' TÓTFALUSI
KIS MIKLÓS' Emlékezetére írott

V E R S E I.

Mellyeket,

Mind az Magyar-Országai és Erdélyi
Könyv-nyomtató Műhelyekre, és Könyv-
nyomtatókra; mind nevezetesen a' TÓTFALUSI
KIS MIKLÓS' életére 's jó emléke-
zetére tartozó szükséges és emlékezetes
Dolgokkal bővítvén Világ eleibe újab-
ban ki-botsátani kívánt

F. TSERNÁTONI
B O D P É T E R.

Nyomtatott M DCC LXVII-dik Efstendőb.

PÉLD. X. 7.

Az Igaznak Emlékezete, áldott.

TACITVS.

Omnis ætas suorum incuriosa est: præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur.

APPROBATIO.

AZ igaz Hístóriák a' Régiség' homályja alatt meg-avúlt Dolgokat meg-újítják, és mintha most lettenek volna, sokaknak nagy hasznokkal az új Világ' Fiait és Leányit azokra módosan tanítják. Illyen Jó Hístóriát dolgozott-ki nem kevés szorgalmatosságának bizonyos jelekben ki-tündöklő meg-mutatásával e' kisded Könyvnek Tiszteletes Tudós Írója: Midőn a' Bóldog Réformátziónak Kezdetétől fogva fel-állított Orthodokfus Magyar Püspököknek nem tsak egy más után következett Rendeket írta-meg; hanem ennek-felette, azoknak idejekben

ben minémű forsa, bődög vagy bődög-
dogtalan állapotja vólt e' Hazának, és
ebben az Ekklesiának, világos szín-
nel le-festette. Minekokáért igen
méltónak ítélem, hogy Ki-nyomtatás
által a' Jó Embereknek, kiváltképen
pedig, az értelmes Ifjúságnak kezé-
ben állandóul foroghasson.

Írám SZÉKEN 7-dik Májj,
1766-dik Esztend.

ZÁGONI ARANKA GYÖRGY,
az Erdélyi Réformáta Ekkle-
siáknak és Kollégiumoknak
SUPERINTENDENSE.
m. k.

Jó Hírt Nevet szerető

KEGYES OLVASÓ!

A' Természetben olyan ritka a **FÉNIKS** Madár, hogy az csak egy, mikor sok időt töltött-el, meg-vénül, a' fézében, melyet jó illatú drága fűszerfűszámból készített magának a' Pálmafának ágai közzé, meg-égvén a' maga hamvából újjítja-meg magát. Erről mondotta *Ovidius*: *Una est, quae reparat, seque ipsa refecit ales*. Minthogy ez igen ritka, az Istentől különös ajándékokkal fel-ékesített Embert szokták ahhoz hasonlítani. *Mélankton Filep* a' maga idejében mondatott közönségesen az értelmeseiktől *Phoenix Germaniae*, Német-Ország Féniksének. Sőt ezt a' Verset-is írta volt néki valaki: *Nulla ferent talem secula futura virum*. Több olly Férjfiat még a' jövőendő idő-is nem fűl. A' Magyar Nemzetben, a' Könyvnyomtatásnak mesterségében, a' Betű-metzésre, öntésre, készítésre tartozó Mester-emberek között,

olly

olly igen ritka Féniks volt TÓTFALUSI K. MIK-
LOS, hogy ő a maga Kolo'svári fézkében a ha-
landóság' tüze által porrá lévén, még eddig az ő
hamvából más nem újult. Olly nagy tökéletessé-
gre vitte volt a' Betü-metzésnek mesterségét, hogy
még eddig az igen tanult Nemzetek között-is a'
szemnek kedvesebb Betüket készíteni nem tudtak:
noha immár LXIII Eftendeje el-tölt az ő Világból
való ki-múlásának. Igen ritka, drága, és különös
Kegyelmeivel ajándékozta volt meg Isten ötét, és
úgy-is segítetté ő Felsége hogy Példa nélkül-való
a' Magyar Nemzetben, ha szemeinket fel-nyitván
szemlélni akarjuk ő-benne mint valami világos tü-
körben az Istennek tsudálatos tselekedeteit és vég-
hetetlen Jószágát. Végyük elménkre azt, hogy ő
el-ment *Hollandiába* olly véggel, hogy az Akadémi-
án tanulván azután a' Hazában a' fokás fzerént
Pappá légyen. *Hollandiában* laktában pedig a' Ma-
gyar Biblia' ki-nyomtatásában, mellyet akkor fán-
dékoznak vala ki-nyomtatattani az Erdélyi Réfor-
máta Ekklesiák, vigyázna a' Nyomtatásban meg-es-
ni fokott hibáknak el-töröltetésekre 's meg-jobbita-
tásokra. De Jó Embereknek tanátsokból reá vette
magát a' Könyv-nyomtatáshoz szükségesképen meg-
kivántató minden Mesterségeknek meg-tanú'ásokra;
mellyekben olly hamar elő-ment és bődögült, hogy
merő Isten' Munkája volt az ő-benne. 1681-dik
Eftendőben kezdette tanulni a' Betü öntést és kéti-
tést, látván abban magának jó elő-menetelét 's kön-
nyen tanulható készségét, azon Eftendőben foga-
dott magának a' Metzésre Tanító-Mestert hat hól-
napokra két-fáz Forint fizetéssel, a' kitől éfze-vé-

vén a' Metzés Mesterségének mi-vóltát, és az oda kívántató eszközöket, kevés idő alatt annyira ment hogy a' Mestere-is meg-ijedne tőle, hogy el-vézi a' kenyerét. A' mint-hogy az a' Mesterségnek hol-mi részeit el-titkolván, magától találta-fel a' Betük-
nek ékesgetéseiket. Annyira ment csak hamar, hogy 1684-dik Ezendőben a' Magyar Biblia' ki-nyom-
tatására készített Stempelyeket, Mátrixokat, 's ön-
tött Betüket; még pedig olly szépeket, a' minémüi Betükkel soha az előtt Magyar Könyveket nem nyomtattak. Még pedig ezt annyival-is inkább le-
het tsudálni, hogy mikor a' Mesterség' tanulása-
hoz kezdett, idő töltött XXXI. Ezendős Legény
vólt.

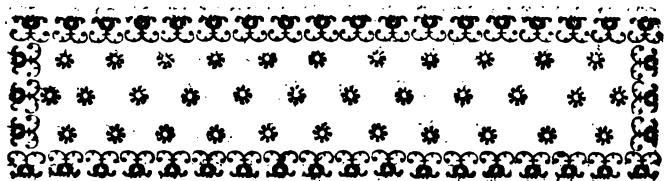
De nem csak ezt tselekedte, hanem készített ö 'Sidó, Görög, Deák Betüket, a' mellyekből ke-
refett elegendő Pénzt nem csak a' maga tartása-
ra; hanem a' Biblia körül téjendő minden költsé-
gekre, Pappirosra, Könyv-nyomtatók' számokra;
úgy hogy a' mihez mások Fejedelmi költséggel fog-
tanak, azt ő a' maga kezével keresett pénzel, sen-
kinek egy-fillére-is belé nem elegyedvén, ditsérete-
sen el-végezte.

A' Biblia körül-is pedig nem csak azt tsele-
kedte hogy azt ki-nyomtattatta; hanem az egész
Bibliát értelmes tanult Jó Embereket vévén maga
mellé, KAPUSI SÁMUEL T és TSÉTSI JÁNOST, egészen
nagy forgalmazottsággal meg-vi'sgálta; és a' mi hi-
bák az előtt a' Nyomtatásba bé-férkeztenek vólt,
feles fámmal azokat ki-törölte, meg-jobbította és
az Írásnak módját a' Magyar Nyelvnek természeté-
hez böltsen igazította.

Ollyan volt azért **TÓTFALÚSI MIKLÓS** : Magyaroknál, mint *Frobénus*, *Oporinus* a' Helvétusoknál, *Henricus Stephanus*, a' Frantziáknál, *Manutius* az Olaszoknál, *Plantinus*, *Elsevir*, *Jansonius* a' Belgáknál, *Bombergus* a' 'Sídóknak a' Vénétusoknál; hanem ez annyival volt elébb-való, hogy nem Atyjáról maradott gazdagsággal folytatta a' Mesterséget; hanem a' maga metzésbéli Mesterségével kereste a' gazdagságot, 's folytatta köz-haizonra a' Fűkséges jó dolgot. Méltán meg-érdemli azért a' *Féniks* nevezetet; mellyről azt írja Seneka: *Semel quingentesimo anno nascitur*. Öt-fáz Ezentendők alatt egyfzer fűletik. Kivánnám én hogy nem öt-fáz, hanem öt, vagy bár tsak ötven Ezentendő alatt fűletnék ilyen Féniks Erdélyben. 1702-dik Ezentendőben a' maga Pálma-ágai közzé Jó-tselekedeteinek jó-illatú fűszerfámaiból készített Kolo'svári féfkében porrá-vált ugyan; de még akkor az ő halhatatlan emlékezetére irott Verseiben meg-eleveníteni kívánt *Medicinae Doctor* és a' Nagy Enyedi Kollégiomban a' Görög Nyelvnek és a' Filozófiának híres Tanítója, **PÁPAI P. FERENTZ**. Melly Verseik mind Kéz-írásban 's mind Nyomtatásban kezembe akadván, holmi oda tartozó fűkséges és Emlékezetre méltó Jegyzésekkel meg-világosítatván, kívántam hogy azokban ez a' **DACIÆ PHOENIX** meg-elevenedjék,

ÉLET.

ÉLETNEK KÖNYVE.

Mellybe beíratott példás emlékezetre
méltó Neve;

A' NEMZETES, TISZTELETES, TUDÓS,

M. TÓTFALUSI
KIS MIKLÓS
URAMNAK:

KI, minekutánna Hazájában tiszteliséges
jámbor Szüléitől ISTENnek szentelte-
tett volna, elsőben-is a' N. Bányai Oskolá-
ban a) olly fundamentomat vete; melyre
A Tiszte

---

a) Nagy Bányán, az ott való Tanátsnak vigyázása
alatt, a' Réformátzió kezdetétől fogva, fépen
virágzó Oskola volt. Igazgatta azt 1547-dik
Évt.

Tiszteletes azon Ekklesiában tanító ISTEN Szolgainak, kik gyermeki szép elméjét szemen tartották, tanácsokból, a' Nagy Enyedi Kollégiumba jöven, tsak hamar annyit építte, hogy mind ott másokat dicséretesen taníthatna, *b)* mind onnan ki-menvén a' Fagarasi szép Iskola igazgatója rendes hivattal reá biztatnék. A' hol-is ferény fáradozásával azt érdemlette, hogy ama' bódog emlékezetű HORTI ISTVÁN Erdélyi Réformáta Ekklesiák' dicséretes Püspökök, ki gyermekségétől fogva esmérte, szerezte, egész módot keresett benne, hogy ez Hazájában ilyen ízépen nevededett Plánta, az idegen ország-beli Akadémiákban, hasznos gyümölcsozésre öntöztetnék. Minthogy pedig kegyes indulatja egészen Hazája' javára intézte volt magát, forgatni kezdette elméjében, mivel használhatna többet; látván Isten' Kegyelmeiből, hogy mind az Ekklesiái, mind az Skolai tanítás-

---

Ezt-ben KOPÁTSI ISTVÁN, és akkor ott nemcsak Deák hanem Görög Nyelvet-is tanítottak, 's a' mellett Philosophiát és Theologiát.
Ex Orat. Basilii Szikszai edita an. 1576.

b) Enyeden a' felsőbb Klasszifokban, mindenikben Praeceptorságot viselt nagy házonnal: igen jól is tudta a' Klasszifokat.

itásra, alkalmas Személyjek bővön vólná-
 nak, azoknak szükséges segítségekre a' Ty-
 pographia-i nemes Mesterségre adá magát,
 nem tartván idegen dolognak szép tudomán-
 nyá mellé azt a' Mesterséget társúl ven-
 ni, fok tudós Typographusok' példájokból.
 Ezt pedig olly' fundamentomon veté-fel,
 hogy a' ritka mesterségü Betű-metszést-is
 meg-tanúlná, hogy azzal Hazájában és Nem-
 zetében a' Könyv-nyomtatásnak egész mód-
 ját minden részeiben meg-erősítené; hogy ne
 lenne szükséges ezután a' Betüket más Or-
 szágból ide várni; hanem innen-is másuvá
 akármi Nemzetben való *Typographiát* bővít-
 hetne. De e' kegyes nagy jó szándékában,
 hogy egészfén a' mint fel-tette vólt, elő-
 mehetne, fok-féle akadályok meg-gátolák, ki-
 vált képen a' súlyos és kínos nyavalyák; mel-
 lyek tagait el-ejték, és egy néhány Esztén-
 dökig e' szép ritka Munkára alkalmatlanná
 tévék; és végre nyavalyái közöt fogydogal-
 ván e' világoskodó gyertya, Hazájának 's
 Nemzetének nagy kárára, Szerelmesinek
Székely Mária Ászfzonynak, (kiyel-is majd
 12. Esztendökig tsendefen élt,) és *Judit*,
 's *Annis*, neveletlen Árváinak nagy keferü-
 ségekre 1702-dik Esztendőben, Bőjtmás-ha-
 A 2 vának

vának 20-dik napján, Életének LII-dik Esztendejében szép tsendesen el-aluvék.

Utolsó méltó tisztetségére és fennmaradandó jó emlékezetére Magyar Verfekekkel ki-adatott,

A' N. ENYEDI KOLLEGYIOMBAN.

PRO.

PROFESSOR PÁPAI P. FERENTZ. V E R S E I.

AZ ISTEN mindenüt és mindenben lakik,
Ember' elméjében pedig ugyan fénlík;
Elmés Mesterségek ezt böltsen befzéllik,
Mellyek az Emberek kezeket segéllik.

2. Mert a' minek dúrva vólt első *Kezdeté*, 1)
Az Emberi Elme addig közförülte,
Hogy díszesb és kellőb formán kedveltette,
Az első nehéznek könnyebb's szebb lett vége.

A 3

3. Nem

1.) *Kezdeté*. A' Mesterségeknek és egyéb dolgok-
nak-is eredetek és kezdetek nem olyan újjak
a' mint szokták azok állatni, a' kik minden di-
tsőséget a' jelen-való időnek tulajdonitnak. Uj-
ságok azok tsak némelly Országokra nézve;
de másokban meg-vóltanak, P. O. A' *Puska-*
port, és *Puskával-való élést* találta Európában
1380-dik Élt. tájban, *Sibarius*, v. *Anklitzen*
Konstantin, v. *Suuartz Berthold* Barát; de már
az előtt 555-dik Élt. *Kallinikus* tanította a'
Görögöket reá, a' ki tanulta vólt a' *Saratzé-*
nusok.

3. Nem épült egy nap meg még maga-is *Róma*, 2)
A' mikkel *Augustus* meg-fzaporította,
Romulus elsőben még nem-is álmodta.
Későre vett erőt a' Tanáts' pompája.

4. Az

hísfoktól, azok ísmét a' Kinabéliektől. A'
Magneffel való élést az hajókázásban 1302-dik
Ézt. találta *Goa János*, *Amalfis* nevű Város-
ban: *Prima dedit nobis usum Magnetis Amalphis*;
már pedig 500-dik Ézt. azzal éltenek a' Sa-
ratzénusok, a' kik vették vőlt a' Kinabéliek-
től, a' kik régtől-fogva gyakorlották.

Vóltanak olyan mesterséges találmányok-is;
mellyeket ma nem tudnak az Emberek. Ma
nem tudják kézfiteni a' kalapálható üveget, *Vitrum malleabile*; a' minéműt *Tiberius* Tsászá-
r-nak vitt vőlt egy valaki; de hogy el-ne fa-
poritaná 's az arany maga betsefségét e' miatt
el-ne veztené, meg-ölette. Nem tudják ma
a' Filozofusok kézfiteni a' *Tengeri-tüzet*, mel-
lyet neveztek vőlt *Ignis Graecus*-nak; mellyel
a' Görögök néha meg-ijesztették a' Magyaro-
kat. Nem tudják ma kézfiteni azokat a' fűn-
telen égő és világoskodó Lámpásokat; a' mi-
néműeket találtak a' *Tulliola* és mások' ko-
porsójokban; mellyek mihelyen Levegő-ég
ment reájok, mindjárt el-aluttak.

2) *Róma*. Jeru'sálem után az Ég alatt leg-híresebb
Város, a' Hístóriákban *Róma Városa*; melly
fundáltatott Világ' teremtetése után 3231-dik
Ézt. Nevezetét vette ez *Róma*-ról, az Ené-
ás' Feleségéről, vagy *Askánus*' Leányáról,
vagy

4. Az Isteni Elme emberi elmében
 Tsudáltatja magát; mert minden mindenben,
 Fű-fzálban olyan Bölts mint tsillag fzerzésbé,
 Nints bizonyfág nélkül sem nagyban's kitsiny-
5. Az Ember' elméjét pedig a' mi nézi, (ben.
 A' régi Pogány Bölts e' felöl ezt hízi;
 Nem egyéb ez hanem Isten' *Lelke részzi*, 3)
 Elme munkájának sem hofzfza sem végi.
5. Isteni Elmének elménk hát tüköre,
 Ebben tsudáltatik az ő Böltsesége;
 Ebben látfzik mind hatalmas tehetsége,
 Mindenre érkező fzeílnél gyorsab fzele.
7. Szép ugyan Istennek minden teremtése;
 De kettős mértékben van e' dísz Emberbe,

A 4

Mert

vagy *Romus*-ról, *Romulus*-ról, még nem határozták-meg a' Híftórikusok. Ezt, mind a' Római Imperátorok, Tanáts, és más Országoknak gazdagságaikat el-prédáló's oda bé-hordó győzedelmeskedő Fejedelmek, Mártzellusok, Scipiók, Pompéjusok, igen meg-ékesítették; mind pedig az igen dítsőséges Augustus Tsázar drága épületekkel meg-fényesítette. *Trájánus* az Erdélyi győzedelmének mesterséges Oázlopával híresé tette, annál inkább Sz. Pál oda küldött Levelével.

- 3) *Lelke részzi*. Az Irás úgy mondotta *Isten' nemzete*. Tsel. 17. y. 28. Ezzel a' főállással pedig éltenek a' Pogány Poéták; *Aratus*, *Kleantes*, *Homerus*, *Epimenides*, és mások.

4) *Nyel-*

Mert egyedül övé a' szép okos elme,
Övé gondolatnak ki-beszéllő *nyelve*. 4)
8. De

4) *Nyelve*. Az értelmesen szóló nyelvet adta az Isten az Embereknek, hogy lenne nálok az okoskodó elmének tolmácsa, és a' fivnek mutató táblája. Olvasunk mindazáltal a' Historiákban olly oktalan és érzékenység nélkül való állatokat, a' melyek értelmesen szólottak. Rómában *Servius Sulpitzius* Konsul' idejében, egy ökör értelmesen azt kiáltotta: *Ca-ve tibi Roma*. Vigyázz magadra Róma. *Pit-tagorást* a' Nefsus' folyó-vizéből a' kövek így közöntötték: *Egészséggel Pittagora!* Muham-mednek Mekkában létében a' kövek azt kiáltották: *Egészséggel Istennek Profétája*. *Akvinás Tamásról* írják; hogy ő ment egykor *Albertus Magnushoz*, a' ki ötet a' maga tanuló-házában hálatta; az holott a' Krisztus' Képe éjtfaka meg-főllalt 's azt mondotta: *Bene de me scripsisti Thoma*, Jól írtál én rólam Tamás. Mellyen meg-háborodván mint ha az nem tiűta dolog lett volna, egybe törte a' fa-képet. Reggel látván *Albertus* a' Képet egybe-törve, azt mondotta: *Harmintz. Esztendők alatt valo fárad-ságomat törted-egybe*. Nevezetes a' mit ír *Lokkius* egy Publikán madárról; melly vőlt az *Mauritziusé*, a' Belgák' Fejedelmeké *Brasiliá-ban*, hogy az értelmesen hozzászon beszélgett, 's a' kérdésekre meg-felelt; mint-ha ugyan okoskodó lélek lett volna benne. *De intellectu humano. Lib. II. Cap. xxvii. p. 427.*

5) *As*

8. De minthogy a' beszéd nem ér mindenüve;
Hogy mit akar ember közölhesse meszfze,
És távol lévőkkel jól egyet érthetne,
Beszéd mellé Isten az *IRÁST* rendelte. 5)
9. Az Írásnak pedig nem mind egy vólt módja,
Mert elsőben irtak *viaszszas táblákra*, 6)
Nem vala melléje sem penna sem tenta,
Hegyzett vas stílusfal irtanak azokra.
10. Azután találtak vékony fa héjakat;
Kivált ditsérték az *Egyiptomiakat*, 7)
A 5 Nilus
-

5.) Az *Írást* rendelte. Mikor kezdődött az Írás' Mestersége? Annak végére bizonyoson nem lehet menni. Nem ok nélkül tartják azt az értelmet sok Tudósok, hogy a' Móses előtt élt Emberek, Pátriárkák, jegyzettenek-fel holmi szükséges dolgokat az ő Maradékjoknak háznokra, 's jövőendő tanúságokra. Jobb maga-is így szóllott: *Vajba valaki azt tselekedhetné, hogy az én beszédim meg-ivattatnának, vas-pennával kö-fziklára metszetnének.* Vólt hát akkor írás. Mikor a' Bábel Tornya' építésére készült Nimród, a' téglákra neveiket fel-iratta a' téglátsinálóknak, a' 'Sidók költeményeik fzerint.

6.) A' *viaszszas táblákra* irták-le hegyes-vassal a' magok akaratjokat, azokat bé-borították, kötöttek, petsételték, 's úgy adták a' Követeknek hogy el-vigyék. Kiket neveztek a' táblákról *Tabellarius-oknak.*

7.) Vólt *Egyiptomban* valami *Pappiros* nevű két lingni magalságú Plánta, mellynek a' haja alkalmas

Nilus' nádjairól hántották azokat,
Ezekre irták-le ő akarátjokat.

11. De minthogy ez vékony és tartatlan vala,
Euménés mást talála *Pergamumba*, 8)
E' pedig nem egyéb hanem a' bőr hártya;
Mellynek hafzna terjed fok *Sékulumokra*.

12. E'

---

matos vólt arra, hogy reá irjanak. Ugyan
abból hajó-köteleket 's vitorlákat-is készítettek.
Az Nagy Sándor ideje tájban kezdettenek a-
zon fa-hajából az írásra alkalmasabb matéri-
át kézfiteni; de azon-is fenn-maradott a' Pap-
pirosi nevezet. A' *Charta* nevezet úgy tart-
ják a' Görög szóból *χαρτε* (Egészséggel szárma-
zott; mint-hogy a' Levelekben egészséget ki-
vántanak egy-másnak. Azért mondatott *Char-
ta Salutatrix*. A' Papirosnak rétes haja fel-ha-
fogattatván mondatott *Philyra*-nak, és *Biblos*-
nak; ez ma könyvet, amaz árkoft tézen.

- 8) *Eumenes* az *Attalus'* Fia, azért találta volna
Pergamumban az írásra alkalmas bőr kézfítést,
hogy *Ptoloméus* Egyiptomi Király el-tiltotta
vólt a' Papirosnak Egyiptomból való ki-vite-
lét, ne hogy *Euménés*-is olly' könyves há-
zat ferezhetne magának, mint a' *Ptoloméusé*.
Meg-vólt az írásra alkalmaztatott bőr annak
előtte-is, tsak hogy *Pergamum* várofsában job-
ban tudták a' kézfítését, és onnan nevezték
Pergaméná-nak.

9) A'

2. E' drága hártyával mind addig élének,
Míg *Pappiros Malmot* későre lelének, 9)
Péppé tört ruhából pappirost öntének;
Mellyet ma könnyebbé'sóltsobban szereznek.
3. Az első időben még betű sem vala,
Hanem *Kádmus* ülvén tengerre hajóba, 10)
Betű újságokat vün Görög Országba,
Onnan által-hata az-is *Latiumba*.
4. Mert bofzorkánysággal híres vén *Kárménta*, 11)
Kit Próféta Afzfzony-számban világ tartá,
Arkadiából fel-kelvén, *Latiumba*
Betüket és írást maga fzaporita.

15. Így

- 1) A' *Pappiros Malmot* ki találta, és mikor? nem
elég világos; de már a' Negyedik Százban
meg-volt, hogy a' péppé tört ruhából tsinál-
ják az író pappirosat.
- 2) *Kádmus*. Volt a' Fenitziusoknak Fejedelmek,
Jósué ideje táján ment volt Görög Országba,
és ott uralkodott; úgy tartják, hogy *Kádmus*
vitte volna a' Betüket-is a' Görögök közzé;
de látzik az hogy előtte-is voltak Betük;
lehet hogy ő febbekké pallérozta vagy fá-
mokat faporította, mint *Palamédesről*-is írják
hogy a' kettős Betüket találta volna.
- 3) *Kárménta*. Volt egy *Nikoftrata* nevezettel jö-
vendőlo Archadiái Afzfony, a' ki *Kárménta*-
nak mondatott a' *Carmen*-ről, hogy ő versel-
fokott volt feleletet tenni's jövendőlni; úgy
adják-elő, hogy e' vitte volna a' Betüket
Itáliába.

12) Kéz-

15. Így fok Száz Efztendök' folyása rendiben,
Mindent kézzel irtak nagy kötés könyvekbé 12)
 De minthogy munkás volt, volt oly drága bötsbé
 Hogy minden szegénynek nem juthatott ebben.
16. Még Szent Pál-is félti vala a' könyveit,
 Hártýára ki-adott fok szép írásait,
 Gondolván ha el-vész mikor ír ő annyit,
 Timotéusra bízá az el-vitelit.

17. Fau-

- 12.) *Kézzel irták azokat a' nagy fámú könyveket,*
 a' melyek találtattak a' régi híres Könyves-
 házakban, Alexándriában ki többet ki keveseb-
 bet ír; de *Tzedrénus* ír száz ezer darabot a'
 Ptoloméus Egyiptomi Királyéban hogy volt.
 Az Euménés Pergamumbéli Könyvesházában
 Plutárkus ír két száz ezeret. A' Konstantzi-
 nápolyiban, melly el-égett Basilus Imperátor
 alatt, volt hat-száz ezer. Erpénus a' Felsá-
 na Bibliotékában, tsak Arabs könyveket hu-
 szan - három ezeret; az Abissiniai Királyi
 Könyves-házban, többet tiz-száz ezer darab-
 nál. Vide *Theophili Spizelii Bibliothec. Arcana*
revelata. A' Magyaroknak-is ditsőséges *Mátyás*
 Királyjok, ebben-is kívánta a' maga emléke-
 zetét fenn-hagyni, hogy igen nevezetes Bib-
 liotékát állított-fel minden-féle hasznos köny-
 vekből. E' végre tartott életében harmincz jó
 írókat, a' kik igen szépen le-írnák a' Köny-
 veket, melyeket arannyason selyem boríték-
 kal 's a' maga tzimmerével meg-ékesítve kötte-
 rett-bé. Vid. *Olahi Hung. Cap. V. p. 9.*

13. Ki

17. *Faustus* Német nemzet azután támada,
 Móguntziában új formákat gondola,
 Bük-fából faragott Betüket tsinála,
 Mellyet oľztán rézre 's óńra-is próbála. 13)
18. E' bõľts Mesterségben mütata remeket,
 De szegénység miatt nem talál érteľet,
Gutemberg nagy gazdag meg-látván zeket,
 Költséggel feľgíté 's úgy érék végeket.
19. Járúla harmadik *Sefferus*' elméje,
 Ki a' Betük mellé *Matrix*-okat lele,
 Kikbe elsõben-is atzél betüt verne,
 Azután beléjek õn betüt õntsne.

20. Mi-

- 13.) Ki találta a' Könyv-nyomtatásnak Mesterségét?
 veszekednek feľette már régtõľ-ľogva. A' Si-
 náknál már más-fél ezer Elztendõvel meg-
 vóľt az elõtt hogy az Eufopaiak fel-találták.
 Ugy tartják, hogy leg-elsõben Háľlemben ta-
 lálta *Laurentzius Johannes* vagy *Costerus*, és ott
 nyomtatták-ki az 1428-dik Elzt. az *Donatus*
 Grammátikáját. Az-után *Joannes Mentelius* Ár-
 gentinában, ennek valami szolgája e' tüköt
 Móguntziába közľõtte *Fust* v. *Faustus Jánossal*;
 ez tõbre vitte; a' ki segítségül vette maga
 mellé *Gutemberget*. *Faustus* mellé akadott
 annakutánna *Petrus Schefferus*, a' ki újjabb ta-
 lálmányokkal ékesítette ezt a' mesterséget;
 mellyet látván *Faustus*, Lányát-is *Kristinát*
 néki adta feleségül. Innen oľztán a' Vénétusok-
 hoz el-terjedett 's más felé-is a' Könyv-nyom-
 tatás Mestersége.

14. Era-

20. Mikor már ez mind így rendesen meg-va-
De az író-tenta alkalmatlan volna,
Azon *Seffer* a' sűrű tentát találja,
A' mellybe mártódnék a' nyomtató-lapta.
21. Fel-találák módját, nem-is hagyák ebbe;
Sőt állitják hárman tökéletességbe,
Egy néhány Könyveket Világ' eleibe,
E' Mesterség szerint adnak-ki elsőbe.
22. Ezer Négyfáz felett ötven számláltaték,
Mikor e' Mesterség így ki-mutatódék;
Elsőben-is hasznát a' Németek vevék,
Szomszéd Nemzetek ezt még tsak hírrül érték.
23. De nem soká maradhata ez határba,
Tsak hamar bé-hata szép Olasz-Országba;
Kivált Néppel rakott Velentze Városba,
Hol a' Német kezdet állatik szebb lábra.
24. Olasz elme vévén így e' Munkát kézre,
Hamar Rómába-is fríselve bé-üle:
Innen *Florentzia* Városba belölle,
És *Neápolisba* renddel ki-terjede.
25. A' hegyeken által kele *Galliába*,
Vitéz és Tudófsal bö *Helvétziába*,
Kinek több Városi között *Tigurumba*,
Ugyan meg-nyomúla szép *Basileába*.
26. Mintegy közönséges Könyvek' Műhelyéből,
Sok régi *Paterek* kelének-ki ebből;
Írásokat ki-rázák molyból és szennyből;
És új ábrázatra hozzák a' régiből.

27. Kö-

27. Köszöni ezt mindeu *Amerbakhius*-nak,
 A' Basileai fő Tipografusnak,
 Nem kevésbé a' tudós *Frobenius*-nak,
 A' híres *Erasmus*' lelki barátjának. 14)
28. *Erasmus* lokat ír, emezek utánna
 Sok ezer munkákkal botsátják világra,
 Mások-is kezeket vetik e' fajtóra,
 E' kohot melegen tartják köz haszonra.
29. E' Mesterség osztán hata Belgyiomba,
 Elsöben-is pedig nagy Lovániumba;
 Onnan fészket raká túl Hollándiába,
 Holott reménségét állatá jobb karba.
30. Hollandus' munkája lön mindennél tisztáb,
 Mindennek e' munka fzemét tölti inkább,
 Minden azon kapván betsefebb és drágáb.
 Azólta mind feljebb nőtt nem pedig alább.
31. Ezek' példájából ki ki Országában
 Illyen Mühelyt emel, szomszéd Angliában,
 És azontúl a' fzeles Hispániában,
 Meg-fzerzi Lengyel-is maga birtokában.

32. Ma.

-
- 14.) *Erasmus* nagy hírű nagy tudós Ember, Világ-
 ra botsátotta kéz-írásból az Augustinus, Hié-
 ronimus, Arnobius, Hilarius, Munkájokat
 Basileában, és sok más egyéb könyveket-is.
 A' maga Írásai kilentz foliántban vagynak ki-
 nyomtatva. Párisban 1527-dik Eft. ki-nyom-
 tatván a' *Colloquium*-át 24 ezeret nyomtatott
 a' Tipografus, 's még-is hamar el-költ,

15. Ma.

32. *Magyar - Ország* ebben fzenved még - is
 tsorbát, 15)
Poson orvoslá-meg elsöben ez hibát; 16)
Török Bálint rá szerzé *Pápa'* városát, 17)
 Meg-mutatá ö Nagyságos Uri völtát:

33. Azon

- 15.) *Magyar Országba* nem elég bizonyos ki és mikor hozta-bé a' könyv-nyomtató mühelyet. A' XVI-dik éáznak közepe tályig úgy tapáz-talom hogy a' Magyar könyveket nyomtatták vagy Bétsben, vagy Krakkóban Lengyel Or-fágban.
- 16.) *Poson*. Nem tagadhatom ugyan hogy *Poson*-ban nem lett völna elsöben Tipografia, de előttem bizonytalan; régi ott nyomtatódott könyv elő nem fordült. Leg,régibb a' Silvester János Uj Testamentoma, melly *Szegeden* 1541-dik Ézt. nyomtattatott.
- 17.) *Török Bálint*. Eningi *Török Bálint* Szulimán Tsáfártól fogságba tétetett 1541-dik Ézt. fél-vén annak nagy vitézségétöl Szulimán Tsáfár, 's el-is vádoltatván György Baráttól; a' melly fogságból soha meg-nem szabadült: an-nak előtte kellett azért meg-ferzeni a' Tipo-gráfiát. Völt-is Pápán könyv-nyomtató mühely a' XVI-dik éáznak vége felé. 1577-dik Ézt. nyomtatott ott *Huszár Gál*: de magá-é völt-é a' Tipográfia, vagy az Uraság állította-fel; nem világos. Mivel *Bornemiszfza Péter*-is nyom-tatott nagy könyveket, *Semiptén* 's *Detrekö Várában*; a' Balassa Urak mellett lakván 1578-dik Ézt. tájban; de magá-é völt a' Mühely és

3. Azon Ur *Debretzent*-is erre rá szerzé; 18)

Ersedi

és a' műzer; úgy Kolosvárt-is a' Heltai-é: meg lehet az, hogy Pápán-is a' Papé volt. 1592-dik Eft. *Patai István* nyomtattatott egy szép Könyvetskét Pápán az Ur Vatsorájáról; mellyet ajánlott *Török István*-nak; a' ki Unokája volt Bálintnak, 's maradék nélkül holt-meg Bethlen Gábor Fejedelem alatt.

Volt afféle Műhely Gizzingen avagy Német Ujvárbán a' Battyáni Urak' Váraisokban; a' Battyáni Boldisár és Fia Ferentz idejekben. Bejthe István Réformátus ott való Pap' és Püspök' Könyvei, a' Kereftyéni Hitről és a' Sákramentomokról, Gizzing Városában nyomtattattak, 1582-dik Eft-ben. 8. R. 1614-dik Eft. *Imre Farkas* volt a' Könyv-nyomtató.

18.) *Debretzent*-is. *Török Bálint* bírta *Debretzen* Városát-is; 's ha ez az Ur szerzett oda Tipográfiát, annak kellett lenni fogsága előtt, az az: 1541-dik Eft. előtt. En ezt ugyan nem tagadom; de nyomát nem láttam. Leg-első Könyv-nyomtató a' kit meg-jegyezhettem, *Török Mihály*; a' ki 1563-dik Eft. nyomtatta-ki a' *Mélius Péter*' Innepekre válogatott Prédikátzióit, és a' Rómaiakhoz írott Levélre való Magyarázatját. Számlálok-elő itt egy néhány Tipográfusokat; a' kiket eddig-elé meg-jegyzettem, hogy voltak *Debretzen*ben az idő szerént:

1563. *Török Mihály*.

1565. *Hofhalter Rafael*; nyomtatta Magyarul a' M. O. Dékrétumokat, és a' Verbörzi Törvénye' Summáját. A' Sámuel és Királyok' Köny-

B

vét

Etsedi Bátori István Ur hogy érté,
Visolyba a' Nyomtató-műhelyt viteté, (19
A' Ma-

vét, a' Mélius fordítása fzerint; a' végin e'
vagyon: *Debretzenben, Rafael Hofhalter nyom-*
tatta. 1565- dik Eszt-ben.

1575. *Komlós András*; többire Deákul szokta fel-
tenni a' nevét, *Andreas Lupulus*; 1577- dik
Ezt. meg-hólt, az Özvegye fenn-tartotta a'
Műhelyt.

1577. *Hoffhalter Rodolf*, Tigurumból való vólt; de
vólt-e' ez Rafaelnek Fia, Atyjafia, vagy nem?
nem lehet tudni. 1584 Ezt. nyomtatta-ki a' Káro-
lyi Péter' Apostoli *Credo*-ra írott Prédikátzióit.

1590. *Tsáktornyai János*, ennek neve alatt sok
jó Könyvek vagynak ki-nyomtatattatva.

1510. *Lipsiai Réda Pál*. E' nyomtatta-ki 1611-
dik Ezt. az Ifjabb Heltai Gáspárral egyet-ért-
vén, a' Tripártitumot Magyarúl és Deákul.

1622. *Lipsiai Réda Péter*, nyomtatta leg-elsőben a'
Mélotai István *Speculum Trinitatis* nevű könyvét.

1639. *Fodorik Menyhárt*.

1664. *Karantsi György*. Ennek nyomtatása első-
ben igen szép vólt; de a' Betük el-kopván
's meg nem ujittatván, azután igen díztelen
lett. Mellyre nézve, köz befédde vált: *Ka-*
rantsi Betü, az az, kopott, rút.

1675. *Ro'snyai János*. 1684. *Töltési István*.

1690. *Kassai Pál*. 1700. *Vintze György*.

1723. *Viski Pál*. 1739. *Margitai János*.

1752. *Biró Mihály*. 1754. *Kállai Gergely*.

1760. *Margitai István*.

19) *Visolyba*. Bátori István, Rákótzl 'Sigmund,
Ho-

A' Magyar Bibliát innen ki-bővíté.
34. *Erdély' Országa* ezt távolról nézelli;
De kedvét ez aránt fenki-is nem tölti:

B 2

Refor-

Homonnai Druget István, gazdag Réformátus Uri Emberek.; a' Biblia ki-nyomtatására költségeket egybe-adván, mind Betüket, Pappiros-sat, mind pedig Mester-embert *Mánskovit Bálintot* hozatván, *Vifoly*-ban úgy nyomtatták-ki 1589 és 1590-dik Éft-ben.

Vóltanak még Magyar-Országban Tipográfia-ák; úgy-mint:

Bartfán, ott nyomtatta a' Kóltvár György Postillá-ját Magyarúl *Gutgesel Dávid*. 1579-dik Éft. Stokkelius Deák Postilláját 1596-dik Éft.

1607-dik Éft. kezdették vólt Magyarúl nyomtatni a' Bibliát; de belé hagyták, meg-ijedvén a' rosz Magyar-ságától. 1628. *Klösz Jakab*; 1668. *Sambuk György* vólt a' Tipografus.

Kassán-is vólt Tipográfia, 1668-dik Éftendőben *Türts Dávid*; 1669-dikben *Erikus Erik* nyomtatott ott.

Sólnán, 1665-dik Éft. nyomtatott *Dadán János*.

Lössén, 1630-dik Éft. fogva, tovább fáz éftendőnél a' *Bréver* Familia birta a' Tipográfiát; a' mellyet fel-is vitt vólt tsak nem a' felső pontjára; sok szép drága Könyvekkel gazdagította a' Hazát. Az Új Testamentomat, sőt az egész Bibliát-is ott nyomtatta.

Patakra, *Lorándfi 'Su'sanna* Fejed. Afzony állított vólt Könyv-nyomtató műhelyjet 1650 tájban; mellynek a' Fejed. Afzony' halála után 1670-dik Éft. tájban, úgy látzik, vége-is lett. Tipogra-

Reformationak de benne kezdeti, 20)

Hogy lön, emebben-is örömét el-éri:

35. Mert *Hontérus János* Erdélybe érkezék, 21)

Ki Basileában immár régen lakék,

Könyvekkel 's Betükkal ott ő meg-töltözék;

Melly kezdetből Erdélyi Jó gyarapodék.

36. *Refor-*

---

pográfusok voltak, *Renius György*, *Ro'snyai János*.

Tsepregen-is vólt Tipográfia a' XVI-dik éázban.

20.) *Reformatio*, hol, kik által, és miképen kezdődött Erdélyben? Jó dolog vólna azt, világosan le-irván, köz-haázonra botsátani.

21.) *Hontérus János*, vólt Brassai Városi Embernek gyermeke; tanúlt a' Hazájában; Krakkóban Lengyel-Országban; Basileában nevezetesen; az holott szép könyvetskéket botsátván világra, esméretelsé lett a' Tudósok előtt. Erdélybe jött 1533-dik Ézt. magával egész Tipográfiai kézűletet hozván, mindjárt a' fűkségeseb könyveket kezdette ki-botsátani. Fordúltanak-elő 1534-dik Éztendőtől fogva Brassóban nyomtatott könyvek; de a' *Typografusok*' nevek fel-téve nintsen. Illyenek:

1539. *Mimi Publiani Enchiridion, et dicta Sapientum.*

1545. *Disticha Novi Testamenti, Libros et Capita exhibentia.*

1549-dik Ézt. meg-hólt *Hontérus*.

1551. *Pauli Kyr M. Dris. Sanitatis Studium.*

1555. *Nov. Test. Graecum, cum versione Erasmi Adnotationibus. Valent. Wagneri et ejus sumptibus.*

1556

36. *Reformálá Brásót egész Bartzasággal, 22)*
 Műhelyjét emelvén hasznos Autorokkal,
 Mind a' Görög, mind Deák nyelven valókkal,
 El-tölté ez Hazát a' Jó Tudománnyal.
37. Ezen kis Országban Skolákat-is nyittha,
 Régi barbariest belöle ki-irta;
 Könyveket 's Tudományt bővön el-folytata,
 És emlékezetét jó példában hagyta.
38. Szálla e' Mesterség osztán *Kolo'svárba, 23)*
Heltai Gáspárnak forgolódására:

B. 3

Ott

1556. *Farrago Epigrammatum Phil. Melanctonis: Aphtonii Progymnasmata. Bomel Tamás könyvei.*
 1580. *Joan. Decami ode congratulatoria, Steph. Bátori de Victoria relata de Moschis.*

- 22.) *Honterus* adott vólt-ki egy könyvet, *Libellum Reformationis Coronensis*, 1545-dik Éft. a' melly mindazáltal nem azt tanítja; miképen ment-véghez a' Reformátio; hanem inkább azt: mit kell tselckedni a' Réformált Ekklesiáknak.
- 23.) *Kolosvárba*, mellyik *Eszkendöben* ment-bé a' *Tipográfia*, és elsőben ki vólt ott *Könyv-nyomtató*? Bizonyosan ugyan nem állathatom; de itélem lenni, *Heltai Gáspárt* a' *Kolosvári Papot*; a' ki *Kolosvárt* *Nyomtató-műhelyet* állított-fel. Mivel senkit nem találok a' ki előtte nyomtatott vólta; sem könyvre nem akadtam. Legelső *Kolosvárt* nyomtatott *Könyv*, mellyet láttam; a' *Magyar Biblia*, mellyben e' vagyon: *Cum Gratia et Privilegio Reginalis Majestatis. Kolosvárbán 1551-dik Eszt-ben Heltai Gáspár*
 és

Ott vala a' Mühely míglen mind el-kopa;
Ki meg-újjíthatná Mestere nem vala.

39. Vá.

- és *Hofgréf György által*. Ugy gondolom, hogy a' Betük és a' Mühely vólt a' Heltai Gáspáré; a' Mester-Ember benne vólt *Hofgréf György*. Minthogy a' következő Éztendőkben többire így fozták fel-tenni: *Typis Gasparis Helti, v. Typis Heltanis*. Magyarúl: *Heltai Gáspár Mühelyjébe*.
- 1552-dik Ézt-ben az *Énekek Éneke*, Példabefédes Könyv, ki-nyomtatott 8. Rézb. A' végin e' vagyon: *Kolozvárbán nyomtatott, Heltai Gáspár és György Hofgréf által*, 1552-dik Ézt-ben. Az után való Éztendőben valamenyi Könyvek ki-jöttek; mind a' Heltai Mühelyében jöttek-ki.
- 1577-dik Ézt-ben meg-hólt. A' Könyvnyom. Mühely állott az ifjabb *Heltai Gáspárra*, a' ki Tanátsbéli Ember-is vólt Kolozvárt. 1611-dik Ézt-ben a' Tripártitumot a' Debretzeni Tipografussal együtt ki-nyomtatatta. Ennek halála után, a' Tipografia állott ennek Sogorára *Rávius Mátyásra*, kinek felesége vólt *Heltai Anna*. Ennek idejében 1616-dik Ézt-ben. *Heltai Anna* Mühelyében nyomtatott *Makai N. János. v. Deakúl Johannes R. Makai*, az *N. Nyiröt*, az *R. Rasorist* tézen. 1624-dik Ézt-ben; *Válasz-úti András* nyomtatta a' *Heltai Anna* Mühelyébe. 1625-dik Ézt-ben, *Szilvási András* nyomtatta, a' *Heltai Anna* Mühelyébe. Hólt-meg ez a' *Rávius* vagy *Szörös Mátyás*, 1637-dik Ézt-ben; a' ki 40. Éztendők alatt vólt Kolozvári Tanátsbéli Ember. Ennek halála után ment *Rávius*

39. *Várad* Várofsába hata e' jó ofztán, 24)
 Ki eddig e' jótól üres vala 's pufztán;
 De bezzeg e' hibát ki-pótolá ofztán,
 A' híres *Szentzi Abrabám* oda ízálván:

B 4

40. Ez

Rávius Mátyásra az ifjúra, a' ki a' Száz Ek-
 klésia' Papja-is vólt; az után *Rávius Jánosra*.
 Ezen Műhelyben nyomtatott *Abrugyi György*
 1631-dik Eft. fogva, 1660-dik Eftendő tájig;
 az után a' *Typographia* meg-kopott, és el-is
 romlott.

Hozattanak az Unitáriusok az után 1696-
 dik Eft-ben magoknak szép Betüket: mellyek-
 kel 1697-dik Eft-ben nyomtatott *Liszkai*
Mihály; az után 1700-dik Eft-ben *Lengyel*
András; de ofztán a' háborúság alatt bé-tették
 a' Templomba; a' Templommal együtt 1716-
 dik Eft-ben töllök el-foglaltatott STEINVILLE
 Generális által.

24) *Várad Várofsában*-is vólt valami Tipográfia rég-
 től fogva.

1568-dik Eft-ben *Mélius Péter*, M. Jelenések-
 ről irt Könyvét itt nyomtatták.

1584-dik Eft-ben, *Detsi Gáspár* egy Köny-
 vetskéjét ott nyomtatták.

Nevezetes Műhelyjet állíta-fel Váradon, Szentzi
 Kertész Ábrahám; Betüi minden-félék igen szé-
 pek vóltanak. A' melly Tipográfia kézült
 sok költséggel és sok Fejedelmi Embereknek
 's Népes Ekklesiáknak adakozásokból; tzelez-
 ván az egész Bibliának nagy formában és bőv
 Magyarázattal való ki-nyomtatására. Az alatt
 sok apróság tanuló Gyermeknek: fámokra való
 Köny-

40. Ez, Hollándiából szép Betüket hozza,
Tellyes Könyv-nyomtató Műhelyt fel-állata;
Mellyből fok szép hafzon Nemzetünkre szálla,
Mind addig, míg Várad Török kézre juta.
41. Azon Műhely onnan Erdélybe bé-jöve,
Szentzi helyhezteté bátorságos helyre;
De nem fok időre Világból ki-méne:
Mester nélkül árván marada Műhelye.
42. *Szebenből* magához fogadja Kolo'svár, 25)
Kit

Könyvetskéket botsátott világra! Mikor oztán nagy kézülettel nyomtatná a' Bibliát, 1660-dik Éft-ben, a' Török meg-vévé Váradot. Onnan elsőben ugyan Kolo'svárba; de azután Szebenbe költözék Szentzi Abrahám; holott egy ideig nyomtatgatott; de oztán 1670-dik Éftendő-tájban meg-hólt. Ennek az Embernek keze alól ki-költ Könyvek, szép és kevés hibával valók.

25.) *Szebenből.* Keresni kezdék a' Réformáta Ekleziák az ő Tipográfiájokat a' Szentzi halála után; de nehezen kaphaták vízfűt a' Szebeni-ektől; 's ugyan oda-is vesse egy része.

1670-dik Éftendő-től fogva, *Veresegyházi Szenttyel Mibály* lén Kolo'svárt a' Könyv-nyomtató, kinek keze alól szép Könyvek és feles számmal kelének-ki.

1684-dik Éft-ben. *Németi Mibály.*

1689-dik Éft-ben. *Veresegyházi István*, a' kiröl az 1689-dik Éft-ben, a' Fejérvári Sinodus úgy végezett: Veresegyházi István' kezébe botsátja a' Sz. Generalis a' Kolo'svári Tipográfia-

Kit íráz esztendővel már ez előtt Gáspár
Nyomtató-műhellyel ékesíte; de már
Kopott fogyott *mátrix*, betű új mestert vár.

B 5

43. Olly

gráfiát; de úgy hogy a' melly Könyveket ki-
nyomtat, consensus nélkül ne tselekedje; a'
Betűket inventálják 's úgy végye kezéhez,
Ezen Tipografus terheltetvén a' Kolo'sváriak-
tól közönséges szolgálattal, folyamodott 1693-
dik Eft-ben a' Generalis Sinodushoz; kinek-
is ügyét fel-vévén, irt mellette a' szükséges
helyekre.

1694-dik Eft-ben. Tótfalusi Kis Miklós, ki
a' Betűket meg-újítván a' Nyomtató-műhelyet
meg-ékesítette.

1703-dik Eft-ben. a' Tótfalusi halála után, a'
Supremum Konfistorium arra rendeltetett Embe-
rei által meg-vi'sgáltatván a' Könyv-nyomta-
táshoz tartozó eszközöket, adta Arendába het-
ven-öt Forintokba *Telegdi Sámuelnek* Eften-
dönként.

1730-dik Eft-ben a' Telegdi halála után, Sz.
Mihály-havának XIV-dik és XV-dik *Napjain*
rendbe-fedetvén a' Fő Konfistorium a' Tipo-
grafiát, által adta *Instrució* mellett Szathmári
Pap Sándornak 1731-dik Eft-ben. Sz. György
havának XXIX-dik Napján. A' ki a' Tipo-
grafiára tartozó dolgokat Német-Országban ta-
núlván maga-is készítet *matrix*-okat, és a' ma-
ga betűivel nyomtatta-ki a' 'Sókt'rokat kisdud
formában.

Szathmári Pap Sándornak halála után vette a'
kezére a' Tipografiát *Pataki Jó'sef*, ki-is azt
a' No-

43. Olly Mester Erdélybē 's itt körül nem vala;
A' Tipografia szintén meg-hanyatla,

Mint

a' Nemes Mesterséget tanulta Belgyiomban.
Kinek egy 's más bajaiban való Instántziájára
a' Széki Generalis Sinodus ilyen válaft tett
1746-dik Eft-ben.

„A' Kolo'svári mostani Reformatus Tipografus
Pataki Jó'sef, a' Szent Sinodus Generalist
tíztelességes és alázatos Instántziájával requi-
rálta, mellyben maga meg-fűkült állapotját;
's munkás fáradozása *fructusának* kevés vól-
tát deplorálja, és ezekre nézve a' Sz. Ge-
neralis az ő Kegyelme Instántziáját Atyaiké-
pen considerálta, és a' Tipográfiának *annuatim*
járó és hetven-öt Forintokból álló Arendá-
jában *semel pro semper* Harmintz-öt Forintot
el-engedett, contenta lévén a' Szent Gene-
ralis a' Negyven Forintal, mellyet most ő
Kegyelme Tízteletes Püspök Uram által
adminisztrált. Egyéb fűkséges dolgait pedig
a' Méltóságos Deputatus Urak magokra vá-
lalták, hogy a' Méltóságos Supremum Kon-
sistoriumnak *diligenter* fogják *reportálni*. „
Könyv-nomtatási Mesterségét mostan-is gya-
korolja.

Páldi István. Tíz Eftendők alatt lakott Belgyi-
omban, az holott mind a' Metzésnek, Betű-
tsinálásnak mesterségét, 's mind a' Tipográfiá-
hoz tartozó dolgokat jól meg-tanulta, 1753-
dik Eftendő tájban Erdélybe viszfzá-jöven,
a' Kolo'svári egyik Tipográfiában bé-állítatott,
hogy azt igazgatná. A' Balá'sfalvi Oláh nyelv-
ven

Mint árva, tsak fogya, kopék, nem ujúla;
Kiből e' Nemzetnek érkezék fok kára.

44. Látja

ven való Tipografiának fokat használt, oda
szép ékes Betüket készítvén Stempelleivel *Ma-*
trixaival együtt. Tüzi-Mesterségeket-is a' Fő-
Rendeknek gyönyörködtetésekre szép elmésség-
gel sokszor készített.

Nem emlékezik ugyan néhai *Pápai Ferentz a' Fe-*
jérvári Tipografiáról; de volt ott-is.

x 567-dik Eszt-ben. *Raphael Hofhalter, Regius*
Typographus-nak írja magát, 's mikor nyomtat-
ná azt a' Könyvet, mellyben a' Szent Három-
ság Isten, Gérionhoz három fejű Tzerberus-
hoz hasonlittatik, példás halállal holt-meg. *Vi-*
de Histor. Reform. pag. 685.

x 568-dik Eszt-ben. A' tiz napokon tartó *Di-*
sputatio után a' vagyon *apud Viduam Raphaëlis*
Hofhalter, Albae Juliae. Ugyan azon Eszt-ben
a' Tipografiára vigyázott *Tsásfzmai István*, Fe-
jérvári Pap, mint az ő munkája' eleiről, mel-
lyet Nyomtatott Sándor András ellen, meg-
látszik.

x 569-dik Eszt-ben *Wagner Gergely*, Fejérvá-
ri Oskola Mester viselt reá gondot. Dávid
Ferentz Prédikátzioi után ezt Nyomtatta, *Al-*
bae Juliae 1569. per Gregorium Wagnerum.
Nem sokáig tartott itt a' Tipografia; mivel
János Király meg-holt 1571-dik Eszt-ben; a'
következő Fejedelem pedig alkalmatosságot
vévén a' Szent Háromság Egy Istenről-való
Tudományt motskoló Könyvekből, el-tiltatott.

(Miscel-

44. Látja ezt idvezült *Tótfalusi Miklós* 26)
Széles Tudományú 's elmével hathatós,
E' Mesterségben-is régen foglalatós,
Mestersége után híres, állapotós.
-

(*Miscellanea Tigurin. pag. 216.*) az Oskola-
is Fejérváron a' Reformatus Tanítókra bízott.

Fejérváron azután állíttatott Tipografia,
BETHLEN GÁBOR Fejedelem által; mely-
ben *Válaszuti András* és *Mészleni Márton* 1624-
dik Eszt-ben Nyomtatván, írták magokat: *Suae*
Serenitatis Typographiae Cultores. 1632-dik
Eszt-ben *Jacobus Esmurt Lignicensis*, Typo-
graph. Principis. 1642-dik Eszt-ben *Marti-*
nus Major Coronensis, Typ. Principis. 1656-
dik Eszt-ben *Isacus Basirius* Professzor nyom-
tattatott egy Könyvet illy' Titulussal: *Trium-*
viratus seu Calvinus, Beza et Zanchius pro Episco-
patu. Nyomtatta ezt-is *Martinus Major Coronen-*
sis. Ez a' Tipografia mikor Fejérvárt 1659-
dik Eszt-ben a' Tatár Török el-égette, el-vefzett.

Volt Fejérváron Oláh Tipografia-is, mel-
lyet, **BETHLEN GÁBOR** Fejedelem szándé-
kozván az Oláh nyelven ki-nyomtattatni a'
Bibliát, kezdett volt szerzeni; de állította-fel
osztán **RÁKOTZI GYÖRGY** Fejedelem, ki-
is nyomtattatta az Evangyélisíták Írásit és a'
Palatina Kátékéííít-is 1648-dik Eszt-ben. El-
tévelyedett volt ez a' Tipografia-is; mely-
nek fel-kerestetését 1668-dik Eszt-ben pa-
rantsolta **APAFI MIHÁLY** Fejedelem Ko-
vásfznai Péternek Református Püspöknek.

- 26.) *Tótfalusi Miklós.* Született Alsó Mííft Tótfá-
luban Nagy Bánya mellett 1650-dik Eszt-ben.
Szü-

5. Ki e' Mesterségnek nem tsak fzinén kapott,
Hanem bellyeb mély titkaira bé-hatott,
Amsterdamban vetvén oly Fundamentomot, a?)
Hogy az ő munkája tsudálatnék-még ott.
46. Min-

Szüléi vóltanak szegény rendbéli Emberek ;
mivel sohol hogy ötet segéltették vólna, vagy
utánnok valamit birt vólna, arról nem emlé-
kezik. Tanulásának fő gyámola és segítője
vólt *Horti István*, elsőben Nagy Bányai, az
után Fagarasi Pap, 's végre Erdélyi Püspök.
17.) *Amsterdamban* tanulta a' Mesterséget, Enyedi
Deáksága után vólt Fagarasi Oskola Mester,
onnan indúlt *Hollándaiba* 350 Tallérral, oly
véggel hogy tanuljon az Akadémián-is ; de a'
Hollándaiban Nyomtatandó Magyar Bibliának
légyen *Correctora*. Látván azt hogy a' Biblia
nyomtatása alkalmatosságával sok időt kell ott
tölteni, úgy vette magát a' Tipográfiához
tartozó dolgoknak tanulásokra. Erről való
Levelét, mellyet irt Professzor Pápai Ferentz-
nek ide le-írom.

„Ajánlom tehetségem fzerént való szolgálatomat
és minden Isteni Áldással bővös, fzeren-
tsés bóldog Uj Esztendőt kívánok Uram
Kegyelmednek.

Im meg-fogadám Uram én a' Kegyelmed taná-
tsát, és mindeneket félre tévén, arra fordítám
minden igyekezetemet, hogy készítsék ma-
gamból annak a' Hazának javára olyan Em-
bert, nem tsak a' minémüt Kegyelmed emle-
get 's kíván vala; hanem több afféle haszonra
valót.

46. Mindenféle nyelvben és minden formában
 Betűt metfzhet vala nagyobb 's apróbban;
 Ugy

valót. Minden okok felett mellyek vélekedő
 elmémnek serpenyőjét erre a' részre még le-
 nem nyomhatták vala, *praepondera* az, hogy
 el-jöve telemkor Tiszteletes Püspök Uram a'
 Biblia ki-nyomtatásának gondját reám bizá.
 A' melly mint-egy más-fél Esztendeig *continua*
 Amsterdamban a' *Typographia*-ban való forgá-
 somat kívánja, semmi időm énnékem az Aka-
 démiákban való lakásra 's tanulásra nem ma-
 radna. Azért nem tsak egyéb okok *ab bone*
sto et utili ductae, hanem ez a' *neccessario* enge-
 met erre únszolván 's kényszerítvén *colligélam*
 Istennek felölem ez akaratját, és az ő Felsé-
 ge' Nevében én a' dologhoz hozzá fogék
 Látom - is Istennek tapasztalható Kegyelmei
 rajtam és Segítségét. Már az öntésben annyi
cognitiót vettem, hogy ha mindjárt haza mennék.
 is, *Matrixok* és eszközök lévén akármi *Typusok*-
 kal bódogithatnám azt a' Hazát; úgy-mint: ki
 már öntöttem itt közel Száz-ezer Betűt, Deá-
 kot, 's 'Sidót, és nagyobb részént minden
 módon én készítettem el-is, más senki hoz-
 zájak sem nyúlt. De mivel *Matrixok*nak fer-
 zésekre, a' mellyek kívántatnának *ad Typo-*
graphiam bene instruclam, és a' mellyek itt
 az én Mesteremnél vagynak, 6000 Tallér-
 érték, Pénzt sohonnnan nem várhatnék, azon-
 ban időmet, 's alkalmatóságot, 's *docilitas-*
 omat-is látom reá; már Isten' segítségével a'
 metfzéshez akarok fogni; a' mellyben-is ele-
 geden.

Ugy jár vala tudós keze az atzélban,
Mint másnak a' könnyen engedő viafzban.

47. Már

gedendő *perfectioma*t reménlek addig hogy vé-
fizek, míg a' Biblia' Nyomtatásához kell kez-
denünk, (mert még most hamar a' nem lé-
fzen) akkor osztán *vel nolens* a' *Typographia*-
nak minden tsinnyát binnyát ki-tanúlhatom.
Isten mindenképen jól igazgatja a' dolgot; tsak
a' Haza légyen hozzám hü, és végye maga
nagy hafznára 's ékesítésére igyekező *Alumnus*-
sának szolgálatját; ha meg-tsalatkozott Gávai-
tól, talám többet nyer én-bennem: nem lett
Isten' Tanátja nélkül. Költségemben ugyan
bizony sokban telik; mert a' Tanítómnak tsak
fél-esztendeig két-száz Forintot fizetek; azon-
kívül a' Szállás 's Afztal-tartásra sok mégyen;
eszközökre-is. Haza menetelemkor kellett
ha mit akarok 150 Tallér. Melly én töllem
bizony ki-nem telhetik; de talám valami segí-
tséggel léfzen a' Haza e' közönséges Jóra
való igyekezetemben. Avagy ha a' sem lé-
fzen, költsön kérek itt pénzt, 's még-is vég-
hez-vifzem a' mit el-kezdettem. Tifzteletes
Püspök Uramnak már két izben irtam mind
ezekről a' dolgokról, kérem Kegyelmedet,
data occasione emelje Kegyelmed-is ott kere-
kemet. Köszöntse Kegyelmed betsülettel én
nevemben; Tifzt. Dési, Eperjesi, Kolo'svá-
ri, Bajtsi, Dobolyi Bálint Uramékat. Kérem
Dési Uramat, a' Kun Uramék ígért *Benefici-*
umban ha mit vájhatna meg, igyekezzék izi-
be rajta: mert ha ez' dolgot felöllem meg-
értik,

47. Már e' Mesterségnek el-érte főb pontját
Könnyen nem-is hagyhatja-el Hollandiát,
Mert

értik, semmit onnét nem remélhetek. Az UR
Istennek Gondja-viselése alá ajánlom Uram Ke-
gyelmedet 's minden dolgát. Amsterdamban
15-dik Januarii. Aő. 1681. Kegyelmed egy-
ügyü Jóakarója szolgál ha él,

M. Tótfalusi Kis Miklós.,
m. k.

Professor Pápai Ferentznek ferkengető
válaszfa Tótfalusi Kis Miklóshoz
Amsterdamba.

„Binas litteras abs Te Amsterdamo accepti: ex
quibus Te et valere et insuper opus coe-
ptum feliciter urgere laetus intellexi; et
certo crede omnes bonos de tanto bono,
quod Te obstetricante huic afflictæ Patriæ
nascitur impensè gratulari. Ita sæpe aliud
cogitantes, Deus nobis Sapientior aliò nec
minus utiliter vertit. Tam non dedecet
Ars ista Eruditum quemlibet, quam unum
e rudiori plebe. Et novimus Arti Typogra-
phicæ ab initio, usque in hunc diem ma-
gnos et pios in Ecclesia zelotas manum ad-
movisse; ita in hac Patria superiori seculo
Caspar Heltus aliquid in hoc genere ador-
naverat, quantus eo tempore Socino mastyx
et nostra memoria Abrahamus Kertész Vir
itidem doctus. Quid de exteris Plantino,
quem magnus Lipsius lucem filii sui vocat.
Stephanis, Elseviris, Blaewijs, Jansoniis,
Viris

Mert szép munkájának ott látja több hasznát, Hire-

Viris industriis, insignibus Mathematicis, et Politis Artistis. Perge ornatissime Juvenis, pede quo coepisti, nec ab ullo delicatulo Academico in transversum rapi finito. Non te haec mechanica reddet hebetiorem in literis; haec inquam ex omnibus, quae sane ingenium spirat. Nihil Philosophiae tuae officiet, nihil Theologiae. Venerandus Dominus Episcopus huic de te rumori synodice adplausit. Utinam verò pacatis rebus redderis nobis. Celsissimus Princeps magno Sultanno ita ordinante suis Transilvanis Purpurato Budensi et Valachiarum Principibus stipatus 1-ma Augusti movebit Exercitum, reducturum si ita DEO visum est a decennio exulem a focus et Sacris Hungariae Israel. Cyrum nacti sumus non dēerit Zorobabel. Juvate precibus manum ejus per se remissam, inermem, nisi preces, et precibus victus DEUS erigant. Tu dum haec audis Ornatissime D. etiam in rebus angustis quae te manere possunt, passibus occlusis ab hoste, ne cede malis, sed contra audentior ito: felix quem praedicas Artis tuae magistro, felix magno Blaewo, qui tibi adeo favet. DEUS ipsum longis, iisque felicibus annis beat, et ulterius animum ad vires addat, ut qui cum longa Gentis suae serie Orbi Christiano tam diu et tam feliciter nitidam juxta et utilem operam suam locavit, nostro huic, vix inter Amplissimas

C —

Regio-

Hírefedik 's minden kívánja munkáját. 28)
 48. Elsőbő nagyHertzegKosmus megtalálja, 29)
 Gagdag Hetruria Felséges nagy Ura ;
 Hogy minden rendbéli Betüket tsinálna,
 Mellyből lenne egy tellyes *Tipographia*.

49. En

Regiones eminulo Transylvaniae angulo omni-
 no desit. Spes, quam nobis fecisti, crede
 nostratum iis, qui aliquid in litteris tentant,
 calcar et animum majorem in dies addet,
 ubi chartas, quibus impalluerunt, post fune-
 ra sua spiraturas sibi persvaserint. Vixere
 fortes ante Agamemnona, sed caruere Vate
 Sacro. Duxerunt ab initio Ungari nostri li-
 neas, sed defuit fida tabula. Tu eam nobis
 para Θεσ συν παλαμῃ eaque nos redux bea,
 quod ut fiat. DEUM calidissimis votis oro,
 cujus porro tutelae Te coeptaque tua, com-
 mendo. Kal. Junii Enyedino An. 1681.,

Franc. P. Pápai. M. Dr.

28.) *Hiresedik.* Nem tsak meg-tanulta a' Mester-
 séget; hanem annyira-is vitte, hogy a' maga
 Mesterét-is feljül-múlná a' Betü-metszésben
 és öntésben. Meg-is ijedett tőlle, hogy el-
 vészí kegyerét; mivel a' kik dolgoztatni akar-
 tanak el-kerülvén annak házáat, Tótfalust ke-
 resték-meg. Szolgált azért sok Országoknak,
*Angliának, Svétziának, Olasz-Országnak, Német-
 Országnak, Lengyel-Országnak.* Némellyeknek
 Inasokat tanított, némellyeknek *Matrixokat*,
 másoknak Betüket készített.

29.) *Kosmus.* Nagy Hertzeg Florentziában, azon
 a' néven harmadik, igen Gazdag és fényes
 Feje-

49. Enged, és hozzá-fog, 's Betüt minden pontban
Metíze mesterséggel a' kemény atzélban,
Mellyből *Matrix*okat vere réz táblákban;
Florentia ma-is ditsekedik abban.

50. *Innocentius*-is, ki tizen-egyedik
E' nevet viselő Pápa, igyekezik,
És minthogy mind akar, mind ki-is telhetik,
Ezen munkára *Kis Miklós* szóllíttatik:

51. Mentül szebb Betüket készítsen számára,
Melly lenne mindböven és minden formába,
Hogy az intéztetett szép *Tipográfia*
Ezekből keljen-fel a' *Vaticanumba*,

C 2

52. De

Fejedelem. Ez *Totfalusi* munkája által állított
magának jó *Tipografiát*. Mellyről így ír ma-
ga *Kis Miklós*:

„A' *Florentziai* Nagy Hertzog, mint *Generosus*
Ember reá gondolván magát, hogy mivel
az egész *Itáliában* jó *Tipográfia* nintsen,
egyre reá verje az Országot. E' végre Em-
berei által egész *Europában* majd Eftendeig
circumspicialtatott, ha hol effélékre verhet-
né magát. Soholt fert reá nem tehetvén,
úgy akadtak végre én-reám; ki nékiek
(NB. Tsak ezt-is nagy *Gloria*-nak tarthatná
a' Magyar Nemzet; hogy mi, a' kik an-
nak-előtte *Itáliából* vettük a' Betüket, az
honnét a' *Romana* és *Italica* nevezetek;
most azt meg-értük, hogy ők forúltanak
mi-reánk Betű végett.) Szükségeket ked-
vek szerént tettem.

Ísmét:

52. De mind ezek után, a' mi nagyobb benne,
 Betses szép munkája *Asiára* mene;
Georgia Országának nagy Fejedelme 30)
 Illy szándékkal lön, hogy új dolgot kezdene.
53. Tudnillik, állítna egy *Typographiát*,
 Szemlélvén idegen Nemzetek példáját,
 Metfzené-ki az ő betűjök formáját,
 Követvén született nyelvének mivóltát.
54. Kezdett szándékában igen gondolkozik:
 Király' Leveleit ide'stova víszik,
 Bizonnyal igéri, ha ki találkozik,
 Jutalmát el-éri; de senki nem bízik.

55. Fut

Ismét: „A' Florentziai Nagy Hertzeg, egy e-
 géz Hónapnál tovább járatott én-utánnam,
 Gazdag *Conditio* ígéréssel, hogy oda vehe-
 tett volna vagy fél-éftendeig, a' végre,
 hogy ott *discipulusokat* tanítanék, és *Fusoria*
Officinát *erigálván*, meg-műtogatnám miképen
 kell élni az eszközőkkel, a' mellyeket tölem
 szerzettenek vólt. De mivel már akkor Ha-
 za kézültém, tsak nem mentem. „*M. Men-*
tségében, pag. 67. 69.

30) *Georgiánusok*, mondatnak *Mingrelliusoknak*-is,
 régi nevezetek szerint *Ibérusoknak*; ezeknek-
 is Nyomtató-műhelyet állított *Totfalusi*. Ma-
 ga így ír erről:

„Hol vagyon Amsterdámhoz képest *Arménia*?
 Azoknak sokat főlgáltam. Hol vagyon *Ge-*
orgia, *ad radices Caucafi*? Azoknak soha nem
 lévén nyomtatások, hanem mint a' Törö-
 kök,

5. Futtyák levelei széllyel *Hollándiát*,
 Minden-felé viszik azoknak a' párját;
Kis Miklós meg-értvén Király' akaratját,
 Betük metfzésére meg-indítja ujját.
6. Uj dolgot próbála, de véghez-is vivé,
 Idegen betűknek formájokat vévé,
 Király kívánságát ditsérettel végzé;
 Mellyért hírt, nagy nevet, jutalmát-is nyeré.
7. Így munkája után *meg-növéen érteke*; 31)
 Mert a' nagy helyekről lön nagy jövedelme,
 Mellyek terjedének néhány ezerekre;
 Ezt mire fordítsa, azon jár elméje.
8. Tudja, hogy el-szűkült a' Magyar Biblia,
 Melly szűkséget nehezen pótol az Haza;
 Azért keresetét szentül arra szánnya,
 Hogy ki-nyomtatását annak meg-indítsa.

C 3

59. Ahoz

kök, tsak *Manuscriptummal* élván; reá vette magát a' Királyok, és maga le-írván az *Alphabetum*-ot, és valami *contextust*, úgy küldötte nékem Amsterdamba. Én pedig nem *adprobálván* azt a' formát; más módosabb Betűket tsináltam nékiek; mellyen igen örültenek., *Maga Mentségében. pag. 69.*

- 31) *Meg-növéen érteke.* El-hiresedvén lép munkája, véle dolgoztattak a' Fejedelmek, a' kik nagy fizetést adtanak. Maga így ír erről:
 „Nékem Belgiumban olyan állapotom vólt; hogy ha Pénz gyűjtésben gyönyörködtem volna, és tzielül fel nem tettem volna azt, hogy

59. Ahoz mér hát fogni, mellyhez köz értekel
Fogtak mászor, avagy *Fejedelmi költségel* 32)
Meg-próbálja maga keresett pénzével, 33)
Maga újjaival metszett betűivel.

60. Mond-

hogy Hazámat valamint lehet segítségem; annyi idő alatt könnyen 40000, vagy talám 50000. forintot gyűjthettem volna; és ha eddig ott maradtam volna, azt mérem mondani; kevés Erdélyi Ur volna, a' kivel tserélnék pénz dolgából. Amazt colligálhatom ebből; hogy, minekutánna az én Könyveimnek Nyomtatásoknak gondjától meg-fizűntem, és egézően magamat a' munkára adtam, az utolsó két éftendőben ke-
testem én többet 15000. az-az: Tizen-öt ezer forintnál; mellynek tizen-egy ezer Forintját tsak egy Embertől vettem. ,,

Vólt ez egy átaljában, a' *Florentziai N. Hertzeg. Maga Mentségében* pag. 1. 2.

- 32.) *Fejedelmi költséggel* fogtanak vala, a' Visolyban nyomtatott Bibliához; úgy színtén, a' Váradí Bibliához-is; mellyre adakoztak nem tsak a' nagy Népes Ekklesiák; hanem Rákótzí György Fejedelem, az Idősb Gróf BETHLEN ISTVÁN, BETHLEN PÉTER, GYÚLAI FERENTZ, és más nagy Uri, gazdag Emberek, és Népes Ekklesiák.
- 33.) Maga, tulajdon *magától keresett Pénzével* nyomtattatta-ki; úgy-hogy; mikor a' Bibliát nyomtattatni kezdette, nem vólt több pénze, két-fáz Talléránál, mellyet Jóakarói meg-értvén, Isten kísértésnek tartották lenni, hogy mér olly nagy dologhoz fogni. De drága munkák lé-
vén

60. Mondhatatlan nagy jót tön buzgóságában,
Isten 's Hazájához szent indulatjában;
A' mi szük és drága vala, hamarjában
Böv 's *óltsóvá tévé* mind a' két Hazában. 34)

61. De e' sem lön elég; nagy fzeretetivel
Eméztetvén Isten Háza' fzerelmével,
Nem nyugszik-meg; hanem jelen lételével
Honn akar használni minden erejével.

62. Édes Hazájának mivel kormos füstje
Világosbnak tetfzik, mint más Nemzet tüze,
Honnyában keserü édesb, mint más méze,
Vágyakozik haza forró fzeretete.

C 4

63. Nem

---

vén kezén, meg-kerefte azt, a' mit a' Biblia'
nyomtatására kellett költeni, úgyhogy, semmi
fogyatkozás nem vólt, sőt annál fokkal töb-
bet. Nyomtatott Bibliát igen szép és kedves
formában, Negyed-fél ezeret. Uj Testamento-
mat különösön igen szép kisdéd formában, Négy
ezer két-százat; a' 'Sóltárok-at is kisdéd for-
mában Négy ezer és két-száz eksemplárokat.
Azokat mind szép arannyafán bé-is kötötte.

34.) *Óltsóvá tette*. Valósággal úgy vólt; hogy a'
mit az előtt nagy árron-is nem lehetett meg-
fzerzeni; akkor könnyen kevés pénznel és ked-
vek fzerént valót kaptanak. Így ír maga arról:

„Az én Könyveimet igaz árron adván-el, noha
fel-menne 40000 az-az Negyven-ezer fo-
rintra, vagy még feljebb-is; mindazáltal én
limitáltam tsak úgy; hogy 30000 az-az Har-
mintz-ezer forintra menne-fel; azon igyekez-
vén

63. Nem hajt femmit, hogy itt bajosabb élete,
És olly mezfíze efik kezdett fzerentséje,
Melly mezfíze a' földtől fellegek' teteje;
Siet, mint a' madár, el-hagyott fészkére.

64. Fek

vén, hogy meg-esmérje minden ebben a'
Nemzetben említett jó szándékomat; hogy
én ebben az Hazában e' Könyveket el-bő-
vítsem és óltsóítsam; mint Salomon az
Ezüstöt Jérusálemben. Eleget kiáltottak re-
ám a' *Compactorok*, hogy azzal mind nekik
's mind magamnak kárt tézek; de én azzal
akkor semmit nem gondoltam, hanem elég-
nek tartván az én keresetemet 30000 fo-
rintra limitálni, gondolván hogy annyival-is
bé-é-em e' Haza javára való igyekezetemet.
Limitáltam közönséges 'Sóltárt 75. Pénzre;
keveset adhattam pedig úgy el; mert ez a'
Nemzet semminek limitált árrához nem szok-
ván, nem áthatja-meg, hogy még-is el-ne
kunyoráljon benne; úgy hogy: ha a' Bibliát
két pénzen tartanám; még-is a' Magyar egy
pénzen kérné. Az arannyas Psalteriumat,
mellyet én tíz fustákra limitáltam, mind el-
adhattam volna igaz árrán egy egy Tallé-
ron. Az arannyas Új Testamentomat limi-
táltam két forintra, holott más ez előtt egy
arannyon adta. A' Bibliát limitáltam és adtam
mintegy öt forinton, holott az előtt tíz, tí-
zen-két forinton, vagy feijeb-is el-adták.
Tehát ez a' jószág melly ollyan óltsón limi-
tálva-is fel-ment volna 30000 forintra; igaz
árron

64. Fel-tette szép kintse! meg-rakni ez Hazát,
Görög, 'Sidó, Deák betűkkel *Cástáját*; 35)
 Ne tsudálná senki mások bődogságát,
 Holott itt-is elme talál *materiát*.
65. De az Isten' Uta 's embernek szándéka
 Mészize van egymástól, azt mindé szem latja;
Kis Miklós próbálja maga példájába,
 Nem kell mészize menni 's jöni bizonyyságra.
66. Tsendes parton üle 's éle *Belgyiomban*,
 Haza jöve, 's esék nehéz háborúban;
 Szabadságból jöve szövevényes bajban,
 Életét untató nyughatatlanságban.
67. Ott már gazdagula 's él vala kedvére,
 Nem vólt világ szerént femmire szüksége:
 Haza jöve, hogy itt a' kézből költene,
 És ne lenne honnan tehetne helyébe.
68. Tudós Embereknek nagy szereteteiktől
 Meg-válék ki-terjett esmeretségeiktől;
 Hogy élne Istennek 's Hazájának szentől;
 Mindent félre tézzen ilyen szeretetből.

C 5

69. Illy

árron a' mint más akárki adta vólna, mennyi-
 re mehetett vólna? Nem óltsóítottam-é hát el
 a' *Könyveket*,? *Maga Mentségében* pag. 7.
 35.) Mindenféle Betüji *Totfalúsinak* igen kedvesek
 vóltanak a' szemnek; 'Sidó *Betüket*-is febbeket
 az övénel, még e' mái napig-is nem igen le-
 het látni.

36.) *Tet-*

69. Illy jó szándékának nem lön *tellyes vége*; 36)
Mert változó időnk szerentsétlenségbe

Bo.

36.) *Tellyes vége* nem vólt; mivel Haza jövetlekor mindjárt Műhelyet a' maga tetízése szerént fel-nem állíthatott, 's a' míg azok után látott idő telvén el-hólt a' Fejedelem, el-hóltak némelly Jó Fautor Urai, fok változás lett az Országban. Az Igazgatásnak változásával bé-jött a' fok húzás vonás, nyomorgattatása a' föld Népeinek, a' mellyekbe öt-et-is belé kezdették elegyíteni a' Kolo'sváriak, és igen meg-kezdett kedvetlenedni. Nevelték ezt a' Papi renden való-k-is némellyek, kik gonosz szemmel nézték az ő előmenetelét 's gazdagságát, 's elő-mentét akadályoztatták. Maga is a' Belgyiomi szabadsághoz szokván és egyenefséghez, nehezen emészthette-meg tsak kevés borszföntatását-is. Mellyekre nézve irt két *Apologiat*, egyiket Deák nyelven; mellyben mentegeti a' Biblia körül való tselekedeteit; és elő-adja a' jó Magyar írásnak módját, a' valóságos *Orthographia*, a' mellyet követett; melly egy jó és helyjes Könyv. A' másikat Magyar nyelven irta maga személyjének 's különös tselekedeteinek mentegetésekre. Abba meg-sértetettnek tartván magát nem tsak a' Kolo'svári Papi rend; hanem még az akkori Gubernator-is, a' kiről irta vólt, hogy Váralján Felsége után birt kevés Jószágát, és ott épített Malmát el-vette; annyira ment a' dolog; hogy *retractálni* kellett a' Generalis Synodus előtt. Melly *retractálásnak* formáját akkor Világ eleibe bocsátotta ilyen módon:

En

Borítá, bús, bajos és gondos életbe:
Igy fok változási ejték betegségbe.

70. Oda

„Én MiÉt. Tótfalúsi Kis Miklós, fok-féle bódogtalanságaim, és hol egy 's hol más injuriáltatásim között lévén, mind a' természetnek erőtelensége, mind az Emberi indulatoknak hatalma által véletlen vitettem arra, hogy mind Isten, 's mind tiszta igazságú Szent Vallásunkhoz való kötelelségem és Keresztyén Felebarátomhoz való szeretetem ellen, közönségessé tétetett írásommal, helytelenül vindicálván magamat, nem csak fok tisztelséges Embereket; hanem az egész *Orthodoxa* Ekklesiát keservefen megbántottam 's meg-botránkoztattam; de már magamba térvén, mind Isten, 's mind az egész Világ előtt, meg-esmérem ebben-való vétségemet, és azt a' munkámat, melly ilyen *Titulus* alatt vagyon:

M. *Tótfalúsi Kis Miklósnak maga Személyjének Életének és különös tselekedetének MENTSÉGE;* mellyet az Irigyek ellen, kik a' közönséges jónak ez iránt meg-gátolói, írni kényszeritetett Kolo'sváratt 1698-dik Esztendőben.

Egészlen *in omnibus Punctis et Partibus retractálom, annibilálom;* a' melly tisztelséges Embereknek Nevek pedig azon munkában előfordúl gyakrabban, ezen *Retractatióm* szerint az Erdélyi *Orthodoxa* Szent Generalis Synodus előtt meg-követtem, ő Kegyelmekeis-énnekem ilyen vétségemet, Istenért, és a' szeretetbéli Atyafiságért *condonálták*. Igérvén
arra

- 70. Oda lön kezének 's lábának ereje ; 37.)
 Nem lehet elmének kínos testben élte ;
 Oda lön intézett fok haszon-tétele :
 Sok nyavalyáinak *Halál lön a' vége.* 38.)

71. Sirasd

arra magamat, hogy mind az említett Köny-
 vemnek minden *Exemplárit bona Fide* elő-
 adom, hogy *supprimáltas*anak a' tavalyi
 Apologiának *Exemplárrival* együtt ; mind pe-
 dig hogy ilyen 's ehez hasonló dolgot so-
 ha nem attentálok, hanem az Igaz Réfor-
 máta Ekklesiának hitiben, és abban való tiz-
 tetséges Uraimnak 's Atyámfiaiának szerete-
 tekben állhatatosan meg-maradok ; ; abban
 várván mind Világból való tsendes ki múlá-
 somat, mind Ditsőséges Örök Eltre való
 Feltámadásomat, mellyről-is akartam *omni*
aetati praesentis et futurae ezen *Retractatio-*
mat Nyomtatásban ki-botsátani. Anno 1698
 I 3-d k Junii.,,

Ma ezek az *Apologiák* Tótfalúsinak nagy
 Ditsőségére szolgálnak ; és ő úgy járt azok-
 kal mint *H. Grotzius* azon Könyvével ; mel-
 lyet az Hollándiai Ordók el-törölttek vólt a'
 Mauritzius Fejedelen' parantsolatjára akkor :
 most pedig úgy szemlélik és ditsérik mint a'
 Respublikának igen nagy hasznára való irást.

- 37.) *Erejétől meg-fosztatott*, Gutta-ütésbe esvén, ki-
 vált hogy rosz akaróinak öftökélésekből a' Vár-
 dára vitetett ; azon-kivül-is gyenge egészségű 's
 erejű lévén, a' munkára alkalmatlanná tétetett.
 38.) *Halál lön a' vége* sok nyavalyáinak. Félvén
 attól, mint Jó Lelkü Ember, hogy tzejja fe-
 rént

71. Sirasd Magyar Nemzet károdát ő-benne,
Zárjad-bé kintsedet Koporsóba véle,
Nints ditsekedésed 's nem-is lehet ebbe;
Hofzfű 's bizonytalan reménség helyette.
72. Sirafsátok Skólák benne károtokat,
Tudósok illy ékesgető tagotokat!
Nem nézi idegen fűkült forsotokat,
Nem öltsítja, mint ez, Könyvbéli árukat.
73. Közleb, véle együttzenvedett hű *Társa* 39)
Ortzádat szemedből könyved árja mossa!
Oda

---

rént e' Hazának nem szolgálhat, egyköt nehéz
betegségbe esvén, a' mely *Matrix*okat Amster-
damban hagyott vólt bizonyos végre; melyeket
1200 Tallérokat meg értenek, azokat kötötte
az Erdélyi Ekklesiának; de azok még az ő
életében némelly Magyaroknak nevezetesen
Bándi Sámuelnek gondatlansága 's ravaszsága ál-
tal hitetlenül el-veztének. Engedte annak után-
na már el-betegesedvén *Stempeljeit* és *Matrixait*
az Erdélyi Reformáta Generalis Ekklesiának
három ezer Forintokba; melyeket a' ősfalú-
si halála után a' Fő Konfistorium' parancsolat-
jából meg-vi'sgáltak, *Vas György* és *Rédei Pál*
Urak, *Kaposi Sámuel* és *Enyedi István Professo-*
rok. Annakutánna *Pünköst Havának 15-dik*
Napján 1703-dik Élt-ben rész szerént kezéhez is-
vette a' *Fusoriát*: a' *Typographiát* adták Arendá-
ba *Telegdi Sámuelnek* LXXV. M. Forintokba.

39.) *Társa Székely Mária*, Székely András leánya,
a' ki után bírt valami rész Józágotskát Váralján.

40.) Jü-

- Oda lön Szivednek kívánatos másza,
 Kiben vólt Lelkednek méltó vídamsága.
74. Sirasd neveletlen két *Arva Leánya!* (40
 Nints már reménség; tsak egyedül abba,
 Kinek ditsekedő Titulusa tartja,
 Hogy ő az el-hagyott Árváknak az Atyja.
75. Magát mi illeti: fíet ő a' tzelra,
 Hátra sem tekinthet oda vólt vágyása:
 Melly kéz öt' fel-fogta, bizony nem mostoha,
 Nem fél változástól, olly' jóba merült ma.
76. Sietfz bóldog Lélek! de mi nem botsátunk,
Numidiából-is köveket hozatunk,
 Féldára azokból Ofzlopot tsinálunk,
 Emlékezetedre arra igyen irunk: (41.
 77. *Tótfa-*

40.) *Judit és Anna.* Egyik ment vólt Férjhez Berivóji Jó'sefhez, a' ki mindenét el-veftegette, a' mit Édes Atyja keresményéből oda vitt vólt.

41.) Temetőben lévő Koporsó Kövére ez az irás
 vagyon Fel-metézve:

NICOLAUS K. TOTFALUSI

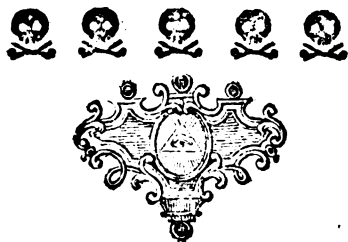
Anno 1702. 20. Martii.

Aetat. LII. Denat.

Tótfalúsi jacet hic *Nicolaus* mole sub ista.
 Pannonam genuit Tellus; sed Dacica nutrit.
 Postque decennales cursus, Hollandica Pallas
 Artibus ingenuis cultum, compluribus auxit
 Mune-

17. Tótfalúsi Miklós nyugoszik ez helybe ;
Magyar-Ország szülte, Erdély fel-nevelte ,
Hollándia nagy dolgokra készítette ;
De, a' mint intézte, nem adta szzerentse.
78. Mondjad úton-járó, Nyúgodjék-meg teste !
Búsult Lelkének lett Isten Békesége :
Idegenségünket az Isten ne nézze ;
Támaszfzon Hazánknek inkább mást helyette !
-

Muneribus; *Fusor, Sculptor*, cum matre typorum
Atque *Typographus*, Patriae fervire paratus.
Tandem *Claudiaci* civem coluere Penates
Hospitium cui tranquillum Tumulumque de-
(derunt.

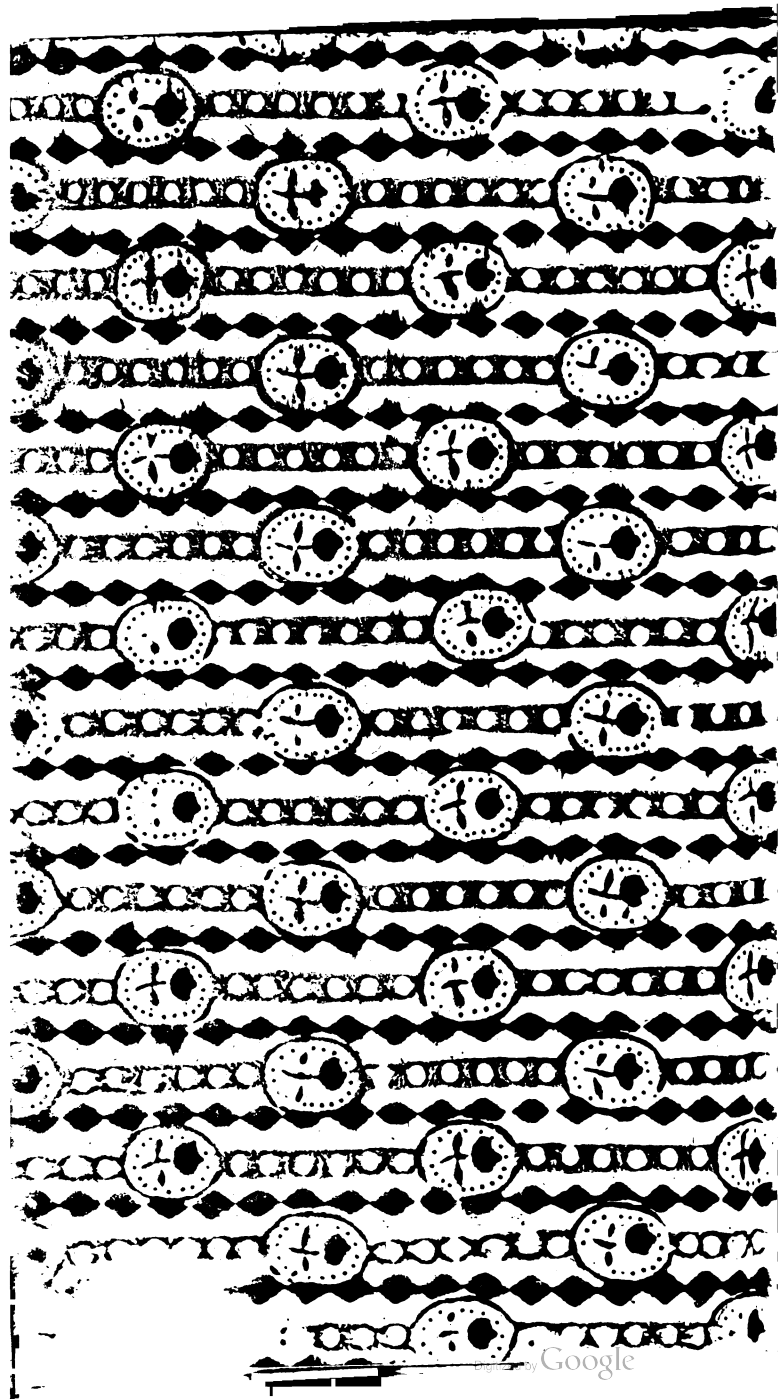

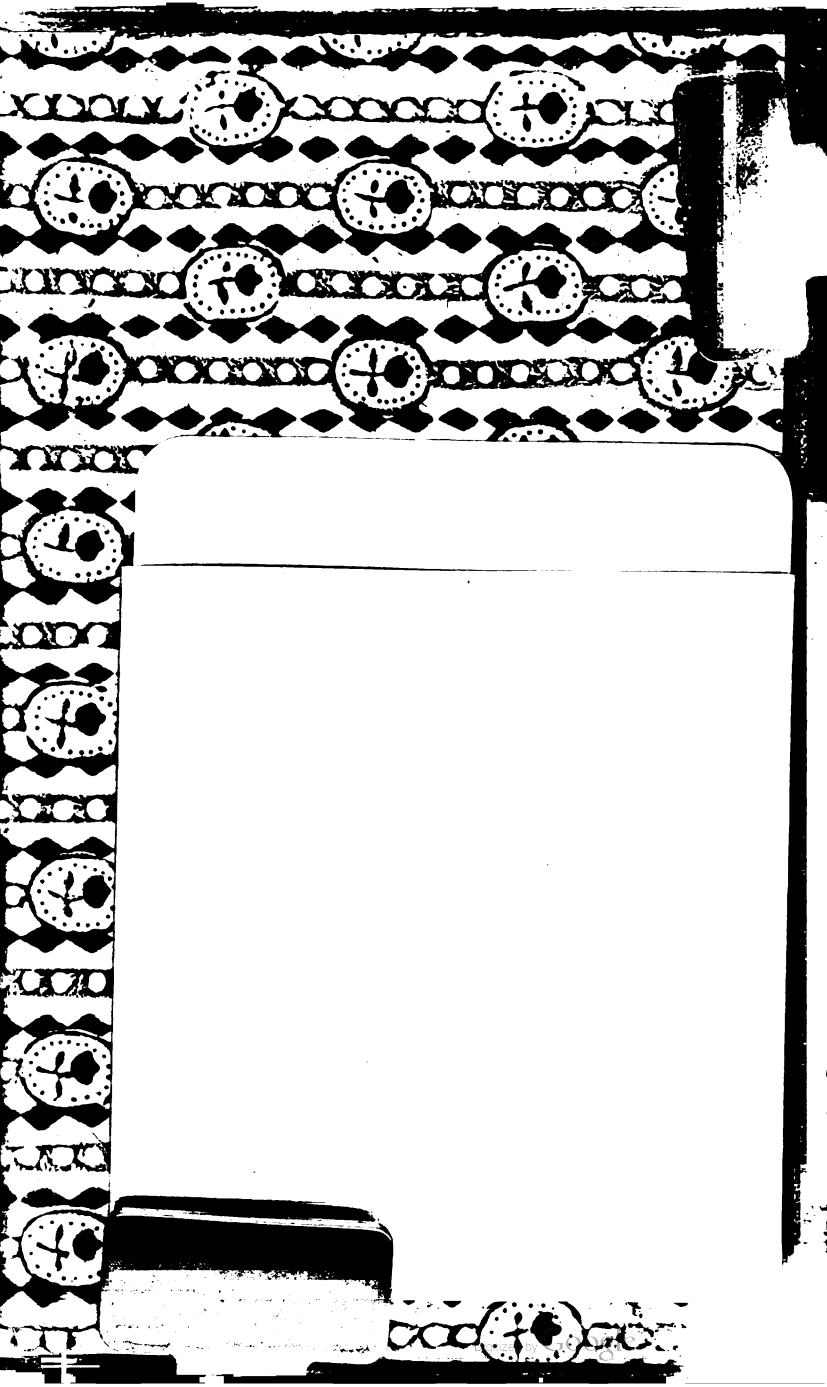

ALF Collections Vault

3 0000 106 168 911